الصحيح

من سيرة النبي الأعظم ﷺ

٢٣

العلامة المحقق
السيد جعفر مرتضى العاملي

بسم الله الرحمن الرحیم

الصحیح من سیره النبی الاعظم صلی الله علیه و آله وسلم

کاتب:

سید جعفرمرتضی حسینی عاملی

نشرت فی الطباعهٔ:

سحرگاهان

رقمی الناشر:

مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

الفهرس

الصحيح من سيره النبی الاعظم صلی الله علیه و آله وسلم المجلد۲۳

اشاره

سرشناسه : عاملی، جعفر مرتضی، ۱۹۴۴- م.

عنوان و نام پدیدآور : الصحیح من سیره النبی الاعظم صلی الله علیه و آله وسلم / جعفرمرتضی العاملی

مشخصات نشر : سحرگاهان، ۱۴۱۹ق. = ۱۳۷۷.

مشخصات ظاهری : ج ۱۰

شابک : ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل) ؛ ۱۳۰۰۰۰ریال(دوره کامل)

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

یادداشت : عربی.

یادداشت : کتاب حاضر در سالهای مختلف توسط ناشرین مختلف منتشر گردیده است.

یادداشت : افست از روی چاپ بیروت: دار السیره

یادداشت : جلد دهم: الفهارس

یادداشت : کتابنامه

موضوع : محمد صلی الله علیه و آله وسلم ، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق. -- سرگذشتنامه

موضوع : اسلام -- تاریخ -- از آغاز تا ۴۱ق.

رده بندی کنگره : BP۲۲/۹/ع ۲ص ۳ ۱۳۷۷

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۳

شماره کتابشناسی ملی : م ۷۷-۱۵۹۲۹

اشاره

[تتمه القسم التاسع]

الباب الثالث نهايات فتح مكه

اشاره

الفصل الأول: الذين أهدر النبى صلّى اللّه عليه و آله دمهم

الفصل الثانى: أحداث جرت فى فتح مكه

الفصل الثالث: تشريعات و أحكام

الفصل الرابع: مكه بعد الفتح بيد عتّاب .. و معاذ

الفصل الأول: الذين أهدر النبی صلّی اللّه علیه و آله دمهم

اشاره

كذلک نجزی المجرمین:

قالوا: إن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) أهدر دم عدد من الأشخاص لأمور صدرت منهم، قد یصل عددهم إلی عشرین، بین رجل و امرأه. و قد أمر (صلی اللّه علیه و آله) بقتلهم، و لو کانوا متعلقین بأستار الکعبه (۱)، و هم:

۱- عبد العزی بن خطل (عبد اللّه بن خطل).

۲- عبد اللّه بن سعد بن أبی سرح.

۳- عکرمه بن أبی جهل.

۴- الحویرث بن نقیدر.

۵- مقیس بن صبابه.

۶- هبار بن الأسود.

۷- الحویرث بن الطلاطل الخزاعی.

۸- کعب بن زهیر.

۹- وحشی بن حرب.

۱۰- ساره مولاه عمرو بن هاشم بن المطلب، بن عبد مناف.٠.

۱- راجع: السیره الحلبیه ج ۳ ص ۸۱ و مجمع البیان ج ۱۰ ص ۵۵۷ و البحار ج ۲۱ ص ۱۰۵ و ۱۳۱ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۸۳ و ۹۰.

۱۱- هند بنت عتبه.

۱۲- أرنب، مولاه ابن خطل.

۱۳- فرتنا. قینه لابن خطل.

۱۴- قریبه. قینه أخری لابن خطل.

۱۵- أم سعد (۱).

۱۶- صفوان بن أمیه.

۱۷- الحارث بن هشام.

۱۸- زهیر بن أمیه، أخو أم سلمه زوج الرسول (صلی اللّه علیه و آله) (۲).

۱۹- عبد اللّه بن ربیعه.

۲۰- زهیر بن أبی سلمی.

و ذکر أیضا إسما الرباب و خوله، و یحتمل أن تکون بعض هذه المذکورات أسماء و بعضها ألقاب، و التحقیق فی ذلک لیس بالأمر المهم (۳).

و هناک أشخاص آخرون أهدر النبی (صلی اللّه علیه و آله) دمهم، ک:

۱- أسید بن إیاس (أناس).

۲- عبد اللّه ابن الزبعری.

۳- هبیره بن أبی وهب.۲.

۱- راجع: سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۳- ۲۲۶ و عن فتح الباری ج ۸ ص ۱۰.
۲- تاریخ مدینه دمشق ج ۵۹ ص ۶۸.
۳- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۸۱ و ۸۲.

و أسباب ذلک لا تبتعد عن الأسباب التی دعت إلی إهدار دم من ذکرنا أسماءهم آنفا، و لذلک فنحن نحیل القارئ علی الکتب التی تعرضت لترجمه هؤلاء أو لقضایا تاریخیه تتصل بهم.

فظهر أن ما یذکرونه من عددهم، مثل قول بعضهم: أن عددهم أحد عشر رجلا.

و فی الإمتاع: سته نفر، و أربع نسوه (۱).

و عند الدیاربکری: أحد عشر رجلا، و سته نسوه (۲).

إن ذلک کله یبقی غیر دقیق.

اقتلوهم و لو تعلقوا بأستار الکعبه:

اشاره

و قد یتساءل البعض: عن کیفیه التوفیق بین احترام الکعبه و تعظیمها، و اعتبار مکه بلدا آمنا .. و بین أمره (صلی اللّه علیه و آله) بقتل أفراد هذه الجماعه، حتی لو کانوا متعلقین بأستار الکعبه. فإن تناقض هذین الأمرین یکاد یکون ظاهرا.

و الجواب: أن هذین الأمرین فی غایه التوافق و الإنسجام، بل إن الأمر بقتل هؤلاء الناس هو من مفردات تعظیم الکعبه، و حفظ حرمه الحرم.

لأنهم بشرکهم، و بصدهم عن سبیل اللّه، و سعیهم فی الأرض فسادا، وجدهم و اجتهادهم لإبطال دین اللّه، و قتل الأنبیاء و المؤمنین من أجل ۰.

۱- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۸۱ و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۲۵ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۰ عنه، و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۳۳.
۲- تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۰.

نصره الباطل، و تقويض صرح الحق، و محاربتهم للّه تعالى- إنهم بذلک کله- يمثلون الرجس و الإثم و القاذورات التی لا بد من تطهير بيت اللّه و حرمه منها، فقتلهم حتى لو كانوا متعلقين بأستار الكعبه تكريم للكعبه، و تكريس لمعنى الطهر و القداسه فيها.

و يتأكد هذا المعنى: إذا كان هؤلاء يتخذون من الكعبه وسيله لمواصله إجرامهم فی حق أنفسهم، و فی حق الإنسانيه، و سبيلا للإمعان فی تمردهم على اللّه تعالى، و قهر عباده المؤمنين، و إطفاء نور الهدايه الإلهيه، عن طريق محاربه أنبياء اللّه، و السعی فی قتلهم، أو محاصرتهم بالهموم و المتاعب، و البلايا و المصائب.

إن دخول هؤلاء إلى المسجد الحرام لا يرضاه اللّه تعالى، و هو محظور كحظر دخول أی حيوان نجس العين إلى مساجد اللّه سبحانه، فكيف إذا كان ذلک الحيوان يحمل القاذورات فی كل جوارحه، و أجزاء جسده.

فإذا كان ذلک الحيوان عقورا، شرسا، ضاريا، و لا يمكن دفع شره عن عباد اللّه إلا بقتله، فلا بد من المبادره إلى ذلک.

هذا .. و لا بأس بأن نشير هنا إلى بعض ما يرتبط بإهدار دم هؤلاء الناس بصوره تفصيليه، فنقول:

۱- عكرمه بن أبی جهل:

اشاره

أما عكرمه (۱) بن أبی جهل، فإنه إنما أمر بقتله، لأنه كان هو و أبوه أشدر.

۱- العكرمه: هی الأنثى من الحمير.

الناس أذیه للنبی (صلی اللّه علیه و آله)، و کان أشد الناس علی المسلمین.

و لما بلغه أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) أهدر دمه فرّ إلی الیمن، فاتبعته امرأته و هی بنت عمه، أم حکیم بنت الحارث بن هشام بعد أن أسلمت، فوجدته فی ساحل البحر یرید أن یرکب السفینه.

و قیل: وجدته فی السفینه فردته (۱).

و روی: أن عکرمه قال: بلغنی أن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) نذر دمی یوم الفتح، و کنت فی جمع من قریش بأسفل مکه- و قد ضوی إلی من ضوی- فلقینا هناک خالد بن الولید، فأوقع بنا، فهربت منه أرید- و اللّه- أن ألقی نفسی فی البحر، و أموت تائها فی البلاد قبل أن أدخل فی الإسلام، فخرجت حتی انتهیت إلی الشعیبه.

و کانت زوجتی أم حکیم بنت الحارث امرأه لها عقل، و کانت قد اتبعت رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فدخلت علی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فقالت: یا رسول اللّه، إن ابن عمی قد هرب یلقی نفسه فی البحر، فأمنه (۲).

و عن سعد بن أبی وقاص، عن عروه: أن عکرمه رکب البحر، فأصابتهم۹.

۱- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۲ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۱ و کتاب التوابین ص ۱۲۳ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۹ و کنز العمال ج ۱۳ ص ۵۴۲ و تاریخ مدینه دمشق ج ۴۱ ص ۶۳.

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۲ و راجع: تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۱ و راجع البحار ج ۲۱ ص ۱۴۴ و تاریخ مدینه دمشق ج ۷۰ ص ۲۲۵ و المنتخب من ذیل المذیل ص ۹.

ریح عاصف، فنادی عکرمه اللات و العزی، فقال أهل السفینه: أخلصوا، فإن آلهتکم لا تغنی عنکم شیئا (۱).

فقال عکرمه: و اللّه لئن لم ینجنی من البحر إلا الإخلاص لا ینجینی فی البر غیره، اللهم لک عهدا، إن أنت عافیتنی مما أنا فیه أن آتی محمدا حتی أضع یدی فی یده، فلأجدنه عفوا غفورا کریما، فجاء و أسلم (۲).۵.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۲ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۱، و البحار ج ۹ ص ۱۳۷ و ج ۲۲ ص ۴۹ و سنن النسائی ج ۷ ص ۱۰۶ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۰۵ و مجمع الزوائد ج ۶ ص ۱۶۹ و عون المعبود ج ۷ ص ۲۴۸ و المصنف لابن أبی شیبه ج ۸ ص ۵۳۶ و السنن الکبری للنسائی ج ۲ ص ۳۰۲ و مسند أبی یعلی ج ۲ ص ۱۰۱ و شح معانی الآثار ج ۳ ص ۳۳۰ و کنز العمال ج ۱۰ ص ۵۱۷ و تفسیر مجمع البیان ج ۸ ص ۹۵ و زاد المسیر ج ۶ ص ۱۶۷ و الدر المنثور ج ۳ ص ۳۰۳ و فتح القدیر ج ۲ ص ۴۳۶ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۹ ص ۳۳ و ج ۴۱ ص ۵۹ و أسد الغابه ج ۴ ص ۵ و الإصابه ج ۴ ص ۴۴۴ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۶۵ و إمتاع الأسماع ج ۱۳ ص ۱۱۱.

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۲ عن ابن أبی شیبه، و أبی داود، و النسائی، و البیهقی، و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۲۶۱ و مجمع البیان ج ۸ ص ۳۲۳ و سنن النسائی ج ۷ ص ۱۰۶ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۰۵ و عون المعبود ج ۷ ص ۲۴۸ و السنن الکبری للنسائی ج ۲ ص ۳۰۳ و مسند أبی یعلی ج ۲ ص ۱۰۱ و شح معانی الآثار ج ۳ ص ۳۳۰ و کنز العمال ج ۱۰ ص ۵۱۸ و الدر المنثور ج ۳ و فتح القدیر ج ۲ ص ۴۳۶ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۹ ص ۳۳ و أسد الغابه ج ۴ ص ۵ و الإصابه ج ۴ ص ۴۴۴ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۴۱ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۶۵.

و قیل: وقع بصره علی دفه السفینه، فرأی علیها مکتوبا: وَ کَذَّبَ بِهِ قَوْمُکَ وَ هُوَ الْحَقُ (۱) و کان معه محک، فأراد أن یمحو به تلک الکتابه فلم یستطع، فعلم أنه کلام الحق جل و علا، فوقع فی باطنه تغیّر (۲).

و فی المشکاه: أن عکرمه هرب حتی قدم الیمن، فسافرت أم حکیم حتی قدمت علیه الیمن، فدعته إلی الإسلام فأسلم، و ثبتا علی نکاحهما (۳).

و قالوا: إن أم حکیم قالت لرسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): یا رسول اللّه، قد ذهب عکرمه عنک (أو هرب عکرمه منک) إلی الیمن، و خاف أن تقتله، فأمنه یا رسول اللّه.

فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): (هو آمن).

فخرجت أم حکیم فی طلبه، و معها غلام لها رومی، فراودها عن نفسها، فجعلت تمنّیه حتی قدمت به علی حی من عک، فاستعانتهم علیه، فأوثقوه رباطا، و أدرکت عکرمه و قد انتهی إلی البحر، فرکب سفینه، فجعل نوتی یقول له: أخلص أخلص.

قال: أی شی ء أقول؟

قال: قل: لا إله إلا اللّه.

قال عکرمه: ما هربت إلا من هذا، و إن هذا أمر تعرفه العرب و العجم حتی النواتی!! ما الدین إلا ما جاء به محمد، و غیّر اللّه قلبی.۲.

۱- الآیه ۶۶ من سوره الأنعام.

۲- تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۱.

۳- تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۱ عن المشکاه عن مالک، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۲.

و جاءتنی أم حکیم علی هذا الأمر، فجعلت تلیح إلی و تقول: یا ابن عم، جئتک من عند أبر الناس، و أوصل الناس، و خیر الناس، لا تهلک نفسک.

فوقف لها حتی أدرکته، فقالت له: إنی قد استأمنت لک رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فأمنک.

فرجع معها، و قالت: ما لقیته من غلامک الرومی، و أخبرته خبره، فقتله، و هو یومئذ لم یسلم.

فلما وافی مکه قال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): (یأتیکم عکرمه بن أبی جهل مؤمنا، مهاجرا، فلا تسبوا أباه، فإن سب المیت یؤذی الحی، و لا یبلغ المیت) (۱).

فجعل عکرمه یطلب امرأته یجامعها، فتأبی علیه، و تقول: أنت کافر و أنا مسلمه.

فقال: إن أمرا منعک منی لأمر کبیر.

و قالوا: فلما رأی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) عکرمه و ثب إلیه- و ما علی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) رداء- فرحا بعکرمه، (زاد فی بعض المصادر قوله: مرحبا بمن جاء مؤمنا مهاجرا) (۲)، ثم جلس رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فوقف عکرمه بین یدیه، و معه زوجته متنقبه، فقال:۴.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۲ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۲ و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۲ و کتاب التوابین ص ۱۲۳ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۹ و کنز العمال ج ۱۳ ص ۵۴۲ و تاریخ مدینه دمشق ج ۴۱ ص ۶۳.
۲- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۲ و (ط دار المعرفه) ص ۴۰ و راجع: تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۱ و ۹۲ و راجع: تحفه الأحوذی ج ۸ ص ۴.

يا محمد!! إن هذه أخبرتنى أنك أمنتنى.

فقال رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله): (صدقت فأنت آمن).

قال عكرمه: فإلام تدعو يا محمد؟

قال: (أدعو إلى أن تشهد أن لاـ إله إلا اللّه، و أنى رسول اللّه، و تقيم الصلاه، و تؤتى الزكاه، و تفعل و تفعل) حتى عد خصال الإسلام.

فقال عكرمه: و اللّه، ما دعوت إلا إلى خير و أمر حسن جميل، قد كنت فينا يا رسول اللّه قبل أن تدعونا- إلى ما دعوتنا إليه- و أنت أصدقنا حديثا، و أبرنا برا، ثم قال عكرمه: فإنى أشهد أن لا إله إلا اللّه، و أن محمدا رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) فسر بذلك رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

ثم قال: يا رسول اللّه، علمنى خير شى ء أقوله.

قال: (تقول: أشهد أن لا إله إلا اللّه، و أن محمدا عبده و رسوله).

قال عكرمه: ثم ما ذا؟

قال رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله): (تقول: أشهد اللّه، و أشهد من حضر أنى مسلم، مجاهد، مهاجر). فقال عكرمه ذلك (۱).۰.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۲ و ۲۵۳ عن الواقدى، و البيهقى، و المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۵۱ و ۸۵۲ و دلائل النبوه للبيهقى ج ۵ ص ۹۸ و راجع: تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۲ و شرح النهج للمعتزلى ج ۱۸ ص ۹ و ۱۰ و السيره الحلبيه ج ۳ ص ۹۲ و (ط دار المعرفه) ص ۴۰ و راجع: كتاب التوابين ص ۱۲۴ و المستدرک للحاكم ج ۳ ص ۲۴۲ و كنز العمال ج ۱۳ ص ۵۴۳ و تاريخ مدينه دمشق ج ۴۱ ص ۶۴ و إمتاع الأسماع ج ۱۴ ص ۵ و راجع: البحار ج ۲۱ ص ۱۴۴ و المنتخب من ذيل المذيل ص ۹ و كتاب الأم ج ۷ ص ۲۳۰.

قالوا: فرد رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) امرأته بذلک النکاح الأول (۱) و قد أسلمت امرأته قبله.

و عن عطاء قال: أسلم أبو سفیان، و حکیم بن حزام، و مخرمه بن نوفل قبل نسائهم، ثم قدموا علی نسائهم فی العده، فردهن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بذلک النکاح.

مع أنه قد تقدم: أن رد هند علی أبی سفیان بالنکاح الأول کان هو الأول بالنسبه إلی من أسلم، مع أنهم یذکرون: أن حکیم بن حزام قد أسلم هو و أبو سفیان معا فی مر الظهران.

و فی بعض النصوص: أنه و بدیل بن ورقاء قد أسلما قبل أبی سفیان (۲).

و أسلمت امرأه صفوان، و امرأه عکرمه قبل أزواجهما، ثم أسلما، فرد رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) نساءهم علیهم، و ذلک أن إسلامهم کان فی عدتهن (۳). الصحیح من السیره النبی الأعظم، مرتضی العاملی ج ۲۳ ۱۸ لم یقم النبی صلی الله علیه و آله إلا لعکرمه: ..... ص : ۱۸

لم یقم النبی صلّی اللّه علیه و آله إلا لعکرمه:

قالوا: قام رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) لعکرمه قائما، و هو بعد۵.

۱- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۳ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۲ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۱۰ و کنز العمال ج ۱۳ ص ۵۴۴ و تاریخ مدینه دمشق ج ۴۱ ص ۶۴ و إمتاع الأسماع ج ۱۴ ص ۶.

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۱۶ عن الواقدی، و ابن عقبه، و مصادر أخری تقدمت.

۳- راجع: المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۵.

مشرک لم یسلم، و لم یقم رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) لرجل داخل علیه من الناس، شریف و لا مشرف إلا عکرمه (۱).

و نقول:

أولا: إن قیام النبی (صلی اللّه علیه و آله) لرجل مشرک، لیس له فی الدین أثر و لا مقام، مما لا یمکن قبوله.

فعن إسحاق بن عمار، قال: قلت لأبی عبد اللّه (علیه السلام) من قام من مجلسه تعظیما لرجل؟

قال: مکروه إلا لرجل فی الدین (۲).

و النبی (صلی اللّه علیه و آله) لم یکن لیقدم علی عمل المکروه.

ثانیا: ما زعمته الروایه: من أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) لم یقم لأحد دخل علیه إلا لعکرمه، غیر صحیح، فلاحظ:

۱- ما روی من قیامه (صلی اللّه علیه و آله) عند إقبال أمیر المؤمنین علی بن أبی طالب، و الحسن و الحسین (علیهم السلام) علیه، و تقبیله إیاهم (۳).

۲- کان (صلی اللّه علیه و آله) یقوم لابنته فاطمه إذا دخلت إلیه،۷.

۱- شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۳۰۴.

۲- البحار ج ۲ ص ۴۳ و ج ۷۲ ص ۴۶۶ و المحاسن ج ۱ ص ۲۳۳ و الوسائل (ط دار الإسلامیه) ج ۸ ص ۵۶ و مشکاه الأنوار ص ۲۳۷ و منیه المرید للشهید الثانی ص ۲۰۹ و درر الأخبار ص ۳۸ و میزان الحکمه ج ۳ ص ۲۰۰۳.

۳- البحار ج ۲۷ ص ۱۰۴ و راجع ج ۷ ص ۳۳۳ و ج ۲۶ ص ۲۳۸ و ج ۳۸ ص ۳۱۳ و ج ۴۱ ص ۱۸۱، و الروضه فی المعجزات و الفضائل ص ۱۴۴ و مدینه المعاجز ج ۱ ص ۴۶۸ و مشارق أنوار الیقین ص ۱۹۷.

تعظیما لها (۱).

۳- قام (صلی اللّه علیه و آله) لجعفر بن أبی طالب حین قدم من الحبشه، فرحا بقدومه (۲).

۴- قام (صلی اللّه علیه و آله) للأنصار لما وفدوا علیه (۳).

ثالثا: لا ندری ما هو الشی ء الذی میّز عکرمه عن غیره، حتی استحق۳.

۱- مستدرک الوسائل ج ۹ ص ۱۵۹ و غوالی اللآلی ج ۱ ص ۴۳۴ و البحار ج ۴۳ ص ۴۰ عن مناقب آل أبی طالب، و سنن أبی داود ج ۴ کتاب الأدب حدیث ۵۲۱۷ و مناقب أمیر المؤمنین (علیه السلام) ج ۲ ص ۱۸۶، و مناقب آل أبی طالب ج ۳ ص ۱۱۳ و مناقب أهل البیت ص ۲۳۳ و مکاتیب الرسول ج ۳ ص ۶۷۲ و فضائل الصحابه ص ۷۷ و سنن الترمذی ج ۵ ص ۳۶۱ و المستدرک للحاکم ج ۳ ص ۱۶۰ و فتح الباری ج ۸ ص ۱۰۳ و تحفه الأحوذی ج ۸ ص ۲۶ و الأدب المفرد ص ۲۰۹ و الآحاد و المثانی ج ۵ ص ۳۶۸ و السنن الکبری للنسائی ج ۵ ص ۹۶ و صحیح ابن حبان ج ۱۵ ص ۴۰۳ و نصب الرایه ج ۶ ص ۱۵۶ و موارد الظمآن ص ۵۴۹ و نور العین فی مشهد الحسین (علیه السلام) ص ۸۳ و الجوهره فی نسب الإمام علی و آله ص ۱۶ و إعلام الوری ج ۱ ص ۲۹۶ و سبل الهدی و الرشاد ج ۷ ص ۱۵۱ و ج ۱۱ ص ۴۴ و ینابیع الموده ج ۲ ص ۵۵ و اللمعه البیضاء ص ۴۵.

۲- مستدرک الوسائل ج ۹ ص ۱۵۹ و جامع أحادیث الشیعه ج ۱۶ ص ۲۳ و مستدرک سفینه البحار ج ۸ ص ۶۳۲ و غوالی اللآلی ج ۱ ص ۴۳۴ و الوسائل کتاب الحج باب ۱۲۸ حدیث ۱.

۳- غوالی اللآلی ج ۱ ص ۴۳۴ و مستدرک سفینه البحار ج ۸ ص ۶۳۲ و مستدرک الوسائل ج ۹ ص ۱۵۹ و جامع أحادیث الشیعه ج ۱۶ ص ۲۳.

هذا من رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)؟!

هل هذا اتهام لخالد؟!:

و قد ذكر عكرمه: أنه كان بأسفل مكه مع بعض الأشخاص، فلقيهم خالد بن الوليد، فأوقع بهم.

و هو تعبير يشير إلى: أن خالدا هو المتعمد للإيقاع بهم، و البادئ بذلك، دون أن يكون لدى الطرف الآخر خطه أو نشاط فى هذا الإتجاه ..

و سواء أكان هذا الإستنتاج دقيقا أو غير دقيق. على اعتبار أن من الجائز أن يكونوا هم المعتدين، ثم يوقع بهم المعتدى عليهم .. غير أن الحقيقه هى: أن خالدا كان هو المبادر للقتال، مخالفا بذلك أوامر رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله). و لا يصح ما ادّعوه لتبرير هذه الفعله من خالد: بأنهم اجتمعوا بالخندمه لحربه، فقاتلهم و قتلهم.

كما لا يصح قولهم: إن النبى (صلى اللّه عليه و آله) قد أمر بذلك ..

بل الصحيح: أن النبى (صلى اللّه عليه و آله) نهى خالدا عن القتال، فعصى خالد أمره.

غصّه عكرمه و يأسه:

و نرى فى الحديث المتقدم عن عكرمه كيف أن عكرمه يعيش الغصه، و يهيمن عليه اليأس، و يصده عمله السى ء عن الإيمان باللّه، و يفكر بالإنتحار غرقا، أو بأن يهيم على وجهه، على أن لا يدخل فى دين اللّه تعالى ..

و لكن هذا الإستكبار و العناد سرعان ما تحول- حسب زعمهم، و نصوصهم المجعوله- إلى إيمان و هجره، و فضائل و كرامات، و جهاد

و نفقات، و ما إلى ذلك!!

فهل ترى الأمر بهذه السهوله حقا؟!

و هل ما رآه من آيات و دلالات كان أعظم و أهم مما كان قد رآه طيله عشرين سنه سبقت؟!

إن ذلک يبقى مثارا للريبه بالدوافع التى تدعو لنسج هذه الكرامات و الفضائل لمن لا تدل على حياته قبل إسلامه و بعده على أى تبدل جوهرى، فى حياته و فى ممارساته.

عكرمه مهاجر و مؤمن:

١- و زعموا: أن النبى (صلى اللّه عليه و آله) قال لهم: يأتيكم عكرمه بن أبى جهل مؤمنا مهاجرا.

مع أنهم قد رووا: أنه لا هجره بعد الفتح، و عكرمه إنما أسلم بعد الفتح، و بعد ما هرب من مكه إلى اليمن .. أو غيرها.

٢- و عن إيمان عكرمه نقول:

كيف يصف النبى (صلى اللّه عليه و آله) عكرمه: بأنه مؤمن و هم قد صرحوا فى روايات إسلامه: بأنه حين جاء إلى النبى لم يكن قد اسلم، فضلا عن أن يكون قد آمن. و إنما اسلم بعد مجيئه ..

غايه الأمر: أنهم يدّعون: أنه قد وقع فى باطنه تغير، و لكنهم اختلفوا فى سببه.

فتاره يقولون: إن السبب هو: أن عاصفه ضربتهم فى البحر، فطلب منهم النوتى أن يخلصوا (أى أن يقولوا كلمه الإخلاص).

و تاره يقولون: إنه رأى آيه مكتوبه على دفه السفينه، فأراد أن يمحوها، فلم يستطع، فعلم أنه كلام الحق جل و علا.

۳- سيأتى قصه منام النبى (صلى اللّه عليه و آله) عن عذق أبى جهل فى الجنه، و أنه لما جاءه عكرمه مسلما فرح، و أوّل ذلك العذق به.

فهذه الروايه تفيد: أنه (صلى اللّه عليه و آله) إنما عرف بإسلامه بعد ان جاءه. و لو لم يأته مسلما لم يؤول ذلك العذق به.

و لكنهم يناقضون قولهم هذا، فيقولون: إنه (صلى اللّه عليه و آله) لم يدع على أبى جهل فى أول بعثته لأن عكرمه كان فى صلبه كما سيأتى .. و أنه أخبر عن إسلام عكرمه قبل الفتح حين طعن مسلما فقتله فى بعض الحروب.

لا تسبوا أبا جهل:

و أما نهى النبى (صلى اللّه عليه و آله) عن سب أبى جهل، فإن سب الميت يؤذى الحى (۱).

فأولا: إننا لا نعرف السبب فى تخصيص أبى جهل بهذا النص الناهى عن التعرض له بالسب، رغم أن العشرات، و المئات، و ربما الألوف من الصحابه كان آباؤهم يحاربون الإسلام، و قد قتلوا، و بقى أبناؤهم يعيشون بين المسلمين. إلا إن كان سب أبى جهل دون سواه هو المرسوم و الشائع و المتداول بين المسلمين!!۸.

۱- راجع: سبل الهدى و الرشاد ج ۱ ص ۲۵۴ و تاريخ مدينه دمشق ج ۴۱ ص ۵۶ و ۶۷ و كنز العمال ج ۱۳ ص ۵۴۱ و ذخائر العقبى ص ۱۹۴ و الإستيعاب (ط دار الجيل) ج ۳ ص ۱۰۸۲ و شرح النهج للمعتزلى ج ۱۱ ص ۶۸.

ثانیا: إن هذا التعلیل الذی ذکره، و هو: أن سب المیت یؤذی الحی لا یختص بأبی جهل، و ابنه عکرمه، فلما ذا تأخر إصدار الأمر للمسلمین کل تلک السنین؟! و لما ذا سکت النبی (صلی اللّه علیه و آله) کل هذه المده و هو یری المسلمین واقعین بهذا الخطأ، و لا یحذرهم منه؟!

ثالثا: إنه (صلی اللّه علیه و آله) قد ذم أبا جهل بما لا مزید علیه، فهل یجیز للناس أن ینقلوا أقواله فیه؟! أم لا یجیز لهم ذلک؟!

و إذا نقلوها، فهل یؤذی ذلک أولاده الأحیاء أم لا یؤذیهم؟!

ألا یتوقع أن یکون تأذیهم به أکبر بکثیر مما قد یسمعونه من الناس العادیین الذین قد یوصفون بالجهل و سوء الأدب ..

و لکن کلام رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) یبقی خالدا عبر العصور و الدهور .. و إلی یوم القیامه.

و یکفی أن یقول الناس: إن النبی (صلی اللّه علیه و آله) هو الذی سماه بأبی جهل، مع أن کنیته هی: أبو الحکم (۱).

و رووا: أن علیا أمیر المؤمنین (علیه السلام) قد عدّه من الفراعنه (۲)، و لم یکن (علیه السلام) لیخالف أمر رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فیه، و لا فی غیره ..۵.

۱- البحار ج ۱۰ ص ۳۷ و ج ۱۷ ص ۲۸۴ و ج ۱۸ ص ۲۳۷ عن الإحتجاج ج ۱ ص ۳۲۳ و الثاقب فی المناقب ص ۱۱۰ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۲۹۲ و ۳۰۰ و تفسیر نور الثقلین ج ۴ ص ۵۰ و مناقب آل أبی طالب ج ۱ ص ۱۱۳.
۲- البحار ج ۱۰ ص ۳۵ و ج ۱۷ ص ۲۸۲ عن الإحتجاج ج ۱ ص ۳۲۱ و حلیه الأبرار ص ۱۲۵ و تفسیر نور الثقلین ج ۳ ص ۳۵ و ج ۴ ص ۵۵۵.

تناقضات و تشابه بين قصتى صفوان و عكرمه:

۱- إن ملاحظه ما جرى لصفوان، و ما جرى لعكرمه تعطى: أن ثمه تشابها بينهما، فكلاهما قصد اليمن.

و كلاهما يريد أن يلقى بنفسه فى البحر.

و كلاهما يأتيه قريب له بالأمان من رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

و كلاهما يدركه و سيطه عند البحر.

و كلاهما يقول له و سيطه: جئتك من عند أبر الناس، و أوصل الناس، و نحو ذلك.

و كلاهما يذهب إلى النبى (صلى اللّه عليه و آله) و يقول له: إن فلانا زعم أنك أمنتنى.

غير أن فى قصه صفوان زياده طلب العلامه، و فى قصه عكرمه زيادات، فيما يرتبط بمقامه، و ثناء النبى (صلى اللّه عليه و آله) عليه، و قيامه له، و وصفه بالمؤمن المهاجر، و ما إلى ذلك.

۲- إن هناك تناقضات ظاهره فى روايه عكرمه يمكن استخلاصها بالمراجعه و المقارنه.

سر تعظيم عكرمه:

إن عكرمه بن أبى جهل هو أحد من أهدر النبى (صلى اللّه عليه و آله) دمه، حتى لو كان متعلقا بأستار الكعبه، بسبب شده طغيانه، و عظيم استكباره، و قبيح عدوانه ..

و قد عظموه، و بجلوه بصوره لافته، حتى ادّعوا: أنه (صلى اللّه عليه

و آله) رأی فی منامه أنه دخل الجنه، و رأی فیها عذقا، فأعجبه و قال: لمن هذا؟

فقیل: لأبی جهل.

فشق ذلک علیه (صلی اللّه علیه و آله)، و قال: لا یدخلها إلا نفس مؤمنه.

فلما جاءه عکرمه بن أبی جهل مسلما فرح به، و أوّل ذلک العذق لعکرمه (۱).

و أنه حین أسلم قام إلیه (صلی اللّه علیه و آله) و اعتنقه، و قال: مرحبا بالراکب المهاجر.

و زعموا: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) لم یدع علی أبی جهل فی أول بعثته، لأن عکرمه کان فی صلبه (۲).

و أنه طعن مسلما فقتله، فضحک النبی (صلی اللّه علیه و آله)، فسئل عن ذلک، فقال (صلی اللّه علیه و آله): أضحکنی أنهما فی درجه واحده فی الجنه (۳).۰.

۱- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۲ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۱ و ۹۲ و قاموس الرجال ج ۶ ص ۳۲۵ و سفینه البحار ج ۶ ص ۳۳۳ و الإصابه ج ۲ ص ۴۹۶ عن الترمذی.

۲- راجع: تفسیر الإمام العسکری ص ۵۱۳ و ۵۱۴ و البحار ج ۹ ص ۲۷۹ و ج ۱۷ ص ۳۵۲ و ۳۵۳ و الإحتجاج ج ۱ ص ۳۶ و قاموس الرجال ج ۶ ص ۳۲۶ و سفینه البحار ج ۶ ص ۳۳۳ و من لا یحضره الفقیه ج ۴ ص ۵۰۳.

۳- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۳ و کنز العمال ج ۱۱ ص ۷۴۰ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲ ص ۱۶۰ و ج ۴۱ ص ۶۰.

و نقول:

أولا: حديث الرؤيا منقطع: لأن راويه هو مصعب بن سعد عنه، و مصعب لم يدركه (۱)، و حتى لو أدركه فإنه هو راوى ذلك لنفسه، و هو إنما يجر النار إلى قرصه.

ثانيا: كيف يكون مهاجرا- كما ورد فى الحديث الآخر- و هم يدّعون:

أنه لا هجره بعد الفتح؟!

ثالثا: إن عكرمه كان فى أول البعثه كبير السن، و فى يوم أحد كانت معه زوجته أم حكيم (۲). و كان من رؤساء القوم (۳). و كان يومئذ على ميسره المشركين. و كان على الحرس أيضا، و كان خالد بن الوليد على ميمنتهم (۴).

و يوم الأحزاب عبر الخندق مع عمرو بن عبدود، و ضرار بن الخطاب الفهرى، و هبيره بن أبى وهب، و نوفل بن عبد اللّه (۵).۸

۱- الإصابه ج ۲ ص ۴۹۶.
۲- شرح النهج للمعتزلى ج ۱۴ ص ۲۱۶ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۱۲ و السيره النبويه لابن كثير ج ۳ ص ۲۱.
۳- راجع: شرح النهج للمعتزلى ج ۱۴ ص ۲۷۷ و موسوعه التاريخ الإسلامى ج ۲ ص ۳۱۹ و أسد الغابه ج ۱ ص ۲۲۲.
۴- راجع: شرح النهج للمعتزلى ج ۱۴ ص ۲۳۱ و ۲۲۸ و ۲۳۵ و راجع ص ۲۴۰ و الطبقات الكبرى لابن سعد ج ۲ ص ۴۰ و موسوعه التاريخ الإسلامى ج ۲ ص ۲۶۷.
۵- راجع: شرح النهج للمعتزلى ج ۱۹ ص ۶۲ و ۶۴ و البحار ج ۲۰ ص ۲۰۲ و ۲۲۵ و ۲۵۴ و ج ۳۹ ص ۴ و رسائل المرتضى ج ۴ ص ۱۱۷ و ۱۲۲ و شرح أصول الكافى ج ۱۲ ص ۳۹۴ و شرح الأخبار ج ۱ ص ۲۹۶ و الإرشاد ج ۱ ص ۹۹ و ۱۰۲ و الأمالى ج ۳ ص ۹۵ و المستجاد فى الإرشاد ص ۶۹ و تفسير مجمع البيان ج ۸ ص ۱۳۱ و كشف الغمه ج ۱ ص ۱۹۸.

و فی بدر ضرب معاذ بن عمرو بن الجموح علی عاتقه فطرح یده، و ذلک حین رآه قتل أباه أبا جهل (۱).

و قتل من المسلمین یوم بدر رافع بن المعلی الزرقی (۲) و لکن زیاد بن لبید سلب عکرمه درعه یوم بدر (۳).۱.

۱- راجع: شرح النهج للمعتزلی ج ۱۴ ص ۱۴۰ و السیر الکبیر ج ۲ ص ۶۰۰ و کتاب المنمق ص ۴۱۲ و البدایه و النهایه ج ۳ ص ۳۵۱ و نیل الأوطار ج ۸ ص ۱۰۰ و فتح الباری ج ۷ ص ۲۳۱ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۱۵۴ و عیون الأثر ج ۱ ص ۳۴۲ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۲ ص ۴۴۰ و سیر أعلام النبلاء ج ۱ ص ۲۵۰ و الأعلام ج ۷ ص ۲۵۸ و البحار ج ۱۹ ص ۳۳۷ و ۲۵۷ و أسد الغابه ج ۴ ص ۳۷۹ و ۳۸۱ و السیره النبویه لابن هشام ج ۲ ص ۴۶۳ و سبل الهدی و الرشاد ج ۴ ص ۵۰ و المستدرک ج ۳ ص ۴۲۴ و مجمع الزوائد ج ۶ ص ۸۰ و ۱۰۴ و المعجم الکبیر ج ۲۰ ص ۱۷۷ و الثقات ج ۱ ص ۱۷۱ و الإصابه ج ۶ ص ۱۱۳.

۲- راجع: شرح النهج للمعتزلی ج ۱۴ ص ۲۰۸ و منتهی المطلب (ط ج) ج ۲ ص ۸۰ و من لا یحضره الفقیه ج ۴ ص ۵۰۳ و تفسیر المیزان ج ۹ ص ۳۵ و الطبقات الکبری ج ۳ ص ۶۰۱ و تاریخ خلیفه بن خیاط ص ۳۳ و الجرح و التعدیل ج ۳ ص ۴۸۰ و الإصابه ج ۲ ص ۱۶۹ و ۳۷۰ و المعجم الکبیر ج ۵ ص ۲۰ و أسد الغابه ج ۱ ص ۳۵۷ و ج ۲ ص ۱۵۹ و البحار ج ۱۹ ص ۳۶۱ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۲ ص ۴۹۵.

۳- راجع: شرح النهج للمعتزلی ج ۶ ص ۲۳ و مواقف الشیعه ج ۳ ص ۱۶۱.

و کان ممن قدم فی أسری بدر (۱) و کان من أشراف قریش الذین مشوا إلی أبی سفیان یحرضونه علی المسیر إلی أحد (۲).

رابعا: إنه کان من المناوئین لأمیر المؤمنین (علیه السلام) .. و لعل هذا هو السبب فی إغداقهم الأوسمه علیه، و نسج الکرامات له.

فقد ذکر ابن أبی الحدید المعتزلی: أنه قد ظاهر أعداءه علیه (صلوات اللّه و سلامه علیه)، و حین هتف الأنصار باسم علی (علیه السلام) قال:

(و إن الـذی هم فیه من فلتات الأمور و من نزغات الشیطان، و ما لا یبلغه المنی، و لا یحمله الأمل. أعـذروا إلی القوم، فإن أبوا فقاتلوهم. فو اللّه، لو لم یبق من قریش کلها إلا رجل واحد لصیّر اللّه هذا الأمر فیه) (۳).۹.

۱- شرح النهج للمعتزلی ج ۱۴ ص ۱۹۹ و ۲۰۴ و عن مغازی الواقدی ج ۱ ص ۱۳۹.
۲- شرح النهج للمعتزلی ج ۱۴ ص ۲۱۳ و ۲۱۴ و عین العبره ص ۵۴ و البحار ج ۱۷ ص ۱۸۰ و ج ۱۹ ص ۲۳۱ و تفسیر مجمع البیان ج ۴ ص ۴۶۴ و تفسیر المیزان ج ۴ ص ۱۴ و جامع البیان ج ۹ ص ۳۲۳ و أسباب نزول الآیات ص ۱۵۹ و تفسیر القرآن العظیم ج ۲ ص ۳۲۰ و تفسیر الجلالین ص ۴۱۹ و الدر المنثور ج ۲ ص ۶۷ و لباب النقول ص ۹۹ و فتح القدیر ج ۲ ص ۳۰۷ و عیون الأثر ج ۱ ص ۴۰۵ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۱۸۷ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۱۱ و السیره النبویه لابن هشام ج ۳ ص ۵۸۱ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۱۹.
۳- شرح النهج للمعتزلی ج ۶ ص ۲۴ و مواقف الشیعه ج ۳ ص ۱۶۲ و الإصابه ج ۱ ص ۶۹۸ و ۶۹۹.

۲- صفوان بن أميه:

اشاره

و لما علم صفوان بن أميه أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) أهدر دمه یوم فتح مکه، هرب مع عبد له، اسمه یسار إلی جده (۱).

و قالوا: خرج صفوان بن أمیه یرید جده لیرکب منها إلی الیمن، فقال عمیر بن وهب: یا نبی اللّه، إن صفوان بن أمیه سید قومی و قد خرج هاربا منک، لیقذف نفسه فی البحر، فأمنه صلی اللّه علیک و سلم.

قال: (هو آمن).

و فی الحلبیه: (فأمنه، فإنک أمنت الأحمر و الأسود.

فقال (صلی اللّه علیه و آله): أدرک ابن عمک، فهو آمن.

فقال: أعطنی آیه یعرف بها أمانک، فأعطی (صلی اللّه علیه و آله) لعمیر عمامته التی دخل بها مکه) (۲).

فخرج عمیر حتی أدرکه- و هو یرید أن یرکب البحر- و قال صفوان لغلامه یسار- و لیس معه غیره-: و یحک!! أنظر من تری؟

قال: هذا عمیر بن وهب.۴.

۱- تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۳ و مناقب آل أبی طالب ج ۱ ص ۱۷۹ و أسد الغابه ج ۳ ص ۲۲ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۳۳۸ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۳ و السیره النبویه لابن هشام ج ۳ ص ۵۸۴ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۳.
۲- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۴ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۳ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۸۷۵ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۸۴ و الثقات ج ۲ ص ۵۴ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۳۳۸ و عیون الأثر ج ۲ ص ۲۰۲ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۴.

قال صفوان: ما أصنع بعمير بن وهب، و اللّه ما جاء إلا يريد قتلی، قد ظاهر علی محمدا.

فلحقه، فقال: یا أبا وهب جعلت فداک، جئت من عند أبر الناس، و أوصل الناس، فداک أبی و أمی، اللّه اللّه فی نفسک أن تهلکها، هذا أمان من رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) قد جئتک به.

قال: و یحک، أغرب عنی فلا تکلمنی.

قال: أی صفوان، فداک أبی و أمی. أفضل الناس، و أبر الناس، و خیر الناس ابن عمک، عزه عزک، و شرفه شرفک، و ملکه ملکک.

قال: إنی أخافه علی نفسی.

قال: هو أحلم من ذلک و أکرم.

قال: و لا أرجع معک حتی تأتینی بعلامه أعرفها.

فقال: امکث مکانک حتی آتیک بها.

فرجع عمیر إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فقال: إن صفوان أبی أن یأنس لی حتی یری منک أماره یعرفها، فنزع رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) عمامته فأعطاه إیاها، و هی البرد الذی دخل فیه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) معتجرا به برد حبره.

فرجع معه صفوان حتی انتهی إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) و هو یصلی بالمسلمین العصر فی المسجد، فلما سلم رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) صاح صفوان: یا محمد، إن عمیر بن وهب جاءنی ببردک، و زعم: أنک دعوتنی إلی القدوم علیک، فإن رضیت أمرا، و إلا سیّرتنی شهرین.

فقال: (انزل أبا وهب).

قال: لا و اللّه حتی تبین لی.

قال: (بل لک تسییر أربعه أشهر).

فنزل صفوان.

و لما خرج رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) إلی هوازن (و عند الواقدی و الدیار بکری: أرسل إلیه یستعیر سلاحه، فأعاره سلاحه، مائه درع بأداتها، فقال: طوعا أو کرها.

قال (صلی اللّه علیه و آله): عاریه مؤداه.

فأعاره، فأمره رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فحملها إلی حنین، فشهد حنینا و الطائف، ثم رجع (صلی اللّه علیه و آله) إلی الجعرانه، فبینا رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) یسیر فی الغنائم ینظر إلیها).

و فرق غنائمها، فرأی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) صفوان ینظر إلی شعب ملآن نعما و شاء و رعاء، فأدام النظر إلیه، و رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) یرمقه، فقال: (یا أبا وهب یعجبک هذا الشعب)؟

قال: نعم.

قال: (هو لک و ما فیه).

فقبض صفوان ما فی الشعب، و قال عند ذلک: ما طابت نفس أحد بمثل هذا إلا نفس نبی، أشهد أن لا إله إلا اللّه، و أن محمدا عبده و رسوله.

و أسلم مکانه (۱).۲.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۳ و ۲۵۴ عن ابن إسحاق، و البیهقی، و الواقدی، و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۳- ۸۵۵ و دلائل النبوه للبیهقی ج ۵ ص ۹۸ و راجع: السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۴ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۳ و ۹۴ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۱۱ و ۱۲ و کنز العمال ج ۱۰ ص ۵۰۶ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۴ ص ۱۱۴ و ۱۱۵ و سیر أعلام النبلاء ج ۲ ص ۵۶۶ و المعجم الأوسط ج ۳ ص ۱۵۲.

يحسبون كل صيحه عليهم:

و بعد .. فقد حكى اللّه حاله الرعب التى تهيمن على أعداء اللّه من المنافقين، فكيف بالكافرين، فقال: يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَهٍ عَلَيْهِمْ (۱).

و حاله صفوان بن أميه تجسد مضمون هذه الآيه بصوره دقيقه، فقد كان يرى نفسه من الرؤساء و الزعماء الكبار فى قومه، و كان يعيش حاله الإستكبار و الجحود، و يمارس الطغيان و التعدى و الظلم، حسب ما يروق و يحلو له .. و إذ به بين ساعه و أخرى يرى نفسه شريدا طريدا هاربا، يستجدى الرحمه من أى كان من الناس.

و يرى: أن كل شى ء يلاحقه، حتى أبناء عشيرته، و لذلك فهو يقسم: أن عمير بن وهب، و هو من قومه و عشيرته، جاء يريد قتله، و قد ظاهر عليه محمدا (صلى اللّه عليه و آله).

مع أن عميرا كان يفكر فى الإتجاه الآخر، و قد حصل له على الأمان من رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، فهو يلاحقه ليعيد السكينه إلى قلبه، و ليحفظ حياته، بل هو يريد أن يراه عزيزا شريفا مكرما برسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و لذلك قال له، كما تقدم: (عزه عزك، و شرفه شرفك، و ملكه ملكك).ن.

۱- الآيه ۴ من سوره المنافقون.

إنقلاب الصوره:

و اللافت هنا: أن هذا الرجل المشرك الذى لم يزل يفتئت على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) و يرميه بكل فريه، و يصفه بأنه قاطع الرحم، و بأنه شاعر، و كاهن، و كاذب، و مفرق الجماعه، و سبب الشرور و البلايا، و المصائب و الرزايا. و لا تزال هذه الكلمات تتزاحم فى فمه، و تتراكض على لسانه.

و إذ به حين يختار الإسلام يبادر إلى الحديث عن رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) بما يناقض ذلك كله .. فيصفه: بأنه أبر الناس، و أكرمهم، و أفضلهم، و خيرهم ..

و تجده بالغ الحماس لإثبات صحه ما يقول فى إسراره و إعلانه، و فى سائر المواقف، مهما اختلفت خصوصياتها، و حالاتها، و اقتضاءاتها ..

ما أسرع ما أجاب!!:

و اللافت أيضا: أن رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) لا يتردد فى العفو عن عكرمه، و عن صفوان، و عن غيرهما ممن أهدر دمهم فى فتح مكه.

و تجد سهوله ظاهره فى إعطائه الأمان لهم، حتى كأنه ينتظر هذا الطلب، و قد أعد له هذه الإجابه و الإستجابه!!

و لم نلاحظ: أنه (صلى اللّه عليه و آله) قد ناقش أحدا فى أمر الأمان، أو ذكّر أحدا منهم بما صدر منه، مما اقتضى اعتباره مجرما مهدور الدم.

و قد طلب منه صفوان أن يسيره شهرين، فأعطاه (صلى اللّه عليه و آله) أربعه أشهر، تفضلا منه (صلى اللّه عليه و آله) و كرما، و سماحه، و فضلا.

و لكن ذلك لا يقلل من قيمه الإجراء الأول، و هو إهدار الدم، الذى

اتخذه فی حق ذلک المجرم، بل ذلک إعلان لکل أحد: بأن ثمه جرائم و عظائم تستحق أمثال هذه العقوبات، و لا ترتفع عقوباتها إلا بهذا الأمان، الذی یستبطن انصیاعا و اعترافا، و استسلاما، و تخلیا عن منطق الجحود، و الطغیان، و خروجا عن صفه العتو و التمرد، و رفضا و إدانه لسبل الجبارین و المفسدین.

فیأتی هذا التفضل النبوی، لیعطی للناس الإنطباع الصحیح عن حقیقه هؤلاء، لیدرکوا بعقولهم، و بفطرتهم البون الشاسع بینهم و بین حقیقه الشخصیه النبویه الإلهیه، التی تعیش روح التقوی، و العمل الصالح فی کل مفردات حیاتها.

هذه هی معاییرهم:

و الذی یثیر استغراب الإنسان العاقل و المنصف حقا: أن تری صفوان بن أمیه، و هو من الزعماء و الرؤساء فی قومه، لا یستجیب لنداء العقل، و لا ینساق مع قضاء الفطره، و لا یخضع لما تقتضیه المعجزات الإلهیه القاهره، التی تضطر کل ذی لب، و ضمیر، و وجدان حی للانقیاد، و التسلیم، و الخضوع، و لا لغیر ذلک من کرامات حبا اللّه بها نبیه و المؤمنین، أو دلالات و آیات بینات.

إن صفوان یتجاهل ذلک کله، و یری أنه لا یعنی له شیئا، و یصر علی العناد و اللجاج و الجحود، و علی مواصله حرب اللّه و رسوله، و المؤمنین ..

ثم یبوء بالفشل، و یواجه الهزیمه الذلیله، و یعیش الخزی بأقسی و أظهر معانیه، حتی استنقذه بعض أهل الإسلام، الذین حاربهم، و بغی- و لم یزل-

الغوائل لهم، و وجد الخلق الرفیع، و أعظم مظاهر الکرم، و الفضل، و البر، و النبل، و السماحه لدی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، حین عفا عن جرائمه الکبیره، التی جعلته مهدور الدم ..

نعم .. إن صفوان لا یری فی ذلک کله: أیه دلاله علی الحق و الهدی، و لا یدله علی بطلان ما یعتقده فی أصنامه، التی هی مجرد أحجار، و جمادات و مخلوقات لا تضر و لا تنفع، و لا تبصر و لا تسمع، فیعطیها مقام الألوهیه و الخالقیه، و الرازقیه. و لا یدله ذلک علی قبح الظلم و الإفساد، و الطغیان، و غیر ذلک من جرائم یرتکبها.

و لکنه یهتدی للحق- بزعمه- حین یری: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) قد منحه بعض فضول الحطام فی هذه الدنیا الدنیه، فیدّعی: أن ذلک قد دله علی بطلان أصنامه، و علی أن ثمه ألها سواها یستحق أن یعبد، و علی وجود حساب و عقاب، و ثواب، و علی وجود آخره، و علی صحه نبوه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و علی رسولیته و .. و .. الخ.

فهو یقول عندما أعطاه النبی (صلی اللّه علیه و آله) بعض الإبل التی رمقها بعین الوامق: (ما طابت نفس أحد بمثل هذا إلا نفس نبی، أشهد أن لا إله إلا اللّه، و أن محمدا عبده و رسوله. و أسلم مکانه ..).

فهل عمیت بصیرته عن کل تلک الدلالات، و عن جمیع المعجزات و الکرامات؟! أم انطفأ سراج عقله؟! و تلاشت کل و مضات النور فی فطرته؟! حتی لم یبق إلا رشحات الأطماع، و ومضات الأهواء و الشهوات لتکون هی التی تهدی صفوان من الضلال، و تحفظه من الضیاع؟!

و لکنک مع ذلک کله تجد بعض الناس یعظمون أمثال صفوان،

و يعتقدون عدالته، و إخلاصه.

فما أعجب أمر هؤلاء!! و ما عشت أراك الدهر عجبا!!

صفوان بن أميه فى ميزان الإعتبار:

لقد حاولت بعض الروايات: أن تعطى صوره مشرقه عن صفوان قبل إسلامه، ثم تدّعى: أنه قد حسن إسلامه، بعد أن كان من المؤلفه قلوبهم.

غير أن مراجعه تاريخ صفوان، لا تشجع على تصديق ما يذكرونه عنه، فهو قبل أن يتظاهر بالإسلام كان من المعاندين و الجاحدين، الذين يجهدون لإطفاء نور اللّه تبارك و تعالى بماله، و بلسانه، و بيده ..

و إذا تتبعنا أحوال هذا النوع من الناس، فقد لا نعثر على أى واحد منهم يمكن الإطمينان إلى إخلاصه و سلامه دينه، بعد أن أظهر الإسلام.

و يكفى أن نذكر: أن صفوان هو الذى أخرج خمس مائه دينار ليجهز بها جيش المشركين إلى بدر (۱).

و هو الذى ضمن لعمير بن وهب قضاء دينه، و أن يضم عياله إلى عياله، على أن يقتل محمدا (صلى اللّه عليه و آله)، إذا أصيب فى هذا السبيل، ثم جهزه و أرسله إلى المدينه، لينفذ ما تآمرا عليه (۲).۶.

۱- سفينه البحار ج ۵ ص ۱۳۰ و تفسير القمى ج ۱ ص ۲۵۷ و البحار ج ۱۹ ص ۲۴۶ و موسوعه التاريخ الإسلامى ج ۲ ص ۱۱۳.

۲- سفينه البحار ج ۵ ص ۱۳۰ و البحار ج ۱۷ ص ۲۹۶ و ج ۱۰ ص ۴۹- ۵۱ و ج ۱۸ ص ۱۴۰ و ج ۱۹ ص ۳۲۶ و الإحتجاج ج ۱ ص ۱۱۸- ۱۲۰ و الخرائج و الجرائح ج ۱ ص ۱۱۹ و المناقب لابن شهرآشوب ج ۱ ص ۱۱۳ و المنتقى للكازرونى ص ۱۱۳ و السيره النبويه لابن هشام ج ۲ ص ۳۱۶ و دلائل النبوه للبيهقى ج ۳ ص ۱۴۷- ۱۴۹ و الثاقب فى المناقب ص ۱۰۱ و كلمات الإمام الحسين للشريفى ص ۱۸۵ و تفسير نور الثقلين ج ۱ ص ۳۴۱ و تفسير كنز الدقائق ج ۲ ص ۹۷ و موسوعه التاريخ الإسلامى ج ۲ ص ۲۰۰ و مجمع الزوائد ج ۸ ص ۲۸۵ و المعجم الكبير ج ۱۷ ص ۵۶ و ۵۸ و ۶۰ و شرح النهج للمعتزلى ج ۱۴ ص ۱۵۴ و كنز العمال ج ۱۳ ص ۵۶۳ و أسد الغابه ج ۴ ص ۱۴۹ و الإصابه ج ۴ ص ۶۰۳ و تاريخ الأمم و الملوك ج ۲ ص ۱۶۷ و البدايه و النهايه ج ۳ ص ۳۸۱ و عيون الأثر ج ۱ ص ۳۵۲ و السيره النبويه لابن كثير ج ۲ ص ۴۸۶.

و یروی عن أبی عبد اللّه (علیه السلام)، قال: جرت فی صفوان بن أمیه الجمحی ثلاث من السنن: استعار منه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) سبعین درعا حطمیه، فقال: أغصبا یا محمد؟

قال: بل عاریه مؤداه.

فقال: یا رسول اللّه إقبل هجرتی.

فقال النبی (صلی اللّه علیه و آله): (لا هجره بعد الفتح) (۱).۸.

۱- المنتقی من السنن المسنده ص ۲۵۷ و تاریخ المدینه ج ۲ ص ۴۸۲ و قصص الأنبیاء للراوندی ص ۲۹۲ و صحیح ابن خزیمه ج ۴ ص ۳۵۰ و ذکر أخبار إصبهان ج ۱ ص ۷۱ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۶۶ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۶۶ و صحیح ابن حبان ج ۱۰ ص ۴۵۲ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۶۵ و النهایه فی غریب الحدیث ج ۱ ص ۳۰۸ و لسان العرب ج ۳ ص ۱۳۵ و تاج العروس ج ۲ ص ۳۲۹ و المعجم الکبیر ج ۳ ص ۲۷۳ و معرفه علوم الحدیث ص ۲۴ و مسند الشهاب ج ۲ ص ۴۱ و ریاض الصالحین للنووی ص ۵۷ و فیض القدیر ج ۶ ص ۵۶۷ و تفسیر مجمع البیان ج ۴ ص ۴۹۹ و جامع البیان ج ۱۰ ص ۶۷ و أحکام القرآن ج ۲ ص ۳۴ و تفسیر القرطبی ج ۵ ص ۳۰۸ و تفسیر القرآن العظیم ج ۱ ص ۲۵۹ و الدر المنثور ج ۶ ص ۴۰۶ و تفسیر الثعالبی ج ۳ ص ۲۲۱ و فتح القدیر ج ۱ ص ۵۰۵ و المحصول ج ۴ ص ۳۳۲ و السیر الکبیر ج ۱ ص ۹۴ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۲ و الطبقات لخلیفه بن خیاط ص ۷۷ و التاریخ الکبیر ج ۷ ص ۱۰۹ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۴ ص ۱۰۵ و أسد الغابه ج ۱ ص ۱۱۹ و تهذیب الکمال ج ۲ ص ۴۹۴ و سیر أعلام النبلاء ج ۲ ص ۵۶۴ و تهذیب التهذیب ج ۵ ص ۱۶۰ و الإصابه ج ۱ ص ۲۶۸ و المبسوط للطوسی ج ۲ ص ۴ و السرائر للحلی ج ۲ ص ۱۴ و تذکره الفقهاء (ط ق) ج ۱ ص ۱۸۰ مسند أبی یعلی ج ۸ ص ۳۶۲ و مسالک الأفهام ج ۳ ص ۱۷ و مجمع الفائده ج ۷ ص ۴۴۶ و زبده البیان ص ۳۱۴ و جواهر الکلام ج ۱۳ ص ۳۶۳ و المجموع للنووی ج ۱۹ ص ۲۶۳ و بدائع الصنائع ج ۱ ص ۱۵۸ و تکمله حاشیه المحتار ج ۱ ص ۳۶۱ و المغنی لابن قدامه ج ۱۰ ص ۵۱۳ و ج ۱۱ ص ۲۴۸ و الشرح الکبیر ج ۱۰ ص ۳۸۰ و ج ۱۱ ص ۲۰۸ و کشاف القناع ج ۱ ص ۵۷۴ و ج ۳ ص ۴۷ و سبل السلام ج ۲ ص ۲۸ و المحلی ابن حزم ج ۷ ص ۴۵ و ۲۹۱ و نیل الأوطار الشوکانی ج ۳ ص ۱۹۳ و ج ۸ ص ۱۷۶ و ۱۷۷ و ۱۷۸ و فقه السنه الشیخ سید سابق ج ۲ ص ۶۲۳ و نهج البلاغه خطب الإمام ج ۲ ص ۱۲۹ (ش) و الخصال ص ۱۹۳ و شرح أصول الکافی ج ۱۲ ص ۲۶۱ و الوسائل (ط مؤسسه آل البیت) ج ۱۹ ص ۹۵ و (ط دار الإسلامیه) ج ۱۳ ص ۲۳۹ و الخرائج و الجرائح ج ۲ ص ۵۴۵ و المحتضر ص ۱۸۷ و ۳۲۱ و عوالی اللآلی ج ۱ ص ۴۴ و ۱۶۲ و البحار ج ۱۹ ص ۹۰ و ج ۳۳ ص ۹۴ و ج ۴۱ ص ۱۷۰ و ج ۶۶ ص ۲۲۹ و ۲۳۰ و ج ۷۶ ص ۱۸۲ و ج ۸۵ ص ۴۶ و ج ۱۰۰ ص ۱۷۶ و جامع أحادیث الشیعه ج ۱۹ ص ۴ و ج ۲۵ ص ۵۵۲ و مستدرک سفینه البحار ج ۷ ص ۴۸۱ و ج ۱۰ ص ۴۸۶ و مکاتیب الرسول ج ۳ ص ۶۱۷ و مسند أحمد الإمام ج ۱ ص ۲۲۶ و ۳۵۵ و ج ۳ ص ۲۲ و ۴۶۸ و ۴۶۹ و ج ۵ ص ۱۸۷ و سنن الدارمی ج ۲ ص ۲۳۹ و صحیح البخاری ج ۳ ص ۲۰۰ و ۲۱۰ و ج ۴ ص ۳۸ و ۲۵۳ و ج ۵ ص ۹۸ و صحیح مسلم ج ۶ ص ۲۸ و سنن الترمذی ج ۳ ص ۷۵ و المستدرک الحاکم ج ۲ ص ۲۵۷ و ج ۳ ص ۱۸ و السنن الکبری للبیهقی ج ۹ ص ۱۷ و شرح

مسلم النووی ج ۵ ص ۱۷۳ و ج ۹ ص ۱۲۳ و ج ۱۳ ص ۶ و ۷ و ۸ و ج ۱۴ ص ۲۰۹ و مجمع الزوائد للهیثمی ج ۵ ص ۲۵۰ و فتح الباری ج ۱ ص ۱۲۶ و ج ۶ ص ۳ و ۲۸ و ۱۳۲ و ۲۰۳ و ج ۷ ص ۱۷۸ و ۱۷۹ و ۲۰۲ و ۲۱۶ و ۳۴۰ و ج ۱۰ ص ۱۵۵ و ۴۵۷ و ج ۱۳ ص ۱۷۳ و عمده القاری ج ۱ ص ۲۹ و ۳۱۵ و ج ۹ ص ۱۵ و ج ۱۴ ص ۷۹ و ۸۰ و ۸۱ و ۱۲۲ و ۲۲۵ و ج ۱۵ ص ۱۰ و ج ۱۷ ص ۳۷ الدیباج علی مسلم للسیوطی ج ۳ ص ۳۹۷ و ج ۵ ص ۲۳۲ و تحفه الأحوذی ج ۵ ص ۱۷۸ و ج ۸ ص ۴ و عون المعبود ج ۲ ص ۲۰۴ و عون المعبود ج ۷ ص ۱۱۳ و مسند ابن المبارک ص ۱۳۳ و مسند أبی داود الطیالسی ص ۸۴ و ۱۳۰ و ۲۹۳ و المصنف عبد الرزاق الصنعانی ج ۵ ص ۳۰۹ و ج ۸ ص ۴۷۴ و ج ۱۰ ص ۱۵۲ و المصنف ابن أبی شیبه الکوفی ج ۸ ص ۵۳۹ و ۵۴۰ و تأویل مختلف الحدیث لابن قتیبه ص ۱۸۳ و الآحاد و المثانی للضحاک ج ۳ ص ۸۶ ج ۴ ص ۲۳۰ و مسند أبی یعلی ج ۸ ص ۳۶۲ و المنتقی من السنن المسنده ص ۲۵۷ و صحیح ابن خزیمه ج ۴ ص ۳۵۰ و ج ۱۰ ص ۴۵۲ ج ۱۱ ص ۲۰۹ و المعجم الکبیر للطبرانی ج ۳ ص ۲۷۳ و ج ۱۰ ص ۳۴۰ و ج ۱۱ ص ۲۶ و ج ۱۸ ص ۲۶۲ و ۲۶۳ و ج ۲۰ ص ۳۲۵ و معرفه علوم الحدیث للنیسابوری ص ۲۴ و مسند الشهاب لابن سلامه ج ۲ ص ۴۱ و ۴۲ و الإستذکار لابن عبد البر ج ۷ ص ۲۷۷ و ج ۸ ص ۲۲۶ الإستیعاب ج ۱ ص ۸ و ۱۰۶ و ج ۲ ص ۷۲۰ و ۷۲۳ و ۸۳۷ و ج ۳ ص ۱۲۵۳ و التمهید لابن عبد البر ج ۲ ص ۲۱۸ و ج ۸ ص ۳۹۰ و شرح نهج البلاغه للمعتزلی ج ۱۳ ص ۲۷۵ و ج ۱۷ ص ۲۵۶ و تغلیق التعلیق لابن حجر ج ۲ ص ۵۱ و ج ۴ ص ۱۴۶ و کنز العمال ج ۲ ص ۳۷۰ و ۵۶۰ و ۵۶۱ و ج ۱۰ ص ۵۰۰ و ج ۱۶ ص ۶۵۴ و ۶۵۶ و ۶۶۰ و لتبیان الشیخ الطوسی ج ۵ ص ۱۶۴ تفسیر مجمع البیان الشیخ الطبرسی ج ۴ ص ۴۹۹ و تفسیر ابن أبی حاتم ج ۵ ص ۱۷۳۸ و ج ۶ ص ۱۷۶۹ و أحکام القرآن للجصاص ج ۲ ص ۳۴ و ج ۳ ص ۹۷ و تفسیر السمرقندی ج ۲ ص ۸۴ و تفسیر الثعلبی الثعلبی ج ۴ ص ۳۷۵ و تفسیر السمعانی ج ۱ ص ۴۶۹ و تفسیر البغوی ج ۱ ص ۴۶۹ و أحکام القرآن لابن العربی ج ۱ ص ۱۴۶ و ۲۰۶ و المحرر الوجیز فی تفسیر الکتاب العزیز ج ۲ ص ۵۵۷ و ج ۵ ص ۲۵۹ و ج ۱۰ ص ۲۲۱ و ج ۱۵ ص ۲۱۳ و ج ۲۹ ص ۲۱۸ و تفسیر القرطبی ج ۵ ص ۳۰۸ و ج ۸ ص ۵۸.

و کـان راقـدا فی مسـجد رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله) و تحت رأسه رداؤه، فخرج یبول، فجاء و قـد سـرق رداؤه، فقال: من ذهب بردائی؟

و خرج فی طلبه، فوجده فی ید رجل، فرفعه إلی النبی (صلی اللّه علیه و آله).

فقال (صلی اللّه علیه و آله): اقطعوا یده.

فقال: أتقطع یده من أجل ردائی یا رسول اللّه؟ فأنا أهبه له.

فقال (صلی اللّه علیه و آله): ألا کان هذا قبل أن تأتینی به.

فقطعت یده (۱).۵.

۱- الخصال ج ۱ ص ۱۹۳ و البحار ج ۷۶ ص ۱۸۲ و ج ۱۰۰ ص ۱۷۶ و سفینه البحار ج ۶ ص ۵۴۷ و مستدرک سفینه البحار ج ۷ ص ۴۸۱ و قـاموس الرجال ج ۵ ص ۱۲۶ و راجع: الوسائـل (ط دار الإسـلامیه) ج ۱۳ ص ۲۳۹ و ج ۱۸ ص ۳۲۹ و المصنف الصنعانی ج ۱۰ ص ۲۲۹ و تفسـیر نور الثقلین ج ۱ ص ۶۲۷ و شرائع الإسلام ج ۴ ص ۹۵۴ و مسالک الأفهام ج ۱۴ ص ۴۹۶ و جواهر الکلام ج ۴۱ ص ۵۰۱ و ۵۵۲ و جامع المدارک ج ۷ ص ۱۳۶ و ۱۳۸ و ۱۶۳ و مبانی تکمله المنهاج ج ۱ ص ۲۸۶ و ۳۱۳ و الدر النضود ج ۲ ص ۶۴ و المحلی ج ۱۱ ص ۱۵۲ و الکافی ج ۷ ص ۲۵۱ و الإستبصار ج ۴ ص ۲۵۱ و تهذیب الأحکام ج ۱۰ ص ۱۲۳ و سنن الکبری للنسائی ج ۴ ص ۳۲۹ و نصب الرایه ج ۴ ص ۱۹۹ و التفسیر الصافی ج ۲ ص ۳۵.

و يلاحظ: أن هذه السنن التى جرت فيه قد جاءت كلها على خلاف رغباته و توجهاته.

هذا، و قد عاش صفوان أكثر من ثلاثين سنه بعد رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و لم نسمع عنه أنه نصر حقا، أو اعترض على باطل .. رغم أنها كانت فتره مليئه بالأحداث الكبيره و الخطيره و الحافله بالتعديات على الحق و أهله، بدءا مما جرى على أهل البيت (عليهم السلام) حين استشهاد رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و انتهاء بما كان من معاويه ضد الإمام الحسن المجتبى (عليه السلام)، و من معه من أهل الدين و الإيمان.

۳- عبد العزى بن خطل:

اشاره

و قد أهدر النبى (صلى اللّه عليه و آله) دم ابن خطل، و كان اسمه عبد العزى، و كان قد أسلم، فسماه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) عبد اللّه، و هاجر إلى المدينه، و بعثه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) ساعيا، و بعث معه رجلا من خزاعه (أو من أسلم، أو من الروم)، و كان يصنع له طعامه و يخدمه، فنزلا فى مجمع- و هو المكان الذى تجتمع الأعراب يؤدون فيه الصدقه- فأمره أن يصنع له طعاما، و نام نصف النهار، و استيقظ،

و الخزاعی نائم، و لم یصنع له شیئا، فعدی علیه فضربه فقتله، و ارتد عن الإسلام، و ساق ما أخذ من الصدقه، و هرب إلی مکه.

(زاد الواقدی قوله: فقال له أهل مکه: ما ردک إلینا؟!

قال: لم أجد دینا خیرا من دینکم).

و کان یقول الشعر یهجو به رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله).

و کانت له قینتان، و کانتا فاسقتین، فیأمرهما ابن خطل أن یغنیا بهجاء رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) (۱).

و عن أنس قال: دخل رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) مکه یوم الفتح علی رأسه المغفر، فلما نزعه جاء رجل، فقال: ابن خطل متعلق بأستار الکعبه.۴.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۳ و ۲۲۴ و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۱ و راجع ص ۱۱۱ و قرب الإسناد ص ۶۱ و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۹ و ۸۶۰ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۰ و المبسوط للسرخسی ج ۱۰ ص ۳۹ و قرب الإسناد ص ۱۳۰ و الإرشاد للمفید ج ۱ ص ۱۳۶ و المستجاد من الإرشاد للعلامه الحلی ص ۷۷ و البحار ج ۲۱ ص ۱۰۵ و ۱۱۱ و ۱۳۱ و مستدرک سفینه البحار ج ۸ ص ۱۱۰ و السنن الکبری للبیهقی ج ۹ ص ۱۲۱ و بغیه الباحث عن زوائد مسند الحارث ص ۲۱۸ و معرفه السنن و الآثار للبیهقی ج ۷ ص ۶۸ و الإستذکار لابن عبد البر ج ۵ ص ۲۵ و تفسیر مجمع البیان للطبرسی ج ۱۰ ص ۴۷۲ و تفسیر نور الثقلین ج ۵ ص ۶۹۵ و تفسیر المیزان ج ۲۰ ص ۳۸۲ و الإصابه ج ۸ ص ۲۷۹ و فتوح البلدان للبلاذری ج ۱ ص ۴۶ و الکامل فی التاریخ لابن الأثیر ج ۲ ص ۲۵۱ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۲۷۶ و إعلام الوری ج ۱ ص ۲۲۴ و عیون الأثر ج ۲ ص ۱۹۵ و سبل الهدی و الرشاد الصالحی الشامی ج ۵ ص ۲۲۴.

فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): (اقتلوه) (۱).٠.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵ و قال: رواه مالک و الشیخان، و أشار المعلق فی الهامش إلی البخاری ۴/ ۵۹ (۱۸۴۶، ۴۲۸۶)، و مسلم ۲/ ۹۸۹ (۴۵۰/ ۱۳۵۷). و راجع: مغنی المحتاج ج ۴ ص ۴۳ و کتاب الموطأ لمالک ج ۱ ص ۴۲۳ و المحلی لابن حزم ج ۱۰ ص ۴۹۸ و نیل الأوطار ج ۵ ص ۲۷ و ج ۷ ص ۱۹۱ و مسند أحمد ج ۳ ص ۱۰۹ و ۱۸۶ و ۲۳۱ و ۲۳۲ و ۲۴۰ و سنن الدارمی ج ۲ ص ۷۳ و صحیح البخاری ج ۲ ص ۲۱۶ و ج ۴ ص ۲۸ و ج ۵ ص ۹۲ و صحیح مسلم ج ۴ ص ۱۱۱ و سنن أبی داود ج ۱ ص ۶۰۷ و سنن الترمذی ج ۳ ص ۱۱۹ و سنن النسائی ج ۵ ص ۲۰۱ و السنن الکبری للبیهقی ج ۵ ص ۱۷۷ و ج ۶ ص ۳۲۳ و ج ۷ ص ۵۹ و ج ۸ ص ۲۰۵ و ج ۹ ص ۲۱۲ و شرح مسلم للنووی ج ۹ ص ۱۳۱ و عمده القاری ج ۱۰ ص ۲۰۵ و ج ۱۴ ص ۲۸۹ و ج ۱۷ ص ۲۸۲ و کتاب العلم للنسائی ص ۳۷ و المصنف لابن أبی شیبه الکوفی ج ۸ ص ۵۳۶ و الشمائل المحمدیه للترمذی ص ۶۴ و بغیه الباحث عن زوائد مسند الحارث ص ۲۱۸ و السنن الکبری للنسائی ج ۵ ص ۱۷۱ و مسند أبی یعلی ج ۶ ص ۲۴۵ و ۲۴۶ و شرح معانی الآثار ج ۲ ص ۲۵۹ و ج ۳ ص ۳۲۹ و صحیح ابن حبان ج ۹ ص ۳۴ و ۳۷ و المعجم الأوسط للطبرانی ج ۹ ص ۲۹ و معرفه السنن و الآثار للبیهقی ج ۴ ص ۱۶۹ و ج ۷ ص ۱۳۷ و الإستذکار لابن عبد البر ج ۴ ص ۴۰۳ و التمهید لابن عبد البر ج ۶ ص ۱۵۷ و ۱۵۹ و تخریج الأحادیث و الآثار للزیلعی ج ۴ ص ۲۱۱ و نصب الرایه للزیلعی ج ۳ ص ۸۷ و ج ۴ ص ۲۵۵ الدرایه فی تخریج أحادیث الهدایه لابن حجر ج ۲ ص ۱۱۹ و کنز العمال ج ۱۰ ص ۵۲۱ و أحکام القرآن لابن العربی ج ۱ ص ۱۵۱ و تفسیر القرطبی ج ۲ ص ۳۵۲ و أضواء البیان للشنقیطی ج ۴ ص ۴۹۴ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۳۹ و ۱۴۰ و تاریخ بغداد للخطیب البغدادی ج ۱ ص ۲۸۹ و ۴۳۲ و ج ۲ ص ۵۵ و ج ۸ ص ۱۴۵ و ج ۱۰ ص ۳۴۹ و تاریخ مدینه دمشق ج ۵ ص ۴۱۱ و ج ۱۹ ص ۱۰۹ و ج ۴۶ ص ۳۲۴ و ج ۵۵ ص ۴۶ و تاریخ جرجان ص ۴۴۶ و ذکر أخبار إصبهان ج ۱ ص ۱۵۰ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۴۷ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۳۴ و ج ۶ ص ۷ و إمتاع الأسماع للمقریزی ج ۷ ص ۱۵۰ و عیون الأثر ج ۲ ص ۱۹۵ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۵۴ و ج ۴ ص ۷۰۸ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۴ و راجع: السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۱ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۰.

زاد فی نص آخر قوله: إن الکعبه لا تعیذ عاصیا، و لا تمنع من إقامه حد واجب. فقتله سعید بن حریث، و أبو برزه، و قیل: قتله الزبیر، و قیل سعد بن ذؤیب، و قیل: سعید بن زید.

قال فی النور: و الظاهر اشتراکهم فیه جمیعا جمعا بین الأقوال (۱).

و قال الواقدی یقال: قتله سعید بن حریث المخزومی، و یقال: عمار بن یاسر، و یقال: شریک بن عبده العجلانی، و أثبته عندنا أبو برزه (۲).

و قیل: إن الجمیع ابتدر قتله، فکان المباشر أبو برزه (۳).۲.

۱- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۱ و راجع: المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۹ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۸ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۰ و حدیث قتل أبی برزه له رواه ابن أبی شیبه، و أحمد، و ابن المبارک، و البلاذری و غیرهم.
۲- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۹ و راجع: سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۸ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۰.
۳- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۸ و مقدمه فتح الباری ص ۲۸۹ و فتح الباری ج ۴ ص ۵۲ و عمده القاری ج ۱۰ ص ۲۰۷ و راجع البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۴۱ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۲۷۶ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۶۴ و تاج العروس ج ۱۴ ص ۲۰۲.

و قال الطبرسی: استبق إلیه سعید بن حریث، و عمار بن یاسر، فسبق سعید عمارا فقتله (۱).

و لما دخل رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) إلی ذی طوی، أقبل ابن خطل من أعلی مکه مدججا بالحدید، علی فرس، و بیده قناه. فمر ببنات سعید بن العاص، فقال لهن: أما و اللّه لا یدخلها محمد حتی ترین ضربا کأفواه المزاد.

قالوا: ثم خرج حتی انتهی إلی الخندمه، فرأی خیل اللّه، و رأی القتال، فدخله رعب، حتی ما یستمسک من الرعده، فرجع حتی انتهی إلی الکعبه،۵.

۱- مجمع البیان ج ۱۰ ص ۵۵۷ و (ط مؤسسه الأعلمی) ج ۱۰ ص ۴۷۲ و البحار ج ۲۱ ص ۱۰۵ و ۱۳۱ عن إعلام الوری، و المناقب، و نیل الأوطار ج ۸ ص ۱۷۲ و مستدرک سفینه البحار ج ۸ ص ۱۱۱ و سنن النسائی ج ۷ ص ۱۰۶ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۰۵ و مجمع الزوائد للهیثمی ج ۶ ص ۱۶۹ و عمده القاری للعینی ج ۱۰ ص ۲۰۷ و عون المعبود للعظیم آبادی ج ۷ ص ۲۴۸ و المصنف لابن أبی شیبه الکوفی ج ۸ ص ۵۳۶ و السنن الکبری للنسائی ج ۲ ص ۳۰۲ و مسند أبی یعلی ج ۲ ص ۱۰۱ و شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۳۳۰ و الإستذکار لابن عبد البر ج ۴ ص ۴۰۴ و التمهید لابن عبد البر ج ۶ ص ۱۷۵ و تخریج الأحادیث و الآثار للزیلعی ج ۴ ص ۲۱۱ و تفسیر نور الثقلین ج ۵ ص ۶۹۵ و تفسیر المیزان ج ۲۰ ص ۳۸۲ و الدر المنثور للسیوطی ج ۳ ص ۳۰۳ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۹ ص ۳۳ و ج ۴۱ ص ۵۸ و أسد الغابه لابن الأثیر ج ۴ ص ۵ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۵۲ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۴۱ و إمتاع الأسماع للمقریزی ج ۱۳ ص ۱۱۰ و إعلام الوری للطبرسی ج ۱ ص ۲۲۴ و السیره النبویه ابن کثیر ج ۳ ص ۵۶۵.

فنزل عن فرسه، و طرح سلاحه، و أتی البیت، فدخل تحت أستاره، فأخذ رجل من بنی کعب سلاحه، و أدرک فرسه عائرا، فاستوی علیه، و لحق برسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بالحجون، و أمر (صلی اللّه علیه و آله) بقتله (۱).

و لنا توضیحات أو تأملات فیما تقدم، فلاحظ ما یلی من مطالب:

تغییر الاسم إحسان و تفضل:

و أول ما یواجهنا فی قصه ابن خطل هو: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) غیّر اسمه من عبد العزی إلی عبد اللّه.

و هذا التغییر، الذی یأتی من رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و المطاع أمره، و النافذ قراره، یعد إحسانا و تفضلا منه (صلی اللّه علیه و آله) علی ابن خطل.

یضاف ذلک إلی ما له علیه من فضل و إحسان، بهدایته إلی اللّه تعالی، و دلالته علی شرائعه، و إخراجه من الظلمات إلی النور.

و للأسماء إیحاءاتها، و تأثیراتها علی النفس، و علی المکانه، و النظره، و السمعه، و فی کثیر من الجهات، فتغییر الاسم من عبد العزی إلی عبد اللّه لا بد أن ینقل هذا الإنسان إلی أجواء تختلف عن الأجواء التی کان فیها، و لا بد أن یتبع ذلک تبدل فی المشاعر لدیه، و لدی الآخرین، الذین یتعاملون معه،۷.

۱- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۲۷ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۴ و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۱ و (ط دار المعرفه) ص ۳۷ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۷ ص ۲۷۶ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۳۸۷.

و تبدل فی الإیحاءات و فی الخلجات، و فی الصور التی سوف تفرض نفسها بصوره عفویه، و سینتقل تلقائیا إلی جو جدید، و محیط مختلف فی ذلک کله و سواه.

الهروب إلی الأمام:

لم یکتف ابن خطل بارتکاب جریمته فی حق رفیقه الذی بعثه النبی (صلی اللّه علیه و آله) معه، و کان یخدمه، فقتله لمجرد أنه نام و لم یصنع له الطعام الذی طلبه منه ..

بل زاد علی ذلک: بأن ارتد عن الإسلام، و استولی علی ما کان فی یده من أموال الصدقه، و هرب إلی مکه، و صار یقول الشعر فی هجاء رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) .. و یأمر جاریتیه بأن یغنیا بهجائه (صلی اللّه علیه و آله) ..

مع أنه لو اقتصر علی الجریمه الأولی، لأمکن أن یکون له مخرج، بأن یعفو ولی المقتول، فیسقط القصاص. و لعل العفو یأتی من قبل النبی (صلی اللّه علیه و آله) مباشره إذا رأی المصلحه فی ذلک، فإنه أولی بالمؤمنین من أنفسهم ..

و لکن شده خبث سریره هذا الرجل، و سوء نوایاه، قد حجب اللطف الإلهی عنه، و وکله اللّه سبحانه إلی نفسه علی قاعده: فَلَمَّا زاغُوا أَزاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ (۱).

فساقته شقوته إلی الإیغال فی طریق الغی، فقد کان من الذین یقول اللّهف.

۱- الآیه ۵ من سوره الصف.

تعالی فیهم: وَ إِنْ یَرَوْا سَبِیلَ الرُّشْدِ لا یَتَّخِذُوهُ سَبِیلًا وَ إِنْ یَرَوْا سَبِیلَ الغَیِّ یَتَّخِذُوهُ سَبِیلًا ذلِکَ بِأَنَّهُمْ کَذَّبُوا بِآیاتِنا وَ کانُوا عَنْها غافِلِینَ (۱).

الکعبه لا تعیذ عاصیا و لا تمنع من إقامه الحد:

ثم إننا نقول:

۱- إن ابن خطل قد ارتکب جرائمه فی حرم اللّه تعالی، فاستحق العقوبه علیها، و لا تراعی له حرمه فی ذلک، لأنه لم یراع حرمات اللّه فی حرم اللّه. و لو أنه ارتکب جرمه خارج الحرم، ثم دخل الحرم متعوذا لکان اللازم هو التضییق علیه حتی یخرج منه، لیؤخذ، و یقام علیه الحد الواجب .. و ذلک واضح لا یخفی.

۲- إن دخول ابن خطل تحت أستار الکعبه، یدل علی معرفته بأن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) یعظم بیت اللّه، و لا یمکن أن یفعل أی شی ء یؤدی إلی هتک حرمته، أو المساس بقدسیته ..

و قد فاته: أن تطهیر البیت من دنس الشرک و المشرکین، و کبح جماح المجرمین، و الذین تجرؤوا علی حرمات اللّه، فی حرم اللّه، و عند بیته المعظم- إن ذلک- لا یتنافی مع تعظیم البیت و تکریمه، بل هو واجب إلهی، و فرض إنسانی و أخلاقی لا بد من تأدیته علی أکمل وجه و أتمه.

فلیس لهؤلاء أن یتوقعوا أن یترکوا یمارسون هتک حرمه بیت اللّه، ثم یتخذون من الکعبه ملاذا و معاذا، یمنع من التصدی لهم لإقامه حدود اللّهف.

۱- الآیه ۱۴۶ من سوره الأعراف.

علیهم، و ردعهم عن معصیه اللّه فی حرم اللّه.

۴- عبد اللّه بن سعد بن أبی سرح:

اشاره

قال الحلبی الشافعی و ابن إسحاق: (و إنما أمر بقتل عبد اللّه بن أبی سرح (۱)، لأنه کان أسلم قبل الفتح، و کان یکتب لرسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) الوحی، و کان إذا أملی علیه: سمیعا بصیرا، کتب علیما حکیما، و إذا أملی علیه: علیما حکیما، کتب غفورا رحیما.

و کان یفعل مثل هذه الخیانات حتی صدر عنه أنه قال: إن محمدا لا یعلم ما یقول.

فلما ظهرت خیانته لم یستطع أن یقیم بالمدینه فارتدّ و هرب إلی مکه (۲).

و قیل: إنه لما کتب: وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ مِنْ سُلالَهٍ مِنْ طِینٍ إلی قوله: ثُمَّ أَنْشَأْناهُ خَلْقاً آخَرَ .. تعجب من تفصیل خلق الإنسان فنطق بقوله: فَتَبارَکَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِینَ (۳) قبل إملائه.

فقال له رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): اکتب ذلک، هکذا أنزلت.ن.

۱- راجع: السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۰ و (ط دار المعرفه) ص ۳۶ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۰۵ و تفسیر البغوی ج ۴ ص ۵۴۰ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۵۳.

۲- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۰ و (ط دار المعرفه) ص ۳۶ و تفسیر البغوی ج ۴ ص ۵۴۰ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۰ و تفسیر القمی ج ۱ ص ۲۱۰ و التفسیر الصافی ج ۲ ص ۱۳۹ و تفسیر المیزان ج ۷ ص ۳۰۵.

۳- الآیات ۱۲- ۱۴ من سوره المؤمنون.

فقال عبد اللّه: إن كان محمد نبيا يوحى إليه فأنا نبى يوحى إلىّ، فارتد و لحق بمكه (۱)، فقال لقريش: إنى كنت أصرف محمدا كيف شئت، كان يملى علىّ عزيز حكيم. فأقول: أو عليم حكيم، فيقول: نعم، كل صواب (۲). و كل ما أقوله يقول: اكتب، هكذا نزلت.

فلما كان يوم الفتح، و علم بإهدار النبى (صلى اللّه عليه و آله) دمه لجأ إلى عثمان بن عفان أخيه من الرضاعه (۳)، فقال له: يا أخى استأمن لى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) قبل أن يضرب عنقى.

فغيبه عثمان حتى هدأ الناس و اطمأنوا، فاستأمن له، ثم أتى به إلى النبى (صلى اللّه عليه و آله)، فأعرض عنه النبى (صلى اللّه عليه و آله)، فصار عثمان يقول: يا رسول اللّه، أمنته؟ و النبى (صلى اللّه عليه و آله) يعرض عنه.۷.

۱- راجع أيضا: الجامع لأحكام القرآن ج ۷ ص ۴۰ و فتح القدير ج ۲ ص ۱۴۰ و التفسير الكبير ج ۱۳ ص ۸۴ و تفسير البيضاوى ج ۱ ص ۳۹۱ و الكشاف ج ۲ ص ۴۵ و تفسير الخازن ج ۲ ص ۳۷ و تفسير النسفى (مطبوع مع الخازن) ج ۲ ص ۳۷ و أنساب الأشراف للبلاذرى ج ۵ ص ۴۹، و عن جامع البيان، و عن ابن المنذر، و ابن أبى حاتم، و عبد بن حميد، و أبى الشيخ، و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۱ و عين العبره ص ۶۵ و الغدير ج ۸ ص ۲۸۱.

۲- السيره الحلبيه ج ۳ ص ۹۰ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۰ و راجع: أنساب الأشراف للبلاذرى ج ۱ ص ۵۳۱ و ۵۳۲ و ۳۵۸.

۳- السيره الحلبيه ج ۳ ص ۹۰ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۱ و أسد الغابه ج ۳ ص ۱۷۳ و تاريخ المدينه ج ۲ ص ۴۸۱ و الشفا بتعريف حقوق المصطفى ج ۲ ص ۱۳۲ و النصائح الكافيه ص ۲۰۷.

ثم قال: نعم.

فبسط يده فبايعه.

فلما خرج عثمان و عبد اللّه قال (صلى اللّه عليه و آله) لمن حوله:

أعرضت عنه مرارا، ليقوم إليه بعضكم فيضرب عنقه.

و قال (صلى اللّه عليه و آله) لعباد بن بشر، و كان نذر إن رأى عبد اللّه قتله، أى و قد أخذ بقائم السيف، ينتظر النبى (صلى اللّه عليه و آله) يشير إليه أن يقتله، فقال له (صلى اللّه عليه و آله): (انتظرتک أن تفى بنذرک).

قال: يا رسول اللّه خفتک، أفلا أومضت إلىّ.

فقال: (إنه ليس لنبى أن يومض).

و فى روايه: (الإيماء خيانه ليس لنبى أن يومى) (۱).۹.

۱- السيره الحلبيه ج ۳ ص ۹۰ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۰ و المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۵۵ و تاريخ اليعقوبى ج ۲ ص ۵۹ و وضوء النبى (صلى اللّه عليه و آله) ج ۲ ص ۴۱۷ و عين العبره للسيد أحمد آل طاووس ص ۶۴ و ۶۷ و البحار ج ۳۲ ص ۴۳۹ و ج ۸۹ ص ۳۵ و الغدير ج ۱۰ ص ۲۱ و مكاتيب الرسول ج ۱ ص ۱۳۵ و السنن الكبرى للبيهقى ج ۹ ص ۱۲۰ و ۲۱۲ و مجمع الزوائد للهيثمى ج ۶ ص ۱۶۷ و ۱۷۳ و المعجم الأوسط للطبرانى ج ۶ ص ۳۴۳ و المعجم الكبير ج ۶ ص ۶۶ و سنن الدارقطنى ج ۲ ص ۲۶۳ و الدرر لابن عبد البر ص ۲۱۹ و تخريج الأحاديث و الآثار للزيلعى ج ۳ ص ۱۱۴ و تفسير القمى ج ۱ ص ۲۱۰ و التفسير الصافى ج ۲ ص ۱۳۹ و تفسير نور الثقلين ج ۱ ص ۷۴۶ و تفسير مقاتل بن سليمان ج ۱ ص ۳۶۰ و جامع البيان لابن جرير الطبرى ج ۱۰ ص ۶۶ و تفسير البغوى ج ۴ ص ۵۴۰ و المحرر الوجيز فى تفسير الكتاب العزيز ج ۲ ص ۳۲۲ و تفسير القرطبى ج ۷ ص ۴۰ و شرح النهج للمعتزلى ج ۳ ص ۳۱۸ و تفسير البحر المحيط ج ۴ ص ۱۸۳ و ۱۸۴ و البرهان للزركشى ج ۱ ص ۲۰۰ و الطبقات الكبرى لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۱ و الثقات لابن حبان ج ۲ ص ۵۲ و ج ۳ ص ۲۱۴ و تاريخ مدينه دمشق ج ۲۹ ص ۲۲ و ۲۳ و ۲۵ و ۲۹ و ۳۲ و ۳۵ و أسد الغابه ج ۳ ص ۱۷۴ و تهذيب الكمال للمزى ج ۱۱ ص ۱۱۴ و سير أعلام النبلاء للذهبى ج ۳ ص ۳۳ و الإصابه ج ۴ ص ۵۴۰ و الأنساب للسمعانى ج ۳ ص ۲۴۳ و فتوح البلدان للبلاذرى ج ۱ ص ۲۶۲ و الكامل فى التاريخ ج ۳ ص ۸۸ و وفيات الأعيان لابن خلكان ج ۷ ص ۲۱۴ و تاريخ الإسلام للذهبى ج ۳ ص ۵۲۹ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۳۴۰ و ۳۴۲ و ج ۵ ص ۳۷۲ و العبر و ديوان المبتدأ و الخبر لابن خلدون ج ۲ ق ۱ ص ۱۲۸ و ج ۲ ق ۲ ص ۴۴ و أعيان الشيعه ج ۱ ص ۲۷۶ و ۴۸۰ و ج ۷ ص ۳۸۸ و وقعه صفين للمنقرى ص ۱۶۱ السيره و النبويه لابن كثير ج ۳ ص ۵۶۳ و ۵۶۶ و ج ۴ ص ۶۸۹.

فقال رجل من الأنصار: فهلا أومأت إلی یا رسول اللّه.

فقال (صلی اللّه علیه و آله): إن النبی لا ینبغی أن یکون له خائنه الأعین (۱).۷.

۱- راجع ما تقدم فی: سنن أبی داود ج ۴ ص ۱۲۸ و فتح القدیر ج ۲ ص ۱۴۱ و أنساب الأشراف ج ۵ ص ۴۹ و مستدرک الحاکم ج ۳ ص ۱۰۰ و أسد الغابه ج ۳ ص ۱۷۳ و الإصابه ج ۳ ص ۳۱۷ و الإستیعاب (بهامش الإصابه) ج ۱ ص ۳۸۱ و (ط دار الجیل) ج ۳ ص ۹۱۸ و الجامع لأحکام القرآن ج ۷ ص ۴۰ و تذکره الفقهاء (ط ق) ج ۲ ص ۵۶۶ و کشف اللثام (ط ج) ج ۷ ص ۳۵ و (ط ق) ج ۲ ص ۱۱ و المجموع للنووی ج ۱۶ ص ۱۴۳ و نیل الأوطار ج ۸ ص ۸۵ و البحار ج ۱۶ ص ۳۸۸ و مناقب أهل البیت (علیهم السلام) للشیروانی ص ۳۶۲ و الغدیر ج ۸ ص ۲۸۰ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۰۵ و الدرر لابن عبد البر ص ۲۱۹ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۱۳ و تفسیر المیزان ج ۱۷ ص ۳۲۲ و الدر المنثور ج ۵ ص ۳۴۹ و فتح القدیر للشوکانی ج ۴ ص ۴۸۷.

و قيل: إنه أسلم و بايع و النبى (صلى اللّه عليه و آله) بمرّ الظهران، و صار يستحيى من مقابلته، فقال (صلى اللّه عليه و آله) لعثمان: أما بايعته و أمنته؟

قال: بلى، و لكن يذكر جرمه القديم فيستحيى منك.

قال: (الإسلام يجبّ ما قبله). و أخبره عثمان بذلك، و مع ذلك فصار إذا جاء جماعه للنبى (صلى اللّه عليه و آله) يجى ء معهم، و لا يجى ء إليه منفردا (۱).

قال الواقدى: (قالوا: كان عبد اللّه بن سعد بن أبى سرح يكتب لرسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) الوحى، فربما أملى عليه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) سَمِيعٌ عَلِيمٌ فيكتب عليم حكيم، فيقرأ رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، فيقول: كذلك اللّه، و يقره.

و افتتن و قال: ما يدرى محمد ما يقول. إنى لأكتب له ما شئت. هذا الذى كتبت يوحى إلى كما يوحى إلى محمد. و خرج هاربا من المدينه إلى مكه مرتدا، فأهدر (صلى اللّه عليه و آله) دمه يوم الفتح) (۲).

و عند الواقدى: أنه طلب من عثمان أن يحتبسه فى مكان مّا، ثم يذهب إلى النبى (صلى اللّه عليه و آله) ليكلمه فيه، لأنه لو رآه لقتله، لأن جرمه۵.

۱- السيره الحلبيه ج ۳ ص ۹۰ و (ط دار المعرفه) ص ۳۷ و راجع: المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۵۶ و ۸۵۷ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۱.

۲- سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۴ و السيره الحلبيه ج ۳ ص ۸۱ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۱ و راجع: شرح النهج للمعتزلى ج ۱۸ ص ۱۲ و تاريخ مدينه دمشق ج ۲۹ ص ۳۵.

أعظم جرم، فأصر علیه عثمان أن ینطلق معه.

فلم یرع رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) إلا بعثمان آخذ بید ابن أبی سرح واقفین بین یدیه، فکلمه فیه، فأعرض عنه. (و جعل عثمان کلما أعرض عنه النبی (صلی اللّه علیه و آله) بوجهه استقبله، فیعید علیه هذا الکلام.

فإنما أعرض النبی (صلی اللّه علیه و آله) عنه إراده أن یقوم رجل فیضرب عنقه، لأنه لم یؤمنه.

فلما رأی أن لا یقدم أحد، و عثمان قد أکب علی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) یقبل رأسه، و هو یقول: یا رسول اللّه، تبایعه فداک أبی و أمی).

فقال: نعم.

ثم التفت إلی أصحابه، فقال: ما منعکم أن یقوم رجل منکم إلی هذا الکلب فیقتله؟! أو قال: الفاسق.

فقال عباد بن بشر: ألا- أومأت إلیّ یا رسول اللّه؟ فوالذی بعثک بالحق إنی لأتبع طرفک من کل ناحیه، رجاء أن تشیر إلیّ فأضرب عنقه.

و یقال: قال هذا أبو الیسر (أو أبو البشیر).

و یقال: عمر بن الخطاب.

فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): إنی لا أقتل بالإشاره، أو إن النبی لا تکون له خائنه الأعین (۱).۷.

۱- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۵ و راجع: نیل الأوطار ج ۸ ص ۸۵ و مناقب أهل البیت للشیروانی ص ۳۶۲ و الغدیر ج ۸ ص ۲۸۰ و سنن أبی داود ج ۱ ص ۶۰۷ و ج ۲ ص ۳۲۹ و سنن النسائی ج ۷ ص ۱۰۶ و المستدرک للحاکم ج ۳ ص ۴۵ و السنن الکبری للبیهقی ج ۷ ص ۴۰ و مجمع الزوائد للهیثمی ج ۶ ص ۱۶۹و فتح الباری ج ۶ ص ۱۱۲ و ج ۱۱ ص ۸ و عون المعبود ج ۷ ص ۲۴۹ و ج ۱۲ ص ۹ و السنن الکبری للنسائی ج ۲ ص ۳۰۳ و مسند أبی یعلی ج ۲ ص ۱۰۲ و شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۳۳۰ و الإستیعاب ج ۳ ص ۹۱۸ و التمهید لابن عبد البر ج ۶ ص ۱۷۶ و تخریج الأحادیث و الآثار للزیلعی ج ۳ ص ۱۱۴ و ج ۴ ص ۲۱۲ و کنز العمال ج ۱۰ ص ۵۱۸ و تفسیر المیزان ج ۱۷ ص ۳۲۲ و أحکام القرآن للجصاص ج ۳ ص ۴۷۲ و زاد المسیر ج ۶ ص ۲۰۲ و تفسیر القرطبی ج ۷ ص ۴۰ و ج ۱۵ ص ۳۰۳ و تفسیر الثعالبی ج ۵ ص ۱۱۰ و الدر المنثور ج ۵ ص ۳۴۹ و فتح القدیر ج ۴ ص ۴۸۷ و تفسیر الآلوسی ج ۱۱ ص ۱۷۴ و شرح السیر الکبیر للسرخسی ج ۲ ص ۵۰۴ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۹ ص ۳۴ و أسد الغابه ج ۳ ص ۱۷۳ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۲۴۹ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۵۳ و الوافی بالوفیات ج ۱۷ ص ۱۰۱ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۴۰ و ۳۴۲ و العبر و دیوان المبتدأ و الخبر لابن خلدون ج ۲ ق ۲ ص ۴۴ و إمتاع الأسماع للمقریزی ج ۱۳ ص ۱۱۱ و عیون الأثر ج ۲ ص ۱۹۵ و السیره النبویه ج ۳ ص ۵۶۳ و ۵۶۶ و سبل الهدی و الرشاد ج ۱۰

ص ۴۱۸ و ج ۱۱ ص ۳۸۷.

قال الصالحی الشامی و غیره: و حسن إسلامه بعد ذلک، و ولاه عمر بعض أعماله، ثم ولاه عثمان، و مات و هو ساجد فی صلاه الصبح، أو بعد انقضائها، و کان أحد النجباء، الکرماء، العقلاء من قریش، و کان فارس بنی عامر بن لؤی المقدم فیهم (۱).۳.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۴ المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۵ و ۸۵۶ و أنساب الأشراف ج ۱ ص ۳۵۸ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۴۰ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۶۳.

ابن أبی سرح أعظم إجراما:

إن من يراجع حديث الذين أهدر النبی (صلی اللّه عليه و آله) دمهم يلاحظ: أن النبی رغم إصداره هذا القرار الحازم الحاسم بقتل هؤلاء سرعان ما يعفو عنهم، و يعطيهم الأمان بمجرد أن يطلب ذلک منه، و لا سيما بعد أن كسرت شوكتهم، و ضاقت عليهم الأرض بما رحبت ..

غير أن من بين جميع هؤلاء يوجد استثناء واحد، كان النبی (صلی اللّه عليه و آله) حريصا علی إنفاذ الأمر بقتله أكثر من سائرهم، لو لا تدخل عثمان بن عفان، و عدم التفات من حضر من المسلمين إلی ما كان ينبغی لهم أن يفعلوه لحظه مجی ء ابن أبی سرح إلی رسول اللّه (صلی اللّه عليه و آله) فی ظل حمايه عثمان له ..

فما هو السر لتلک السهوله فی العفو و السماح هناک، و الرغبه فی إجراء الأمر هنا؟!

إن الإجابه علی هذا السؤال، و إن كانت تحتاج إلی مزيد من البسط و البيان، لكننا سنكتفی بالإلماح إلی بعض النقاط التی تفتح نافذه يستطيع الباحث عن الحقيقه أن يطل منها علی الأسباب و المعطيات لكلا موقفيه (صلی اللّه عليه و آله)، فنقول:

إن الذی اقتضی إهدار دم هؤلاء هو جرائم و فظائع ارتكبوها، فی حق الدين و الإنسانيه، لصد الناس عن الحق، و زعزعه أركانه، و تقويض بنيانه ..

لكن جرائمهم هذه تختلف فيما بينها، فهناک جرائم رغم بشاعتها، و فظاعتها، تبقی محصوره فی نطاقها الخاص، بل ربما يكون الزمن قد تجاوزها، بعد أن ضرب الإسلام بجرانه، و بعد ثبات و رسوخ قواعده و أركانه ..

كما أن بعضها الآخر قد يكون بنفسه سببا لنفره الناس من فاعله، لأنه يجرح العاطفه الإنسانيه، و يصدم الروح، و تتقزز منه النفس.

و من ذلک: إقدام هند بنت عتبه على استخراج كبد الحمزه، و التشفى بقطع أطرافه (عليه السلام)، و جعلها قلاده تتزين بها.

كما أن بعضها الآخر البشعه و القاسيه، قد يرتبط فى أذهان الناس بشخص ما، فيكون بنظره حقا له.

كما أن بعض تلک الجرائم يمكن تجاوزه و العفو عنه، لمصلحه أقوى منه تقتضى ذلک. و لعلهم يرون أن قضيه هبار بن الأسور مع زينب من هذا القبيل.

بل و كذلک الحال بالنسبه لأولئک الذين هجوا رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، أو تغنوا بهجائه، سعيا منهم فى توهين أمره (صلى اللّه عليه و آله)، و صد الناس عن الإيمان به ..

و لكن الحال بعد انتصار الإسلام فى مكه قد تغير، و أصبح بالإمكان تجاوز هذه السلبيه، بسبب قوه الإسلام، التى قد تفرض على نفس هؤلاء السعى إلى جبر ذلک الكسر، و مدح الرسول (صلى اللّه عليه و آله) بما هو فيه.

و ليظهر للناس مدى التزوير و التضليل الذى كانوا يمارسونه لصدهم عن الحق، و إضعاف أمر نبى اللّه (صلى اللّه عليه و آله) فى القلوب و النفوس.

و تبقى جريمه عبد اللّه بن سعد بن أبى سرح هى الأشد خطرا، و الأبعد و الأقوى أثرا، من حيث إنها تستهدف النبوه فى الصميم، و تثير شبهه لا يقوى الإنسان العادى على دفعها، و لا على التخلص من آثارها ..

و هی شبهه لا یحدها زمن، و لا تنتهی عند جیل من الناس .. بل هی تسری عبر الأجیال إلی آخر الزمان .. حیث إن هذا الرجل قد زعم: أنه یستطیع أن ینزل قرآنا مثل الذی أنزل علی محمد (صلی اللّه علیه و آله).

و زعم أیضا: أنه کان یغیّر فی الآیات، و یکتب سمیعا بصیرا، بدل حکیما علیما مثلا، و لا یلتفت النبی (صلی اللّه علیه و آله) إلی فعله هذا، بل کان یرضی بفعله أحیانا، و لا یفرق بین ما نزل علیه، و بین ما کتبه ابن أبی سرح من عند نفسه ..

و هذه شبهه هائله، و خبیثه، و سیئه الأثر، لأن الإنسان العادی لا یملک سبیلا إلی دفعها، أو التخلص من الآثار التی تترکها فی روحه و وجدانه، إذا ثار لدیه احتمال أن یکون ثمه من یقدر علی مجارات القرآن، و یغیر فی کلماته من عند نفسه، و لا شک فی أن هذا یؤثر فی یقینه، و فی صحه إیمانه. و یجعله فریسه سهله لأصحاب الأهواء، و طلاب اللبانات، و ما أکثرهم!!.

بین الحیاء، و ظن السوء:

و قالوا: إن ابن أبی سرح لم یکن یأتی إلی مجلس النبی (صلی اللّه علیه و آله) فأخبروا النبی (صلی اللّه علیه و آله) بذلک.

و زعموا: أنه لا یأتیه حیاء، فقال (صلی اللّه علیه و آله): الإسلام یجب ما قبله، و أخبروه بذلک. و مع ذلک، فإنه صار یأتی إلیه مع الجماعات، و لا یأتیه منفردا ..

و نقول:

إن اتهام ابن أبی سرح بالحیاء لا یمکن أن یکون مرضیا و لا مقبولا، فإن تاریخه یشهد بخلاف ذلک.

و لعل الصحیح هو: أنه کان لا یأتی النبی (صلی اللّه علیه و آله) خشیه من أن یقتل عنده، و بإیماءه منه إلی بعض أصحابه، لأنه یظن أنه (صلی اللّه علیه و آله) إنسان غادر لا یؤمن جانبه. أی أنه یقیس النبی (صلی اللّه علیه و آله) علی نفسه ..

و یکفی أن نذکر: أنه یقتل حامل رساله عثمان إلیه، فإنه حین جعله عثمان عاملا له علی مصر، و شکاه المصریون. أرسل عثمان إلیه کتابا ینهاه فیه عما شکاه المصریون من أجله، فأبی أن یقبل ما نهاه عنه عثمان، و ضرب بعض من أتاه به من قبل عثمان من أهل مصر حتی قتله .. فکان ذلک من أسباب خروج المصریین إلی عثمان .. و تطورت الأمور حتی قتل عثمان (۱).

تبارک اللّه أحسن الخالقین:

و عن قولهم: إنه وافق ما أنزل اللّه، حین قال: فَتَبارَکَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِینَ.

نقول:

إنه غیر صحیح.۸.

۱- الإمامه و السیاسه (تحقیق طه محمد الزینی) ج ۱ ص ۳۹ و ۵۵ و الثقات لابن حبان ج ۲ ص ۲۵۶ و قاموس الرجال ج ۵ ص ۴۶۷ و الغدیر ج ۹ ص ۸۰ و تاریخ مدینه دمشق ج ۳۹ ص ۴۱۶ و تاریخ المدینه لابن أبی شبه ج ۴ ص ۱۱۵۸.

أولاـ لأـن الآـيه المـذكوره قـد وردت فى سوره (المؤمنون) و هى من السور المكيه، و اسـتثنى منهـا قوله تعالى: حَتَّى إِذا أَخَذْنا مُتْرَفِيهِمْ- إلى قوله- مُبْلِسُونَ (۱).

على أنهم قـد ادّعو: أن عمر بن الخطـاب أيضـا قـد وافق ربه (أو وافقه ربه) فى هـذا الجزء من الآـيه .. فراجع (۲). فأى ذلك هو الصحيح؟! و إن كنا نعتقد أنهما معا من المكذوبات!!

ثانيـا: إن زيـد بن ثـابت ينقـل: (أن النبى (صـلى اللّه عليه و آله) أملى آيـات خلق الإنسـان عليه، فقال معاذ بن جبل: فتبارك اللّه أحسن الخالقين، فضحك رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

فقال له معاذ: ما أضحكك يا رسول اللّه؟

قال: إنها ختمت: فَتَبارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِينَ) (۳).۶.

۱- الآيات ۶۵- ۷۷ من سوره المؤمنون، و راجع: الإتقان ج ۱ ص ۱۶ و تفسير الشوكانى ج ۳ ص ۴۹۵.
۲- الدر المنثور ج ۵ ص ۶ و ۷ عن ابن أبى شيبه، و عبد بن حميد، و ابن المنذر، و الطيالسى، و ابن أبى حاتم، و ابن مردويه، و ابن عساكر، و الطبرانى و راجع: عمده القارى ج ۲ ص ۲۸۴ و تفسير الرازى ج ۲۳ ص ۸۶ و الإتقان فى علوم القرآن للسيوطى ج ۱ ص ۱۰۱ و كنز العمال ج ۱۲ ص ۵۵۴ و ۵۵۵ و الجامع لأحكام القرآن ج ۲ ص ۱۱۲ و تفسير القرآن العظيم ج ۳ ص ۲۵۲ و الإتقان فى علوم القرآن للسيوطى ج ۱ ص ۱۰۲ و تاريخ المدينه ج ۳ ص ۸۶۵ و سبل الهدى و الرشاد ج ۱۱ ص ۲۷۰.
۳- الدر المنثور ج ۵ ص ۷ عن ابن راهويه، و ابن المنـذر، و ابن أبى حـاتم، و الطبرانى فى الأوسط، و ابن مردويه مجمع الزوائد ج ۷ ص ۷۲ و المعجم الأوسـط ج ۵ ص ۵۶ و الإتقـان فى علوم القرآن للسـيوطى ج ۲ ص ۲۷۱ و فتـح القدير ج ۳ ص ۴۷۹ و تفسير الآلوسى ج ۱۸ ص ۱۶.

و من الواضح: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) لم یکن یملی الآیه علی کل من کان یکتب، بل کان یملیها علی أحد الکتاب، أو علی من حضر منهم ..

فلا معنی للقول بتکرار الحادثه تاره مع معاذ بن جبل، و أخری مع ابن أبی سرح!!

عثمان و أخوه، و علی علیه السّلام و أخته:

و قد قرأنا فیما سبق: موقف علی (علیه السلام) من الذین أجارتهم أخته أم هانی بنت أبی طالب، حیث أصر علی قتلهم، و لم یرض من أخته أن تجیرهم، حتی اشتکته إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فجاءه قبول إجارتها لهم من الرسول (صلی اللّه علیه و آله) مباشره.

و لکن عثمان لیس فقط لا- یبادر إلی تنفیذ أمر رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فی ابن أبی سرح، بل هو یخبؤه فی بیته، ثم یأتی به إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و یبدأ فی التماس الأمان له، و یعرض عنه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) مره بعد أخری، و لا یرتدع و لا یتراجع.

حتی اقتنص من النبی (صلی اللّه علیه و آله) الأمان له علی مضض، و بمزید من المراره، بل هم ینقلون: أنه (صلی اللّه علیه و آله) حتی بعد أن أعطاه الأمان قد وصفه ب (الکلب)، و أظهر العتب علی من حضره من المسلمین: کیف لا یقتلونه و هم یرون امتناعه عن إعطائه الأمان ..

فما هذه المخالفات الظاهره من عثمان؟

و لما ذا هذا الإصرار على كسر القرار النبوى بقتل ذلك الكلب على حد تعبير النبى (صلى اللّه عليه و آله)؟

و لما ذا يريد عثمان الحياه لشخص يريد اللّه و رسوله له أن يقتل؟

و أى نفع للإسلام و للمسلمين من حياه من يريد اللّه و رسوله له ذلك؟!

كله صواب:

تقدم قول ابن أبى سرح: إن النبى (صلى اللّه عليه و آله) كان يملى عليه عزيز حكيم، فيقول ابن أبى سرح: أو عليم حكيم، فيقول له رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله): كل صواب.

و نقول:

قد لا يكون الحكم على هذه الروايه بأنها مكذوبه من الأساس صوابا، لأن قول ابن أبى سرح: أو عليم حكيم، ليس من الأوصاف المكذوبه على اللّه تعالى، فإنه عزيز، و عليم، و حكيم حقا بلا ريب، فيكون قول النبى (صلى اللّه عليه و آله): كل صواب، فى محله .. لأن هذا و ذاك مما يصح وصف تعالى اللّه به ..

و ليس مقصوده (صلى اللّه عليه و آله): تصويب كون هذا جزءا للآيه، كصوابيه كون ذاك جزءا لها.

أما بالنسبه لروايه الكافى عن أبى على الأشعرى، عن محمد بن عبد الجبار، عن صفوان بن يحيى، عن ابن مسكان، عن أبى بصير، عن أحدهما (عليهما السلام) قال: سألته عن قول اللّه عز و جل: وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرى

عَلَى اللَّهِ كَذِباً أَوْ قالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَ لَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْ ءٌ (۱). قال نزلت فی ابن أبی سرح الذی کان عثمان استعمله علی مصر و هو من کان رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) یوم فتح مکه هدر دمه و کان یکتب لرسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فإذا أنزل اللّه عز و جل: أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ. کتب: إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ، فیقول له رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): دعها فإن اللّه علیم حکیم. و کان ابن أبی سرح یقول للمنافقین: إنی لأقول من نفسی مثل ما یجی ء به فما یغیّر علیّ، فأنزل اللّه تبارک و تعالی فیه الذی أنزل.- فإن هذه الروایه- لا- تنافی ما ذکرناه، فإن المقصود بقوله دعها: هو أن یدع الآیه التی أنزلت علی ما هی علیه من دون تغییر، فالضمیر فی قوله دعها یعود إلی الآیه الأولی، أی اترکها فی مکانها و لا تغیر فیها، فإننا نقر أن اللّه علیم حکیم و لکن لیس هذا موقع کلمه علیم التی ترید أن تستبدل بها کلمه عزیز.

أما إذا کان الضمیر یرجع إلی الفقره التی یرید ابن أبی سرح أن یکتبها، فالمقصود بقوله دعها: أی اترکها و أسقطها، فإن هذا الموقع لیس محلا لها، مع العلم أن اللّه علیم حکیم بلا ریب.

استأمن له، ثم أتی به:

و أما ما ذکره الحلبی: من أن عثمان استأمن لابن أبی سرح، ثم جاء به إلی النبی (صلی اللّه علیه و آله)، فأعرض عنه، فهو:

أولا: کلام متناقض. لأنه إذا کان مقصود عثمان بقوله: قد أمنته، أنهف.

۱- الآیه ۱۴۶ من سوره الأعراف.

أخذ له الأمان من رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، فلا معنى لأن يعطيه النبى (صلى اللّه عليه و آله) الأمان، ثم يعرض عنه مره بعد أخرى.

ثم يقول: نعم، فيبسط يده فيبايعه. و لا يصح أن يطلب عثمان له الأمان من النبى (صلى اللّه عليه و آله) بعد ذلك، و يصر عليه فيه ..

ثانيا: قد صرحت روايه الواقدى: بأن النبى (صلى اللّه عليه و آله) إنما أعرض عنه (إراده أن يقوم رجل فيضرب عنقه، لأنه لم يؤمنه).

أين كان على عليه السّلام؟!:

و قد يسأل سائل: لما ذا لم يقم على بن أبى طالب (عليه السلام)، فيقتل ابن أبى سرح، حين كان النبى (صلى اللّه عليه و آله) يعرض عنه مره بعد أخرى؟! فإنه لا شك فى أن عليا (عليه السلام) كان أعرف الناس بمرادات رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

و يمكن أن يجاب: بأنه لم يثبت أن عليا (عليه السلام) كان حاضرا فى ذلك المجلس، و لكن عمر كان حاضرا جزما، حتى زعموا: أنه كان- كأبى اليسر، أو كعباد بن بشر- يتتبع طرف النبى (صلى اللّه عليه و آله) فى كل ناحيه، رجاء أن يشير إليه ليضرب عنقه ..

كما أن عثمان الذى يصر على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) بأن يعطيه الأمان، و لا يبالى بإعراض النبى (صلى اللّه عليه و آله) عنه مره بعد أخرى.

كان ينبغى أن يبادر إلى تنفيذ أمر النبى (صلى اللّه عليه و آله) فيه، لا أن يأتى شافعا له إلى حد الإلحاح ..

و ملامه النبى (صلى اللّه عليه و آله) لأصحابه على عدم مبادرتهم إلى

قتله تدل على أن لزوم قتله كان على درجه من البداهه و الوضوح، بحيث صح للنبى (صلى اللّه عليه و آله) أن يرجو مبادرتهم إليه، ثم صح له أن يلومهم على عدم إقدامهم عليه ..

الوسطاء لابن أبى سرح:

و ذكر عكرمه و الحسن البصرى: أن الذين سعوا لدى النبى (صلى اللّه عليه و آله) ليؤمن ابن أبى سرح هم: أبو بكر، و عمر، و عثمان.

و زعموا: أنه هو الذى نزل فيه قوله تعالى ثُمَّ إِنَّ رَبَّکَ لِلَّذِینَ هاجَرُوا مِنْ بَعْدِ ما فُتِنُوا ثُمَّ جاهَدُوا وَ صَبَرُوا إِنَّ رَبَّکَ مِنْ بَعْدِها لَغَفُورٌ رَحِیمٌ (۱).

مع أنه هذه الآيه قد نزلت فى عمار (۲)، أو فى غيره من الذين فتنوا عن دينهم (۳).۴.

۱- الآيه ۱۱۰ من سوره النمل. و الروايه فى الدر المنثور ج ۴ ص ۱۳۲ و ۱۳۳ عن ابن جرير، عن عكرمه، و الحسن البصرى .. و أخرج ابن مردويه عن ابن عباس مثله، و راجع: جامع البيان ج ۱۴ ص ۲۴۰ و سنن النسائى ج ۷ ص ۱۰۷ و الجامع لأحكام القرآن ج ۱۰ ص ۱۹۲ و فتح القدير ج ۳ ص ۱۹۶ و ۱۹۸.

۲- البرهان ج ۲ ص ۳۸۶ و تفسير القمى ج ۱ ص ۳۹۱ و معانى القرآن للنحاس ج ۴ ص ۱۰۷ و ۱۰۸ و زاد المسير ج ۶ ص ۱۲۰ و تفسير القرآن العظيم ج ۱۰ ص ۱۹۲ و التسهيل لعلوم التنزيل ج ۲ ص ۱۶۲ و ۱۶۳ تنوير المقياس فى تفسير ابن عباس للفيروزآبادى ص ۲۳۱ و فتح القدير ج ۴ ص ۱۹۵ و تفسير الآلوسى ج ۱۴ ص ۲۳۹ و موسوعه التاريخ الإسلامى ج ۱ ص ۶۲۱.

۳- راجع: الدر المنثور ج ۴ ص ۱۳۳ عن عبد بن حميد، و ابن جرير، و ابن المنذر، و ابن مردويه، و البيهقى، و زاد المسير ج ۴ ص ۳۶۳ و تفسير الميزان ج ۱۲ ص ۳۵۹ و السنن الكبرى للبيهقى ج ۹ ص ۱۴.

علما بأن ابن أبی سرح لم یهاجر.

و لم یفتن عن دینه کما جری لعمار.

و لم یجاهد و لم یصبر.

و إنما افتتن و ارتد.

هذا کله، عدا عن أن هذا یتنافی مع ما أسلفناه، من ادّعائهم أن عمر کان یتتبع طرف رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) علّه یشیر إلیه بقتله.

مات و هو ساجد:

و لا ندری ما ذا نقول فی رجل یصفه هؤلاء: بأنه من النجباء، الکرماء، العقلاء فی قریش. و کان المقدم فی بنی عامر، و أنه حسن إسلامه، و أنه مات و هو ساجد فی صلاه الصبح و .. و .. الخ ..؟! مع أن حیاته ملیئه بما یدل دلاله واضحه علی ضد ذلک، و یکفی أن نشیر إلی ما یلی:

إن عثمان ولاه مصر سنه خمس و عشرین، و أعطاه خمس جمیع ما أفاءه اللّه علی المسلمین فی فتح إفریقیه (۱)، و الذی بلغ من کثرته أن قالوا: إن سهم الفارس فی فتح إفریقیه بلغ ثلاثه آلاف مثقال ذهبا، و سهم الراجل۹.

۱- راجع: تاریخ مدینه دمشق ج ۲۹ ص ۲۶ و ۳۹ و ۳۱۳ و مناقب أهل البیت للشیروانی ص ۳۶۲ و اللنص و الإجتهاد ص ۴۰۲ و الغدیر ج ۸ ص ۲۵۹ و ۲۷۹ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۳ ص ۳۱۲ و ۳۸۴ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۳ ص ۳۱۹ و ۴۳۷ و راجع: العبر و دیوان المبتدأ و الخبر ج ۲ ق ۲ ص ۱۲۸ و ۱۲۹ و الکامل فی التاریخ ج ۳ ص ۸۸ و ۹۱ و سیر أعلام النبلاء ج ۳ ص ۳۴ و البدایه و النهایه ج ۷ ص ۱۷۰ و فتوح مصر و أخبارها للقرشی المصری ص ۲۹۹.

ألف مثقال (۱).

و قال ابن قتيبه: إن أهل مصر جاؤوا يشكون ابن أبى سرح، عاملهم.

فكتب إليه عثمان يتهدده، فأبى أن يقبل ما نهاه عنه عثمان، و ضرب بعض من أتاه به من قبل عثمان من أهل مصر حتى قتله، فخرج من أهل مصر سبع مائه إلى عثمان، و دخل معهم على (عليه السلام)، فكان مما قاله (عليه السلام) لعثمان: إنما يسألونك رجلا مكان رجل، و قد ادّعوا قبله دما، فاعزله عنهم، و اقض بينهم (۲).

عن أبى عبيده بن محمد بن عمار بن ياسر فى قوله تعالى: إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَ قَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمانِ (۳)، قال: ذاك عمار.

و فى قوله تعالى: وَ لكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْراً (۴) قال: عبد اللّه بنل.

۱- قاموس الرجال ج ۵ ص ۴۶۸ و عون المعبود ج ۷ ص ۲۴۷ و الثقات ج ۲ ص ۲۴۵ و تحفه الأحوذى ج ۴ ص ۳۹ و تاريخ مدينه دمشق ج ۲۹ ص ۳۸- ۴۰ و أسد الغابه ج ۳ ص ۱۷۳ و سير أعلام النبلاء ج ۳ ص ۳۶ و الإصابه ج ۴ ص ۹۵ و ۹۶ و فتوح مصر و أخبارها ص ۳۱۳ و تاريخ الإسلام ج ۳ ص ۳۱۹ و العبر و ديوان المبتدأ و الخبر ج ۲ ق ۱ ص ۱۲۹.

۲- قاموس الرجال ج ۵ ص ۴۶۷ و الإمامه و السياسه ج ۱ ص ۳۶ و ۳۹ و دلائل الصدق ج ۳ ق ۱ ص ۱۴۸ عن العقد الفريد ج ۳ ص ۷۹ و تاريخ الإسلام ج ۳ ص ۴۵۸.

۳- الآيه ۱۰۶ من سوره النحل.

۴- الآيه ۱۰۶ من سوره النحل.

سعد بن أبی سرح (۱).

۵- عبد اللّه بن الزبعری:

و کـان ابن الزبعری یهجو المسـلمین، و یحرض علیهم کفـار قریش و کـان من شـعراء العرب، و هو الـذی تمثّل یزیـد (لعنه اللّه) بأبیاته التی قالها فی غزوه أحد.

و ذلک حین جی ء إلیه برأس الإمام الحسـین (علیه السـلام) و بالأساری، فصار ینکت ثنایا الإمام (علیه السـلام) بقضیب کان فی یده (لعنه اللّه).

و کـان ابن الزبعری یهجو النبی (صـلی اللّه علیه و آله) أیضا، و یعظم القول فیه، و هو الـذی ألقی الفرث و الـدم علیه اللّه (صـلی اللّه علیه و آله) و هو یصلی، ثم جاء أبو طالب، و سل سیفه، فأمرّ ذلک الفرث علی لحاهم و أسبلتهم (۲).۰.

۱- قـاموس الرجـال ج ۵ ص ۴۶۸ و أنسـاب الأشـراف للبلاذری ج ۱ ص ۱۰۶ و الـدر المنثـور ج ۴ ص ۱۳۲ عن ابن سـعد، و البرهان فی تفسیر القرآن ج ۴ ص ۳۸۶، و تفسیر القمی ج ۱ ص ۳۹۰ و تفسیر مجمع البیان ج ۶ ص ۲۰۳ و التفسیر الأصفی ج ۱ ص ۶۶۴ و التفسیر الصافی ج ۳ ص ۱۵۷ و تفسیر نور الثقلین ج ۳ ص ۸۸ و ۹۰ و تفسیر مقاتل بن سلیمان ج ۲ ص ۲۳۹ و تفسیر السمرقندی ج ۲ ص ۲۹۳ و المحرر الوجیز فی تفسیر الکتاب العزیز ج ۳ ص ۴۲۵ و تفسیر البحر المحیط ج ۵ ص ۵۲۲ و تفسیر الثعالبی ج ۳ ص ۴۴۴ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۹ ص ۳۶ و ج ۴۳ ص ۲۳۱ و ۳۷۴ و ۳۷۵ و فتح القدیر ج ۳ ص ۱۹۸ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۳ ص ۲۵۰.

۲- البحـار ج ۱۸ ص ۱۸۷، و راجع ج ۳۵ ص ۱۲۶ عن منـاقب آل أبی طالب ج ۱ ص ۵۴ و نور البـراهین ج ۱ ص ۴۰۴ و أبو طالب حامی الرسول و ناصره ص ۲۱۵ و الغدیر ج ۷ ص ۳۸۸ و الدر النظیم ص ۲۱۲ و الکنی و الألقاب ج ۱ ص ۲۹۳ و إیمان أبی طالب للأمینی ص ۸۰.

و کان أیضا یهجو أصحاب النبی (صلی اللّه علیه و آله)، و یحرض المشرکین علی قتالهم.

و یوم الفتح سمع أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) أهدر دمه، فهرب إلی نجران و سکنها (۱).

و قال أبو عمر بن عبد البر: إن حسان بن ثابت رماه و هو فی نجران ببیت واحد، فما زاد علیه:

لا تعدـن رجلا أحلک بغضه نجران فی عیش أجد لئیم فلما بلغ ذلک ابن الزبعری قدم علی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فأسلم، و حسن إسلامه (۲).۲.

۱- تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۴ و حلیه الأبرار ج ۱ ص ۱۲۰ و الإستیعاب ج ۳ ص ۹۰۲ و الدرر ص ۲۲۲ و کتاب التوابین ص ۱۱۷ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۰ ص ۷۷ و ج ۱۸ ص ۷ و الإصابه ج ۴ ص ۷۶ و الدرجات الرفیعه فی طبقات الشیعه ص ۴۱۲ و أسد الغابه ج ۳ ص ۱۵۹ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۳۹۷ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۳۳۹ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۲۵۰ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۳ و أعیان الشیعه ج ۴ ص ۷۸ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۸۷۵ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۸۵ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۰ و ۲۹۵.

۲- الإستیعاب (مطبوع بهامش الإصابه) ج ۲ ص ۳۰۹ و (ط دار الجیل) ج ۳ ص ۹۰۲ و أسد العابه ج ۳ ص ۱۵۹ و ۱۶۰ و الإصابه ج ۴ ص ۷۶ و الإعلام ج ۴ ص ۸۷ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۳ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۳۹۷ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۸۷۵ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۸۵ و البحار ج ۲۱ ص ۱۰۶ و راجع: تفسیر مجمع البیان ج ۱۰ ص ۴۷۲.

و قال الصالحی الشامی و غیره:

فأرسل حسان بن ثابت أبیاتا یرید بها ابن الزبعری:

لا تعد من رجلا أحلک بغضه نجران فی عیش أحذ لئیم

بلیت قناتک فی الحروب فألفیت خواره خوفاء ذات و صوم

غضب الإله علی الزبعری و ابنه و عذاب سوء فی الحیاء مقیم (۱).

و ذکر ابن إسحاق البیت الأول فقط.

فلما جاء ابن الزبعری شعر حسان، خرج إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) و هو جالس فی أصحابه، فلما نظر إلیه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) قال: (هذا ابن الزبعری، و معه وجه فیه نور الإسلام).

فلما وقف علی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) قال: السلام علیک یا رسول اللّه، أشهد أن لا إله إلا اللّه، و أنک عبده و رسوله، الحمد اللّه الذی هدانی للإسلام، لقد عادیتک، و أجلبت علیک، و رکبت الفرس و البعیر، و مشیت علی قدمی فی عداوتک، ثم هربت منک إلی نجران، و أنا أرید أن لا أقر بالإسلام أبدا، ثم أرادنی اللّه منه بخیر، و ألقاه فی قلبی، و حببه إلی.

و ذکرت ما کنت فیه من الضلاله، و اتباع ما لا ینبغی، من حجر یذبح له۷.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۰ و ۲۵۱ و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۴۷ و ۸۴۸، و الإصابه ج ۲ ص ۳۰۸ و کتاب التوابین ص ۱۱۷ و تاریخ الطبری ج ۲ ص ۳۳۹ و راجع: البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۳ و إمتاع السماع ج ۱۳ ص ۳۸۷ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۸۷۵ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۸۵ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۷.

و یعبد، لا یدری من عبده، و لا من لا یعبده.

قال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): (الحمد للّه الذی هداک للإسلام، إن الإسلام یجب ما کان قبله) (۱).

و قال عبد اللّه حین أسلم:

یا رسول الملیک إن لسانی راتق ما فتقت إذ أنا بور

إذ أباری الشیطان فی سنن الغی و من مال میله مثبور

آمن اللحم و العظام لربی ثم قلبی الشهید أنت النذیر

إننی عنک زاجر ثم حیامن لؤی و کلهم مغرور (۲) و قال عبد اللّه أیضا حین أسلم:٠.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۱ و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۴۸، و راجع: أنساب الأشراف ج ۱ ص ۳۶۲ و کتاب التوابین ص ۱۱۸ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۸ و إمتاع الأسماع ج ۱۳ ص ۳۸۸.

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۰ و ۲۵۱، و راجع: البحار ج ۲۱ ص ۱۰۶، عن مجمع البیان ج ۱۰ ص ۵۵۷ و (ط مؤسسه الأعلمی) ص ۷۳۴ و ج ۶ ص ۷۶ و ج ۷ ص ۲۸۴ و ج ۹ ص ۱۹۰ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۳ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۸۷۶ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۸۵ و مناقب آل أبی طالب ج ۱ ص ۱۴۴ و فتح الباری ج ۸ ص ۴۴۶ و التبیان للطوسی ج ۸ ص ۴۱۷ و نور الثقلین ج ۵ ص ۶۹۶ و جامع البیان ج ۱۳ ص ۲۸۷ و ج ۱۸ ص ۲۵۳ و تفسیر القرطبی ج ۱۳ ص ۱۱ و تفسیر القرآن العظیم ج ۳ ص ۲۰۸ و ۳۲۴ و ۳۶۷ و أسد الغابه ج ۳ ص ۳۶۰ و الإصابه ج ۴ ص ۷۶ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۳۳۹ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۲۵۰.

منع الرقاد بلابل و هموم و الليل معتلج الرواق بهيم

مما أتانى أن أحمد لامنى فيه فبت كأننى محموم

يا خير من حملت على أوصالهاعيرانه سرح اليدين غشوم

إنى لمعتذر إليك من الذى أسديت إذ أنا فى الضلال أهيم

أيام تأمرنى بأغوى خطهسهم و تأمرنى بها مخزوم

و أمد أسباب الردى و يقودنى أمر الوشاه و أمرهم مشؤم

فاليوم آمن بالنبى محمدقلبى و مخطئ هذه محروم

مضت العداوه فانقضت أسبابهاو دعت أواصر بيننا و حلوم

فاغفر فدى لک والداى کلاهمازللى فإنک راحم مرحوم

و عليک من علم المليک علامهنور أغر و خاتم مختوم

أعطاک بعد محبه برهانه شرفا و برهان الإله عظيم

و لقد شهدت بأن دينک صادق حق و أنک فى العباد جسيم

و اللّه يشهد أن أحمد مصطفى مستقبل فى الصالحين کريم

قرم علا بنيانه من هاشم فرع تمکن فى الذرى و أروم (۱) و نقول:

إننا لا نناقش فى أن يکون ابن الزبعرى و سواه يمدحون رسول اللّه (صلى۶.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۰- ۲۵۲ و کتاب التوابين ص ۱۲۰ و تفسير القرطبى ج ۶ ص ۴۰۷ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۳۵۴ و السيره النبويه لابن کثير ج ۳ ص ۵۸۶.

اللّه علیه و آله) بمثل هذه المدائح، أو بما هو أجل و أعظم منها و لکننا نشک کثیرا فی صحه ما یدّعی: من أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) قد أشار إلی وجود نور الإسلام فی وجه هؤلاء الذین قضوا عمرهم فی حرب هذا الدین، و لم یسلموا إلا بعد أن فقدوا کل أمل بالإنتصار علیه، و بعد أن أهدر النبی (صلی اللّه علیه و آله) دمهم، و لم یعودوا یأمنون علی حیاتهم، حتی من أقرب الناس إلیهم.

فإن الاستسلام للأمر الواقع، أو التظاهر بالإسلام شی ء، و الإسلام الصادق و ظهور نوره فی الوجه شی ء آخر ..

۶- الحویرث بن نقیدر:

اشاره

قالوا: کان الحویرث بن نقیدر یؤذی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و قد نخس بزینب بنت رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) لما هاجرت إلی المدینه، فأهدر النبی (صلی اللّه علیه و آله) دمه.

فبینما هو فی منزله قد أغلق علیه بابه، سأل عنه علی بن أبی طالب (علیه السلام)، فقیل: هو بالبادیه.

فأخبر الحویرث أنه یطلب، فتنحی علی (علیه السلام) عن بابه، فخرج الحویرث یرید أن یهرب من بیت إلی آخر، فتلقاه علی (علیه السلام)، فضرب عنقه (۱).

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۴ و راجع: السیره الحلبیه ج ۳ ص ۸۱ و ۹۱ و (ط دار المعرفه) ص ۳۸، و البحار ج ۲۱ ص ۱۳۱، و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۷ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۲ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۱۳ و إمتاع ألسماع ج ۱ ص ۳۹۹ و الإرشاد ج ۱ ص ۱۳۶ و المستجاد من الإرشاد ص ۷۸ و فتوح البلدان ج ۱ ص ۴۶ و سنن الدارقطنی ج ۲ ص ۲۶۳ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲ ص ۳۲ و تهذیب الکمال ج ۱۱ ص ۱۱۴ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۳۳۶ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۲۵۰ و عیون الأثر ج ۲ ص ۱۹۵ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۴۱ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۶۴ و العبر و دیوان المبتدأ و الخبر ج ۲ ق ۲ ص ۴۴ و کشف الغمه ج ۱ ص ۲۱۸ و نهج الحق و کشف الصدق ص ۲۵۰.

و قالوا أیضا: کان العباس بن عبد المطلب حمل فاطمه، و أم کلثوم بنتی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) من مکه یرید بهما المدینه، فنخس بهما الحویرث، فرمی بهما الأرض (۱).

و کان (یؤذی) یعظم القول فی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و ینشد الهجاء فیه، و یکثر أذاه و هو بمکه (۲).۰.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵ عن ابن هشام، و راجع: السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۱ و (ط دار المعرفه) ص ۳۸، و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۲، عن الإکتفاء، و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۸۶۸ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۴۱ و السیره لابن کثیر ج ۳ ص ۵۶۴ و تخریج الأحادیث و الآثار ج ۳ ص ۴۵۱.
۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵، عن البلاذری، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۱ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۲۵۰ و تاریخ الإسلام ج ۴ ص ۱۸۴ و الإرشاد ج ۱ ص ۱۳۶ و عیون الأثر ج ۲ ص ۱۹۵ و إحقاق الحق (الأصل) ص ۲۰۶ و شرح إحقاق الحق ج ۳۲ ص ۳۰۶ و تخریج الأحادیث و الآثار ج ۳ ص ۴۵۲ و الدرر لابن عبد البر ص ۲۲۰ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۱۳ و العبر و دیوان المبتدأ و الخبر ج ۲ ق ۲ ص ۴۴ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۴۰۹ و کشف الغمه ج ۱ ص ۲۱۸ و نهج الحق و کشف الصدق ص ۲۵۰.

و نقول:

أولا: إن العباس بن عبد المطلب لم يحمل فاطمه و لا سواها من بنات رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) من مكه إلى المدينه، بل كان على (عليه السلام) هو الحامل للفواطم من مكه يوم الهجره.

ثانيا: إن أم كلثوم لم تكن بنتا لرسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، بل كانت ربيبه زوجته من قبل أختها على ما يظهر .. فراجع كتابنا: (بنات النبى أم ربائبه)، و كتابنا: (القول الصائب فى إثبات الربائب).

ثالثا: لعل الصحيح هو الروايه التى تقول: إن هذا الرجل كان هو وهبار، و قد نخسا ربيبه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، فسقطت، و أسقطت، حسبما تقدم (١).

أسلوب استدراجى:

و قد لوحظ: أن الإمام أمير المؤمنين (عليه السلام)، لم يهاجم ذلك الرجل فى بيته. و لعل سبب ذلك:

أولا: أنه لم يرد أن يفهم بعض قاصرى النظر: أنه (عليه السلام) قد٨.

١- تاريخ الخميس ج ٢ ص ٩٢، و سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ٢٢۴، و السيره الحلبيه ج ٣ ص ٨١ و ٩١، و المغازى للواقدى ج ٢ ص ٨۵٧، و البحار ج ٢١ ص ١٣١ و نيل الأوطار ج ٨ ص ٧۵ و فتح البارى ج ۶ ص ١٠۴ و نصب الرايه ج ۴ ص ٢۶٣ و الدرايه فى تخريج أحاديث الهدايه ج ٢ ص ١٢٠ و سير أعلام النبلاء ج ٢ ص ٢۴٧ و مقدمه فتح البارى ص ٢٨٨ و تاريخ مدينه دمشق ج ۴٠ ص ۵٢۶ و الإصابه ج ۵ ص ۵١ و الأنساب ج ۴ ص ۵٧٣ و إمتاع الأسماع ج ۵ ص ٣۴٧ و ٣۴٨.

نقض قول رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله): من أغلق بابه فهو آمن، ثم أن يتخذ المغرضون ذلك ذريعه للتشنيع على الإسلام و أهله، و اتهام على (عليه السلام) بعدم احترام قرار النبى (صلى اللّه عليه و آله). ثم اتهام النبى (صلى اللّه عليه و آله) بأنه قد شارك فى ذلك، من حيث إنه لم يعترض على على (عليه السلام) فيما فعله، و لا اتخذ إجراء ضده.

مع أن من البديهى: أن النداء بالأمان لمن أغلق باب داره لا يشمل الذين أهدر النبى (صلى اللّه عليه و آله) دمهم ..

ثانيا: قد يكون (عليه السلام) أراد أن يتجنب إلحاق أى أذى بالآخرين الذين قد يكونون فى ذلك البيت، و لو بمقدار إثاره جو من الرهبه و الخوف لديهم ..

فاتجه صلوت اللّه و سلامه عليه إلى أسلوب استدراجى، أخرج ذلك المجرم إلى الشارع، و أجرى فيه أوامر رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) .. فقد سأل عنه بنحو أوصل إليه الخبر، بأن ثمه من يبحث عنه، إذ إن من الطبيعى أن يكون بيت الرجل أول هدف للبحث و هو المنطلق، فيفتش البيت أولا، و يسأل عنه ساكنيه، ثم يسأل عنه جيرانه، و ربما بعض أهل عشيرته، و أصدقائه. ثم يواصل البحث وفق المعطيات التى توفرت لديه، بسبب هذه الأسئله الإستقصائيه ..

فلما سأل عنه على (عليه السلام) بادر المطلوب إلى الإبتعاد عن هذه النقطه الحساسه، و المقصوده و المرصوده، ليكون أكثر أمنا. و أكثر قدره على الحركه فى الإتجاهات المختلفه فإن ابتعاده عن موطن الخطر. يمكّنه من أن يتدبر أمره، وفق ما يتوفر له من معطيات ..

فکان علی (علیه السلام) له بالمرصاد .. و أنزل فیه ما یستحقه من جزاء ..

۷- هبار بن الأسود:

اشاره

کان هبار بن الأسود شدید الأذی للمسلمین، و عرض لزینب بنت رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) لما هاجرت فنخس بها، أو ضربها بالرمح، فسقطت عن راحلتها، فأسقطت، و لم یزل ذلک المرض بها حتی ماتت (۱)، فلما کان یوم الفتح، و بلغه أن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) أهدر دمه، أعلن بالإسلام، فقبله منه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و عفا عنه (۲).

و زعموا: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) قال: (إن لقیتم هبارا هذا فأحرقوه، ثم قال: إنما یعذب بالنار رب النار، إن ظفرتم به فاقطعوا یده و رجله، ثم اقتلوه. فلم یوجد یوم الفتح، ثم أسلم بعد ذلک و حسن إسلامه (۳).۶.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵، و راجع: المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۷ و نصب الرایه ج ۴ ص ۲۶۳ و سیر أعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۴۷ و مستدرک الحاکم ج ۴ ص ۴۴ و الإستیعاب ج ۴ ص ۱۸۵۴ و قاموس الرجال ج ۱۲ ص ۲۶۶ و المنتخب من ذیل المذیل ص ۲ و أعیان الشیعه ج ۷ ص ۱۴۱ و موسوعه التاریخ الإسلامی ج ۲ ص ۱۹۴ و عیون ألثر ج ۲ ص ۱۹۶ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۳۸.

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۱ و فتح الباری ج ۸ ص ۹ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۲۳۲.

۳- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۱ و ۹۲ و (ط دار المعرفه) ص ۳۹ و راجع: تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۳ و الإستیعاب ج ۴ ص ۱۵۳۶ و تخریج الأحادیث و الآثار ج ۳ ص ۴۵۲ و أسد الغابه ج ۵ ص ۵۳ و الوافی بالوفیات ج ۲۷ ص ۱۳۸ و عیون الأثر ج ۲ ص ۱۹۶.

و يـذكر: أنه لما أسـلم، و قـدم المدينه مهاجرا جعلوا يسـبونه، فذكر ذلك للنبى (صـلى اللّه عليه و آله)، فقال: (سب من سـبك) فانتهوا عنه.

و هذا السياق يدل على: أنه أسلم قبل أن يذهب إلى المدينه.

و فى لفظ: و لما رجع النبى (صـلى اللّه عليه و آله) إلى المدينه جاء هبار رافعا صوته، و قال: يا محمد، أنا جئت مقرا بالإسـلام، و أنا أشـهد أن لا إله إلا اللّه، و أن محمدا عبده و رسوله. و اعتذر إليه. أى قال له بعد أن وقف عليه: السلام عليك يا نبى اللّه، لقد هربت منك فى البلاد، فأردت اللحوق بالأعاجم، ثم ذكرت عائدتك و فضلك فى صـفحك عمن جهل عليك، و كنا يا نبى اللّه أهل شرك فهدانا اللّه بك، و أنقذنا بك من الهلكه، فاصفح عن جهلى، و عما كان منى، فإنى مقر بسوء فعلى.

فقال رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله): يا هبار، عفوت عنك، و قد أحسن اللّه إليك حيث هداك إلى الإسلام، و الإسلام يجب ما قبله.

و قوله: (مهاجرا) فيه، إنه لا هجره بعد فتح مكه.

إلا أن يقال: هى مجاز عن مجرد الإنتقال عن محل إلى آخر (١).

غير أننا نقول:

قال الواقـدى: بينا رسول اللّه (صـلى اللّه عليه و آله) جالس بالمدينه فى أصـحابه، إذ طلع هبار بن الأسود- و كان لسـنا- فقال: يا محمد، سبّ من سبّك، إنى جئت مقرا بالإسلام، و أنا أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شريك٣.

١- السيره الحلبيه ج ٣ ص ٩٢ و (ط دار المعرفـه) ص ٣٩ و القصه ذكرهـا الواقـدى فى مغازيه ج ٢ ص ٨٥٨ و ٨٥٩ و راجع: تاريخ الخميس ج ٢ ص ٩٣.

له، و أن محمدا عبده و رسوله الخ ..

فقبل منه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

فخرجت سلمى مولاه النبى (صلى اللّه عليه و آله)، فقالت: لا أنعم اللّه بك عينا، أنت الذى فعلت و فعلت.

فقال: إن الإسلام محا ذلك.

و نهى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) عن سبه و التعرض له (۱).

ثم ذكر الواقدى و غيره، عن جبير بن مطعم: إن هبارا أسلم بعد منصرف النبى (صلى اللّه عليه و آله) من الجعرّانه، حين فرغ (صلى اللّه عليه و آله) من حنين حيث طلع عليه، و هو جالس فى مسجده، فأراد بعضهم القيام إليه، فأشار إليه النبى (صلى اللّه عليه و آله) أن اجلس، فأسلم هبار و اعتذر إلى النبى (صلى اللّه عليه و آله)، فقبل منه.

و عن الزبير بن العوام: (ما رأيت رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) ذكر هبارا قط إلا تغيّظ عليه، و لا رأيت رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) بعث سريه قط إلا قال: إن ظفرتم بهبار فاقطعوا يديه و رجليه، ثم اضربوا عنقه.

فو اللّه، لقد كنت أطلبه و أسأل عنه، و اللّه يعلم لو ظفرت به قبل أن يأتى إلى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) لقتلته.

ثم طلع على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) و أنا عنده جالس، فجعل يعتذر إلى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و يقول: سبّ يا محمد من سبّک۸.

۱- المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۵۷ و شرح النهج ج ۱۴ ص ۱۹۴ و ج ۱۸ ص ۱۴ و قاموس الرجال ج ۱۰ ص ۴۹۸ و ج ۱۲ ص ۲۸۷ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۲۳۸.

و أوذی من آذاک، فقد کنت موضعا فی سبّک و أذاک، و قد نصرنی اللّه و هدانی إلی الإسلام.

قال الزبیر: فجعلت أنظر إلی النبی (صلی اللّه علیه و آله) و إنه لیطأطئ رأسه استحیاء مما یعتذر هبار، فقال له: قد عفوت عنک، و الإسلام یجب ما قبله.

و کان یسبّ حتی یبلغ منه فلا ینتصف من أحد.

فبلغ رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) حلمه، و ما یحمل علیه من الأذی، فقال: یا هبار سبّ من سبّک (۱).

و نقول:

إن فی النصوص المتقدمه مواضع للنظر و التأمل، نذکر منها ما یلی:

ذنب هبار:

لا یصح أن یدخل فی وهم أحد: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) کان یرید التشفّی الشخصی بهبار، لأنه قد ارتکب جریمته ضد بعض من یخصّ رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و ینتسب إلیه، و هی زینب التی یدّعی البعض: أنها ابنته علی الحقیقه، أو بالتربیه- کما هو الحق-.

فإنه (صلی اللّه علیه و آله) لا یمکن أن یتخذ مواقفه من هذه المنطلقات، لأنه نبی معصوم. بل هو مسدد و مؤید، وَ ما یَنْطِقُ عَنِ الْهَوی إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْیٌ یُوحی (۲).م.

۱- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۷ و ۸۵۹ و کتاب التوابی ص ۱۲۱ و المنتخب من ذیل المذیل ص ۴۰ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۲۳۹.

۲- الآیتان ۳ و ۴ من سوره النجم.

کما أن ما فعله هبار کان جرما عظیما، بجمیع المعاییر، فلاحظ ما یلی:

۱- إن ما أقدم علیه تجاه زینب کان عملا عدوانیا، یهدف إلی منع الناس من ممارسه حریاتهم فی أمور تعود إلیهم و تخصهم.

۲- إنه تعدّ علی حدود الشرع و الدین، و تحد للإراده الإلهیه، و سعی فی إبطال الحق، و نصره الباطل.

۳- إنه عدوان علی إنسان ضعیف، غیر قادر علی الدفاع عن نفسه، و هو أمر معیب حتی عند أهل الجاهلیه، و عبده الأصنام أنفسهم.

جرأتهم علی رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله:

و قد ادّعوا: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) کان کلما بعث سریه أمرها بهبار: إن أخذ أن یحرق بالنار، ثم قال: (إنما یعذب بالنار رب النار، اقطعوا یدیه و رجلیه، إن قدرتم علیه، ثم اقتلوه) (۱).

و نقول:

أولا: إن النبی الأعظم (صلی اللّه علیه و آله) لا یتردد فی أحکامه، و لا یتراجع عنها، بل هو مسدد و مؤید بالوحی، و لا ینطق عن الهوی، إن هو إلا وحی یوحی .. فإنه حین أمر أن یحرق بالنار لم یقل ذلک من عند نفسه؟!۸.

۱- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۷ و ۸۵۸ و ۸۵۹ و راجع: تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۳، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۲ و (ط دار المعرفه) ص ۳۹ و البحار ج ۱۹ ص ۳۵۲ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۱۴ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۲۳۸ و راجع: مسند أحمد ج ۳ ص ۴۹۴ و کنز العمال ج ۵ ص ۳۹۱ و أسد الغابه ج ۲ ص ۶۰ و المنتخب من ذیل المذیل ص ۳۹ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۲۳۸.

حاشاه!! .. و إذا كان قد قاله بأمر من اللّه، فما معنى أن يتراجع عنه، ثم يستدل لصحه تراجعه بقاعده عامه تقول: لا يعذب بالنار إلا رب النار؟! (۱).

ثانیا: إن أمیر المؤمنین (علیه السلام) کما یقولون: قد أحرق عبد اللّه بن سبأ بالنار حین ادّعی ربوبیه الإمام (علیه السلام) (۲) و لا أحد مثل علی (علیه السلام) یتقید بأحکام اللّه، و یلتزم بشرعه تبارک و تعالی.

رابعا: قد أحرق أبو بکر الفجأه السلمی، و اسمه أیاس بن عبد اللّه بن عبد یالیل، و کان ذلک هو أحد الأمور الثلاثه التی ندم علی فعلها، کما الصحیح من السیره النبی الأعظم، مرتضی العاملی ج ۲۳ ۸۳ جرأتهم علی رسول الله صلی الله علیه و آله: ..... ص : ۸۲۶.

۱- الوسائل ج ۱۸ باب ۵ من أبواب اللواط حدیث رقم ۱ و الباب رقم ۳ من أبواب حد اللواط، الحدیث رقم ۹ و ۵.

۲- رجال الکشی (ط کربلاء) ص ۹۹ و ۱۰۰، و خلاصه الرجال للعلامه ص و قاموس الرجال ج ۵ ص ۴۶۱ و الوسائل (ط دار الإسلامیه) ج ۱۸ ص ۵۵۴ و مستدرک الوسائل ج ۱۸ ص ۱۶۹ و الهدایه الکبری ص ۱۵۱ و نوادر المعجزات ص ۲۱ و مناقب آل أبی طالب ج ۱ ص ۲۲۷ و مدینه المعاجز ج ۱ ص ۲۲۶ و جامع أحادیث الشیعه ج ۲۶ ص ۶۷ و الغدیر ج ۳ ص ۹۴ و تأویل مختلف الحدیث ص ۷۰ و اختیار معرفه الرجال ج ۱ ص ۳۲۳ و خلاصه القوال ص ۳۷۱ و التحریر الطاووسی ص ۳۴۵ و نقد الرجال ج ۳ ص ۱۰۹ و جامع الرواه ج ۱ ص ۴۸۵ و طرائف المقال ج ۲ ص ۹۶ و مستدرکات علم رجال الحدیث ج ۵ ص ۲۱ و معجم رجال الحدیث ج ۱۱ ص ۲۰۵ و میزان الإعتدال ج ۲ ص ۴۲۶ و لسان المیزان ج ۳ ص ۲۸۹ و ۲۹۰ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۳۱ و شرح إحقاق الحق ج ۸ ص ۶۴۶.

صرح به حین حضرته الوفاه (۱).۳.

۱- تاریخ الیعقوبی ج ۲ ص ۱۳۷ و تاریخ الإسلام للذهبی: ج ۱ ص ۱۱۷ و ۱۱۸، و إثبات الهداه ج ۲ ص ۳۵۹ و ۳۶۷ و ۳۶۸، و العقد الفرید ج ۴ ص ۲۶۸، و الایضاح لابن شاذان ص ۱۶۱، و الإمامه و السیاسه ج ۱ ص ۱۸، و سیر أعلام النبلاء، (سیر الخلفاء الراشدین) ص ۱۷، و مجموع الغرائب للکفعمی ص ۲۸۸، و مروج الذهب ج ۱ ص ۴۱۴، و ج ۲ ص ۳۰۱، و شرح نهج البلاغه للمعتزلی الشافعی ج ۱ ص ۱۳۰، و ج ۱۷ ص ۱۶۸ و ۱۶۴، و ج ۶ ص ۵۱ و ج ۲ ص ۴۷ و ۴۶، و ج ۲۰ ص ۲۴ و ۱۷، و میزان الإعتدال ج ۳ ص ۱۰۹، و ج ۲ ص ۲۱۵، و الإمامه (مخطوط) توجد نسخه مصوره منه فی مکتبه المرکز الإسلامی للدراسات فی بیروت ص ۸۲. و لسان المیزان ج ۴ ص ۱۸۹، و تاریخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۴۳۰ و کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۵، و ج ۵ ص ۶۳۱ و ۶۳۲، و الرسائل الإعتقادیه (رساله طریق الإرشاد) ص ۴۷۰، و ۴۷۱. و منتخب کنز العمال (مطبوع بهامش مسند أحمد) ج ۲ ص ۱۷۱. و المعجم الکبیر للطبرانی ج ۱ ص ۶۲ و ضیاء العالمین (مخطوط) ج ۲ ق ۳ ص ۹۰، و ۱۰۸، عن العدید من المصادر. و النص و الإجتهاد ص ۹۱، و السبعه من السلف ص ۱۶ و ۱۷، و الغدیر ج ۷ ص ۱۷۰، و معالم المدرستین ج ۲ ص ۷۹، و عن تاریخ ابن عساکر (ترجمه أبی بکر)، و مرآه الزمان. و راجع: زهر الربیع ج ۲ ص ۱۲۴، و أنوار الملکوت ص ۲۲۷، و بحار الأنوار ج ۳۰، ص ۱۲۳ و ۱۳۶ و ۱۳۸ و ۱۴۱ و ۳۵۲، و نفحات اللاهوت ص ۷۹، و حدیقه الشیعه ج ۲ ص ۲۵۲، و تشیید المطاعن ج ۱ ص ۳۴۰، و دلائل الصدق ج ۳ ق ۱ ص ۳۲. و الخصال ج ۱ ص ۱۷۱ و ۱۷۳، و حیاه الصحابه ج ۲ ص ۲۴، و الشافی للمرتضی ج ۴ ص ۱۳۷ و ۱۳۸. و المغنی لعبد الجبار ج ۲۰ ق ۱ ص ۳۴۰ و ۳۴۱. و نهج الحق ص ۲۶۵، و الأموال لأبی عبید ص ۱۹۴ (و إن لم یصرح بها). و مجمع الزوائد ج ۵ ص ۲۰۳، و تلخیص الشافی ج ۳ ص ۱۷۰، و تجرید الإعتقاد لنصیر الدین الطوسی ص ۴۰۲، و کشف المراد ص ۴۰۳، و مفتاح الباب (أی الباب الحادی عشر) للعربشاهی (تحقیق مهدی محقق)، ص ۱۹۹، و تقریب المعارف ص ۳۶۶ و ۳۶۷، و اللوامع الإلهیه فی المباحث الکلامیه للمقداد ص ۳۰۲، و مختصر تاریخ دمشق ج ۱۳ ص ۱۲۲، و منال الطالب ص ۲۸۰، و راجع: الکامل لابن الأثیر (حوادث سنه ۱۱ ه) ج ۲ ص ۱۴۶، و الإصابه ج ۲ ص ۲۲۳ و البدایه و النهایه ج ۶ ص ۳۱۹، و تاریخ الأمم و الملوک ج ۳ (حوادث سنه ۱۱ ه). و راجع المواقف للإیجی ص ۴۰۳.

بل كان أبو بكر يأمر سراياه بإحراق المعارضين له فيما عرف بحروب الرده (۱). مع أنها حروب اعتراض على خلافته، لا أكثر.

زينب بنت رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله:

قد ذكرنا فى أوائل هذا الكتاب، و فى كتاب: (بنات النبى أم ربائبه)، و كتاب:

(القول الصائب فى إثبات الربائب): أن زينب، و أم كلثوم، و رقيه، اللواتى كبرن و تزوجن لم تكنّ بنات لرسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) من خديجه ..۸.

۱- مختصر السيره ج ۱ ص ۲۶۹ و الإكتفاء ج ۳ ص ۲۹ و تفسير غريب ما فى الصحيحين ج ۱ ص ۴۹۹ و ج ۱۰ ص ۴۲ و النهايه فى غريب الحديث ج ۱ ص ۳۷۱ و التمهيد لابن عبد البر ج ۵ ص ۳۱۶ و فيض القدير ج ۶ ص ۲۹۵ و راجع: الوافى بالوفيات ج ۱۳ ص ۱۶۲ و الغدير ج ۷ ص ۱۵۵ و تاريخ مدينه دمشق ج ۱۶ ص ۲۴۰ و سير أعلام النبلاء ج ۱ ص ۳۷۲ و الرياض النضره ج ۲ ص ۴۸ الشرح الكبير ج ۱۰ ص ۸۲ و المغنى لابن قدامه ج ۹ ص ۱۸ و (ط دار الكتاب العربى) ص ۷۸.

و لكن ذلك لا يمنع من القول: بأنه قد كان للنبى (صلى اللّه عليه و آله) بنات يحملن هذه الأسماء بالذات، و لكنهن متن فى حال الصغر ..

و إنما توصف هؤلاء بأنهن بنات رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) بسبب أنهن قد عشن فى بيته، و تربين عنده .. و يصح أن يطلق على من تتربى فى بيت رجل: أنها بنت ذلك الرجل ..

أما من كان يصر على بنوتهن الحقيقيه لرسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و كذلك الذين ما زالوا يصرون على هذا الرأى، فذلك منهم إما لجهلهم بحقيقه الحال .. إما بسبب عدم تعرضهم للبحث المعمق فى هذه المسأله، و إما لأنهم ممن يريدون التقليل من شأن فاطمه الزهراء (عليها السلام)، بإيجاد منافسات لها حسب زعمهم (١). و منح شرف المصاهره لرسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) لأناس آخرين غير على (عليه السلام)، فلعل هذا- بزعمه الفاسد، و رأيه الكاسد- يقلل من شأن على (عليه السلام) و يحط من مقامه و لو شيئا مّا!! ..

موقف الرسول صلّى اللّه عليه و آله من هبار:

و لكن مهما قيل فى تعظيم هؤلاء البنات، فإن الزهراء (عليها السلام) تبقى تحلّق فى عليائها، و لا تدانيها أيه امرأه خلقها اللّه تعالى، بل هى أفضل الخلق كلهم، باستثناء النبى (صلى اللّه عليه و آله) و على (عليه السلام) بمقتضى..

١- إذ لا شك فى خطئهم فى زعمهم هذا، بل يكون وجود بنات تميزت هى عليهن من شأنه أن يظهر فضلها، و مكانتها- لو صح وجود بنات له (صلى اللّه عليه و آله) غيرها، و الحقيقه هى تعذر إثبات ذلك بصوره علميه و مقبوله ..

ما دل علیه حدیث: (لو لا علی لم یکن لفاطمه کفؤ، آدم فمن دونه) (۱).ه.

۱- کشف الغمه للأربلی ج ۲ ص ۱۰۰ عن صاحب کتاب الفردوس، و اللمعه البیضاء للتبریزی الأنصاری ص ۹۶، و بیت الأحزان للشیخ عباس القمی ص ۲۴، و حیاه أمیر المؤمنین لمحمدیان ج ۱ ص ۱۰۷، و مجمع النورین للمرندی ص ۲۷ و ۴۳، و تفسیر القمی لعلی بن إبراهیم ج ۲ ص ۳۳۸، و الصحیح من السیره (الطبعه الرابعه) ج ۵ ص ۲۷۳ عن حیاه الإمام الحسن للقرشی ج ۱ ص ۱۵ و ص ۳۲۱ عن تلخیص الشافی ج ۲ ص ۲۷۷، و الأنوار القدسیه للشیخ محمد حسین الأصفهانی ص ۳۶ عن المحجه البیضاء ج ۴ ص ۲۰۰، و شرح أصول الکافی للمازندرانی ج ۷ ص ۲۲۲، و وسائل الشیعه للحر العاملی ج ۲۰ ص ۷۴ و ج ۱۴ ص ۴۹، و دلائل الإمامه لمحمد بن جریر الطبری ص ۸۰، و علل الشرائع ج ۲ ص ۱۷۸، و أمالی الصدوق ص ۴۷۴، و نوادر المعجزات ج ۶ ص ۸۴، و تفضیل أمیر المؤمنین (علیه السلام) للشیخ المفید ص ۳۲، و مناقب آل أبی طالب لابن شهر آشوب ج ۲ ص ۲۹۰، و الفصول المهمه للحر العاملی ج ۱ ص ۴۰۸ و ج ۳ ص ۴۱۱، و بحار الأنوار ج ۸ ص ۶ و ج ۴۳ ص ۱۰ و ۱۰۷، و شهاده النبی (صلی اللّه علیه و آله) للشیخ محمود شریفی ص ۱۴۰، و إعلام الوری ج ۱ ص ۲۹۰، و تسلیه المجالس و زینه المجالس ج ۱ ص ۵۴۷، و مناظرات فی العقائد للشیخ عبد اللّه محسن ص ۲۶۸، و الأسرار الفاطمیه للشیخ محمد فاضل المسعودی ص ۸۳، و نور البراهین للسید نعمه اللّه الجزائری ج ۱ ص ۳۱۵، و مستدرک سفینه البحار للشیخ علی النمازی ج ۹ ص ۱۲۶ و ۲۸۸، و الإمام علی (علیه السلام) لأحمد الرحمانی الهمدانی ص ۱۲۶ و ۳۳۴، و مستدرک الإمام الرضا للعطاردی ج ۱ ص ۲۴۱، و الحدائق الناضره للمحقق البحرانی ج ۲۳ ص ۱۰۸، و التهذیب ج ۷ ص ۴۷۰ ح ۹۰ و ص ۴۷۵ ح ۱۱۶، و من لا یحضره الفقیه للصدوق ج ۳ ص ۳۹۳، و الکافی للکلینی ج ۱ ص ۴۶۱، و عیون أخبار الرضا ج ۲ ص ۲۰۳ و (ط أخری) ج ۱ ص ۲۲۵، و الخصال ص ۴۱۴، و المختصر ص ۱۳۳ و ۱۳۶، و بشاره المصطفی ص ۳۲۸، و إحقاق الحق (قسم الملحقات) ج ۷ ص ۱ و ۲ و ج ۱۷ ص ۳۵ و ج ۱۹ ص ۱۱۷ عن عدد من المصادر التالیه: موده القربی للهمدانی (ط لاهور) ص ۱۸ و ۵۷، و أهل البیت (علیهم السلام) لتوفیق أبی علم ص ۱۳۹، و مقتل الحسین للخوارزمی (ط الغری) ص ۹۵، و (ط أخری) ج ۱ ص ۶۶، و الفردوس ج ۳ ص ۳۷۳ و ۵۱۳، و السیده الزهراء (علیها السلام) للحاج حسین الشاکری ص ۲۳، و المناقب المرتضویه لمحمد صالح الترمذی، و کنوز الحقائق للمناوی (ط بولاق- مصر) ص ۱۳۳، و ینابیع الموده لذوی القربی للقندوزی الحنفی ج ۲ ص ۸۰ و ۲۴۴ و ۲۸۶. لکن أکثر مصادر أهل السنه قد اقتصرت علی عباره لو لا علی لم یکن لفاطمه کفؤ .. و لم تذکر کلمه، آدم فمن دونه.

و بعد ما تقدم نقول:

إنه إذا كان (صلى اللّه عليه و آله) قد أهدر دم هبار بن الأسود، و الحويرث بن نقيدر، لأنهما روّعا زينب، أو لأن الحويرث نخس بها الجمل، فوقعت على الأرض، فماذا سيكون موقفه (صلى اللّه عليه و آله) ممن ضرب فاطمه (عليها السلام)، و أسقط جنينها، و كسر ضلعها، و تسبب لها بعلّتها التى ماتت منها، فكانت صدّيقه شهيده كما روى؟! (۱).

فهل سوف يكون (صلى اللّه عليه و آله) راضيا عمن فعل بها ذلك؟!! أم أنه سيعاقبه، بما يستحقه؟!۶.

۱- الكافى ج ۱ ص ۴۵۸ و جامع أحاديث الشيعه ج ۲ ص ۴۷۳ و منتقى الجمان ج ۱ ص ۲۲۴ و مشرق الشمسين ص ۳۲۴ و الصراط النجاه ج ۳ ص ۴۴۱ و مسائل على بن جعفر ص ۳۲۵ و الحدائق الناضره ج ۳ هامش ص ۲۹۶.

و هل العقوبه هی مجرد إهـدار الـدم؟! و الأمر بالإحراق بالنار، بعـد قطع الیـد و الرجل- کما زعموا- ثم العفو عنه؟!! أم أن الأمر أعظم، و الموقف سیکون أشد و أقسی؟!

سبّ من سبّک:

و لاـ نریـد أن نبحث کـثیرا لاسـتکشاف قائـل کلمه: (سبّ من سـبّک)، هـل هو رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله)، لتکون کلمه: (سبّ) فعل أمر؟!

أم هو هبار، و تکون الکلمه (سبّ) فعل ماض مبنی للمجهول؟!

و لکننا نرید أن نقول:

إن الأمر بالسبّ لا یصدر من النبی (صـلی اللّه علیه و آله)، و هو الذی یقول- حسبما روی عنه-: لا تسبنّ أحدا. و إن امرؤ سبک بأمر لا یعلمه فیک، فلا تسبه بأمر تعلمه، فیکون لک الأجر، و علیه الوزر (۱).

و عن الإمـام البـاقر (علیه السـلام): قولـوا للنـاس أحسن مـا تحبـون أن یقـال لکم، فـإن اللّه یبغض اللعّـان، السـبّاب، الطعّـان علی المؤمنین، الفاحش۵.

۱- البحار ج ۷۳ ص ۳۵۵ عن کنز الفوائد للکراجکی ص ۹۵ و مسند أحمد ج ۵ ص ۶۴ و سنن أبی داود ج ۲ ص ۲۶۶ و السنن الکبری للبیهقی ج ۱۰ ص ۲۳۶ و الآحـاد و المثانی ج ۲ ص ۳۹۳ و السـنن الکبری للنسائی ج ۵ ص ۴۸۷ و المعجم الکبیر ج ۷ ص ۶۵ و کتاب الدعاء ص ۵۷۰ و ریاض الصالحین ص ۳۸۴ و العهود المحمدیه ص ۸۴۶ و کنز العمال ج ۱۵ ص ۸۸۱ و تفسیر القرآن العظیم ج ۳ ص ۳۸۲ و المنتخب من ذیل المذیل ص ۶۵.

المتفحش الخ .. (۱).

و عن الإمام الكاظم (علیه السلام): ما تسابّ اثنان إلا انحط الأعلی إلی مرتبه الأسفل (۲).

تقوی هبار؟!:

ثم إن ما تضمنته الروایات المتقدمه: من إشارات إلی تحول هبار من إنسان ساقط فی حمأه الجهالات و الضلالات، إلی إنسان فاضل، و منضبط، و صابر و متسامح .. حتی لو فرضنا صحته، فلیس ثمه ما یوجب الوثوق بکونه یعبر عن تحول حقیقی فی شخصیه هبار، فإن من القریب جدا أن یکون ذلک سیاسه منه، تهدف إلی أن یجد موقعا مناسبا فی هذا المجتمع الجدید، الذی أصبح مقهورا علی الإستسلام له، و العیش فیه.۲.

۱- البحار ج ۶۵ ص ۱۵۲ و ج ۷۵ ص ۱۸۱ عن تحف العقول، و أمالی الصدوق ص ۳۲۶ و تحف العقول ص ۳۰۰ و روضه الواعظین ص ۳۷۰ و مستدرک الوسائل ج ۱۲ ص ۸۲ و مشکاه الأنوار ص ۳۳۴ و جامع أحادیث الشیعه ج ۱۳ ص ۴۳۱ و تفسیر العیاشی ج ۱ ص ۴۸ و تفسیر مجمع البیان ج ۱ ص ۲۸۶ و تفسیر الصافی ج ۱ ص ۱۵۲ و تفسیر کنز الدقائق ج ۱ ص ۲۸۷ و تفسیر المیزان ج ۱ ص ۲۲۰ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۶۵۸.

۲- البحار ج ۷۵ ص ۳۳۳ عن الدره الباهره، و الدره الباهره فی الأصداف الطاهره للشهید الأول ص ۷ و أعلام الدین فی صفات المؤمنین للدیلمی ص ۳۰۵ و مستدرک سفینه البحار ج ۴ ص ۴۲۷ و نزهه الناظر و تنبیه الخاطر للحلوانی ص ۱۲۵ و شرح إحقاق الحق ج ۱۹ ص ۵۵۲.

سبّ المسلمين لهبار موضع ريب:

إننا نظن ظنا قويا: أن يكون ما يزعم من سب المسلمين لهبار أسطوره، نسجها خيال الرواه الذين يريدون التسويق لهبار، و إلا فإن من البعيد جدا أن يتجاهر المسلمون بسبّ الناس، بعد أن نهاهم النبى (صلى اللّه عليه و آله) عن السب ..

على أنه لو صح ذلك، فإن ما نتوقعه من رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) هو: أن يجدد نهيه لهم عن السبّ، و أن يعلن لزوم ارتداعهم عن المنكر، لا أن يأمر بمواجهه المنكر بمثله:

و ممن أهدر النبى (صلى اللّه عليه و آله) دمهم:

۸- الحارث بن هشام:

أخو أبى جهل لأبويه. و قد أسلم بعد ذلك (۱).

۹- زهير بن أميه:

و كان قد استجار بأم هانى، و أراد على (عليه السلام) قتله، فأمضى۴.

۱- السيره الحلبيه ج ۳ ص ۸۱ و ۹۳ و راجع: تنوير الحوالك ص ۲۱۳ و تحفه الأحوذى ج ۸ ص ۲۸۳ و ج ۱۰ ص ۲۵۰ و عمده القارى ج ۲۰ ص ۲۱۲ و عون المعبود ج ۶ ص ۵۶ و تنزيل الآيات على الشواهد من الأبيات ص ۳۶۰ و ۳۶۱ و تفسير الثعلبى ج ۷ ص ۲۷۳ و الإكمال فى أسماء الرجال ص ۵۴ و الثقات ج ۳ ص ۷۲ و تاريخ مديمه دمشق ج ۱۱ ص ۴۷۱ و ۴۹۷ و ۴۹۸ و تهذيب التهذيب ج ۲ ص ۱۴۰ و الوافى بالوفيات ج ۱۱ ص ۱۹۲ و البدايه و النهايه ج ۷ ص ۱۰۷ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۳۷۴.

النبی (صلی اللّه علیه و آله) جوارها، و أسلم زهیر بعد ذلک (۱).

۱۰- عبد اللّه بن ربیعه:

ذکره الأزرقی بدل زهیر بن أمیه (۲).

۱۱- زهیر بن أبی سلمی (۳):

۱۱- زهیر بن أبی سلمی (۳):

۱۲- مقیس بن صبابه (۴):

۱۲- مقیس بن صبابه (۴):۸.

۱- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۸۱ و ۹۳ و (ط المعرفه) ص ۴۱ و نیل الأوطار ج ۸ ص ۱۶۷ و فتح الباری ج ۱ ص ۳۹۷.
۲- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۳ و نیل الأوطار ج ۸ ص ۱۶۷ و المستدرک للحاکم ج ۳ ص ۲۷۷ و فتح الباری ج ۱ ص ۲۹۷ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۷ ص ۲۷۷ و نصب الرایه ج ۴ ص ۲۴۷ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۱ ص ۴۹۵ و تهذیب الکمال ج ۵ ص ۲۹۸ و تاریخ الیعقوبی ج ۲ ص ۵۹ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۳۸۸ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۴۹.
۳- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۸۲.
۴- راجع: قرب الإسناد ص ۶۱ و (ط مؤسسه أهل البیت) ص ۱۳۰ و الإرشاد ج ۱ ص ۱۳۶ و المستجاد من الإرشاد (المجموعه) ص ۷۷ و البحار ج ۲۱ ص ۱۰۵ و ۱۱۱ و ۱۳۱ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵ و مکاتیب الرسول ج ۳ ص ۶۵۱ و سنن النسائی ج ۷ ص ۱۰۶ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۰۵ و مجمع الزوائد ج ۶ ص ۱۶۹ و ۱۷۳ و فتح الباری ج ۸ ص ۹ و الإستذکار ج ۴ ص ۴۰۴ و الدرر ص ۱۹۱ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۸ ص ۱۵ و کنز العمال ج ۱۰ ص ۵۱۷ و ۵۲۸ و ۵۳۵ و تفسیر نور الثقلین ج ۵ ص ۶۹۵ و تفسیر البغوی ج ۱ ص ۴۶۴ و زاد المسیر ج ۲ ص ۱۷۳ و تفسیر العز بن عبد السلام ص ۳۴۴ و التسهیل لعلوم التنزیل ج ۱ ص ۱۵۳ و تفسیر البحر المحیط ج ۳ ص ۳۳۸ و لباب النقول ص ۷۷ و أضواء البیان ج ۲ ص ۷۲ و قاموس الرجال ج ۱۰ ص ۴۰۴ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۹ ص ۳۳ و ج ۴۱ ص ۵۸ و ج ۵۹ ص ۱۶۸ و أسد الغابه ج ۴ ص ۵ و ج ۵ ص ۴۲ و ۶۲ و تهذیب الکمال ج ۱۱ ص ۱۱۴ و الإصابه ج ۲ ص ۴۷۷ و ج ۶ ص ۳۷۳ و الأعلام ج ۷ ص ۲۸۳ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۳۳۶ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۵۳ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۱۷۹ و العبر و دیوان المبتدأ و الخبر ج ۲ ق ۲ ص ۴۴ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۲۰۴ و ج ۱۳ ص ۱۱۰ و موسوعه التاریخ الإسلامی ج ۲ ص ۵۸۳ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۸۶۸ و إعلام الوری ج ۱ ص ۲۲۳ و عیون الأثر ج ۲ ص ۱۹۶ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص

کـان أسـلم، ثم أتى على رجـل من الأنصار فقتله، و كان الأنصارى قتل أخاه هشاما خطأ فى غزوه ذى قرد، ظنه من العـدو، فجاء مقيس، فأخذ الديه، ثم قتل الأنصارى، ثم ارتد، فقتله نميله بن عبد اللّه يوم الفتح (۱).

و قد قتله بعد أن أخبروه: بأنه مع جماعه يشـربون الخمر، فذهب إليه، فقتله بردم بنى جمح، و قيل: قتل و هو متعلق بأسـتار الكعبه (۲).

و يقال: خرج و هو ثمل فيما بين الصفا و المروه، فرآه المسلون، فضربوه بأسيافهم حتى قتلوه (۳).۰.

۱- سبل الهـدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵، و السـيره الحلـبيه ج ۳ ص ۸۱ و ۹۱، و تاريـخ الخميس ج ۲ ص ۹۳ و راجع مصـادر الهامش السابق.

۲- السيره الحلبيه ج ۳ ص ۹۱ و (ط دار المعرفه) ص ۳۸، و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۳.

۳- المغازى ج ۲ ص ۸۶۱ و الأعلام للزركلى ج ۷ ص ۲۸۳ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۴۰۰.

۱۳- الحویرث بن الطلاطل الخزاعی:

کان یؤذی النبی (صلی اللّه علیه و آله)، قتله علی (علیه السلام) ذکره أبو معشر (۱).

۱۴- کعب بن زهیر:

و هو الشاعر الذی کان یهجو رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و جاء بعد ذلک فأسلم، و مدحه بقصیده بانت سعاد. ذکره الحاکم (۲).

۱۵- وحشی بن حرب:

و تقدم شأنه: فی غزوه أحد، و فی فتح مکه. هرب إلی الطائف، فلما أسلم أهلها جاء مع وفدهم فأسلم (۳)..

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵، و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۴ و راجع: نیل الأوطار ج ۸ ص ۱۷۲ و ج ۱۲ ص ۷۰ و فتح الباری ج ۸ ص ۱۰.

۲- راجع: السیره الحلبیه ج ۳ ص ۸۲ و ۹۴ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵، و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۴ و نیل الأوطار ج ۸ ص ۱۷۲ و فتح الباری ج ۸ ص ۱۰ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۴۲۴ و ۴۲۸ و المستدرک للحاکم ج ۳ ص ۵۷۹ و الآحاد و المثانی ج ۵ ص ۱۶۸ و أسد الغابه ج ۴ ص ۲۴۰ و الدرجات الرفیعه فی طبقات الشیعه ص ۵۳۸ و الإصابه ج ۵ ص ۴۴۳ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۷۰۵.

۳- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۴، و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۶۳، و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۴ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۲۵۰ و راجع: مجمع الزوائد ج ۷ ص ۱۰۱ و المعجم الکبیر ج ۲۲ ص ۱۳۶ و تفسیر المیزان ج ۴ ص ۳۸۱ و زاد المسیر ج ۶ ص ۲۴ و قاموس الرجال ج ۱۰ص ۲۲۶ و تاریخ مدینه دمشق ج ۶۲ ص ۴۰۵ و الوافی بالوفیات ج ۲۷ ص ۲۵۳ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۴۰۰.

فقال له (صلی اللّه علیه و آله): غیب عنی وجهک (۱).

۱۶- هبیره بن أبی وهب:

زوج أم هانی یقال: إن النبی (صلی اللّه علیه و آله) أهدر أیضا دمه (۲).

۱۷- ساره:

مولاه عمرو بن هاشم بن عبد المطلب بن عبد مناف، و کانت مغنیه۵.

۱- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۶۳، و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۴ و شرح الأخبار ج ۱ ص ۲۶۹ و ج ۱۰ ص ۱۱۱ و السنن الکبری للبیهقی ج ۹ ص ۹۸ و مسند أبی داود الطیالسی ص ۱۸۶ و الآحاد و المثانی ج ۱ ص ۳۶۲ و المعجم الکبیر ج ۳ ص ۱۴۸ و الدرجات الرفیعه ص ۶۸ و قاموس الرجال ج ۱۰ ص ۴۲۶ و الکامل ج ۶ ص ۱۱۲ و تاریخ مدینه دمشق ج ۶۲ ص ۴۰۵ و ۴۰۷ و ۴۰۹ و ۴۱۱ و سیر أعلام النبلاء ج ۱ ص ۱۷۶ و الأعلام ج ۸ ص ۱۱۱ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۲۱ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۴۰۰ و موسوعه التاریخ الإسلامی ج ۲ ص ۳۱۲ و السیره النبویه لابن هشام ج ۳ ص ۵۹۲ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۳۷ و سبل الهدی و الرشاد ج ۴ ص ۲۱۷ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۲ ص ۵۳۸ و شرح إحقاق الحق ج ۷ ص ۴۱۶.

۲- شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۳۳۱ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۰ ص ۷۸ و شجره طوبی ج ۲ ص ۳۰۵.

نواحّه بمکه (۱)، و کانت قدمت علی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) قبل الفتح، و طلبت منه الصله و شکت الحاجه، فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): (ما کان فی غنائک ما یغنیک)؟

فقالت: إن قریشا منذ قتل من قتل منهم ببدر ترکوا الغناء، فوصلها رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و أوقر لها بعیرا طعاما، فرجعت إلی قریش.

و کان ابن خطل یلقی علیها هجاء رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فتغنی به. و هی التی وجد معها کتاب حاطب ابن أبی بلتعه.

و قالوا: استؤمن لها رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فأمنها، فأسلمت و عاشت إلی خلافه عمر بن الخطاب، أو إلی خلافه أبی بکر (۲).

و قال الواقدی: (أمر بها رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) یوم الفتح أن۶.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵ و قرب الإسناد ص ۶۱ و الإصابه ج ۸ ص ۳۹۸ و البحار ج ۲۱ ص ۱۱۱ و فیه: قرسا و أم ساره، و کانتا قینتین تزنیان و تغنیان بهجاء النبی (صلی اللّه علیه و آله) و تحضضان یوم أحد علی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله).

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۷۵ و ۸۱ و ۹۳، و (ط دار المعرفه) ص ۲۲ و راجع: البحار ج ۲۱ ص ۹۳ و ۹۴ و ۱۱۱ عن مجمع البیان ج ۹ ص ۲۶۹ و ۲۷۰، و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۶۰ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۴ و ۷۸ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۲۷۶ و فتح الباری ج ۸ ص ۱۰ و عمده القاری ج ۱۷ ص ۲۷۴ و الدرر ص ۲۲۰ و تخریج الأحادیث و الآثار ج ۳ ص ۴۵۳ و تفسیر البغوی ج ۴ ص ۵۴۰ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۳۳۶ و عیون الأثر ج ۲ ص ۱۹۶.

تقتل، فقتلت يومئذ) (۱).

۱۸- أرنب مولاه ابن خطل.

۱۹- فرتنى:

أو قرينا.

۲۰- قريبه:

ضد بعيده. و يقال: هى أرنب السابقه.

و هما قينتان لابن خطل، كانتا تغنيان بهجاء النبى (صلى اللّه عليه و آله)، فاستؤمن لإحداهما- فأسلمت- و قتلت الأخرى، قتلها على (عليه السلام) (۲).

و ذكر عن ابن إسحاق: أن فرتنى هى التى أسلمت، و أن قريبه قتلت (۳).

۲۱- أم سعد:

قتلت فيما ذكره ابن إسحاق.٠.

۱- المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۶۰ و شرح النهج للمعتزلى ج ۱۸ ص ۱۶.
۲- البحار ج ۲۱ ص ۱۳۱، و الإرشاد ج ۱ ص ۱۳۶ و المستجاد من الإرشاد ص ۷۷ و تاريخ مدينه دمشق ج ۲۹ ص ۳۲ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۴: أما قريبه فقتلت مصلوبه.
۳- سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵ و ۲۲۶ و السيره الحلبيه ج ۳ ص ۹۴ و راجع: المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۶۰ و فتح البارى ج ۸ ص ۱۰ و الإصابه ج ۸ ص ۲۷۹ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۳۴۰ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۴۰۰.

و یحتمل - کما قال الحافظ -: أن تکون أرنب، و أم سعد القینتین.

و اختلف فی اسمهما باعتبار الکنیه و اللقب (۱).

۲۲- هند بنت عتبه:

اشاره

و هی التی شقت عن کبد حمزه بن عبد المطلب، عم رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و لاکت قلبه (۲).۵.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۶ و راجع: تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۵ و فتح الباری ج ۸ ص ۱۰.

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۲۵ و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۴ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۴ و افحتجاج ج ۱ ص ۲۶۵ و سیره ابن إسحاق ج ۳ ص ۳۱۲ و البحار ج ۲۰ ص ۵۵ و شجره طوبی ج ۲ ص ۲۸۳ و نهج السعاده ج ۳ ص ۱۶۱ و السیره النبویه لابن هشام ج ۳ ص ۶۰۷ و فتح الباری ج ۷ ص ۲۷۲ و عمده القاری ج ۱۷ ص ۱۴۳ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۴۲ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۵ ص ۱۲ و ۲۳۷ و تفسیر القمی ج ۱ ص ۱۱۷ و عیون الأثر ج ۱ ص ۲۲۴ و تفسیر مجمع البیان ج ۲ ص ۳۷۸ و التفسیر الصافی ج ۱ ص ۳۷۶ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۴۰۷ و النزاع و التخاصم ص ۳۸ و تفسیر نور الثقلین ج ۱ ص ۳۸۶ و تفسیر کنز الدقائق ج ۲ ص ۲۱۴ و تفسیر الثعلبی ج ۳ ص ۱۴۶ و تفسیر القرطبی ج ۴ ص ۱۸۷ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۱۶۶ و النصائح الکافیه ص ۱۱۲ و تقویه الإیمان ص ۶۹ و الأنوار العلویه ص ۱۸۵ و إحقاق الحق (الأصل) ص ۲۶۶ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۲۰۴ و الدرجات الرفیعه ص ۶۷ و قاموس الرجال ج ۱۲ ص ۳۴۹ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۳ ص ۱۲ و الثقات ج ۱ ص ۲۳۰ و سیر أعلام النبلاء ج ۳ ص ۱۴۱ و شیخ المضیره أبو هریره ص ۱۶۰ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۱۵۹ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۲۱۵.

عن هند بنت عتبه، و هی تذکر رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فتقول:

أنا عادیته کل العداوه، و فعلت یوم أحد ما فعلت من المثله بعمه و أصحابه، و کلما سیّرت قریش مسیره فأنا معها بنفسی أو معینه لقریش، حتی إن کنت لأعین کل من غزا إلی محمد، حتی تجردت من ثیابی، فرأیت فی النوم ثلاث لیال ولاء بعد فتح مکه:

رأیت کأنی فی ظلمه لا أبصر سهلا و لا جبلا، و أری تلک الظلمه انفرجت علی بضوء کأنه الشمس، و إذا رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) یدعونی.

ثم رأیت فی اللیله الثانیه: کأنی علی طریق یدعونی، و إذا هبل عن یمینی یدعونی، و إذا إساف عن شمالی یدعونی، و إذا برسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بین یدی یقول: (هلمی إلی الطریق).

ثم رأیت فی اللیله الثالثه: کأنی واقفه علی شفیر جهنم، یریدون أن یدفعونی فیها، و إذا بهبل یقول: أدخلوها. فالتفت، فأنظر رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) من ورائی آخذ بثیابی، فتباعدت من شفیر النار، فلا أری النار، ففزعت (۱).

فقلت: ما هذا؟ و قد تبین لی، فغدوت من ساعتی إلی صنم فی بیت کنا۷.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۴ و ۲۵۵ عن الواقدی، و راجع: المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۷۱ و مسند عمر بن عبد العزیز ص ۱۸۰ و تاریخ مدینه دمشق ج ۷۰ ص ۱۷۷.

نجعل علیه منديلا، فأخذت قدوما، فجعلت أفلذه و أقول: طالما كنا منک فی غرور، و أسلمت (۱).

و عن عبد اللّه بن الزبیر: أن هندا أتت رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) و هو بالأبطح، فأسلمت، و قالت: الحمد للّه الذی أظهر الدین الذی اختاره لنفسه، لتمسنی رحمتک یا محمد، إنی امرأه مؤمنه باللّه، مصدقه به.

ثم كشفت عن نقابها، فقالت: أنا هند بنت عتبه.

فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): (مرحبا بک).

فقالت: یا رسول اللّه، و اللّه، ما كان علی وجه الأرض من أهل خباء أحب إلی من أن یذلوا من خبائک، و لقد أصبحت و ما علی الارض أهل خباء أحب إلی أن یعزوا من خبائک (۲).۴.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۵، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۳۰۳ و (ط دار المعرفه) ص ۵۷ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۸۹ و مسند عمر بن عبد العزیز ص ۱۸۰ و الطبقات الكبری لابن سعد ج ۸ ص ۲۳۷ و تاریخ مدینه دمشق ج ۷۰ ص ۱۸۴ و الأعلام ج ۸ ص ۹۸ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۶.

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۵ و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۶. و راجع ص ۹۴، و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۵۰ و راجع: دلائل النبوه للبیهقی ج ۵ ص ۱۰۰ و عن البخاری ج ۷ ص ۱۷۵ (۳۸۲۵) و (ط دار الفكر) ج ۷ ص ۲۲۰ و ج ۸ ص ۱۰۹ و صحیح مسلم ج ۵ ص ۱۳۰ و راجع: السنن الكبری للبیهقی ج ۷ ص ۶۶ و ج ۱۰ ص ۲۷۰ و شرح مسلم للنووی ج ۱۲ ص ۹ و فتح الباری ج ۹ ص ۴۴۴ و عمده القاری ج ۲۳ ص ۱۷۳ و ج ۲۴ ص ۲۳۵ و مسند الشامیین ج ۴ ص ۱۹۱ و كتاب التوابین ص ۱۲۳ و تغلیق التعلیق ج ۴ ص ۸۱ و الطبقات الكبری ج ۲ ص ۲۳۷ و تاریخ مدینه دمشق ج ۷۰ ص ۱۷۹ و ۱۸۳ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۰۶ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۶۵ و ج ۷ ص ۶۰ و ج ۸ ص ۱۳۷ و إمتاع الأسماع ج ۱۳ ص ۱۶۳ و ۳۸۹ و ۳۹۰ و السیره النبوه لابن كثیر ج ۳ ص ۶۰۴.

و عن أبی حصین الهذلی قال: لما أسلمت هند بنت عتبه، أرسلت إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بهدیه- و هو بالأبطح- مع مولاه لها بجدیین مرضوفین و قد (۱)، فانتهت الجاریه إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)- فدخلت علیه و هو (صلی اللّه علیه و آله) بین نسائه، أم سلمه و میمونه، و نساء من بنی عبد المطلب- فقالت: إن مولاتی أرسلت إلیک هذه الهدیه، و هی تعتذر إلیک، و تقول: إن غنمنا الیوم قلیله الوالده.

فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): (بارک اللّه لکم فی غنمکم، و أکثر والدتها).

و کانت المولاه تقول: لقد رأینا من کثره غنمنا و والدتها ما لم نکن نری قبل و لا قریبا، فتقول هند: هذا بدعاء رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) و برکته.

ثم تقول: لقد کنت أری فی النوم: أنی فی الشمس أبدا قائمه، و الظل منی قریب لا أقدر علیه، فلما دنا رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) رأیت کأنی دخلت الظل (۲).۳.

۱- المرضوف: الذی یشوی علی الرضف، و هو الحجاره المحماه بالنار. و القدّ: جلد السخله.

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۵، و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۶۸ و ۸۶۹، و راجع: السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۷ و تاریخ مدینه دمشق ج ۷۰ ص ۱۸۴ و إمتاع الأسماع ج ۵ ص ۲۸۳.

تعقیب غیر ضروری:

و نحسب: أن من غیر الضروری لفت نظر القارئ إلی هـذه التلمقات البارده، و الخیالات الرکیکه التی أتحفتنا بها هند بنت عتبه، سعیا منها للسخریه بعقول الناس، و إقناعهم عن طریق بهرجه الکلام تاره، و الإستناد إلی أضغاث الأحلام، و ما تنسجه الأوهام، بزعم: أنه منام أخری، لإقناعهم بأنها: قد أخلصت الولاء لرسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و أنها صادقه فیما تنمقه من ثناء علیه، و ما تزوقه من تزلفات له.

و اللافت هنا: أن رواه هذه الأخبار عنها هم: الأمویون تاره. و الزبیریون أخری. و من یحب هؤلاء و یوالیهم، ثالثه.

فاقرأ و اعجب، فما عشت أراک الدهر عجبا.

و حسب هند: أنها حین بایع النبی (صلی اللّه علیه و آله) النساء کانت لا تزال تخشی من أن یعرفها النبی (صلی اللّه علیه و آله)، فیطالبها، أو یؤاخذها بما فعلته بحمزه ..

و قد أطلقت فی تلک البیعه تعریضات قارصه، و عبارات جارحه، تتضمن الاتهام له، بل و السخریه به (صلی اللّه علیه و آله)، حسبما أشرنا إلیه فی ذلک المورد، و قد تغاضی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) عن ذلک کله، رغم أنه کان قد اهدر دمها، ثم عفا عنها.

هند .. و أموال زوجها البخیل:

عن عائشه: أن هندا بنت عتبه یوم الفتح، قالت: یا رسول اللّه، إن أبا سفیان رجل مسّیک، فهل علی من حرج أن أطعم من الذی له عیالنا؟

فقال لها: (لا حرج علیک أن تطعمیهم بالمعروف) (۱).

و فی نص أخر: إن أبا سفیان رجل شحیح، و لیس یعطینی ما یکفینی و ولدی، إلا ما أخذت من ماله و هو لا یعلم.

قال: (خذی ما یکفیک و ولدک بالمعروف) (۲).۹.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۱۰ ص ۴۳۱ و ج ۵ ص ۲۵۸ عن البخاری، و مسلم. و أشار فی هامشه إلی: البخاری ج ۹ ص ۵۰۷ ح ۳۶۴ و مسلم ج ۳ ص ۱۳۳۸ و ج ۷ ص ۱۷۱۴، و راجع: السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۷ و (ط دار المعرفه) ص ۴۷ و سبل السلام ج ۳ ص ۲۱۹ و صحیح البخاری (ط دار الفکر) ج ۳ ص ۱۰۲ و ج ۸ ص ۱۰۹ و السنن الکبری للبیهقی ج ۷ ص ۶۷ و فتح الباری ج ۹ ص ۴۴۵ و عمده القاری ج ۱۳ ص ۷ و ج ۲۴ ص ۲۳۵ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۶۱ و مسند الشامیین ج ۴ ص ۱۹۱ و إمتاع الأسماع للمقریزی ج ۱۳ ص ۱۳۶ و ۳۹۰.
۲- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۹۷ و (ط دار المعرفه) ص ۴۷ الخلاف الشیخ الطوسی ج ۴ ص ۱۶۰ و ج ۶ ص ۳۵۵ و المبسوط للشیخ الطوسی ج ۶ ص ۳ و جامع الخلاف و الوفاق ص ۳۸۱ و رسائل الشهید الثانی (ط ق) ص ۳۰۰ و کفایه الأحکام للسبزواری ج ۱ ص ۴۳۷ کشف اللثام (ط ج) ج ۷ ص ۵۹۳ و کشف اللثام (ط ج) ج ۱۰ ص ۵۸۶ و (ط ق) ج ۲ ص ۱۱۴ و ۴۲۲ و الحدائق الناضره ج ۱۸ ص ۱۶۱ و ریاض المسائل ج ۱۳ ص ۱۶۶ و ۱۸۱ و جواهر الکلام ج ۳۱ ص ۳۰۲ و ج ۴۱ ص ۴۹۲ و بلغه الفقیه للسید محمد بحر العلوم ج ۳ ص ۲۸۳ و العروه الوثقی للسید الیزدی ج ۶ ص ۴۷۸ و کتاب الأم للشافعی ج ۵ ص ۹۳ و ۹۴ و ۱۰۸ و ۱۱۴ و مختصر المزنی ص ۲۳۰ و المجموع للنووی ج ۱۸ ص ۲۹۴ و ۳۰۰ و ج ۲۰ ص ۲۰۴ و المبسوط للسرخسی ج ۱۷ ص ۳۹ و حاشیه رد المحتار لابن عابدین ج ۶ ص ۷۳۰ و المغنی لابن قدامه ج ۹ ص ۲۲۹ و ۲۳۹ و ج ۱۱ ص ۴۰۰ و ص ۴۸۵ و الشرح الکبیر لابن قدامه ج ۹ ص ۲۲۹ و ۲۷۰ و ج ۱۱ ص ۴۲۴ و ۴۵۶ و ۴۶۳ و ۴۶۴ و کشاف القناع للبهوتی ص ۵۶۳ و ج ۶ ص ۴۴۹ و المحلی لابن حزم ج ۱۰ ص ۹۲ و ج ۱۱ ص ۳۴۹ و جواهر العقود للأسیوطی ج ۲ ص ۱۷۰ و نیل الأوطار للشوکانی ج ۷ ص ۱۳۱ و فقه السنه ج ۲ ص ۱۷۰ و ۱۷۴ و ۴۱۲ و القواعد الفقهیه للبجنوردی ج ۳ ص ۹۵ و البحار الأنوار ج ۷۲ ص ۲۳۲ و کتاب المسند للشافعی ص ۲۶۶ و ۲۸۸ و مسند أحمد ج ۶ ص ۳۹ و ۵۰ و ۲۰۶ و سنن الدارمی ج ۲ ص ۱۵۹ و صحیح البخاری (ط دار الفکر) ج ۶ ص ۱۹۳ و ج ۸ ص ۱۱۶ و سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۷۶۹ و سنن النسائی ج ۸ ص ۲۴۷ و السنن الکبری للبیهقی ج ۷ ص ۴۶۶ و ۴۷۷ و ج ۱۰ ص ۲۷۰ و فتح الباری ج ۹ ص ۴۴۵ و ۴۴۶ و عمده القاری العینی ج ۲۱ ص ۲۱ و ج ۲۴ ص ۲۵۵ و مسند الحمیدی ج ۱ ص ۱۱۸ و المصنف لابن أبی شیبه ج ۵ ص ۲۴۴ و مسند ابن راهویه ج ۲ ص ۲۲۴ و السنن الکبری النسائی ج ۵ ص ۳۷۸ و مسند أبی یعلی ج ۸ ص ۹۸ و المنتقی من السنن المسنده ص ۲۵۶ و صحیح ابن حبان ج ۱۰ ص ۶۸ و معرفه السنن و الآثار للبیهقی ج ۶ ص ۱۰۱ و ۱۱۶ و ج ۷ ص ۳۶۹ و ۴۸۲ و ریاض الصالحین للنووی ص ۶۰۳ و تنقیح التحقیق فی أحادیث التعلیق للذهبی ج ۲ ص ۲۲۵ و نصب الرایه للزیلعی ج ۳ ص ۵۵۶ و أحکام القرآن لابن العربی ج ۳ ص ۷۱ و تفسیر القرطبی ج ۳ ص ۱۶۳ و التسهیل لعلوم التنزیل للغرناطی الکلبی ج ۴ ص ۱۱۶ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۸ ص ۲۳۷ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۳ ص ۴۷۱ و ج ۷۰ ص ۱۶۶ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۳ ص ۲۹۸ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۲۷۷ و جامع السعادات للنراقی ج ۲ ص ۲۳۹.

و نقول:

لا نـدرى إن كانت هنـد التى تضـرب أبا سـفيان برجلها، حين عاد من المـدينه، و تطلب من قريش: أن تتخـذ منه موقفا سـلبيا، و تستخدم عبارات قاسيه فى حديثها عنه، و تحريضها عليه!!

نعم .. لا ندرى إن كانت تهتم لمعرفه مشروعيه أخذها من ماله، ما يسد خلتها هى و العيال .. أم أنها تعبث، و تتماجن، و تسخر!!

فإن من الواضح: أن الإجابه على السؤال الذى طرحته بديهيه لدى أجهل الناس، و أشدهم سذاجه، إذ أى إنسان يجهل: أنه يجوز للمرأه أن تأخذ من مال زوجها البخيل لتطعم أولادها، مع العلم: بأن مسؤوليه أطفالهم تقع على عاتق نفس ذلك الزوج البخيل!!.

الفصل الثانی: أحداث جرت فی فتح مکه

اشاره

ص: ۱۰۹

لا تحدوا النظر إلى سهيل:

عن سهيل بن عمرو قال: لما دخل رسول اللّه «صلى اللّه عليه و آله» مكه و ظهر، اقتحمت بيتى، و أغلقت بابى علىّ، و أرسلت إلى ابنى عبد اللّه: أن اطلب لى جوارا من محمد، فإنى لا آمن أن أقتل.

(ثم صار يتذكر أفعاله السيئه تجاه رسول اللّه «صلى اللّه عليه و آله»: فى بدر و أحد و الحديبيّه).

فذهب عبد اللّه إلى رسول اللّه «صلى اللّه عليه و آله»، فقال: يا رسول اللّه!! أبى تؤمنه؟

قال: «نعم، هو آمن بأمان اللّه فليظهر».

ثم قال رسول اللّه «صلى اللّه عليه و آله» لمن حوله: «من لقى سهيل بن عمرو فلا يحد إليه النظر، فلعمرى إن سهيلا له عقل و شرف، و ما مثل سهيل جهل الإسلام، و لقد رأى ما كان يوضع فيه أنه لم يكن بنافع له».

فخرج ابنه عبد اللّه إلى أبيه، فأخبره بما قاله رسول اللّه «صلى اللّه عليه و آله»، فقال سهيل: كان و اللّه برا صغيرا، برا كبيرا.

فكان سهيل يقبل و يدبر آمنا. و خرج إلى حنين مع رسول اللّه «صلى اللّه

عليه و آله» و هو على شركه حتى أسلم بالجعرّانه (۱).

و نقول:

إن علينا أن نأخذ بنظر الإعتبار أمرين هما:

۱- سبب تعظيم سهيل بن عمر!!:

إنهم قد عظموا سهيل بن عمرو ما ليس فيه، و أطروه بما لا يستحقه، و لعل سبب هذا الكرم منهم عليه هو أنه حين ندم الأنصار على بيعتهم لأبى بكر، هتفوا باسم على «عليه السلام»، فقام سهل بن عمرو، فقال:

«يا معشر قريش، إن هؤلاء القوم قد سماهم اللّه الأنصار، و أثنى عليهم فى القرآن، فلهم بذلك حظ عظيم، و شأن غالب، و قد دعوا إلى أنفسهم و إلى على بن أبى طالب، و على فى بيته لو شاء لردهم، فادعوهم إلى صاحبكم و إلى تجديد بيعته، فإن أجابوكم و إلا قاتلوهم، فو اللّه إنى لأرجو اللّه أن ينصركم عليهم، كما نصرتم بهم».

و قد رد عليهم الأنصار على لسان ثابت بن قيس، حيث قال: «يا معشر الأنصار، إنما يكبر عليكم هذا القول لو قاله أهل الدين من قريش، فأما إذا كان من أهل الدنيا، لاسيما من أقوام كلهم موتور، فلا يكبرن عليكم، إنما۱۱

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۴۹ و ۲۵۰ عن الواقدى، و السيره الحلبيه ج ۳ ص ۱۰۲ و (ط دار المعرفه) ص ۶۵ و المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۴۷ و ۸۴۸ و المستدرك للحاكم ج ۳ ص ۲۸۱ و شرح البلاغه للمعتزلى ج ۱۷ ص ۲۸۴ و كنز العمال ج ۱۰ ص ۵۰۳ و الطبقات الكبرى ج ۷ ص ۴۰۴ و تهذيب الأحكام ج ۴ ص ۲۳۳ و الوافى بالوفيات ج ۱۶ ص ۱۸ و إمتاع الأسماع ج ۱۳ ص ۳۸۷. ص: ۱۱۱

الرأی و القول مع الأخیار المهاجرین، فإن تکلمت رجال قریش، [و] الـذین هم أهل الآخره مثل کلام هؤلاء، فعند ذلک قولوا ما أحببتم، و إلا فأمسکوا» (۱).

۲- لیس هذا مدحا لسهیل بن عمرو:

و أما نهی النبی الکریم «صـلی اللّه علیه و آله» لأصـحابه: عن أن یحدّوا النظر لسهیل بن عمرو، فهو و إن کان هناک من یرید أن یعتبره مدحا لهذا الرجل. و لکن اعتباره قدحا لعله هو الأقرب و الأصوب .. إذا لوحظ فیه أمران:

أحدهما: أن هذا الرجل و إن کان ذا عقل و شـرف، و لکنه لا ینقاد لعقله، و لا یختار ما یحفظ له شرفه و مکانته، بل هو یختار ما یتوافـق مع نزواته و أهوائه، و حمیته الجـاهلیه، فـإذا وجـد النـاس یحـدون النظر إلیه، فـإنه قـد ینکص علی عقـبیه، و یتخـذ سـبیل المکابره، و التحدی و الجحود ..

ثانیهما: إن من یکون ذا عقل راجح، و ذا شـرف، فإنه یستخدم عقله لحفظ شرفه، فإذا استخدم عقله لإذهاب هذا الشرف، فمعنی ذلک: أنه یفقد عنصـرا ثالثا کان بحاجه إلیه، ألا و هو عنصر الأخلاق الإنسانیه الفاضله، التی تبعده عن الإستکبار و عن الجحود، و عن العصبیات القبلیه و الجاهلیه .. و أن یکون حکیما، و منصفا، و متواضعا. فإن ذلک یسهل علیه قبول الحق، و رفض الباطل .. و یدعوه إلی أن لا یتأخر فی الدخول إلی۱۲

۱- شرح نهج البلاغه للمعتزلی ج ۶ ص ۲۳ و ۲۴ و مواقف الشیعه ج ۳ ص ۱۶۲. ص: ۱۱۲

الإسلام. و لكن سهيلا بسبب فقده لهذا العنصر الهام قد كابر، و جحد، و تعامى عن الآيات و المعجزات طيله هذه السنين، بل إنه حتى حين أظهر الإسلام، فإنما انصاع إلى ذلك بداعى الخوف، و ليس استجابه لما يحكم به عقله، و تقضى به فطرته ..

و لأجل ذلك كان رسول اللّه «صلى اللّه عليه و آله» يتألفه على الإسلام كغيره من المؤلفه قلوبهم، ليقنعه: بأن الإسلام لا يريد له ضرا، و لا يبغى له شرا، بل هو يريد: أن يسوق إليه المنافع، و يحفظ له مصالحه فى دائره الحق، و الصدق، و الإستقامه، و العدل ..

و من الواضح: أن نبذ أحكام العقل، و الإنقياد لسلطان الهوى و الإصرار على الجحود بسبب فقد الخلق الإنسانى لا يمكن أن يعد فضيله للإنسان العادى، فكيف بمن كان ذا عقل و شرف؟!

كما أن من يكابر و يعاند الحق، فإنما يعاند عقله، و يتناقض مع ذاته ..

إسلام ابنى أبى لهب:

عن ابن عباس، عن أبيه قال: لما قدم رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) مكه فى الفتح، قال لى: (أين ابنا أخيك عتبه و معتب ابنى أبى لهب. لا أراهما)؟

قلت: تنحيا فيمن تنحى من مشركى قريش.

قال: (ائتنى بهما).

فركبت إليهما بعرنه، فأتيت بهما، فدعاهما إلى الإسلام، فأسلما و بايعا.

ثم قام رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) فأخذ بأيديهما، و انطلق بهما حتى أتى الملتزم، فدعا ساعه ثم انصرف، و السرور يرى فى وجهه.

فقلت: يا رسول اللّه، سرك اللّه، إنى أرى السرور فى وجهك، فقال:

(إنى استوهبت ابنى عمى هذين من ربى فوهبهما لى) (۱).

و نقول:

أولا: قال العسقلانى عن إسناد هذا الحديث: إنه ضعيف.

ثانيا: إن عتبه بن أبى لهب قد افترسه الأسد قبل الهجره، بسبب دعاء النبى (صلى اللّه عليه و آله) (۲).۲.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۰، عن ابن سعد، و السيره الحلبيه ج ۳ ص ۹۷ و (ط دار المعرفه) ص ۴۸ و الإصابه ج ۲

ص ۴۵۵ و ۴۵۶ و ج ۳ ص ۴۴۳ و (ط دار الکتب العلمیه) ج ۴ ص ۳۶۵ و ج ۶ ص ۱۳۸ و کنز العمال ج ۱۱ ص ۷۳۷ و الطبقات الکبری ج ۴ ص ۶۰ و ج ۲۲ ص ۲۰۲ و ج ۶۲ ص ۸۱ و ۲۵۹ و المنتخب من ذیل المذیل ص ۳۲.

۲- البحار ج ۱۶ ص ۳۰۹ و ج ۱۷ ص ۴۱۲ و ج ۱۸ ص ۵۷ و ۵۸ و ۲۴۱ و ج ۶۲ ص ۸۱ و الغدیر ج ۱ ص ۲۶۱ و تخریج الأحادیث و الآثار ج ۱ ص ۳۷۸ و ج ۳ ص ۳۷۷ و الکشاف للزمخشری ج ۴ ص ۲۲ و شرح شواهد الکشاف ص ۴۵۳ و سفینه البحار ج ۶ ص ۱۳۶ و مناقب آل أبی طالب ج ۱ ص ۷۱ و تفسیر مقاتل بن سلیمان ج ۳ ص ۵۳۳ و تفسیر القرآن العظیم ج ۴ ص ۲۶۹ و الدر المنثور ج ۶ ص ۱۲۱ و الإصابه ج ۶ ص ۴۱۳ و الدرجات الرفیعه ص ۱۹۲ و المعارف ص ۱۲۵ و الإستغاثه ج ۱ ص ۶۵ و عیون الأثر ج ۲ ص ۳۷۳ و مستند الشیعه ج ۱۵ ص ۳۰۴ و سبل الهدی و الرشاد ج ۱۰ ص ۲۱۶ و مواهب الجلیل ج ۱ ص ۲۵۸ و سبل السلام ج ۲ ص ۱۹۵ و نیل الأوطار ج ۵ ص ۹۸ و ذخائر العقبی ص ۱۶۴ و السنن الکبری للبیهقی ج ۵ ص ۲۱۱ و فتح الباری ج ۴ ص ۳۴ و عمده القاری ج ۱۰ ص ۸۱ و الذریه الطاهر النبویه ص ۸۵ و الخرائج و الجرائح ج ۱ ص ۵۶ و ۵۷ و ج ۲ ص ۵۲۱ و ۵۲۶ و تصحیفات المحدثین ج ۲ ص ۷۰۸ و الإستذکار ج ۴ ص ۱۵۲ و کنز العمال ج ۱۲ ص ۴۳۹ و الفایق فی غریب الحدیث ج ۲ ص ۲۸۵ و ج ۳ ص ۳۰ و الفتح السماوی ج ۲ ص ۵۴۸ و فیض القدیر ج ۳ ص ۶۰۴ و ۶۰۷ و تفسیر مجمع البیان ج ۹ ص ۲۸۷ و نور الثقلین ج ۵ ص ۱۴۶ و تفسیر السمعانی ج ۶ ص ۱۵۸ و تفسیر النسفی ج ۱ ص ۲۷۰ و تفسیر الرازی ج ۱۱ ص ۱۴۳ و ج ۳۲ ص ۱۶۷ و تفسیر البحر المحیط ج ۳ ص ۴۴۴ و تفسیر ابن السعود ج ۳ ص ۸ و ۹ ص ۲۱۰ و تفسیر الآلوسی ج ۶ ص ۶۳ و ج ۱۵ ص ۲۲۵ و ج ۳۰ ص ۲۶۲ و أضواء البیان ج ۱ ص ۴۳۶ و أسد الغابه ج ۴ ص ۳۶۳ و موسوعه التاریخ الإسلامی ج ۱ ص ۴۸۱ و إعلام الوری ج ۱ ص ۲۷۶ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۱ ص ۴۶۸ و الخصائص الفاطمیه ج ۱ ص ۴۵۷ و معجم ما استعجم ج ۲ ص ۶۹۶ و شرح المقاصد فی علم الکلام ج ۲ ص ۱۸۸ و دلائل النبوه ج ۲ ص ۳۳۸ و ۳۳۹ بثلاثه طرق، و راجع: إثبات الهداه ج ۲ ص ۱۲۲.

ثالثا: رووا: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) دخل یوم الفتح بین عتبه

و معتب ابنی أبی لهب، یقول للناس: هذان أخوای، و ابنا عمی- فرحا بإسلامهما- استوهتبهما من اللّه، فوهبهما لی (۱).

قال العسقلانی: و یجمع: بأنه دخل المسجد بینهما، بعد أن أحضرهما العباس (۲).

غیر أن ما قاله العسقلانی لا یحل مشکله التناقض بین حدیث دخوله (صلی اللّه علیه و آله) المسجد، و حدیث مجیئه (صلی اللّه علیه و آله) للملتزم، و بین الحدیث المتقدم، لأن حدیث المجی ء للملتزم یدل علی: أن استیهابهما من اللّه قد حصل بعد دخوله المسجد، و هما معه ..

و هذا الحدیث الأخیر یدل علی: أن استیهابهما من اللّه قد حصل قبل دخوله المسجد ..

علی أن ثمه أسئله أخری تبقی بحاجه إلی جواب، مثل السؤال عن السبب فی هذا الإهتمام بهذین الرجلین دون سواهما، حیث لم یذهب (صلی اللّه علیه و آله) بأحد إلی الملتزم لیستوهبه من ربه؟!

و سؤال آخر، و هو: ما معنی هذا الإستیهاب؟!

فإن کان بمعنی: أن یخرجهما اللّه من الشرک إلی الإسلام، و غفران ذنوبهما التی ارتکباها فی زمان شرکهما، فیرد علیه:

أن المفروض هو: أنهما قد أسلما قبل هذا الإستیهاب .. حسب نص الروایه عن العباس.۳.

۱- الإصابه ج ۳ ص ۴۴۳ عن الطبرانی.

۲- الإصابه ج ۳ ص ۴۴۳.

و إن كان بمعنى: أن يغفر اللّه تعالى لهما ذنوبها التى يرتكبانها بعد إسلامهما أيضا، ثم يدخلهما اللّه تعالى الجنه .. و إن كانا من أهل النار، لو لا هذا الإستيهاب .. فيرد عليه:

أن هذا غير مقبول و لا معقول؛ إذ لما ذا لا يستوهب غيرهما من سائر أهل النار أيضا؟!

كما أن ذلك يدخل فى دائره الإغراء بالمعاصى، أو على الأقل يدعو إلى عدم الإهتمام بتجنبها!!

و فى جميع الأحوال، لا بد من وجود أمر، أو ميزه فى هذين الرجلين، يستحقان هذا العطاء العظيم لأجلها ..

و لا بد أن تكون خصوصيه غير عاديه، و أن تكون ظاهره فيهما بحيث يعرفها فيهما كل أحد، و أن يدرك الناس كلهم أنها توجب هذا التكريم و التعظيم ..

و بدون ذلك يكون النبى (صلى اللّه عليه و آله) قد عرّض الناس لخطر الكفر و الخروج من الدين، فيما لو ظنوا فيه (صلى اللّه عليه و آله): أنه لا يقيم العدل، و لا يلتزم بمقتضيات الفطره، و أحكام العقل.

و نحن لا نعرف، و كذلك لا نظن: أن أحدا من البشر يعرف فى أبناء أبى لهب أيه خصوصيه تستحق الذكر، فضلا عن أن تكون من موجبات هذا العطاء الهائل، الذى لم يفز به غيرهما، رغم أنهما بقيا على عنادهما و على جحودهما و على حربهما له و لدينه كل تلك السنين ..

السائب شريک الرسول صلّى اللّه عليه و آله فى التجاره:

عن مجاهد عن السائب: أنه كان شارك رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) قبل الإسلام فى التجاره، فلما كان يوم الفتح أتاه، فقال:

(مرحبا بأخى و شريكى، كان لا يدارى و لا يمارى، يا سائب!! قد كنت تعمل أعمالا فى الجاهليه لا تتقبل منك و هى اليوم تتقبل منك) و كان ذا سلف و خله (۱).

و عن السائب بن عبد اللّه، قال: جى ء بى إلى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) يوم فتح مكه، فجعل عثمان و غيره يثنون علىّ، فقال رسول اللّه: (لا تعلمونى به، كان صاحبى) (۲).۴.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۴۹ و ج ۹ ص ۱۶ عن أحمد، و ابن أبى شيبه، و السيره الحلبيه ج ۳ ص ۱۰۲ و (ط دار المعرفه) ص ۵۵ و ج ۱ ص ۲۳۶ و ج ۲ ص ۴۵۱ و الإستيعاب ج ۳ ص ۱۲۸۸ و راجع: الإصابه ج ۲ ص ۱۰ عن أبى داود، و النسائى، عن مجاهد، عن قائد السائب. و راجع: تلخيص الحبير ج ۱۰ ص ۴۰۴ و مسند أحمد ج ۳ ص ۴۲۵ و المستدرک للحاكم ج ۲ ص ۶۱ و مجمع الزوائد ج ۱ ص ۹۴ و المصنف لابن أبى شيبه ج ۸ ص ۵۴۲ و السنن الكبرى للنسائى ج ۶ ص ۸۶ و المعجم الأوسط ج ۲ ص ۱۴۵ و المعجم الكبير ج ۷ ص ۱۳۹ و تخريج الأحاديث الآثار ج ۳ ص ۲۹ و نصب الرايه ج ۴ ص ۳۸۹ و الوافى بالوفيات ج ۲۴ ص ۲۱۱ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۱۶.
۲- سبل الهدى و الرشاد ج ۴ ص ۷۷ و ج ۵ ص ۲۴۹ عن أحمد، و السيره الحلبيه ج ۳ ص ۱۰۲ و (ط دار المعرفه) ص ۵۵ و الإصابه ج ۲ ص ۱۰ و (ط دار الكتب العلميه) ج ۳ ص ۱۹ و مسند أحمد ج ۳ ص ۴۲۵ و مجمع الزوائد ج ۸ ص ۱۹۰ و أسد الغابه ج ۲ ص ۲۵۴.

و نقول:

۱- قد اختلفوا فی اسم المقصود هنا، هل هو:

السائب بن عبد اللّه.

أو عبد اللّه بن السائب.

أو السائب بن عویمر.

أو قیس بن السائب بن عویمر، حسبما روی عنه؟ (۱).

و قول أبو عمر: و هذا أصح ما قیل (۲)، یحتاج إلی ما یعضد صحته، و هو غیر موجود.

بل الموجود هو: روایات ضعیفه لا تقوم بها حجه، و لا یثبت بها شی ء، فإن ما یرویه السائب لنفسه، یبقی موضع التهمه: بأنه یجر النار إلی قرصه، و ما یرویه مجاهد: هو روایه من لم یشهد تلک الأحوال، و لم یکن قد ولد و لا وجد إلا فی عالم الخیال.

۲- ما معنی قول رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) لرجل لم یسلم بعد:

مرحبا بأخی؟! لمجرد أنه کان قد شارکه فی شراء سلعه أو بیعها؟!۹.

۱- الإصابه ج ۳ ص ۲۴۸ عن البغوی، و الحسن بن سفیان، و أبی بشیر الدولابی، لکنه قال: أبو قیس. و الإستیعاب (مطبوع بهامش الإصابه) ج ۳ ص ۲۲۰ و ۲۲۱ و (ط دار الجیل) ص ۱۲۸۸ و ۱۲۸۹ و الأقوال المشار إلیها فی السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۲ و (ط دار المعرفه) ص ۵۵.

۲- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۲ و (ط دار المعرفه) ص ۵۵ و راجع: الإصابه ج ۳ ص ۲۴۸ و (ط دار الکتب العلمیه) ج ۷ ص ۱۴۸ و الإستیعاب (مطبوع بهامش الإصابه) ج ۳ ص ۲۲۱ و (ط دار الجیل) ص ۱۲۸۹.

۳- إن أبا عمر قد روی الروایه عن قیس بن السائب هکذا: روی عنه أنه قال: (کان رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) شریکی فی الجاهلیه، فکان خیر شریک، لا یداری، و لا یماری. و یروی: لا یشاری و لا یماری) (۱).

و هذا معناه: أن المدح متوجه من قیس بن السائب لرسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، لا أن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) هو الذی مدح شریکه.

۴- عن عبید اللّه بن السائب، قال: أتیت رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بمکه لأبایعه، فقلت: أ تعرفنی؟

قال: (نعم، أ لم تکن شریکا لی مره)؟ (۲).

فلو صحت هذه الروایه، فهی تدل علی: أن الشراکه قد حدثت مره فی ذلک العمر الطویل، کما لو أنهما اشتریا جملا أو شاه بمال لهما معا، ثم باعاه، ثم اقتسما ثمنه. و هذا لا یعطی أی امتیاز یستحق التنویه به، سوی أن الشریک قد ملک بعض المال، و استطاع أن یتوافق مع شخص آخر علی معامله لهما فی السوق ..

۵- لو صح أنه کان للنبی (صلی اللّه علیه و آله) أخوه و صحبه و شراکه.

۱- الإستیعاب (مطبوع بهامش الإصابه) ج ۳ ص ۲۲۰ و ۲۲۱ و الإصابه ج ۳ ص ۲۴۸ و النهایه فی غریب الحدیث ج ۲ ص ۴۶۸ و لسان العرب ج ۱۴ ص ۴۲۹ و ج ۱۵ ص ۲۷۸ و تاج العروس ج ۱ ص ۱۵۲ و ج ۱۹ ص ۵۷۱ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۱ ص ۲۲۲ و أسد الغابه ج ۲ ص ۲۵۳ و التاریخ الکبیر ج ۵ ص ۹ و تفسیر الرازی ج ۲۴ ص ۲۴۲.

۲- الإصابه ج ۲ ص ۳۱۴ عن البغوی و (ط دار الکتب العلمیه) ج ۴ ص ۹۰.

مع أحد لظهر ذلک للناس، و لکان قد شاع و ذاع، فلما ذا لا نجد أيه إشاره لهذه الأخوه، و الشراکه فی أی مناسبه أخری، سوی هذه المناسبه؟

و لما ذا عرف عثمان و سواه هذا الرجل، و حسبوا أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) لا یعرفه، حتی احتاجوا إلی مدحه و الثناء علیه عنده، فإن الصحبه و الشراکه من شأنها أن تظهرا؟!

لأنه إنما یشارکه فی المعاملات الظاهره مع الناس، و فی سوقهم، و کما أن صحبته إنما تعنی: أن یکونا معا فی کثیر من الأوقات، فلما ذا ظن الناس: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) لا یعرفه؟!

ألم یکن النبی (صلی اللّه علیه و آله) مکیا مثلهم، یعرف ما و من یعرفون، و ینکر ما و من ینکرون؟!

و إذا صاحب أحدا و آخاه و شارکه، فإن الناس سوف یرون ذلک، و یطلعون علیه؟!.

الخطبه الثانیه للنبی صلّی اللّه علیه و آله فی مکه:

قالوا: خرج غزی من هذیل فی الجاهلیه، و فیهم جنیدب بن الأدلع الهذلی، یریدون حی (أحمر باسا) من أسلم. و کان (أحمر باسا) رجلا من أسلم شجاعا لا یرام، و کان لا ینام فی حیّه، بل ینام خارجا من حاضره.

و کان إذا نام غط غطیطا منکرا لا یخفی مکانه، و کان الحاضر إذا أتاهم فزع، صرخوا: یا (أحمر باسا).

فیثور مثل الأسد، فلما جاءهم ذلک الغزی من هذیل، قال لهم جنیدب بن الأدلع: إن کان أحمر باسا قد قیّل فی الحاضر فلیس إلیهم سبیل، و إن له

غطيطا لا يخفى، فدعونى أتسمع، فتسمع الحس فسمعه، فأتاه حتى وجده نائما، فقتله، وضع السيف على صدره، ثم اتكأ عليه فقتله.

ثم حملوا على الحىّ، فصاح الحىّ: يا أحمر باسا، فلا شى ء لأحمر باسا، قد قتل.

فنالوا من الحى حاجتهم، ثم انصرفوا، و تشاغل الناس بالإسلام.

فلما كان بعد الفتح بيوم دخل جنيدب بن الأدلع الهذلى مكه يرتاد و ينظر، و الناس آمنون، فرآه جندب بن الأعجم الأسلمى، فقال: جنيدب بن الأدلع: قاتل (أحمر باسا)؟

قال: نعم .. فمه؟

فخرج جندب يستجيش عليه حيّه، فكان أول من لقى خراش بن أميه الكعبى فأخبره.

فاشتمل خراش على السيف، ثم أقبل إليه و الناس حوله، و هو يحدثهم عن قتل (أحمر باسا)، فبينما هم مجتمعون عليه، إذ أقبل خراش بن أميه، فقال: هكذا عن الرجل.

فو اللّه ما ظن الناس إلاـ أنه يفرج الناس عنه لينصرفوا، فانفرجوا، فحمل عليه خراش بن أميه بالسيف فطعنه به فى بطنه، و ابن الأدلع مستند إلى جدار من جدر مكه، فجعلت حشوته تسيل من بطنه، و إن عينيه لتزنّقان فى رأسه، و هو يقول: فعلتموها يا معشر خزاعه؟

فانجعف، فوقع فمات (و هو مشرك).

فسمع رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) بذلك، فقال: (يا معشر خزاعه)، ارفعوا أيديكم عن القتل، فقد كثر القتل، لقد قتلتم قتيلا لأدينّه، إن خراشا

لقتّال- يعيبه بذلك- لو كنت قاتلا مؤمنا بكافر لقتلت خراشا (۱).

و عند الواقدی: ثم أمر (صلی اللّه علیه و آله) خزاعه يخرجون ديته، فكانت خزاعه أخرجت ديته.

قال عمران بن الحصين: فكأنی أنظر إلی غنم عفر جاءت بها بنو مدلج فی العقل (۲).

و عن ابن المسيب: أمر رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بنی كعب فأعطوا القتيل ماءه من الأبل (۳).۲.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۵ و ۲۵۶ و ۲۵۷ عن الواقدی، و ابن أبی شيبه، و فی هامشه عن: معانی الآثار ج ۳ ص ۳۲۷، و عن فتح الباری ج ۱۲ ص ۱۸۱ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۳۵۰ و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۴۳ و ۸۴۴ و ۸۴۵ و تاريخ الخميس ج ۳ ص ۸۹ و ۹۰ و راجع: السيره الحلبيه ج ۳ ص ۱۰۳ و (ط دار المعرفه) ص ۵۷ و نصب الرايه ج ۶ ص ۳۲۲ و الدرايه فی تخريج أحاديث الهدايه ج ۲ ص ۲۶۳ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۳۹۶ و مسند أحمد ج ۴ ص ۳۲ و المعجم الكبير ج ۲۲ ص ۱۸۶ و كنز العمال ج ۱۰ ص ۵۰۰ و تاريخ مدينه دمشق ج ۴۶ ص ۳۸ و السيره النبويه لابن هشام ج ۴ ص ۸۷۲ و السيره النبويه لابن كثير ج ۳ ص ۵۷۹.

۲- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۴۵.

۳- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۴۶ و مسند أحمد ج ۴ ص ۳۲ و فتح الباری ج ۴ ص ۳۶ و شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۳۲۷ و المعجم الكبير ج ۲۲ ص ۱۸۶ و الثقات ج ۲ ص ۵۸ و تاريخ مدينه دمشق ج ۴۶ ص ۳۸ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۳۵۰ و السيره النبويه لابن كثير ج ۳ ص ۵۷۹ و عيون الأثر ج ۲ ص ۲۰۰ و السيره النبويه لابن هشام ج ۴ ص ۸۷۲.

و عن ابن شـریح، خویلـد بن عمرو العدوی، عن ابن عباس، و ابن منیع، و ابن أبی عمرو. و عن ابن عمر، و عن أبی هریره، و عن الزهری، و غیرهم، قالوا: لما کان الغـد من یوم الفتـح عـدت خزاعه علی رجل من هـذیل فقتلوه- و هو مشـرک- فقام رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) خطیبا بعد الظهر، و أسند ظهره إلی الکعبه (۱).

و عن أبی هریره: أنه (صلی اللّه علیه و آله) رکب راحلته، فحمد اللّه و أثنی علیه، و قال:

(أیهـا النـاس إن اللّه تعـالی حرم مکه یـوم خلق السـماوات و الأـرض، و یوم خلق الشـمس و القمر، و وضع هـذین الجبلین، و لم یحرمها الناس، فهی حرام إلی یوم القیامه، فلا یحل لامرئ یؤمن باللّه و الیوم الآخر: أن یسـفک فیها دما، و لا یعضـد فیها شـجرا، لم تحل لأحـد کان قبلی، و لم تحل لأحـد یکون بعـدی، و لم تحل لی إلا هـذه الساعه، غضـبا علی أهلها. ألا قد رجعت حرمتها الیوم کحرمتها بالأمس، فلیبلغ الشاهـد منکم الغائب، فمن قال لکم: إن رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله) قد قاتل فیها، فقولوا له: إن اللّه تعالی قد أحلها لرسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) و لم یحلها لکم.

أیهـا النـاس، إن أعـدی الناس علی اللّه من قتل فی الحرم، أو قتل غیر قاتله، أو قتل بـذحول الجاهلیه، (لا یحل أن یحمل السـلاح بمکه).۶.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۶، عن البخاری، و مسلم، و أحمد، و البیهقی، و ابن أبی شیبه، و ابن إسحاق، و الواقدی، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۲ و ۱۰۳ و (ط دار المعرفه) ص ۵۶.

يـا معشـر خزاعه، ارفعوا أيـديكم عن القتـل، فقـد و اللّه كثر إن نفع، فقـد قتلتم قتيلا لأدينّه، فمن قتل بعـد مقامى هـذا فأهله بخير النظرين: إن شاؤوا فديته كامله، و إن شاؤوا فقتله.

ثم ودى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) ذلك الرجل الذى قتلته خزاعه. قال ابن هشام: مائه ناقه.

قال ابن هشام: و بلغنى أنه أول قتيل وداه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

و قالوا: إن الرجل الذى قتلته خزاعه هو الأقرع الهذيلى من بنى بكر (۱).

و نقول: إننا نسجل هنا ما يلى:

أحلت لى ساعه من نهار:

و قـد زعموا- كمـا تقـدم-: أن (الساعه التى أحل للنبى (صـلى اللّه عليه و آله) القتل فيها بمكه، هى: (من صبيحه يوم الفتـح إلى العصر) (۲).۲.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۵ و ۲۵۶ و ۲۵۷، عن ابن أبى شيبه، و المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۴۴ و السيره الحلبيه ج ۳ ص ۱۰۳ و تاريـخ الخميس ج ۲ ص ۹۰ عن الإكتفاء، و المواهب اللـدنيه، و راجع: فتـح البارى ج ۱۲ ص ۱۸۱ و تاريخ الأمم و الملوك ج ۲ ص ۳۳۸ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۳۴۹ و السيره النبويه لابن هشام ج ۴ ص ۸۷۱ و ۸۷۲ و الإصابه ج ۱ ص ۶۱۱.
۲- سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۸، عن أحمد، و البيهقى، و عن عبد اللّه بن عمرو بن العاص و السـيره الحلبيه ج ۳ ص ۱۰۳ و (ط دار المعرفه) ص ۵۶ و سبل السلام ج ۴ ص ۵۴ و نيل الأوطار ج ۸ ص ۱۷۵ و فتح البارى ج ۸ ص ۱۳ و عمده القارى ج ۱۷ ص ۲۸۲.

و قد أشرنا إلی بعض الکلام حول هذا الأمر فلا داعی للإعاده.

دیه القتیل المشرک:

و تقدم: أنه (صلی اللّه علیه و آله) ودی قتیل خزاعه- و لم یکن مسلما- بماءه ناقه.

و أنه (صلی اللّه علیه و آله) قد حکم: أن من قتل قتیلا فعلیه مئه کامله، و إن شاؤوا فقتله.

و ظاهر الکلام: أنه (صلی اللّه علیه و آله) یتحدث حتی عما لو کان المقتول غیر مسلم.

مع أن الصحیح الثابت هو: أن المسلم لا یقتل بغیر المسلم .. بل یعطی:

نصف الدیه، و لا یعطی الدیه کامله.

و لعل الأقرب إلی الصحه و الإعتبار هو ما ذکروه: من أن خطبه النبی (صلی اللّه علیه و آله) یوم الفتح کانت بسبب القتیل الذی قتلته خزاعه، و کان له عهد، فخطب النبی (صلی اللّه علیه و آله)، فقال: (لو قتلت مسلما بکافر لقتلته به) (۱).

و قال: (لا یقتل مؤمن بکافر) (۲).۴.

۱- المجموع للنووی ج ۱۸ ص ۳۵۶ و نیل الأوطار ج ۷ ص ۱۵۳ و الغدیر ج ۸ ص ۱۷۲ و فتح الباری ج ۱۲ ص ۲۳۲ و المعجم الکبیر للطبرانی ج ۱۸ ص ۱۱۰.

۲- الخلاف الشیخ الطوسی ج ۵ ص ۱۴۷ و تحریر الأحکام ج ۵ ص ۴۵۶ و الینابیع الفقهیه ج ۴۰ ق ۱ ص ۱۲۳ و ق ۲ ص ۶ و کتاب الأم للشافعی ج ۶ ص ۲۶ و ۴۰ و ۴۰ و ۱۱۳ و ج ۷ ص ۱۸۷ و ۲۷۵ و ۳۳۸ و ۳۳۹ و ۳۴۰ و مختصر المزنی ص ۲۳۷ و المجموع للنووی ج ۱۸ ص ۳۵۶ و ۳۵۷ و المبسوط للسرخسی ج ۲۶ ص ۱۳۱ و ۱۳۴ و بدائع الصنائع ج ۷ ص ۲۳۷ و الجوهر النقی ج ۸ ص ۳۴ و ۱۰۰ و تکمله حاشیه رد المحتار لابن عابدین ج ۱ ص ۹۹ و الشرح الکبیر لابن قدامه ج ۹ ص ۳۶۱ و المحلی لابن حزم ج ۱۰ ص ۳۴۹ و ۳۵۳ و ۳۵۴ و ۳۵۵ و المحلی لابن حزم ج ۱۱ ص ۳۹ و ۳۳۸ و ۳۳۹ و بدایه المجتهد و نهایه المقتصد لابن رشد الحفید ج ۲ ص ۳۲۵ و ۳۲۶ و نیل الأوطار للشوکانی ج ۷ ص ۱۵۰ و ۱۵۱ و ۱۵۲ و ۱۵۳ و فقه السنه ج ۲ ص ۵۲۸ و مستدرک الوسائل ج ۱۸ ص ۲۴۸ و الأمالی للشیخ الطوسی ص ۲۶۳ و عوالی اللآلی ج ۱ ص ۲۳۵ و ج ۳ ص ۵۸۸ و البحار ج ۹۳ ص ۸۱ و ج ۹۷ ص ۳۲ و جامع أحادیث الشیعه ج ۲۶ ص ۲۰۷ و الغدیر ج ۸ ص ۱۶۸ و ۱۷۰ و ۱۷۲ و مکاتیب الرسول ج ۲ ص ۱۲۲ و ۱۲۳ و ۱۲۵ و ۱۲۷ و اختلاف الحدیث للشافعی ص ۵۶۵ و ۵۶۶ و مسند أحمد ج ۱ ص ۱۱۹ و ۱۲۲ و ج ۲ ص ۱۸۰ و ۱۹۴ و ۲۱۱ و سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۸۸۸ و سنن أبی داود ج ۱ ص ۶۲۵ و ج ۲ ص ۳۶۸ و ۳۷۵ و سنن الترمذی ج ۲ ص ۴۳۳ و سنن النسائی ج ۸ ص ۲۰ و ۲۴ و المستدرک للحاکم ج ۲ ص ۱۴۱ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۹ و ۳۰ و ۳۱ و ۱۰۰ و ۱۹۴ و مجمع الزوائد ج ۶ ص ۲۹۲ و فتح الباری ج ۴ ص ۷۳ و ج ۱۲ ص ۱۸۰ و ۲۳۱ و ۲۳۲

و عمـده القارى ج ۲ ص ۱۶۱ و ۱۶۲ و عمـده القارى ج ۱۰ ص ۲۳۳ و ج ۲۴ ص ۶۶ و تحفه الأحوذى ج ۴ ص ۵۵۷ و عون المعبود ج ۷ ص ۳۰۳ و ج ۱۲ ص ۱۴۵ و ۱۶۸ و ۱۶۹ و المصـنف ابن أبى شيبه الكوفى ج ۶ ص ۳۶۴ و السنن الكبرى للنسائى ج ۴ ص ۲۱۷ و ۲۱۸ و ۲۲۰ و السنن الكبرى النسائى ج ۵ ص ۲۰۸ و ۲۰۹ و مسند أبى يعلى ج ۱ ص ۴۲۴ و ۴۶۲ و المنتقى من السنن المسنده ص ۲۶۹ و صحيح ابن خزيمه ج ۴ ص ۲۶ و شرح معانى الآثار ج ۳ ص ۱۹۲ و ۱۹۳ و ۱۹۴ و المعجم الكبير ج ۲۰ ص ۲۰۶ و سـنن الدارقطنى ج ۳ ص ۱۰۰ و معرفه علوم الحـديث ص ۱۳۹ و معرفه السـنن و الآثار للبيهقى ج ۶ ص ۱۴۹ و ۱۵۵ و ۲۳۲ و ۲۳۶ و ۲۶۶ و ۲۶۷ و ۲۶۸ و ۲۶۹ و الإستذكار لابن عبد البر ج ۵ ص ۳۶ و ج ۸ ص ۱۲۱ و ۱۲۲ و ۱۲۳ و ۱۲۴ و ۱۷۷ و التمهيـد لابن عبد البر ج ۲۴ ص ۲۳۴ و الكافى لابن عبـد البر ص ۵۸۷ و تنقيـح التحقيق فى أحاديث التعليق للذهبى ج ۲ ص ۲۲۷ و تخريـج الأحـاديث و الآثار للزيلعى ج ۱ ص ۱۰۸ و ج ۲ ص ۳۳۷ و نصـب الرايه للزيلعى ج ۴ ص ۲۴۶ و ج ۶ ص ۳۲۹ و ۳۳۰ و الـدرايه فى تخريج أحاديث الهدايه لابن حجر ج ۲ ص ۲۶۲ و كنز العمال ج ۱ ص ۹۲ و ۹۳ و ج ۴ ص ۴۳۵ و ج ۱۱ ص ۳۲۷ و ۳۳۶ و ج ۱۴ ص ۱۳۰ و ج ۱۵ ص ۶ و ۹۶ و ج ۱۶ ص ۷۰۹ و أحكام القرآن لمحمـد بن إدريس الشافعى ج ۱ ص ۲۷۵ و ۲۸۴ و أحكام القرآن للجصاص ج ۱ ص ۱۷۳ و ۱۷۴ و ۱۷۵ و مفردات غريب القرآن للراغب الأصفهانى ص ۳۵۰ و تفسير الرازى ج ۱۹ ص ۱۴۶ و التسهيل لعلوم التنزيل ج ۱ ص ۱۷۸ و تفسير الآلوسى ج ۶ ص ۱۴۸ و أضواء البيان للشنقيطى ج ۴ ص ۲۰۸ و عـده الأصول (ط ج) ج ۲ ص ۴۴۵ و (ط ق) ج ۳ ص ۱۱ و معـارج الأصول ص ۱۰۰ و المستصفى للغزالى ص ۲۵۶ و ۳۲۵ و المحصول للرازى ج ۳ ص ۱۳۶ و ۱۳۸ و ضعفاء العقيلى ج ۲ ص ۹۸ و الكامل لابن عدى ج ۵ ص ۳۳۲ و الكامل لابن عـدى ج ۷ ص ۱۹۱ و تهـذيب الكمـال للمزى ج ۲۶ ص ۲۸ و تاريـخ الإسـلام الـذهبى ج ۲ ص ۵۵۷ و إمتاع الأسـماع للمقريزى ج ۱۴ ص ۴۸۴ و سبل الهدى و الرشاد ج ۱۲ ص ۳۱۰ و غريب الحديث لابن سلام ج ۲ ص ۱۰۴ و النهايه فى غريب الحديث لابن الأثير ج ۳ ص ۳۲۵ و لسـان العرب ج ۳ ص ۳۱۲ و مجمع البحرين الشـيخ ج ۳ ص ۲۶۷ و تاج العروس ج ۵ ص ۱۴۵ و نهج الحق و كشف الصدق ص ۵۴۲ و ۵۴۳ و تدوين السنه الشريفه للجلالى ص ۵۴.

و لم يقل: إن أهل القتيل إن رضوا بالديه فبها، و إن لم يرضوا بها فلهم

أن يقتلوه. كما تزعم بعض الروايات.

و نوضح ذلک فیما یلی:

۱- إن النصوص الکثیره صرحت: بأنه لا یقتل مسلم (أو مؤمن) بکافر (۱). و یشهد لهذا: نفس خطبه النبی (صلی الله علیه و آله) التی نحن۲.

۱- راجع: سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۸۸۷ و ۸۸۸ و الجامع الصحیح للترمذی ج ۴ ص ۷ و ۱۸ و مسند أحمد ج ۱ ص ۷۹ و ۱۱۹ و ۱۲۲ و ج ۲ ص ۲۱۱، و کتاب الأم ج ۶ ص ۳۳ و ۹۲ و ج ۷ ص ۲۵۵ و سنن النسائی ج ۸ ص ۲۳ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۸ و ۲۹ و ۳۰ و ۱۹۴ و عن صحیح البخاری ج ۶ ص ۲۵۳۴ ح ۶۵۱۷ و أحکام القرآن للجصاص ج ۱ ص ۶۵ و ۱۶۵ و ۱۶۹ و الإعتبار للحازمی ص ۱۹۰ و ۱۸۹ و تفسیر القرآن العظیم لابن کثیر ج ۱ ص ۲۱۰ و سنن أبی داود ج ۴ ص ۱۸۰ و ۱۸۱ و نیل الأوطار ج ۷ ص ۱۰ و ۱۵۰ و ۱۵۲ و ۱۵۳ و الدیات لأبی عاصم ص ۲۷ و ۵۱ و مغنی المحتاج ج ۴ ص ۱۶ و حواشی الشیروانی ج ۸ ص ۴۰۰ و إعانه الطالبیین ج ۴ ص ۱۳۴ و المغنی ج ۹ ص ۳۴۱ و ۳۴۲ و ج ۱۰ ص ۳۰۷ و الشرح الکبیر ج ۹ ص ۳۶۰ و ۳۶۱ و ج ۱۰ ص ۳۰۶ و کشف القناع ج ۵ ص ۶۱۶ و المحلی ج ۱۰ ص ۳۵۳ و نیل الأوطار ج ۷ ص ۱۵۰ و ۱۵۲ و ۱۵۳ و ۱۵۴ و عوالی اللآلی ج ۲ ص ۱۵۸ و الغدیر ج ۸ ص ۱۶۸ و ۱۷۱ و ۱۷۲ و مکاتیب الرسول ج ۲ ص ۱۱۴ و ۱۲۲ و ۱۲۵ و کتاب المسند ص ۳۴۴ و مسند أحمد ج ۲ ص ۱۷۸ و ۱۸۰ و ۱۹۲ و سنن الدارمی ج ۲ ص ۱۹۰ و صحیح البخاری ج ۱ ص ۳۶ و ج ۴ ص ۳۰ و ج ۸ ص ۴۵ و سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۸۸۷ و سنن الترمذی ج ۲ ص ۴۳۲ و سنن النسائی ج ۸ ص ۲۴ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۸ و ۲۹ و ۳۰ و ۳۳ و ۳۴ و مجمع الزوائد ج ۶ ص ۲۹۳ و فتح الباری ج ۴ ص ۷۳ و ج ۱۲ ص ۲۳۲ و عمده القاری ج ۲ ص ۱۶۱ و ۱۶۲ و تحفه الأحوذی ج ۴ ص ۵۵۷ و المصنف للصنعانی ج ۹ ص ۴۰۴ و ج ۱۰ ص ۹۹ و المصنف لابن أبی شیبه ج ۶ ص ۳۶۳ ج ۶ ص ۳۶۳ و ۳۶۴ و السنن الکبری للنسائی ج ۴ ص ۲۲۰ و مسند ابی یعلی ج ۱ ص ۳۵۱ و ج ۸ ص ۱۹۷ و المنتقی من السنن المسنده ص ۲۰۱ و شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۱۹۲ و ۱۹۶ و الأحادیث الطوال ص ۱۵۰ و المعجم الأوسط ج ۳ ص ۸۱ و سنن الدارقطنی ج ۳ ص ۹۹ و معرفه السنن و الآثار ج ۶ ص ۱۵۱ و ج ۷ ص ۳۸ و الفایق فی غریب الحدیث ج ۳ ص ۱۵۸ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۷ ص ۲۸۱ و نصب الرایه ج ۴ ص ۲۴۶ و ج ۶ ص ۳۲۹ و الجامع الصغیر ج ۲ ص ۷۵۸ و کنز العمال ج ۱ ص ۹۸ و ۹۹ و ۳۷۵ و ج ۵ ص ۸۴۷ و ج ۱۵ ص ۶ و فیض القدیر ج ۶ ص ۵۸ و أحکام القرآن للجصاص ج ۱ ص ۱۷۳ و تفسیر الثعلبی ج ۲ ص ۵۴ و أحکام القرآن لابن عربی ج ۲ ص ۱۲۹ و الجامع لأحکام القرآن ج ۲ ص ۲۴۷ و ج ۶ ص ۱۹۱ و ج ۷ ص ۱۳۴ و تفسیر القرآن العظیم ج ۱ ص ۲۱۵ و ج ۲ ص ۵۹ و تفسیر الآلوسی ج ۶ ص ۱۹۱ و الأحکام لابن حزم ج ۵ ص ۶۴۱ و الأحکام للآمدی ج ۲ ص ۲۵۸ و الطبقات الکبری ج ۱ ص ۴۸۶ و سیر أعلام النبلاء ج ۸ ص ۴۱ و میزان الإعتدال ج ۳ ص ۱۴۸ و تاریخ الإسلام ج ۹ ص ۳۹۰ و البدایه و النهایه ج ۷ ص ۲۹۷ و ۲۹۸ و إمتاع ألأسماع ج ۱ ص ۳۹۳ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۴۳ و ج ۹ ص ۲۱۲ و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۴۹ و غریب الحدیث ج ۲ ص ۱۰۲ و ۱۰۶ و ۱۰۷ و النهایه فی غریب الحدیث ج ۳ ص ۳۲۵ و لسان العرب ج ۳ ص ۳۱۲.

بصدد الحديث عنها، فراجعها فيما تقدم.

۲- قد صرحت النصوص الكثيره أيضا: بأن ديه الكافر هى نصف ديه المسلم (۱).۸.

۱- الديات لأبى عاصم ص ۵۱ و سنن النسائى ج ۸ ص ۴۵ و الجامع الصحيح للترمذى ج ۴ ص ۱۸ و أمالى الطوسى ص ۲۶۳ و البحار ج ۹۳ ص ۸۱ و ج ۹۷ ص ۳۲ و السنن الكبرى للبيهقى ج ۸ ص ۲۹ و المصنف لابن أبى شيبه ج ۶ ص ۳۶۱ و المنتقى من السنن المسنده ص ۲۶۴ و صحيح ابن خزيمه ج ۴ ص ۲۶ و الإستذكار ج ۸ ص ۱۱۷ و راجع: المجموع للنووى ج ۱۹ ص ۵۲ و الدرايه فى تخريج أحاديث الروايه ج ۲ ص ۲۷۴ و نيل الأوطار ج ۷ ص ۲۲۱ و ۲۲۲ و مسند أحمد ج ۲ ص ۱۸۰ و سنن الترمذى ج ۲ ص ۴۳۳ و تحفه الأحوذى ج ۴ ص ۵۵۸ و سنن الدارقطنى ج ۳ ص ۱۰۲ و التمهيد ج ۱۷ ص ۳۶۰ و تنقيح التحقيق فى أحاديث التعليق ج ۲ ص ۲۴۶ و نصب الرايه ج ۶ ص ۳۸۵ و الجامع الصغير ج ۱ ص ۶۵۲ و كنز العمال ج ۱۶ ص ۷۰۹ و أحكام القرآن للجصاص ج ۲ ص ۳۰۰ و تاريخ الإسلام ج ۲ ص ۵۵۷ و تفسير القرآن العظيم لابن كثير ج ۱ ص ۵۴۸.

و فی بعض النصوص عبر: بالمعاهد (۱).

و فی بعضها عبر: بأهل الکتاب (۲)..

۱- سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۳۸۶ و المغنی ج ۹ ص ۵۲۸ و الشرح الکبیر ج ۹ ص ۵۲۲ و سبل السلام ج ۳ ص ۲۵۱ و نیل الأوطار ج ۷ ص ۲۲۴ و الغدیر ج ۸ ص ۱۷۲ و سنن أبی داود ج ۲ ص ۳۸۶ و مجمع الزوائد ج ۶ ص ۲۹۹ و عون المعبود ج ۱۲ ص ۲۱۰ و المعجم الأوسط ج ۷ ص ۳۰۹ و التمهید ج ۱۷ ص ۳۶۰ و نصب الرایه ج ۶ ص ۳۸۶ و الدرایه فی تخریج أحادیث الروایه ج ۲ ص ۲۷۴ و الجامع الصغیر ج ۱ ص ۶۵۲ و کنز العمال ج ۱۵ ص ۵۴ و شرح مسند أبی حنیفه ص ۲۰۸۰ و أضواء البیان ج ۳ ص ۱۱۵.

۲- سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۸۸۳ و سنن النسائی ج ۸ ص ۴۵ و سنن أبی داود ج ۴ ص ۱۸۴ و ۱۹۴ و راجع: کتاب الأم ج ۷ ص ۲۹۱ و فقه السنه ج ۲ ص ۵۶۴ و سن الدارقطنی ج ۳ ص ۱۲۰.

و لا یعقل أن تکون دیه المشرک أکثر من دیه الکتابی، فضلا عن أن تصل الی مستوی دیه المسلم المؤمن!!

۳- علی أن نفس تناقض النصوص یشیر إلی عدم إمکان الإعتماد علی ما زعموه فی أمر قاتل (أحمر بأسا)، فهل أعطی الدیه مائه من الإبل؟! أم أعطاهم غنما؟! و هل خطب و هو مسند ظهره إلی الکعبه؟! أم خطب و هو علی ظهر راحلته؟!

۴- قوله (صلی اللّه علیه و آله) فی الخطبه عن مکه: (و لم تحل لی إلا هذه الساعه) یتناقض مع النصوص الأخری ..

لأن المفروض: أنها إنما أحلت له ساعه من نهار فی أول یوم من أیام الفتح.

و الخطبه المتقدمه تصرح: بأن قتل الهذلی کان فی الیوم التالی.

ثم إن الحکم فی قتیل المشرکین هو: تخییر أهله بین أن یقتلوا القاتل، و بین أن یأخذوا الدیه. فلما ذا فرض علیهم الدیه، ثم حکم بهذا التخییر علی من یأتی بعد ذلک؟!

و لکن أبا حنیفه خالف فی ذلک، فقال: إن دیه غیر المسلم کدیه المسلم (۱).۶.

۱- راجع: الغدیر ج ۸ ص ۱۷۲ عن شرح سنن ابن ماجه فی ذیل الحدیث المشار إلیه، و راجع: الخلاف للطوسی ج ۵ ص ۲۶۵ و جامع الخلاف و الوفاق ص ۵۶۳ و الینابیع الفقهیه ج ۴۰ ق ۲ ص ۷۲ و مغنی المحتاج ج ۴ ص ۵۷ و حواشی الشروانی ج ۸ ص ۴۵۶ و نیل الأوطار ج ۷ ص ۲۲۲ و فقه السنه ج ۲ ص ۵۶۶ و تنقیح التحقیق فی أحادیث التعلیق للذهبی ج ۲ ص ۲۴۵ و نصب الرایه ج ۶ ص ۳۹۰ و الدرایه فی تخریج أحادیث الهدایه ج ۲ ص ۲۷۶ و کنز العمال ج ۱۵ ص ۱۴۰ و شرح مسند أبی حنیفه ص ۲۰۹ و تفسیر الرازی ج ۱۰ ص ۲۳۶.

لما ذا التزوير؟!

و قـد يحق للبعض: أن يحتمـل، أو يظن: بأن سـبب هـذا الخلاف هو السـعى إلى تنزيه رأى بعض الخلفاء عن الزلل و الخطل، أو لأجل اعتبـار كلامـهم تشـريعا و سـنه، يمكن الأخـذ بها حتى حينما تخالف شـرع اللّه و سـنه رسوله .. و خصوصا إذا كان ذلك الخليفه هو عمر بن الخطاب، فقد قالوا:

إن عمر بن الخطاب قـدم الشام، فوجـد رجلا من المسـلمين قتل رجلا من أهل الذمه، فهمّ أن يقيده، فقال له زيد بن ثابت: أتقيد عبدك من أخيك؟

فجعله عمر ديه (۱).

و فى نص آخر: أن أبا عبيده اعترض على عمر فى قصه مشابهه، فعدل إلى الديه (۲).

و لعلهما قصه واحـده، و يكون أبو عبيده و زيد قد اعترضا معا على عمر. إلا إذا ثبت: أن أحدهما لم يكن مع عمر فى سـفره إلى الشام.

و فى حادثه أخرى: ضـرب عباده بن الصامت ذميا (نبطيا)، فشـجه، لأنه أبى أن يمسك له دابته، فأراد عمر أن يقتص له منه، فقال زيد بن ثابت:۳.

۱- راجع: المصنف للصنعانى ج ۱۰ ص ۱۰۰ و الغدير ج ۶ ص ۱۳۳ عن كنز العمال ج ۱۵ ص ۹۴ و ۹۷ عن عبد الرزاق، و ابن جرير، و السنن الكبرى للبيهقى ج ۸ ص ۳۲ و راجع: المصنف لابن أبى شيبه ج ۶ ص ۴۱۹ و معرفه السنن و الآثار ج ۶ ص ۱۵۴ و تاريخ مدينه دمشق ج ۱۹ ص ۲۹۷ و تذكره الحفاظ ج ۱ ص ۳۱.

۲- السنن الكبرى للبيهقى ج ۸ ص ۳۲ و كنز العمال ج ۱۵ ص ۹۴ و ۹۷ و الغدير ج ۶ ص ۱۳۳.

أتقید عبدک من أخیک، فترک القود، و قضی علیه بالدیه (۱).

و فی عهد عثمان: تتکرر الحوادث بنفس الطریقه، و تکون لها نفس النتائج، فراجع المصادر (۲).

و لعل هذا هو الذی دعا أبا حنیفه للحکم بلزوم کامل الدیه فی غیر المسلمین ..

أول قتیل وداه النبی صلّی اللّه علیه و آله:

و قد تقدم: أن ابن هشام زعم: أن هذا القتیل الذی قتلته خزاعه، هو أول قتیل وداه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)!!

لکن هذا غیر مسلم، فقد تقدم أنهم یقولون: إنه (صلی اللّه علیه و آله) کان قد ودی قتیلا هو فی خیبر (۳) فراجع.

لعلها خطبه أخری فی مکه:

روی فی الکافی، عن علی بن إبراهیم، عن أبیه، عن حنان، عن أبیه، عن۴.

۱- السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۳۲ و کنز العمال ج ۱۵ ص ۹۴ و معرفه السنن و الآثار للبیهقی ج ۶ ص ۱۵۴ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۹ ص ۲۹۷ و تذکره الحفاظ للذهبی ج ۱ ص ۳۱ و الغدیر ج ۶ ص ۱۳۳ و سیر أعلام النبلاء ج ۲ ص ۴۴۰.

۲- راجع: کتاب الأم ج ۷ ص ۳۳۸ و ۳۳۹ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۳۳ و ۷۶ و الجوهر النقی ج ۸ ص ۳۳ و الغدیر ج ۸ ص ۱۶۷ و کتاب المسند ص ۳۴۴ و معرفه السنن و الآثار ج ۶ ص ۱۵۰.

۳- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۳ و راجع: عون المعبود ج ۱۲ ص ۱۸۸ و الجامع لأحکام القرآن ج ۵ ص ۳۱۷ و حاشیه السندی علی النسائی ج ۸ ص ۴۴.

أبی جعفر (علیه السلام). و نقله المجلسی عن کتاب المؤمن، عن ابن محبوب، عن علی بن رئاب، عن أبی عبیده الحذاء، عن أبی جعفر (علیه السلام)، قال:

(لما کان یوم فتح مکه، قام رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فی الناس خطیبا، فحمد اللّه و أثنی علیه، ثم قال:

أیها الناس، لیبلغ الشاهد الغائب، إن اللّه تبارک و تعالی قد أذهب عنکم نخوه الجاهلیه، و التفاخر بآبائها و عشائرها.

أیها الناس إنکم من آدم، و آدم من طین.

ألا و إن خیرکم عند اللّه و أکرمکم علیه أتقاکم و أطوعکم له.

ألا و إن العربیه لیست بأب والد، و لکنها لسان ناطق، فمن طعن بینکم، و علم أنه یبلغه رضوان اللّه حسبه.

ألا و إن کل دم مظلمه، أو إحنه، کانت فی الجاهلیه، فهی مطل تحت قدمی إلی یوم القیامه) (۱).

و روی عده من أصحابنا، عن أحمد بن عیسی، عن أحمد بن محمد بن۶.

۱- البحار ج ۲۱ ص ۱۳۷ و ۱۳۸ و ج ۶۴ ص ۱۷۵ و ج ۷۰ ص ۲۹۳ عن الکافی ج ۸ ص ۲۴۶ و عن ج ۱ ص ۴۰۳ و ۴۰۴ عن کتاب المؤمن، و دعائم الإسلام ج ۲ ص ۱۹۹ و معانی الأخبار ص ۲۰۷ و شرح أصول الکافی ج ۱۲ ص ۳۳۹ و مستدرک الوسائل ج ۱۲ ص ۸۹ و ج ۱۴ ص ۱۸۴ و کتاب الزهد ص ۵۶ و جامع أحادیث الشیعه ج ۱۴ ص ۷۵ و ج ۲۰ ص ۷۶ و درر الأخبار ص ۴۹۸ و راجع: تاریخ الیعقوبی ج ۲ ص ۶۰ و لسان العرب ج ۱۵ ص ۳۲۴ و موسوعه أحادیث أهل البیت (علیهم السلام) ج ۱۱ ص ۲۸۶.

أبی نصر، عن أبـان بن عثمان، عن ابن أبی یعفور، عن أبی عبـد اللّه (علیه السـلام): أن رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله) خطب الناس فی مسجد الخیف، فقال:

نضّر اللّه عبدا سـمع مقالتی فوعاها، و حفظها، و بلغها من لم یسمعها، فربّ حامل فقه غیر فقیه، و رب حامل فقه إلی من هو أفقه منه، ثلاث لاـ یغلّ علیهنّ قلب امرئ مسلم: إخلاص العمـل للّه، و النصـحیه لأئمه المسـلمین، و اللزوم لجماعتهم، فإن دعوتهم محیطه من ورائهم، المسلمون إخوه تتکافأ دماؤهم، و یسعی بذمّتهم أدناهم (۱).

و نقول:

قد صرحت الروایه المتقدمه عن الإمام أبی جعفر (علیه السلام): بأنه (صلی اللّه علیه و آله) قد خطب الناس بمکه یوم الفتح ..

أما الروایه الثانیه عن الإمام الصادق (علیه السلام) فلیس فیها ما یدل علی: أن ذلک کان فی یوم الفتح، فلعل ذلک کان فی حجه الوداع.۳.

۱- راجع: شـرح أصول الکـافی ج ۷ ص ۱۴ و الوسائـل (ط مؤسـسه آل البیت) ج ۹ ص ۵۲۵ و ج ۲۹ ص ۷۵ و ۷۶ و (ط دار الإسلامیه) ج ۶ ص ۳۶۶ و ج ۱۹ ص ۵۵ و ۵۶ و البحار ج ۲۷ ص ۶۸ و ۶۹ و ج ۳۷ ص ۱۱۴ و ج ۶۷ ص ۲۴۲ و ج ۷۴ ص ۱۳۰ و ۱۴۶ و ج ۹۷ ص ۴۶ و جامع أحادیث الشیعه ج ۱ ص ۲۳۰ و مکیال المکارم ج ۲ ص ۲۳۵ و أمالی الصدوق ص ۴۳۲ و تحف العقول ص ۴۳ و الغارات ج ۲ ص ۸۲۸ و مستدرک سفینه البحار ج ۳ ص ۸۳ و ج ۹ ص ۱۲۶ و موسوعه أحادیث أهل البیت (علیهم السلام) ج ۱ ص ۱۲۸ و تفسیر القمی ج ۱ ص ۱۷۳.

كما أن من القريب جدا: أن يكون (صلى اللّه عليه و آله)، قد خطب الناس فى فتح مكه مرات عديده، حيث إن إقامته فيها قد امتدت أياما كثيره، كما تقدم فى أوائل الحديث عن فتح مكه ..

فلعل ما روى عن الإمام أبى جعفر (عليه السلام) يراد به إحدى تلك الخطب.

و من جهه أخرى، فإن التأمل فى هذه الخطبه يعطى: أن ثمه أمورا كثيره كان (صلى اللّه عليه و آله) يتصدى لمعالجتها.

و قد ركزت هذه الخطبه على العصبيه العربيه، و نخوه الجاهليه، و التفاخر بالآباء، و العشائر.

و بعد أن قدم الدليل العقلى على عدم صحه ذلك، باعتبار: أن الجميع من آدم، و آدم من طين. و لا معنى للتفريق، و لا موجب لتمييز هذا على ذاك، و لا العكس.

و حيث إن التناسل، و الولاده من هذا الأب أو من ذاك، فى المكان و الزمان المحدد ليست من الأمور الاختياريه للإنسان، فقد أعطى ضابطه تخضع للإختيار، و يقدر عليها البشر كلهم، و هى: التقوى و العمل الصالح، و الطاعه للّه سبحانه تعالى، لا للطواغيت، و لا للأهواء.

و أما اللغه فإنها هى الأخرى لا تعطى امتيازا، لأنها مجرد وسيله تعبير، و لسان ناطق، فلا معنى للتعصب لها. حتى لو قلنا: بأن الأبوه و الوالديه تبرر التعصب.

ثم إنه (صلى اللّه عليه و آله) أعلن بطلان كل مظلمه، أو إحنه كانت فى الجاهليه. و أعلن أنها تحت قدميه إلى يوم القيامه.

و بذلک یکون قد أعطی الضابطه، و رسم المنطلق الصحیح لعلاقات الناس ببعضهم البعض. و أعلن موقفه من منطق الجاهلیه، و غسل بذلک أدرانها، و خلص الناس من تبعاتها ..

تجدید أنصاب الحرم:

قالوا: أول من نصب أنصاب الحرم إبراهیم (علیه السلام)، کان جبریل (علیه السلام) یدله علی مواضعها. فلم تحرک حتی کان إسماعیل (علیه السلام) فجددها، ثم لم تحرک حتی کان قصی بن کلاب فجددها، ثم لم تحرک حتی کان یوم الفتح، فبعث رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) تمیم بن أسد الخزاعی، فجدد أنصاب الحرم [(۱)].

و نقول:

إن هذا التسلسل الذی ذکروه فیمن تصدی لتجدید أنصاب الحرم یشیر إلی أن هناک أناسا اختارهم اللّه تعالی لهذا الأمر ..

و لعلنا نستطیع أن نفهم من اختیار هؤلاء الأشخاص لذلک أمرین:

أحدهما: أن قصی بن کلاب، و هو أحد آباء رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) لم یکن إنسانا عادیا، بل لعله کان من الأنبیاء، بل من ذوی المراتب۲.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۱ ص ۲۰۳ و ج ۵ ص ۲۴۹ عن الواقدی، و الأزرقی، و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۴۲ و فقه السنه ج ۱ ص ۶۸۹ و کنز العمال ج ۱۴ ص ۱۱۳ و الدر المنثور ج ۱ ص ۱۲۲ و ۱۲۳ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۳۷ و ج ۴ ص ۲۹۵ و أسد الغابه ج ۱ ص ۲۱۴ و الإصابه ج ۱ ص ۴۸۷ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۳۹۵ و عیون الأثر ج ۲ ص ۲۰۲.

العليا فيهم. و قد تقدم فى بعض المواضع من هذا الكتاب: أن الحديث الذى يقول: ما زال اللّه ينقلنى من صلب نبى إلى صلب نبى، حتى أخرجنى من صلب أبى عبد اللّه (۱) يدل على أن قصيا كان من الأنبياء أيضا.

الثانى: إن الذين تصدوا لوضع أنصاب الحرم، و لتجديدها هم رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) و آباؤه الطاهرون. و ليس فيهم أى نبى من غير آبائه (صلى اللّه عليه و آله) ..

و فى هذا إشاره ظاهره إلى موقع رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) من هذا البيت، و هذا البلد، و اختصاص إبراهيم، و إسماعيل، و ذريته به. كما أن اقتران اسم قصى باسم هؤلاء الأنبياء العظام يدل على مقامه، و علو درجته أيضا.

النبى صلّى اللّه عليه و آله يقترض أموالا و يقسمها:

عن إبراهيم بن عبد الرحمن بن عبد اللّه بن أبى ربيعه المخزومى قال:

أرسل رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) يوم الفتح، فاستسلف من عبد اللّه بن أبى ربيعه بن المغيره أربعين ألف درهم، فأعطاه، فلما فتح اللّه تعالى هوازن، و غنّمه أموالها ردها، و قال: (إنما جزاء السلف الحمد و الأداء).۵.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۱ ص ۲۳۵، و راجع: مجمع الزوائد ج ۷ ص ۸۶ و تفسير السمعانى ج ۴ ص ۷۱ و تفسير القرآن العظيم ج ۳ ص ۳۶۵ و إختيار معرفه الرجال ج ۲ ص ۴۴۸ و معجم رجال الحديث ج ۱۸ ص ۱۳۲ و إمتاع الأسماع ج ۳ ص ۱۹۰ و البحار ج ۱۵ ص ۳ و ج ۳۷ ص ۱۷۵ و تفسير فرات ص ۵۰۵.

و قال له: (بارک اللّه لک فی مالک و ولدک) (۱).

و عن أبی حصین الهذلی، قال: استقرض رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) من ثلاثه نفر من قریش، من صفوان بن أمیه خمسین ألف درهم فأقرضه. و من عبد اللّه بن أبی ربیعه أربعین ألف درهم. و من حویطب بن عبد العزی أربعین ألف درهم، فکانت ثلاثین و مائه ألف درهم، فقسمها رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بین أصحابه من أهل الضعف.

قال أبو حصین: فأخبرنی رجال من بنی کنانه کانوا مع رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فی الفتح: أنه قسم فیهم دراهم، فیصیب الرجل خمسین درهما، أو أقل، أو أکثر من ذلک (۲).

زاد الواقدی قوله: و من ذلک المال بعث إلی بنی جذیمه (۳)..

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۷ عن الواقدی و نقله فی هامشه عن: المغازی الواقدی ج ۲ ص ۸۶۳ و النسائی فی البیوع باب ۹۷، و البیهقی فی السنن ج ۵ ص ۳۵۵ و أبی نعیم فی الحلیه ج ۷ ص ۱۱۱ و البخاری فی التاریخ ج ۵ ص ۱۰ و ابن السنی ص ۲۷۲، و مسند أحمد ج ۴ ص ۳۶ و ابن ماجه (۲۴۲۴) و راجع: السنن الکبری للنسائی ج ۴ ص ۵۷ و ج ۶ ص ۱۰۱ و الأذکار النوویه ص ۳۱۰ و سنن النسائی ج ۷ ص ۳۱۴ و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۴ و (ط دار المعرفه) ص ۵۸ و الإصابه ج ۴ ص ۷۰ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۴۰۰.
۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۸ و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۶۳ و ۸۶۴ و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۴ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۴۰۰.
۳- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۸ و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۶۴ و إمتاع الأسماع ج ۱ ص ۴۰۰.

فالنبی (صلی اللّه علیه و آله) لا یعد الفقراء من أصحابه بالمال، و لا یمنّیهم به، کما أنه لا ینتظر إلی حین حصول المال عنده لیفرقه علیهم، بل هو حین یری حاجه أصحابه، یبادر إلی الاستدانه، لسد عوز اهل الحاجه منهم.

و حین أوقع خالد بن الولید ببنی جذیمه بغیر حق، بادر النبی (صلی اللّه علیه و آله) إلی إصلاح الخلل، و رتق الفتق من هذا المال الذی اقترضه.

و أصبح هو المسؤول عن أدائه کشخص.

فهو (صلی اللّه علیه و آله) حین أخذ المال للفقراء من أصحابه، ثم للمظلومین بسبب عدوان خالد لم یجعل أداء المال المقترض بعهده بیت المال. و لم یشرک معه أحدا فی تحمل مسؤولیه الأداء، و لا طالب خالدا و من معه بشی ء مما أخذوه، أو أتلفوه، أو تسببوا بنشوء حق فیه، بل تحمل هو نفسه (صلی اللّه علیه و آله) کامل المسؤولیه عن الأداء.

علی أن ثمه أمرا آخر تحسن الإشاره إلیه، و هو أن اقتراض النبی (صلی اللّه علیه و آله) ثم أداؤه لما اقترضه، یعطی دروسا للناس فی ذلک المحیط الجدید، مفادها:

۱- أنه رغم کل هذا الاتساع فی النفوذ، و کل هذه النجاحات التی حققها (صلی اللّه علیه و آله) لم یکن یهدف إلی الإحتفاظ بالمال لیکون ذا قوه إقتصادیه هائله.

۲- إنه برغم انتصاره العظیم الذی لم تمض بضعه أیام علی حصوله لا یأخذ شیئا من أموال هؤلاء الذین حاربوه طیله کل تلک السنین، و قد هیمن الآن علی بلادهم بقوه السلاح، رغم أن له الحق فی أخذ تلک الأموال، کما کان له الحق فی استرقاق محاربیه منهم، و لکنه لم یفعل ذلک، بل أطلقهم، و لم

يتعرض لأموالهم. رغم حاجه و فقر أصحابه الذين تحملوا المشقات، و عانوا الكثير معه، لكسر شوكه هؤلاء الطغاه و الظالمين و الجبارين.

۳- إنه لم يستعمل نفوذه، و لا استفاد من هيبه النصر، و من إطلاق سراح أرقائه لاستدراج هؤلاء الذين ينعمون بعفوه، و يسرحون و يمرحون مستفيدين من حلمه و كرمه- استدراجهم- إلى تقديم هدايا الشكر، و التعبير عن الإمتنان مما لا قوه لديه من عفو و كرم و سماح!

۴- و حين أدى إليهم ما اقترضه كان الشعار الذى رفعه هو أن (جزاء السلف الحمد، و الأداء)، ليكون بذلك قد أعطاهم الأمثوله فى أداء الأقوياء، و أنه لا بد أن يكون أداء مع عرفان الجميل، و مع حمد و ثناء.

۵- إن هذا الأداء مع الحمد لا بد أن يقنعهم بأنه لا مطمع له بأموالهم، و أنه لا يريد قهرهم و التعامل معهم بجباريه و استكبار ..

۶- و آخر كلمه نقولها هى: إنه (صلى اللّه عليه و آله) يعطيهم درسا عن كيفيه تعامل القائد و الرئيس مع مرؤوسيه، و عن أنه لا بد أن يشعر بآلامهم، و يعيش مشاكلهم، و أن يعمل على حلها، مهما كلفه ذلك من تضحيات.

ضفائر أربع!! أم وفره؟!:

عن أم سلمه قالت: ضفرت رأس النبى (صلى اللّه عليه و آله) بذى الحليفه أربع ضفائر، فلم يحلّه حتى فتح مكه، و مقامه بمكه حتى حين أراد أن يخرج إلى حنين حلّه، و غسلت رأسه بسدر (۱).۸.

۱- المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۶۸.

و عن أم هانئ قالت: قدم النبی (صلی اللّه علیه و آله) مکه و له أربع غدائر تعنی ضفائر (۱).

و نقول:

إن ما نعرفه عن شعر رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) هو أنه وفره لم یبلغ الفرق، فکان إذا طال لم یتجاوز شحمه أذنه (۲).

فمن وصف شعره (صلی اللّه علیه و آله) بأنه جمّه، و هو الشعر الذی ینزل علی المنکبین، أو لمّه، و هو الشعر الذی یتجاوز شحمه الأذنین، فلعله أخذه من الحدیث الذی ذکرناه آنفا، من أنه قد ضفر شعره یوم الفتح أربع ضفائر.۶.

۱- و راجع: المصنف لابن أبی شیبه ج ۶ ص ۵۷ و ج ۸ ص ۵۳۶ و کنز العمال ج ۷ ص ۱۶۲ و البدایه و النهایه ج ۶ ص ۲۳ و مسند أحمد ج ۶ ص ۴۲۵ و سنن أبی داود ج ۲ ص ۲۸۸ و سنن الترمذی ج ۳ ص ۱۵۶ و فتح الباری ج ۶ ص ۴۱۶ و ج ۱۰ ص ۳۰۴ و تحفه الأحوذی ج ۵ ص ۳۸۹ و ۳۹۰ و عون المعبود ج ۱۱ ص ۱۶۳ و مسند ابن راهویه ج ۵ ص ۲۳ و الشمائل المحمدیه للترمذی ص ۳۱ و المعجم الکبیر ج ۲۴ ص ۴۲۹ و الطبقات لابن سعد ج ۱ ص ۴۲۹ و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۳۳۳ و تاریخ مدینه دمشق ج ۴ ص ۱۶۰ و سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۱۱۹۹ و تاریخ بغداد ج ۱۰ ص ۴۳۸.
۲- مکارم الأخلاق ص ۷۰ و سبل الهدی و الرشاد ج ۲ ص ۱۷ عن ابن عساکر، و الجامع للشرایع ص ۲۹ و الحدائق الناضره ج ۵ ص ۵۵۶ و الینابیع الفقهیه ج ۲ ص ۶۱۴ و من لا یحضره الفقیه ج ۱ ص ۱۲۹ و الوسائل (ط دار الإسلامیه) ج ۱ ص ۴۱۷ و مناقب الإمام أمیر المؤمنین ج ۱ ص ۱۸ و البحار ج ۷۳ ص ۸۳ و جامع أحادیث الشیعه ج ۱۶ ص ۶۰۳ و فتح الباری ج ۶ ص ۴۱۶ و مجمع البحرین ج ۴ ص ۵۲۶.

و نظن أن بعض من يريـد هؤلاء الرواه تقـديم خـدمات لهم من الأمويين، أو الزبيريين، أو من غيرهم كـانوا يطيلـون شـعرهم، و يجعلونه ضـفائر، فأرادوا أن لا يعاب ذلك عليهم، فجعلو للنبى (صـلى اللّه عليه و آله) فى هذا نصـيبا، إذ من أجل عين ألف عين تكرم.

رفع شعر النبى صلّى اللّه عليه و آله إلى السماء:

و روى: أنه كان (صلى اللّه عليه و آله) يتمشط و يرجل رأسه بالمدرى، و ترجله نساؤه، و تتفقد نساؤه تسريحه، إذا سرح رأسه و لحيته، فيأخـذن المشاطه، فيقال: إن الشـعر الذى فى أيدى الناس من تلك المشاطات، فأما ما حلق فى عمرته و حجته فإن جبريل (عليه السلام) كان ينزل فيأخذه فيعرج به إلى السماء. و لربما سرح لحيته فى اليوم مرتين (۱).

و من المعلوم: أن الروايات قد صرحت: بأن جسد النبى (صلى اللّه عليه و آله) قد رفع إلى السماء بعد استشهاده (صلى اللّه عليه و آله) بثلاثه أيام (۲).۲.

۱- مكارم الأخلاق ص ۳۳ و البحار ج ۱۶ ص ۲۴۸ و ج ۷۳ ص ۱۱۶ و مستدرك سفينه البحار ج ۵ ص ۱۱ و راجع: مستدرك الوسائل ج ۱ ص ۴۴۳ و جامع أحاديث الشيعه ج ۱۶ ص ۶۱۷ و موسوعه أحاديث أهل البيت (عليهم السلام) ج ۱ ص ۱۵۵.

۲- راجع: الرسائل العشر ص ۳۱۶ و الكافى ج ۴ ص ۵۶۷ و من لا يحضره الفقيه ج ۲ ص ۵۷۷ و شرح أصول الكافى ج ۱۲ ص ۱۷۳ و الوسائل (ط آل البيت) ج ۱۴ ص ۳۲۳ و (ط دار الإسلاميه) ج ۱۰ ص ۲۵۴ و مستدرك الوسائل ج ۱۰ ص ۱۸۸ و ۱۸۹ و المزار للمفيد ص ۲۲۱ و عوالى اللآلى ج ۴ ص ۸۴ و البحار ج ۱۱ ص ۶۷ و ج ۲۲ ص ۵۵۰ و ج ۲۷ ص ۲۹۹ و ج ۹۷ ص ۱۳۰ و تفسير نور الثقلين ج ۵ ص ۱۱۹ و منتقى الجمان ج ۱ ص ۳۱۸ و مجمع البحرين ج ۱ ص ۲۳۱ و راجع: بصائر الدرجات ص ۴۶۵ و تهـذيب الأحكام ج ۶ ص ۱۰۶ و جامع أحاديث الشـيعه ج ۱۲ ص ۲۵۹ و الذريعه ج ۱۳ ص ۲۰۶ و الدر النظيم ص ۴۲۲.

و إذا كان دفن الشعر، و قلامه الأظفار يستحب دفنهما، و إذا كان جسد رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) سوف يرفع إلى السماء، فمن الطبيعى أن يتولى جبرئيل رفع هذه الأمور التى تعود إلى جسده الشريف بنحو أو بآخر إلى السماء، لتكون فى نفس الموضع الذى يكون فيه جسده الشريف، تكريما له (صلى اللّه عليه و آله) و رفعه شأن.

شعرات النبى صلّى اللّه عليه و آله لا تحترق:

و من الواضح: أن لكل شى ء من جسده (صلى اللّه عليه و آله) كرامه و مقاما، و أن له شأنا يختلف فيه عن غيره.

و قد روى: أن رجلا من ولد الأنصار أتى إلى الإمام الرضا (عليه السلام) بحقه فضه مقفل عليها، و قال: لم يتحفك أحد بمثلها.

ففتحها و أخرج منها سبع شعرات، و قال: هذا شعر النبى (صلى اللّه عليه و آله).

فميّز الرضا (عليه السلام) أربع طاقات منها، و قال: هذا شعره، فقبل فى ظاهره دون باطنه.

ثم إن الرضا (عليه السلام) أخرجه من الشبهه بأن وضع الثلاثه على النار فاحترقت ثم وضع الأربعه فصارت كالذهب (۱).۲.

۱- مناقب آل أبى طالب ج ۳ ص ۴۵۸ و مدينه المعاجز ج ۷ ص ۲۳۵ و ۲۳۶ و البحار ج ۴۹ ص ۵۹ و ۶۰ و مسند الإمام الرضا للعطاردى ج ۱ ص ۲۵۰ و ج ۲ ص ۴۸۲.

و روی عن عیسی بن موسی العمانی، قال: دخل الرضا (علیه السلام) علی المأمون فوجد فیه هما.

فقال: (إنی أری فیک هما)؟

قال [المأمون]: نعم بالباب بدوی، و إنه قد دفع سبع شعرات یزعم أنها من لحیه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و قد طلب الجائزه، فإن کان صادقا و منعت الجائزه فقد بخست شرفی، و إن کان کاذبا و أعطیته الجائزه فقد سخر بی، و ما أدری ما أعمل به؟

فقال الرضا (علیه السلام): علیّ بالشعر، فلما رآه سمه، و قال: (هذه أربعه من لحیه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و الباقی لیس من لحیته).

فقال المأمون: من أین قلت هذا؟

فقال: علیّ بالنار (و الشعر).

فألقی الشعر فی النار، فاحترقت ثلاث شعرات، و بقیت الأربع التی أخرجها الرضا (علیه السلام) لم یکن للنار علیها سبیل.

فقال المأمون: علیّ بالبدوی.

فأدخل، فلما مثل بین یدیه أمر بضرب رقبته .. فقال البدوی: ما ذنبی؟

قال: تصدق عن الشعر.

فقال: أربع من لحیه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و ثلاث من لحیتی، فتمکن الحسد فی قلب المأمون (۱).۴.

۱- الثاقب فی المناقب لابن حمزه الطوسی ص ۴۹۷ و مدینه المعاجز ج ۷ ص ۲۳۵ و ۲۳۶ و فرائد السمطین ج ۲ ص ۲۰۸ ح ۴۸۷ و راجع: مستدرک سفینه البحار ج ۵ ص ۴۲۱ و البحار ج ۴۹ ص ۵۹ و إثبات الهداه ج ۶ ص ۱۵۴ و شرح إحقاق الحق ج ۳۳ ص ۸۴۴.

جبر: الغلام المعذب:

و قالوا: إن غلاما اسمه (جبر) كان قد أسلم على يد رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و كتم ذلك عن أهله فلا يدرون به، فلما ارتد ابن أبى سرح إلى مكه أخبرهم بإسلام ذلك الغلام، فعذبوه أشد العذاب، حتى قال لهم الذى يريدون.

فلما فتح النبى (صلى اللّه عليه و آله) مكه جاء الغلام فشكا إليه ما لقى بسبب ابن أبى سرح.

قال: فأعطاه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) ثمنه، فاشترى نفسه فعتق، و استغنى، و نكح امرأه لها شرف (۱).

و نقول:

إن النبى (صلى اللّه عليه و آله) قد حل مشكله ذلك الغلام، بصوره أساسيه من ثلاث جهات:

۱- أعطاه ما اشترى به نفسه من جلاديه، الذين عذبوه أشد العذاب، و حصل على نعمه الحريه، و هى من أغلى الأمنيات عنده.

۲- أعطاه ما أغناه ..

۳- تزوج امرأه لها شرف.۵.

۱- المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۶۵ و ۸۶۶ و الإصابه ج ۴ ص ۲۲۵ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۵.

و لنا أن نشير أيضا إلى مايلى:

۱- إنه (صلى اللّه عليه و آله) لم يشتر ذلك الغلام من صاحبه، بل أعطاه المال، و كان هو اشترى نفسه منه، فعتق بصوره تلقائيه، لأن الإنسان لا يملك نفسه.

و لو أن أحدا كان قد اشتراه، فسيبقى بانتظار إنشاء صيغه العتق من قبل ذلك المشترى.

۲- إنه (صلى اللّه عليه و آله) لم يأخذ ذلك الغلام من صاحبه قهرا.

۳- إننا لم نستطع أن نعرف من الذى قام بتعذيب ذلك الغلام. هل هو مالكه نفسه؟ أم آخرون من سائر أهله، أم من غيرهم من فراعنه قريش؟!

مظاهر تقوى ابن عباده:

لما فتح (صلى اللّه عليه و آله) مكه جلس عبد الرحمن بن عوف فى مجلس جماعه، منهم سعد بن عباده، فمرّ نسوه من قريش، فقال سعد: قد كان يذكر لنا من نساء قريش حسن و جمال، ما رأيناهن كذلك.

فغضب ابن عوف، وجبه سعدا، فشكاه إلى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، فغضب (صلى اللّه عليه و آله) حتى كان وجهه ليتوقد، ثم قال:

(رأيتهن و قد أصبن بآبائهن، و أبنائهن، و إخوانهن، و أزواجهن. خير نساء ركبن الإبل نساء قريش، أحناه على ولد، و أبذله لزوج ما ملكت يد) (۱).٧.

۱- المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۶۷.

و نقول:

إن هذه القضيه إن دلت على شى ء، فإنها تدل على الأمور التاليه:

۱- إن سعد بن عباده الذى رشح نفسه لخلافه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و لم يوكل الأمر إلى من عينه اللّه و رسوله، فيكون معه، و رهن إشارته، و طوع أمره.

نعم، إن سعدا هذا لا يفكر فى مستقبل الإسلام فى مكه، و فى المنطقه بأسرها .. و فى كيفيه حمايته، و تقويته، و نشره، و لكنه يفكر فى أمور تدعوه إليها شهوته، و يزينها له هواه، و تعبث به من خلالها شياطين الغوايه و الإضلال ..

ثم لم يردعه شرفه، و موقعه، و لا منعه دينه و تقواه، من أن يتصفح وجوه النساء حتى لو كن محصنات، ليتبين معالم الجمال فى تلك الوجوه، ثم يقارن بين ما يراه و ما سمعه ..

۲- ثم يغضب عبد الرحمن بن عوف، و يجبه سعدا، و لا ندرى إن كان قد غضب للّه، أو أنه غضب لانتقاص سعد من جمال نساء قريش، حميه للعشيره، و انسياقا مع العصبيه.

۳- و إذا أردنا أن نصدق أن رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) قد قال كلمته المتقدمه فى هذه المناسبه بالذات، و نحن نشك فى ذلك- كما سنرى- فإننا نقول:

إن رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) يغضب من منطق سعد .. و ينتصر لنساء قريش. و لكنه انتصار الأتقياء الأبرار، و الأصفياء الأخيار، حين يحوّل مسار المقارنه، من مقارنه بين أمور مبتذله و ساقطه، و شكليه، و شهوانيه، لتصبح مقارنه بين واقع راهن. حين يقرن إلى معان ساميه، و قيم إنسانيه نبيله.

إنه (صلى اللّه عليه و آله) لم يقم وزنا لجمال الصوره، و مثار الشهوات.

بـل تحـدث عن كمـال نسـاء قريش فى إنسانيتهن، من حيث أنهن قـد بلغن الغايه فى الحنان، و لكن على أولادهن، حيث يحتاج أولادهن إلى هذا الحنان الذى يغنى أرواحهم، بالعاطفه، و بالرحمه، لا بالقسوه الكاسره و الشريره ..

كمـا أنهن يمثلن القمه فى العطاء، و لكنه ليس عطاء عشوائيا يحمل فى طياته تبـذير المال، و تمزيق ثروه الزوج، بل العطاء للزوج .. الـذى يبنى الأسـره و يقويهـا، و يجعل المال متمركزا فى الموقع القادر على تحريكه، بحكمه، و رويه، و بصوره مؤثره و منتجه للمزيد من الرخاء، و الراحه من التعب و العناء ..

لعل ثمه تزويرا:

و الذى نراه: أن هذا الجواب النبوى ربما يكون قد حوّر و زوّر ليصبح فى غير الاتجاه الذى انطلق فيه ..

إذ إن الصـحيح هو: أن النبى (صلى اللّه عليه و آله) قد خطب أم هانى أخت على (عليه السلام)، فاعتذرت له بأنها مصابه فتركها، و قال (صـلى اللّه عليه و آله): خير نساء ركبن الإبل، نساء قريش، أحناهن على ولد فى صـغره، و أرعاهن على زوج فى ذات يده (۱).۶.

۱- مسـند أحمد ج ۲ ص ۲۶۹ و ۲۷۵ و ۴۴۹ و ۵۰۲ و سـبل الهدى و الرشاد ج ۱ ص ۲۲۵ و ج ۱۱ ص ۲۳۲ و ۲۳۶ و صحيح مسلم ج ۷ ص ۱۸۲ و الطبقات الكبرى ج ۸ ص ۱۵۲ و المعجم الأوسط ج ۴ ص ۲۸۳ و ۲۹۵ و ج ۵ ص ۳۸۰ و المعجم الكبير ج ۲۴ ص ۴۳۶ و ۴۳۷ و تاريخ مدينه دمشق ج ۳ ص ۲۴۳ و ج ۴۱ ص ۳۴۱ و ج ۷۰ ص ۱۱۵ و شرح مسلم للنووى ج ۱۵ ص ۹۲ و ج ۱۶ ص ۸۰ و مجمع الزوائد ج ۴ ص ۲۷۱ و صحيفه همام بن منبه ص ۴۳ و المصنف للصنعانى ج ۱۱ ص ۳۰۳ و مسند الحميدى ج ۲ ص ۴۵۲ و المصنف لابن أبى شيبه ج ۷ ص ۵۴۷ و الآحاد و المثانى ج ۵ ص ۴۵۹ و كتاب السنه لابن أبى عاصم ص ۶۲۵ و ۶۲۶ و السـنن الكبرى للنسائى ج ۵ ص ۳۵۳ و ۳۵۴ و مسـند أبى يعلى ج ۱۲ ص ۲۵ و صـحيح ابن حبان ج ۱۴ ص ۱۶۳ و ۱۶۴ و ۱۶۵ و مسـند الشاميين ج ۲ ص ۱۲۸ ج ۳ ص ۲۴ و ج ۴ ص ۱۶۶ و ۲۷۵ و الجامع الصـغير ج ۱ ص ۶۲۹ و كنز العمال ج ۱۲ ص ۱۴۵ و ۱۴۶ و تفسير القرآن للصنعانى ج ۱ ص ۱۲۱ و جامع البيان ج ۳ ص ۳۵۷ و ۳۵۸ و تفسير القرآن العظيم ج ۱ ص ۳۷۰ و الدر المنثور ج ۲ ص ۲۳ و الإصابه ج ۸ ص ۱۹۷ و ۴۸۵ و المنتخب من ذيل المذيل ص ۱۱۰ و البدايه و النهايه ج ۲ ص ۷۱ و ج ۵ ص ۳۲۲ و قصص الأنبياء لابن كثير ج ۲ ص ۳۷۶ و السيره النبويه لابن كثير ج ۴ ص ۵۹۶ و لسان العرب ج ۱۴ ص ۲۰۳ و فقه السـنه ج ۲ ص ۲۱ و عيون أخبـار الرضا ج ۱ ص ۶۷ و النوادر للراوندى ص ۱۷۷ و جامع أحاديث الشيعه ج ۲۰ ص ۴۸ و صحيح البخارى ج ۴ ص ۱۳۹ و ج ۶ ص ۱۲۰ و ۱۹۳ و السنن الكبرى للبيهقى ج ۷ ص ۲۹۳ و عمده القارى ج ۱۶ ص ۲۶ و ج ۲۰ ص ۷۸ و ج ۲۱ ص ۲۲ و الديباج على مسلم ج ۵ ص ۳۳۱ و صحيفه همام بن منبه ص ۴۳ و تغليق التعليق ج ۴ ص ۳۵ و ۴۸۲ و فيض القدير ج ۳ ص ۶۵۶ و تفسير ابن أبى حاتم ج ۲ ص ۶۴۷ و المحرر الوجيز فى تفسير القرآن العزيز ج ۱ ص ۴۳۳ و تفسير الآلوسى ج ۳ ص ۱۵۵ و إمتاع السماع ج ۶ ص ۱۰۲ و قصص الأنبياء لابن كثير ج ۲ ص ۳۷۶.

الفصل الثالث: تشريعات و أحكام

اشاره

الولد للفراش:

عن عائشه قالت: كان عتبه بن أبی وقاص عهد إلی أخيه سعد أن يقبض عبد الرحمن ابن وليده زمعه، و قال عتبه: إنه ابنی.

فلما قدم رسول اللّه (صلی اللّه عليه و آله) مكه فی الفتح رأی سعد الغلام فعرفه بالشبه، فاحتضنه إليه و قال: ابن أخی و رب الكعبه.

فأقبل به إلی رسول اللّه (صلی اللّه عليه و آله) و أقبل معه عبد بن زمعه، فقال سعد بن أبی وقاص: هذا ابن أخی عهد إلی أنه ابنه.

فقال عبد بن زمعه: يا رسول اللّه، هذا أخی، هذا ابن زمعه ولد علی فراشه، فنظر رسول اللّه (صلی اللّه عليه و آله) إلی ابن وليده زمعه، فإذا هو أشبه الناس بعتبه بن أبی وقاص، فقال رسول اللّه (صلی اللّه عليه و آله):

(هو)، أی الولد (لک، هو أخوک يا عبد بن زمعه، من أجل أنه ولد علی فراشه، الولد للفراش، و للعاهر الحجر، و احتجبی منه يا سوده، لما رأی من شبه عتبه بن أبی وقاص بالولد) (۱).٠

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۸ و ۲۵۹ عن البخاری، و فی هامشه عن: البخاری ج ۵ ص ۳۷۱ (۲۷۴۵) و صحيح مسلم ج ۲ ص ۱۰۸۰ (۳۶/ ۱۴۵۷) و راجع: السيره الحلبيه ج ۳ ص ۱۰۴ و (ط دار المعرفه) ص ۵۹ و سنن الدارمی ج ۲ ص ۱۵۳ و سبل السلام ج ۳ ص ۲۱۱ و مسند أحمد (ط دار صادر) ج ۶ ص ۱۲۹ و صحيح البخاری (ط دار الفكر) ج ۳ ص ۳۹ و ج ۵ ص ۹۶ و ج ۸ ص ۱۲ و صحيح مسلم (ط دار الفكر) ج ۴ ص ۱۷۱ و سنن النسائی ج ۶ ص ۱۸۰ و السنن الكبری للبيهقی ج ۶ ص ۸۶ و ۸۷ ج ۱۰ ص ۱۵۰ و ۲۶۶ و عمده القاری للعينی ج ۱۱ ص ۱۶۷ و ۱۶۸ و ج ۱۲ ص ۳۲ و ج ۱۷ ص ۲۹۰ و فتح الباری ج ۸ ص ۱۹ و ج ۱۲ ص ۲۷ و مسند الشاميين ج ۴ ص ۱۹۲ و معرفه السنن و الآثار ج ۴ ص ۴۷۹ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۳۶۳ و السيره النبويه لابن كثير ج ۳ ص ۶۰۰ و مسند أبی داود الطيالسی ص ۲۰۴ و السنن الكبری للنسائی ج ۳ ص ۳۷۸ و كنز العمال ج ۶ ص ۲۰۰.

فلم يرها حتى لقى اللّه.

و فى بعض الروايات: احتجبى منه يا سوده، فليس لك بأخ (۱).

و نقول:

أولا: إن مجرد وجود شبه بين طفل و بين شخص، لا يعنى أن يكون لذلك الشخص شأن و علاقه مباضعه توجب انتساب ذلك الطفل إليه، فقد يكون للشبه بعض الأسباب الوراثيه، أو التخيليه فى حالات معينه، التى ليس منها العلاقه الجنسيه بالأم.

ثانيا: إن النبى (صلى اللّه عليه و آله) لا يتفوه بما يعده الشارع قذفا،۵.

۱- راجع: السيره الحلبيه ج ۳ ص ۱۰۴ و (ط دار المعرفه) ص ۵۹ و ۳۷۸ و سنن النسائى ج ۶ ص ۱۸۱ و فتح البارى ج ۱۲ ص ۳۱ و شرح سنن النسائى للسيوطى ج ۶ ص ۱۸۱ و حاشيه السندى ج ۶ ص ۱۸۰ و ۱۸۱ و السنن الكبرى للنسائى ج ۳ ص ۳۷۹ و سنن الدارقطنى ج ۴ ص ۱۵۶ و مسند أحمد ج ۴ ص ۵ و المصنف للصنعانى ج ۷ ص ۴۴۳ و كنز العمال ج ۱۱ ص ۸ و ۸۵.

و لا ـ سیما بعد أن حکم بأن الولد للفراش، و للعاهر الحجر، فالنبی (صلی اللّه علیه و آله) لا ـ یحکم علی خلاف ما حکم به الشارع، فما معنی أن ینسب إلیه (صلی اللّه علیه و آله) أنه قال لسوده: (فلیس لک بأخ)؟!

الصلاه فی مکه، و الصلاه فی بیت المقدس:

عن جابر: أن رجلا قال للنبی (صلی اللّه علیه و آله) یوم الفتح: إنی نذرت إن فتح اللّه علیک مکه أن أصلی فی بیت المقدس.

فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): (صل ههنا).

فسأله، فقال: (صل ههنا).

فسأله، فقال: شأنک إذن (۱).۵.

۱- راجع: سبل الهدی و الرشاد الصالحی الشامی ج ۵ ص ۲۵۹ و المجموع للنووی ج ۸ ص ۴۷۳ و المغنی لابن قدامه ج ۱۱ ص ۳۵۲ و الشرح الکبیر لابن قدامه ج ۱۱ ص ۳۶۵ و کشاف القناع للبهوتی ج ۲ ص ۴۱۰ و المحلی لابن حزم ج ۸ ص ۱۹ و ۲۰ و سبل السلام ج ۴ ص ۱۱۴ و نیل الأوطار للشوکانی ج ۹ ص ۱۵۲ و مسند أاحمد ج ۳ ص ۳۶۳ و سنن الدارمی ج ۲ ص ۱۸۴ و سنن أبی داود ج ۲ ص ۱۰۲ و المستدرک للحاکم ج ۴ ص ۳۰۴ و ۳۰۵ و السنن الکبری للبیهقی ج ۱۰ ص ۸۲ و فتح الباری ج ۳ ص ۵۳ و عمده القاری ج ۷ ص ۲۵۳ و منتخب مسند عبد بن حمید ص ۳۱۰ و مسند أبی یعلی ج ۴ ص ۸۸ و شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۱۲۵ و معرفه السنن و الآثار للبیهقی و ج ۷ ص ۳۴۸ و الإستذکار لابن عبد البر ج ۵ ص ۱۷۰ و أضواء البیان للشنقیطی ج ۵ ص ۲۵۳ و الکامل لابن عدی ج ۲ ص ۴۵ و میزان الإعتدال للذهبی ج ۱ ص ۳۴۲ و لسان المیزان لابن حجر ج ۲ ص ۴۵.

و فی روایه عن بعض الصحابه، فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله):

(و الذی بعث محمدا بالحق، لو صلیت ههنا لقضی عنک ذلک کل صلاه فی بیت المقدس) (۱).

و فی روایه عن الأرقم: أنه جاء إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فسلم علیه، فقال: أین ترید؟

قال: أردت یا رسول اللّه ههنا و أشار بیده إلی حد المقدس.

قال: ما یخرجک إلیه، أ تجاره؟!

قال: قلت: لا، و لکن أردت الصلاه فیه.

قال: فالصلاه ههنا، و أومأ بیده إلی مکه، خیر من ألف صلاه، و أومأ بیده إلی الشام (۲).۲.

۱- سبل الهدی و الرشاد و ج ۹ ص ۱۰۳ و ج ۵ ص ۲۵۹ عن أبی داود، و الحاکم، و أشار فی هامشه إلی: مسند أحمد ج ۳ ص ۳۶۳ و أبی داود (۳۳۰۵)، و البیهقی ج ۱۰ ص ۸۲ و الدارمی ج ۲ ص ۱۸۵ و الطحاوی فی المعانی ج ۳ ص ۱۱۵ و البخاری فی التاریخ ج ۶ ص ۱۷۰ و الحاکم ج ۴ ص ۳۰۴. و راجع: المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۶۶ و تذکره الفقهاء (ط ق) ج ۱ ص ۲۸۸ و الشرح الکبیر لابن قدامه ج ۳ ص ۱۲۹ و ج ۱۱ ص ۳۶۶ و سنن أبی داود ج ۲ ص ۱۰۲ و أضواء البیان ج ۵ ص ۲۵۳ و نیل الأوطار ج ۹ ص ۱۵۳ و مسند أحمد ج ۵ ص ۳۷۳ و کنز العمال ج ۱۲ ص ۲۱۱ و ۲۵۷ و ج ۱۴ ص ۱۱۶ و المغنی ج ۱۱ ص ۳۵۲.

۲- راجع: مجمع الزوائد ج ۴ ص ۵ و اللمع فی أسباب ورود الحدیث للسیوطی ص ۵۴ و سبل الهدی و الرشاد ج ۹ ص ۲۶۸ نیل الأوطار ج ۹ ص ۱۵۴ و المستدرک للحاکم ج ۳ ص ۵۰۴ و سیر أعلام النبلاء ج ۲ ص ۴۷۹ و المعجم الکبیر ج ۱ ص ۳۰۷ و کنز العمال ج ۱۴ ص ۱۳۸ و أسد الغابه ج ۱ ص ۶۰ و السیره ج ۲ ص ۲۱ و عمده القاری ج ۷ ص ۲۵۵ و البدایه و النهایه ج ۵ ص ۳۶۳ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۴ ص ۶۷۲.

و قالت میمونه، زوج النبی (صلی اللّه علیه و آله): یا رسول اللّه، إنی جعلت علی نفسی، إن فتح اللّه علیک مکه أن أصلی فی بیت المقدس.

فقال (صلی اللّه علیه و آله): لا تقدرین علی ذلک، یحول بینک و بینه الروم.

فقالت: آتی بخفیر، یقبل و یدبر.

فقال: لا تقدرین علی ذلک، و لکن ابعثی بزیت یستصبح لک به فیه، فکأنک أتیته.

فکانت میمونه تبعث إلی بیت المقدس کل سنه بمال یشتری به زیت، یستصبح به فی بیت المقدس، حتی ماتت فأوصت بذلک (۱).

و نقول:

۱- إننا لا ننکر أن لبیت المقدس فضلا و قیمه، فإن فیه محاریب الأنبیاء، و باب حطه، و غیر ذلک، و الصلاه فیه تعدل ألف صلاه (۲). و هو من الصحیح من السیره النبی الأعظم، مرتضی العاملی ج ۲۳ ۱۵۷ الصلاه فی مکه، و الصلاه فی بیت المقدس: ..... ص : ۱۵۵۸.

۱- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۶۶ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۴.

۲- من لا یحضره الفقیه ج ۱ ص ۱۵۲ و راجع ص ۱۴۸ و ثواب الأعمال ص ۱۲۸ و المحاسن ج ۱ ص ۵۵ و البحار ج ۹۹ ص ۲۷۰ عنهما، و عن تهذیب الأحکام ج ۳ ص ۵۳ و الجامع للشرایع ص ۱۰۳ و منتهی المطلب (ط ق) ج ۱ ص ۳۸۶ و نهایه الحکام ج ۱ ص ۳۵۳ و کشف اللثام (ط ج) ج ۳ ص ۳۲۰ و (ط ق) ج ۱ ص ۲۰۱ و الینابیع الفقهیه ج ۴ ص ۸۸۸ و المبسوط للسرخسی ج ۳ ص ۱۳۲ و سبل السلام ج ۲ ص ۲۱۶ و نیل الأوطار ج ۹ ص ۱۵۴ و المحاسن ج ۱ ص ۵۵ و دعائم الإسلام ج ۱ ص ۱۴۸ و مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۴۳۰ و البحار ج ۸۰ ص ۳۸۰ و جامع أحادیث الشیعه ج ۴ ص ۵۶۱ و معجم البلدان ج ۵ ص ۱۶۶ و سبل الهدی و الرشاد ج ۳ ص ۱۰۸.

قصور الجنه (۱).

غیر أننا نقول:

لما ذا ینذر هؤلاء لبیت المقدس، و لا ینذرون للکعبه المشرفه، فإنها أشرف و أفضل من بیت المقدس؟!

۲- لما ذا لا یقبل ذلک الرجل ما یامره به رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) من الإستعاضه عن الصلاه فی بیت المقدس بالصلاه فی مکه المکرمه، و الکعبه الشریفه؟!

بل إن میمونه، و هی زوجه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) تناقش هی الأخری فی صدقیه ما أخبرها به النبی (صلی اللّه علیه و آله)، و تلتمس المخارج و السبل للتغلب علی ما وضعه أمامها من موانع، و لو بأن تأتی بخفیر، یقبل و یدبر، و یستطیع أن یوفر لها القدره علی إسقاط ممانعه الروم لها من الوصول إلی بیت المقدس، کما أخبرها به رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله).

ثم هی لا یقر لها قرار حتی اقترح علیها البدیل، الذی یکون لبیت المقدس فیه نصیب و موقع، و هو أن ترسل بزیت یستصبح به فی بیت۷.

۱- البحار ج ۹۶ ص ۲۴۰ و ۳۸۰ و ج ۹۹ ص ۲۷۰ عن الأمالی للشیخ الطوسی ج ۱ ص ۳۷۹ و الوسائل (ط دار الإسلامیه) ج ۳ ص ۵۴۵ و الإمالی للطوسی ص ۳۶۹ و جامع أحادیث الشیعه ج ۴ ص ۵۱۰ و ۵۶۱ و تاریخ الکوفه للبراقی ص ۶۷.

المقدس، فهدأت و رضیت.

۳- إن النبی (صلی اللّه علیه و آله) لم یقل لمیمونه: إن نـذرها باطل، و لا قال لها: إنی أولی بالمؤمنین من أنفسـهم، فأنا أمنعک من السفر إلی بیت المقدس من هذا المنطلق.

کما أنه لم یقل لها: إننی زوجک، و أنا أنهاک عن هذا السفر. و بذلک ینحل نذرک.

و لم یقل لها: إن ثمه أخطارا جساما تواجهک فی سفرک، فهو سفر غیر راجح، و لا مرضی، و لا مستساغ.

بل هو قد ذکر لها: أن هناک مانعا لها من الوفاء بنذرها، و هو حیلوله الروم بینها و بین الوصول إلی بیت المقدس.

و هـذا أمر لا یقبل التأویل، و لا یسوغ لها، و لا لغیرها أن تذهب بها الأوهام و الظنون فی مذاهب مختلفه، التی قد یوجب بعضـها الإخلال بالواجب الدینی، أو الإعتقادی.

ضرب شارب خمر:

و عن عبد الرحمن بن الأزهر قال: رأیت رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)- عام الفتح- و أنا غلام شاب، ینزل عند منزل خالد بن الولید، و أتی بشارب فأمرهم، فضـربوه بما فی أیدیهم، فمنهم من ضرب بالسوط، و بالنعل، و بالعصا. و حثا رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) (علیه) التراب (۱).۱.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۸ عن ابن أبی شیبه، و دلائل النبوه للبیهقی ج ۸ ص ۳۱۹ و مسند أحمد ج ۴ ص ۸۸ و ۳۵۰ و تاریـخ مدینه دمشق ج ۳۴ ص ۱۸۴ و تهذیب الکمال ج ۱۶ ص ۵۱۵ و سنن أبی داود ج ۲ ص ۳۶۲ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۳۲۰ و کنز العمال ج ۵ ص ۴۹۲ و تاریخ المدینه ج ۲ ص ۷۳۱.

لا شفاعه فی حد:

و عن عائشه: أن امرأه سرقت فی عهد رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فی غزوه الفتح، فقالوا: من یکلم فیها رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)؟

فقیل: و من یجترئ علیه إلا أسامه بن زید، حبّ رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)؟

ففزع قومها إلی أسامه بن زید یستشفعون به إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فلما کلمه أسامه فیها تلوّن وجه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فقال: (أتکلمنی)؟

و فی لفظ: (أتشفع فی حد من حدود اللّه)؟!

قال أسامه: یا رسول اللّه، استغفر لی.

فلما کان العشی قام رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) خطیبا فأثنی علی اللّه تعالی بما هو أهله، ثم قال: (أما بعد، فإنما أهلک الناس).

و فی لفظ: (هلک بنو إسرائیل).

و فی لفظ: (الذین من قبلکم): أنهم کانوا إذا سرق فیهم الشریف ترکوه، و إذا سرق فیهم الضعیف.

و فی لفظ: (الوضیع قطعوه).

و فی لفظ: (أقاموا علیه الحد)، و الذی نفسی بیده، لو أن فاطمه بنت محمد سرقت لقطعت یدها).

ثم أمر رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بتلک المرأه (فقطعت).

و فی روایه النسائی: (قم یا بلال، فخذ بیدها فاقطعها).

فحسنت توبتها بعد ذلک، و تزوجت رجلا من بنی سلیم.

قالت عائشه: فکانت تأتینی بعد ذلک، فأرفع حاجتها إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) (۱).۶.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۹ ص ۱۹۶ و ج ۵ ص ۲۵۹ عن أحمد، و البخاری، و مسلم، و النسائی، و البیهقی، و أشار فی هامشه إلی: البخاری ج ۶ ص ۵۱۳ (۳۴۷۵) و مسلم ج ۳ ص ۱۳۱۵ (۸/ ۱۶۸۸) و أحمد ج ۳ ص ۳۶۳. و راجع: المحلی ج ۱۰ ص ۴۹۶ و ج ۱۱ ص ۳۵۹ و صحیح البخاری ج ۴ ص ۱۵۱ و ج ۵ ص ۹۷ و ج ۸ ص ۱۶ و سنن النسائی ج ۸ ص ۷۳ و ۷۵ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۵۴ و ۲۶۷ و ۲۸۰ و ۳۳۲ و عمده القاری ج ۱۷ ص ۲۹۱ و السنن الکبری للنسائی ج ۴ ص ۳۳۴ و البدایه و النهایه ج ۲ ص ۱۷۲ و ج ۴ ص ۳۶۴ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۶۰۱ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۵۹ و نیل الأوطار ج ۷ ص ۳۱۱ و سنن الدارمی ج ۲ ص ۱۷۳ و صحیح مسلم ج ۵ ص ۱۱۴ و سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۸۵۱ و تحفه الأحوذی ج ۴ ص ۵۸۱ و سنن ابن داود ج ۲ ص ۳۳۲ و سنن الترمذی ج ۲ ص ۴۴۲ و عمده القاری ج ۱۶ ص ۶۰ و ج ۱۷ ص ۲۹۱ و ج ۲۳ ص ۲۷۶ و مجمع الزوائد ج ۶ ص ۲۵۹ و عون المعبود ج ۱۲ ص ۲۱ و شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۱۷۱ و صحیح ابن حبان ج ۱۰ ص ۲۴۸ و المعجم الأوسط ج ۷ ص ۲۷۲ و معرفه السنن و الآثار ج ۶ ص ۴۷۴ و الإستذکار ج ۷ ص ۵۷۰ و ریاض الصالحین ص ۳۳۱ و ۳۳۲ و ۶۸۱ و تخریج الأحادیث و الآثار ج ۲ ص ۴۱۴ و تفسیر القرآن العظیم ج ۲ ص ۵۹ و تفسیر الآلوسی ج ۱۸ ص ۸۳ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۴ ص ۷۱۰ و إمتاع الأسماع ج ۱۰ ص ۲۶.

و قال الحلبی: (و فی کلام بعضهم: کانت العرب فی الجاهلیه یقطعون ید السارق الیمنی) (۱).

و لنا مع ما تقدم وقفات نوردها کما یلی:

لو سرقت فاطمه لقطعت یدها:

إننا بالنسبه لحدیث: (لو أن فاطمه بنت محمد سرقت لقطعت یدها) نقول:

أولا: إن کلمه: (لو) کما یستظهرون من الأمثله التالیه قد یراد منها:

بیان عدم وقوع الشرط جزما، کقولک: لو جئتنی لأکرمتک.

فی حین أن کلمه: (إذا) قد یقصد بها الدلاله علی الیقین، بوقوع الشرط، فیترتب الجزاء. کقوله تعالی: إِذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَ الْفَتْحُ وَ رَأَیْتَ النَّاسَ یَدْخُلُونَ فِی دِینِ اللَّهِ أَفْواجاً فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّکَ وَ اسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ کانَ تَوَّاباً (۲).

و کلمه: (إن) قد تستعمل فی موارد الشک فی وقوع فعل الشرط (۳). کما فی قولک: إن جاءک فلان فقل له: کذا.

و الحاصل: أن قوله: (لو أن فاطمه بنت محمد سرقت لقطعت یدها) یراد به الدلاله علی عدم وقوع الفعل، و لکنه یرتب الجزاء علی فرض الوقوع، فی صوره عدم الوقوع.۵.

۱- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۴ و (ط دار المعرفه) ص ۵۹.

۲- الآیات ۱- ۳ من سوره النصر.

۳- راجع: مغنی اللبیب (مطبوع مع حاشیه الأمیر) ج ۱ ص ۲۰۵.

ثانیا: قال تعالی فی القرآن الکریم:

۱- قُلْ إِنْ کانَ لِلرَّحْمنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعابِدِینَ (۱). حیث یراد التأکید علی نفی فعل الشرط، و أن اللّه لیس له ولد حتما و جزما.

۲- و قال تعالی: وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَیْنا بَعْضَ الْأَقاوِیلِ لَأَخَذْنا مِنْهُ بِالْیَمِینِ ثُمَّ لَقَطَعْنا مِنْهُ الْوَتِینَ (۲). و قال تعالی: وَ لَوْ کُنْتَ فَظًّا غَلِیظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِکَ (۳).

فإن المقصود هو: التأکید علی حتمیه فعل الجزاء، من قبل منشئه و جاعله. مع العلم بأن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) المعصوم، لا یمکن أن یتقول علی اللّه، و لا أن یکون فظا غلیظ القلب.

۳- و قال تعالی: لَئِنْ أَشْرَکْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُکَ وَ لَتَکُونَنَّ مِنَ الْخاسِرِینَ (۴). فالمراد: إظهار الیقین و الوثوق بوقوع الجزاء، و هو حبط العمل.

و حدیث: (لو أن فاطمه بنت محمد سرقت لقطعت یدها) من قبیل هذه الآیه الأخیره و ما سبقها.

أی أن المقصود: التأکید علی إجراء أحکام اللّه تبارک و تعالی، و إفهام الناس أنه لا محاباه لأحد فی هذا الأمر، حتی لو کان الفاعل هو فاطمه (علیها السلام)، و إن کان هذا الأمر یستحیل أن یصدر عمن هی معصومه،ر.

۱- الآیه ۸۱ من سوره الزخرف.

۲- الآیات ۴۴- ۴۶ من سوره الحاقه.

۳- الآیه ۱۵۹ من سوره آل عمران.

۴- الآیه ۶۵ من سوره الزمر.

و من قد طهرها اللّه تعالی بنص آیات القرآن الکریم.

و لیس المراد: وضع فاطمه (علیها السلام) فی دائره احتمال صدور السرقه منها بالفعل، کما لا یمکن أن یصدر من الأنبیاء و الأوصیاء، فضلا عن سید الخلق أجمعین.

أسامه حبّ الرسول صلّی اللّه علیه و آله أم زید؟!:

و قد زعمت الروایه المتقدمه: أن أحدا لا یجترئ علی أن یکلم رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) سوی حب رسول اللّه، أسامه بن زید.

غیر أننا نقول:

ألف: إن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) قد سمی زید بن حارثه بزید الحب، و لم یسم أسامه نفسه بذلک (۱).

و إنما أطلقوا علیه: أنه الحب ابن الحب (۲)، لأنه کان بنظرهم یستحق۸.

۱- البحار ج ۲۲ ص ۲۱۵ و الإستیعاب (مطبوع مع الإصابه) ج ۱ ص ۵۴۸ و المستدرک للحاکم ج ۳ ص ۲۱۳ و تفسیر القمی ج ۲ ص ۱۷۲ و التفسیر الصافی ج ۴ ص ۱۶۳ و ج ۶ ص ۱۰ و تفسیر نور الثقلین ج ۴ ص ۲۳۶ و الطبقات الکبری ج ۳ ص ۴۰ و ج ۵ ص ۲۴۶ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۹ ص ۳۴۶ و الدرجات الرفیعه ص ۴۴۰ و المنتخب من ذیل المذیل ص ۵۰.

۲- راجع: الإصابه ج ۱ و الإستیعاب (ترجمه أسامه)، و عمده القاری ج ۲ ص ۲۵۲ و جزء البغوی ص ۱۶ و مسند أسامه بن زید ص ۳۳ و ۳۴ و فیض القدیر ج ۱ ص ۶۱۸ و الإصابه ج ۱ ص ۲۰۲ و تفسیر القرآن العظیم ج ۳ ص ۴۹۹ و إکمال الکمال ج ۲ ص ۸ و تاریخ مدینه دمشق ج ۸ ص ۵۱ و ۵۲ و ج ۱۹ ص ۳۵۱ و تهذیب الکمال ج ۱ ص ۳۰۷ و ج ۲ ص ۳۳۸ و إکمال تهذیب الکمال ج ۲ ص ۵۴ و تهذیب التهذیب ج ۱ ص ۱۸۲ و الوافی بالوفیات ج ۱ ص ۸۷ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۲۹۰ و إمتاع الأسماع ج ۶ ص ۳۰۸ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۴۸۱ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۱ ص ۸۵ و ج ۳ ص ۲۲۸.

هـذا الوسام أكثر من أبيه، لأن الأحـداث بعـد استشـهاد رسول اللّه (صـلى اللّه عليه و آله) قـد أظهرت أن له موقفا من على (عليه السـلام) يوجب على مناوئيه أن يكافؤوه عليه، فهو لم يشترك مع على (عليه السلام) فى أى من حروبه (۱)، و قد منعه على (عليه السلام) من العطاء (۲). و كان قد تخلف عن بيعته (۳)، و إن كان سلّم له بعد ذلك.

ب: بالنسبه لجرأته على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) نقول:

لعلها كانت نوعا من الإدلال من أسامه، و هو يرى تعزيز النبى (صـلى اللّه عليه و آله) له بعـد استشـهاد أبيه زيـد، الذى كان يحبه النبى (صلى اللّه عليه و آله)، و ربما كان يريد أن يحفظه فى ولده، فكأن إكرامه لأسامه قد جرأ۱.

۱- أسد الغابه ج ۱ ص ۶۵ و مكـاتيب الرسول ج ۳ ص ۶۸۱ و أعيان الشـيعه ج ۳ ص ۲۴۹ و الفصول المهمه لابن الصـباغ ج ۱ ص ۳۵۱.

۲- قاموس الرجال ج ۱ ص ۴۶۸- ۴۷۲ و (ط جماعه المدرسين ۱۴۱۹ ه) ج ۱۱ ص ۶۸ عن الكشى، و البحار ج ۳۴ ص ۲۹۶ ج ۹۷ ص ۵۲ و رجال الكشـى ص ۲۶ و الغـارات ج ۲ ص ۵۷۷ و ميزان الحكمـه ج ۴ ص ۲۹۹۶ و نهج السـعاده ج ۴ ص ۱۲۷ و شرح النهج للعتزلى ج ۴ ص ۱۰۲ و الدرجات الرفيعه ص ۴۴۵ و مستدرك الوسائل ج ۱۱ ص ۹۷ و جامع أحاديث الشيعه ج ۱۳ ص ۱۹۱.

۳- البحـار ج ۳۲ ص ۲۱۶ و راجع: أسـد الغابه ج ۱ ص ۶۵ و مكـاتيب الرسول ج ۳ ص ۶۸۱ و أعيان الشـيعه ج ۳ ص ۲۴۹ و الفصول المهمه لابن الصباغ ج ۱ ص ۳۵۱.

أسامه على النبی (صلى اللّه علیه و آله)، و أطلق لسانه عنده. و لیس من الضروری أن تکون هذه الجرأه مستحسنه، أو مرضیه.

و یشهد لذلک نفس هذه الحادثه، التی کان یکلمه أسامه فیها، و وجهه (صلى اللّه علیه و آله) یتلون تغیظا، حتى انتهى الأمر بملامه رسول اللّه (صلى اللّه علیه و آله) له، ثم طلبه من النبی (صلى اللّه علیه و آله) أن یستغفر له.

أشیاء یحرم بیعها:

و عن جابر قال: سمعت رسول اللّه (صلى اللّه علیه و آله) عام الفتح یقول: (إن اللّه تعالى حرم بیع الخمر، و الخنازیر، و المیته، و الأصنام).

فقال رجل: یا رسول اللّه!! ما ترى فی شحوم المیته، فإنه یدهن بها السفن و الجلود، و یستصبح بها؟

قال: (قاتل اللّه الیهود، إن اللّه لما حرم علیهم شحومهما أخذوها فجمدوها (فجملوها)، ثم باعوها، و أکلوا ثمنها) (۱).۴.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۲۵۸ عن ابن أبی شیبه، و فی هامشه عن: البخاری ج ۴ ص ۴۲۴ (۲۲۳۶) و ج ۴ ص ۴۱۴ (۳۲۲۳) و مسلم ج ۳ ص ۱۳۰۷ (۷۱/ ۱۵۸۱) و (۷۲/ ۱۵۸۲). و راجع: المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۶۴ و ۸۶۵ صحیح البخاری (ط دار الفکر) ج ۵ ص ۱۹۴ و صحیح مسلم (ط دار الفکر) ج ۵ ص ۴۱ و ج ۱۱ ص ۶ و عون المعبود ج ۹ ص ۲۷۴ و تغلیق التعلیق ج ۳ ص ۲۷۴ و السنن الکبرى للنسائی ج ۴ ص ۵۴ و مسند أبی یعلى ج ۳ ص ۳۹۵ و ۳۹۶ و تفسیر القرآن العظیم ج ۲ ص ۱۹۳ و الدر المنثور ج ۳ ص ۵۳ و الخلاف ج ۳ ص ۱۸۶ و جواهر الکلام ج ۲۲ ص ۱۱ و الینابیع الفقهیه ج ۳۵ ص ۱۳۷ و المصنف لابن أبی شیبه ج ۸ ص ۵۴۱ و مسند أبی یعلى ج ۳ ص ۳۹۶ و صحیح ابن حبان ج ۱۱ ص ۳۱۱ و کنز العمال ج ۴ ص ۱۷۰ و منتهى المطلب (ط ق) ج ۲ ص ۱۰۱۰ و المجموع ج ۱۴ ص ۲۸۳ و المغنی ج ۴ ص ۲۸۴ و ج ۵ ص ۵۱۳ و الشرح الکبیر ج ۴ ص ۴۱ و ج ۵ ص ۴۶۲ و المحلى ج ۱ ص ۱۲۱ و ج ۹ ص ۸ و سبل السلام ج ۳ ص ۵ و مسند أحمد ج ۳ ص ۳۲۶ و سنن أبی داود ج ۲ ص ۱۴۱ و سنن النسائی ج ۷ ص ۳۱۰ و السنن الکبرى للبیهقی ج ۶ ص ۱۲ و ج ۹ ص ۳۵۵ و معرفه السنن و الآثار ج ۷ ص ۲۸۴.

و نقول:

إنه (صلى اللّه علیه و آله) أراد هنا: أن یعالج ظاهره الطمع و الحرص، التی ظهرت فی الناس، و التی هی من شیم الیهود.

و قد ظهرت بوادر هذا الحرص الذی یجر وراءه رکاما من الشبهات و المشکلات فی استقصاء السؤال عن شحوم المیته، حیث إن الإهتمام بالمیته إلی هذا الحد، ربما یعطی الإنطباع عن أن ثمه علاقه شدیده للناس حتی بالمیته، و بأدق أجزائها .. یصعب التغلب علیها.

و قد یشیر إلی ذلک: أنهم صاروا یسألون عن دهن الجلود، و الإستصباح بها مع أنهما لیسا من الضرورات، التی لا- یمکن الإستغناء عن المیته فیها، إذ یمکن أن یستفاد فی هذا و ذاک من الشحوم الحلال، التی یأمن الإنسان معها من ملابسه النجاسه الناشئه عن کونها میته. فإن هذه الإستفاده من شحوم المیته تجعل من الصعب تجنب الإرتطام بالنجاسه فی کثیر من الأوضاع.

و یزید الأمر سوءا حین لا ینحصر التعاطی مع تلک الشحوم- التی

یستفاد منها- فی الذین یعرفون بکونها میته. حیث إن التعامل معها سیکون علی أساس کونها محکومه بالطهاره الظاهریه. و لا بد أن ینعکس ذلک علی أکل الناس و شرابهم، و تعاملهم مع لباسهم، و أوانیهم، التی یستعملونها فی سائر شؤونهم الحیاتیه، و العبادیه.

کسر الدف و المزمار:

و قد رووا: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) قال فی فتح مکه: (إنما بعثت بکسر الدف و المزمار).

فخرج الصحابه یأخذونها من أیدی الولدان و یکسرونها (۱).

و نقول:

قد تقدم بعض الحدیث عن هذا الأمر، حین استعرضنا ما قالوه فی حدیث الهجره، من أن أهل المدینه قد استقبلوا رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بالغناء، و أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) صار یرقص لهم بأکمامه.

غیر أننا نشیر هنا: إلی بعض ما رووه أو قالوه حول تحریم الضرب علی المعازف و الدفوف، و غیرها من آلات الموسیقی .. فمن روایاتهم نذکر ما یلی:

۱- فی تفسیر قوله تعالی: وَ اسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِکَ (۲).

قال ابن عباس و مجاهد: إنه الغناء، و المزامیر، و اللهو (۳).۱.

۱- بهجه النفوس، شرح مختصر صحیح البخاری لابن أبی جمره الأزدی ج ۲ ص ۷۴ و الغدیر ج ۸ ص ۷۲.
۲- الآیه ۶۴ من سوره الإسراء.
۳- راجع: جامع البیان ج ۱۵ ص ۸۱ و (ط دار الفکر) ص ۱۴۷ و زاد المسیر ج ۵ ص ۴۸ و الجامع لأحکام القرآن (ط مؤسسه التاریخ العربی) ج ۱۰ ص ۲۸۸ و ج ۱۴ ص ۵۱ و الغدیر ج ۸ ص ۶۹ و تفسیر القرآن العظیم ج ۳ ص ۴۹ و (ط دار المعرفه) ص ۵۳ أحکام القرآن للجصاص ج ۳ ص ۲۶۶ و تفسیر السمعانی ج ۳ ص ۲۵۸ و تفسیر الثعالبی ج ۳ ص ۴۸۴ و تفسیر الأندلسی ج ۳ ص ۴۷۰ و عن تفسیر الخازن ج ۳ ص ۱۷۸ و عن تفسیر النسفی ج ۳ ص ۱۷۸ و عن تفسیر ابن جزی ج ۲ ص ۱۷۵ و عن تفسیر الآلوسی ج ۱۵ ص ۱۱۱.

۲- و روى مرفوعا: ليكونن فى أمتى قوم يستحلون الخز، (و الحرير) و الخمر، و المعازف (۱).

۳- عن ابن عباس، و أنس، و أبى أمامه مرفوعا: (ليكونن فى هذه الأمه خسف، و قذف، و مسخ. و ذلك إذا شربوا الخمور، و اتخذوا القينات، و ضربوا بالمعازف) (۲).۶.

۱- السنن الكبرى ج ۱۰ ص ۳۲۱ و تفسير الآلوسى ج ۲۱ ص ۷۶ و سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۱۳۳۳ و عن سنن أبى داود ج ۴ ص ۴۶ و عن صحيح البخارى ج ۵ ص ۲۱۲۳ و عن أحمد، و أبى نعيم، و المحلى ج ۹ ص ۵۹ و نيل الأوطار ج ۲ ص ۸۶ و الغدير ج ۸ ص ۷۰ و السنن الكبرى للبيهقى ج ۳ ص ۲۷۲ و فتح البارى ج ۱۰ ص ۴۲ و كنز العمال ج ۱۱ ص ۱۳۴ و تاريخ مدينه دمشق ج ۶۷ ص ۱۸۹.

۲- الدر المنثور ج ۲ ص ۳۲۴ و المعجم الكبير ج ۶ ص ۱۵۰ و تفسير الآلوسى ج ۲۱ ص ۷۶ و عن مسند أحمد ج ۲ ص ۳۴۷ و مجمع الزوائد ج ۸ ص ۱۰ و المعجم الأوسط ج ۷ ص ۷۷ و المعجم الكبير ج ۶ ص ۱۵۰ و الجامع الصغير ج ۲ ص ۶۲ و ۲۲۹ و ۴۷۱ و منز العمال ج ۵ ص ۳۴۷ و ج ۱۴ ص ۲۷۷ و ۲۸۱ و فيض القدير ج ۴ ص ۱۶۸ و ج ۵ ص ۵۰۳ و سبل الهدى و الرشاد ج ۱۰ ص ۱۹۵ و ۱۹۶.

۴- و روی مرفوعا أیضا: (بعثنی (رحمه للعالمین و أمرنی) بمحق المعازف، و المزامیر، و أمر الجاهلیه) (۱).

۵- عن عبد اللّه بن عمر (أو عمرو) فی قوله تعالی: إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیْسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیْطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ (۲).

قال: هی فی التوراه. إن اللّه أنزل الحق لیذهب به الباطل، و یبطل به اللعب، و الزفن، و المزامیر، و الکبارات (یعنی البرابط) و الزمارات (یعنی الدف) و الطنابیر (۳).

۶- عن علی (علیه السلام) مرفوعا: تمسخ طائفه من أمتی قرده، و طائفه خنازیر، و یخسف بطائفه، و یرسل علی طائفه الریح العقیم، بأنهم۸.

۱- نیل الأوطار ج ۸ ص ۱۱۱ و الدر المنثور ج ۲ ص ۳۲۳ و جامع بیان العلم ج ۱ ص ۱۵۳ تکمله حاشیه رد المحتار ج ۱ ص ۵۷۱ و الشرح الکبیر ج ۱۲ ص ۴۸ و الغدیر ج ۸ ص ۷۰ و مسند أحمد ج ۵ ص ۲۶۸ و مسند ابی داود الطیالسی ص ۱۵۵ و جزء أشیب ص ۳۹ و المعجم الکبیر ج ۸ ص ۱۹۷ و کنز العمال ج ۱۱ ص ۴۴۳ و تفسیر الثعلبی ج ۷ ص ۳۱۰.

۲- الآیه ۹۰ من سوره المائده.

۳- السنن الکبری للبیهقی ج ۱۰ ص ۲۲۲ و الدر المنثور ج ۲ ص ۳۱۷ و تفسیر القرآن العظیم ج ۲ ص ۹۹ و الغدیر ج ۸ ص ۷۰ و مجمع الزوائد ج ۷ ص ۱۹ و الفایق فی غریب الحدیث ج ۲ ص ۸۴ و غریب الحدیث ج ۴ ص ۲۷۶ و النهایه فی غریب الحدیث ج ۲ ص ۳۰۵ و ج ۴ ص ۳۲۶ و لسان العرب ج ۵ ص ۱۵۲ و ج ۱۳ ص ۱۹۷ و تاج العروس ج ۷ ص ۴۵۸.

شربوا الخمر، و لبسوا الحرير، و اتخذوا القیان، و ضربوا بالدفوف (۱).

۷- و عن عبد الرحمن بن عوف: أن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) قال: إنما نهیت عن صوتین، أحمقین، فاجرین: صوت عند نغمه لهو، و مزامیر الشیطان، و صوت عند مصیبه: خمش وجوه، و شق جیوب، ورنه شیطان. و نحوه عن أنس مرفوعا (۲).۵.

۱- الدر المنثور ج ۲ ص ۳۲۴ و الغدیر ج ۸ ص ۷۱ و کنز العمال ج ۱۵ ص ۲۲۳.

۲- راجع: الجامع الصحیح للترمذی ج ۳ ص ۳۲۸ و شرح معانی الآثار ج ۴ ص ۲۹۳ و عن المصنف لابن أبی شیبه ج ۳ ص ۲۶۶ و نیل الأوطار ج ۴ ص ۱۵۴ و ج ۸ ص ۲۶۸ و فتح القدیر ج ۴ ص ۲۳۶ و الجامع لأحکام القرآن ج ۱۴ ص ۵۳ و تلبیس إبلیس ص ۲۳۳ و کنز العمال ج ۱۵ ص ۲۱۹ و الدر المنثور ج ۵ ص ۱۶۰ و تذکره الفقهاء (ط ج) ج ۲ ص ۱۱۹ و الذکری للشهید الأول ج ۲ ص ۴۹ و التحفه السنیه (مخطوط) ص ۴۴ و المغنی ج ۲ ص ۴۱۱ و الشرح الکبیر ج ۲ ص ۴۲۹ و مستدرک الوسائل ج ۲ ص ۴۵۴ و ۴۵۶ و ۴۵۸ و عوالی اللآلی ج ۱ ص ۸۹ و ۱۲۲ و مکسن الفؤاد ص ۹۳ و البحار ج ۷۹ ص ۹۰ و جامع أحادیث الشیعه ج ۳ ص ۴۸۶ و ج ۱۷ ص ۱۹۹ و ۲۰۴ و الغدیر ج ۸ ص ۶۹ و میزان الحکمه ج ۲ ص ۱۶۷۴ و سنن الترمذی ج ۲ ص ۲۳۷ و المستدرک للحاکم ج ۴ ص ۴۰ و السنن الکبری للبیهقی ج ۴ ص ۶۹ و مجمع الزوائد ج ۳ ص ۱۷ و فتح الباری ج ۳ ص ۱۳۹ و عمده القاری ج ۸ ص ۱۰۲ و تحفه الأحوذی ج ۴ ص ۷۶ و عون المعبود ج ۱۳ ص ۱۸۶ و مسند أبی داود الطیالسی ص ۲۳۵ و منتخب مسند عبد بن حمید ص ۳۰۹ و التمهید ج ۱۷ ص ۲۸۴ و ج ۲۴ ص ۴۴۳ و تخریج الحادیث و الآثار ج ۲ ص ۱۷۶ و نصب الرایه ج ۵ ص ۸۹ و الدرایه فی تخریج أحادیث الهدایه ج ۲ ص ۱۷۲ و کنز العمال ج ۱۵ ص ۶۱۱ و ۶۱۶ و أحکام القرآن للجصاص ج ۳ ص ۴۴۲ و ۵۸۹ و أحکام القرآن لابن العربی ج ۳ ص ۲۰۷ و فتح القدیر ج ۴ ص ۲۳۶ و الطبقات الکبری ج ۱ ص ۱۳۸ و کتاب المجروحین ج ۲ ص ۲۴۶ و فتوح مصر و أخبارها ص ۱۲۴ و سیره ابن غسحاق ج ۵ ص ۲۵۱ و سبل الهدی و الرشاد ج ۸ ص ۳۵۵ و ج ۱۱ ص ۲۲ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۳۹۵.

۸- عن أبی هریره، و أنس، و أبی أمامه، و عمران بن حصین، و الغازی بن ربیعه، و عبد الرحمن بن سابط، و صالح بن خالد، یسأل رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فی مسخ قوم فی آخر الزمان قرده و خنازیر، فقال: (اتخذوا المعازف، و الدفوف، و القینات، و باتوا علی شربهم، و لهوهم الخ ..) (۱).

۹- قال نافع: سمع ابن عمر مزمارا، فوضع إصبعیه علی أذنیه، و نأی عن الطریق، و قال لی: یا نافع، هل تسمع شیئا؟

فقلت: لا.

فرفع أصبعیه عن أذنیه، و قال: کنت مع رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فصنع مثل هذا (۲).۲.

۱- الدر المنثور ج ۲ ص ۳۲۴ عن ابن أبی الدنیا، و الحاکم، و ابن عدی، و ابن أبی شیبه، و البیهقی، و أبی داود، و سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۱۳۲۳ و عن المستدرک علی الصحیحین ج ۴ ص ۵۶۰ و ۵۶۱ و عن المصنف لابن أبی شیبه ج ۷ ص ۱۰۷ و سنن أبی داود ج ۴ ص ۴۶ و السنن الکبری للبیهقی ج ۸ ص ۲۹۵ و المحلی ج ۹ ص ۵۸ و نیل الأوطار ج ۲ ص ۸۶ و عمده القاری ج ۲۱ ص ۱۷۷ و عون المعبود ج ۱۱ ص ۵۹ و سبل الهدی و الرشاد ج ۱۰ ص ۱۹۳ و الغدیر ج ۸ ص ۷۱.
۲- السنن الکبری للبیهقی ج ۱۰ ص ۲۲۲ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۶ ص ۱۶۹ و ج ۲۷ ص ۳۵ و سنن أبی داود ج ۲ ص ۴۶۱ و المغنی ج ۱۲ ص ۳۹ و الشرح الکبیر ج ۱۲ ص ۴۸ و المحلی ج ۹ ص ۶۸ و الغدیر ج ۸ ص ۷۵ و میزان الحکمه ج ۳ ص ۲۳۱۳ و عون المعبود ج ۱۳ ص ۱۸۱ و مسند الشامیین ج ۱ ص ۱۸۶ و معرفه السنن و الآثار ج ۷ ص ۴۴۳ و کنز العمال ج ۱۵ ص ۲۲۷ و أحکام القرآن للجصاص ج ۲ ص ۳۶۳ و الکامل ج ۳ ص ۲۶۹ و طبقات المحدثین بإصبهان ج ۴ ص ۱۶۱ و سیر أعلام النبلاء ج ۵ ص ۴۳۷ و سبل الهدی و الرشاد ج ۹ ص ۴۰۲.

۱۰- عن علی (علیه السلام) مرفوعا: إذا فعلت أمتی خمس عشره خصله حل بها البلاء، فذکر منها: إذا اتخذت القینات و المعازف (۱).

فذلک کله یدل بوضوح: علی أن استعمال المعازف و الدفوف، و نحوها لا یرضاه الإسلام، و لا یقره.

و التفریق بین الموسیقی الکلاسیکیه و غیرها لا أثر له فی مصادر التشریع، و لا یعرف ذلک بین أهل ذلک الزمان، سواء فی ذلک المتشرعه أو غیرهم.

روایات مکذوبه:

و من روایاتهم المکذوبه و المتناقضه نذکر:

۱- استأذن أبو بکر علی النبی (صلی اللّه علیه و آله)، و جاریه تضرب۶.

۱- راجع: الجامع الصحیح للترمذی ج ۴ ص ۴۲۸ و تلبیس إبلیس ص ۲۴۹ و الجامع لأحکام القرآن ج ۱۴ ص ۵۳ و نیل الأوطار ج ۸ ص ۲۶۳ و تحف العقول ص ۵۳ و مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۳۸۲ و أمالی الطوسی ص ۵۱۶ و البحار ج ۶ ص ۳۱۱ و ج ۷۴ ص ۱۵۷ و الغدیر ج ۸ ص ۷۱ و سنن الترمذی ج ۳ ص ۳۳۴ و الجامع الصغیر ج ۱ ص ۱۱۹ و العهود المحمدیه ص ۸۰۷ و الجامع لأحکام القرآن ج ۱۴ ص ۵۳ و تاریخ بغداد ج ۳ ص ۳۷۶.

بالدف، فدخل. ثم استأذن عمر، فدخل. ثم استأذن عثمان، فأمسکت.

فقال (صلی اللّه علیه و آله): إن عثمان رجل حییّ (۱).

۲- انصرف رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) من بعض غزواته، فجاءته جاریه سوداء، فزعمت أنها نذرت: إن رد اللّه النبی (صلی اللّه علیه و آله) صالحا أن تضرب بین یدیه بالدف، و تغنی. فأذن لها أن تفی بنذرها، فدخل أبو بکر و هی تضرب، ثم علی، ثم عثمان، فلما دخل عمر ألقت الدف تحت إستها، و قعدت علیها، فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): إن الشیطان یخاف (لیخاف) منک یا عمر الخ .. (۲).۳.

۱- مسند أحمد ج ۴ ص ۳۵۳ و ۳۵۴ و راجع ص ۲۴۹ و ج ۶ ص ۱۵۵ و ۱۶۷ و الغدیر ج ۸ ص ۸۰ و ج ۹ ص ۲۷۴ و صحیح مسلم ج ۷ ص ۱۱۷ و السنن الکبری للبیهقی ج ۲ ص ۲۳۱ و مجمع الزوائد ج ۹ ص ۸۱ و عمده القاری ج ۴ ص ۸۱ و ۸۲ و ج ۱۶ ص ۲۰۲ و المصنف للصنعانی ج ۱۱ ص ۲۳۳ و مسند ابن راهویه ج ۲ ص ۵۶۵ و ۵۶۶ و ج ۳ ص ۱۰۲۱ و الأدب المفرد ص ۱۳۱ و کتاب السنه ص ۵۷۵ و مسند ابی یعلی ج ۸ ص ۲۴۲ و المعجم الکبیر ج ۶ ص ۶۱ و مسند الشامیین ج ۴ ص ۲۵۹ و کنز العمال ج ۱۱ ص ۵۸۶ و تاریخ مدینه دمشق ج ۳۹ ص ۸۳ و ۸۵ و ۹۳ و ج ۶۲ ص ۲۳۲ و ۲۳۳ و أسد الغابه ج ۲ ص ۳۱۰ و البدایه و النهایه ج ۷ ص ۲۲۷ و سبل الهدی و الرشاد ج ۱۱ ص ۲۷۹ و النهایه فی غریب الحدیث ص ۴۴۴ و لسان العرب ج ۸ ص ۲۵۳.

۲- أسد الغابه ج ۴ ص ۶۴ و نوادر الأصول للحکیم الترمذی ص ۵۸ و مسند احمد ج ۵ ص ۳۵۳ و ۳۵۴ و سنن البیهقی ج ۱۰ ص ۷۷ و السیره الحلبیه ج ۲ ص ۶۲ و (ط دار المعرفه) ص ۲۴۷ و مصابیح السنه للبغوی، و دلائل الصدق ج ۱ ص ۳۹۰ و ۳۹۱ و عن الترمذی ج ۲ ص ۲۹۳ و التراتیب الإداریه ج ۲ ص ۱۳۱ و الغدیر ج ۸ ص ۶۴ و ۶۵ و ۹۶ و نیل الأوطار ج ۸ ص ۲۷۱ و سنن الترمذی ج ۵ ص ۲۸۴ و فتح الباری ج ۱۱ ص ۵۱۰ و تحفه الأحوذی ج ۱۰ ص ۱۲۲ و عون المعبود ج ۹ ص ۱۰۰ و المصنف لابن أبی شیبه ج ۷ ص ۴۸۱ و کتاب السنه لابن أبی عاصم ص ۵۶۷ و صحیح ابن حبان ج ۱۵ ص ۳۱۵ و نصب الرایه ج ۴ ص ۶۴ و موارد الظمآن ج ۷ ص ۹۹ و الجامع الصغیر ج ۱ ص ۳۱۲ و کنز العمال ج ۱۱ ص ۵۷۴ و تاریخ مدینه دمشق ج ۴۴ ص ۸۳ و ۸۴ و أسد الغابه ج ۴ ص ۶۴ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۳ ص ۲۵۹ و إحقاق الحق (الأصل) ص ۲۳۳.

۳- عن جابر: دخل أبو بكر على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و كان يضرب بالدف عنده، فقعد و لم يزجر لما رأى من رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، فجاء عمر، فلما سمع رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) صوته قال: كف عن ذلك.

فلما خرجا قالت عائشه: يا رسول اللّه، كان حلالا، فلما دخل عمر صار حراما؟!

فقال رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله): يا عائشه، ليس كل الناس مرخى عليه (۱).

۴- إن النبى (صلى اللّه عليه و آله) دخل بيت عائشه، فوجد فيه جاريتين تغنيان، و تضربان بالدف، فلم ينههما عن ذلك، و قال عمر بن۵.

۱- نيل الأوطار ج ۸ ص ۲۷۱ و نوادر الأصول ص ۱۳۸ و الغدير ج ۸ ص ۶۴ و ۶۵ و عن مشكاه المصابيح ص ۵۵ و غيره، و كنز العمال ج ۴ ص ۲۴۸ و ذكر أخبار إصبهان ج ۲ ص ۹۵.

الخطاب حین غضب: أ مزمار الشیطان فی بیت رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)؟!

فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): دعهما یا عمر، فإن لکل قوم عیدا (۱).

و روت عائشه: أن أبا بکر دخل علیها و عندها جاریتان فی أیام منی تدفعان و تضربان و النبی (صلی اللّه علیه و آله) متغش بثوبه، فانتهرهما أبو بکر، فکشف النبی (صلی اللّه علیه و آله) عن وجهه فقال: (دعهما یا أبا بکر فإنها أیام عید) (۲).

۵- زعموا: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) کان یرعی الغنم مع رفیق له، فطلب من رفیقه أن یحفظ له غنمه، لیسمر کما یسمر غیره، ثم جاء إلی۳.

۱- اللمع لأبی نصر الطوسی ص ۳۴۵ و الغدیر ج ۸ ص ۶۶ عنه.

۲- راجع: فقه السنه ج ۱ ص ۳۲۳ و مسند أحمد ج ۶ ص ۳۳ و ۹۹ و ۱۲۷ و ۱۶۸ و صحیح البخاری ج ۲ ص ۳ و ج ۴ ص ۲۶۶ و صحیح مسلم ج ۳ ص ۲۱ و سنن ابن ماجه ج ۱ ص ۶۱۲ و سنن النسائی ج ۳ ص ۱۹۵ و السنن الکبری للبیهقی ج ۱۰ ص ۲۲۴ و عمده القاری ج ۶ ص ۲۷۰ و ۲۷۴ و ج ۱۷ ص ۶۴ و المصنف للصنعانی ج ۱۱ ص ۴ و مسند أبی راهویه ج ۲ ص ۲۷۲ و السنن الکبری للنسائی ج ۱ ص ۵۵۲ و مسند ابی یعلی ج ۱ ص ۵۰ و صحیح ابن حبان ج ۱۳ ص ۱۸۸ و المعجم الکبیر ج ۲۳ ص ۱۸۰ و أمالی الحافظ الأصبهانی ص ۵۷ و معرفه السنن و الآثار ج ۷ ص ۴۳۶ و تغلیق التعلیق ج ۲ ص ۳۸۴ و کنز العمال ج ۱۵ ص ۲۱۲ و تفسیر الآلوسی ج ۲۱ ص ۷۰ و البدایه و النهایه ج ۱ ص ۳۲۰ و قصص الأنبیاء لابن کثیر ص ۹۳.

مکه، فسمع فی اول دار منها عزفا بالدفوف و المزامیر، فجلس ینظر، فضرب اللّه علی أذنه، فنام، فلم یستیقظ حتی مسته الشمس.

ثم جری له فی اللیله الثانیه مثلما جری له فی سابقتها .. ثم لم یهمّ بعدها بسوء حتی أکرمه اللّه برسالته (۱).

و نقول:

إن الحدیث حول هذه الروایات طویل، و لکننا نذکر هنا بعض الإشارات الخاطفه من ذلک، فنقول:

ألف: إن الروایات الأولی تقول: إن عثمان رجل حییّ، فهل ذلک یعنی: أن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) لم یکن کذلک، و کذا الحال بالنسبه لأبی بکر و عمر، و هل یرضی اتباعهما و محبوهما بنسبه ذلک إلیهم؟!

یضاف إلی ذلک: أنه إذا کان عثمان رجلا حییا فما شأن الجاریه؟! هل کانت تعرف ذلک فیه فتراعیه، و تعرف خلافه فی غیره، فتعامله وفق ما تعرفه منه؟!

ب: فی الروایه الثانیه: یصف النبی (صلی اللّه علیه و آله) فعل تلک۸.

۱- دلائل النبوه لأبی نعیم ج ۱ ص ۵۸ و البدایه و النهایه ج ۲ ص ۲۸۷ و الخصائص الکبری للسیوطی ج ۱ ص ۸۸ و أعلام النبوه للماوردی ص ۱۴۰ و الکامل فی التاریخ ج ۱ ص ۴۷۱ و عن المصادر التالیه: عیون الأثر ج ۱ ص ۴۴ و السیره الحلبیه ج ۱ ص ۱۲۲ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۲۷۹ و البحار ج ۱۵ ص ۳۶۲ و الغدیر ج ۸ ص ۷۶ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۳ ص ۲۰۷ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۳۴ و موسوعه التاریخ الإسلامی ج ۱ ص ۳۰۰ و ۳۶۰ و الشفا بتعریف حقوق المصطفی ج ۱ ص ۱۳۶ و تفسیر الرازی ج ۳۱ ص ۲۱۸.

الجاریه أمامه بما یفید: أنه فعل شیطانی. فکیف رضی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) أن یفعل ذلک بحضرته؟!

ج: کیف ینعقد نذر فی أمر یکون من أفعال الشیاطین؟!

د: فی الروایه الثالثه: إشاره إلی أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) یتستر علی أمور قد تکون من الحرام.

ه: فی الروایه الرابعه: دلاله علی أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) یرضی بسماع مزماره الشیطان، و أن تستعمل فی داخل بیته.

و: إنها تدل علی حلیه سماع مزماره الشیطان فی أیام العید.

ی: إذا کان ذلک من مزامیر الشیطان، و یحل لتینک الجاریتین أن یستمعاه فی عیدهما، فإن هذا العید لم یکن لرسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، لیحل له سماع مزامیر الشیطان.

ک: إن الروایه الخامسه: تدل علی أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) قد همّ بفعل السوء.

ل: و فیها دلاله علی أن اللّه قد تدخل لمنعه من ذلک السوء بصوره تکوینیه، حیث ضرب علی أذنه.

م: إنه (صلی اللّه علیه و آله) لم یرتدع من المره الأولی، فأعاد الکره فی اللیله الثانیه أیضا.

ن: و آخر ملاحظه نذکرها هنا: أن هذه الروایات رغم انها مکذوبه، فإنها تدل علی حرمه الضرب علی المعازف و الدفوف، و علی أنها من السوء، و أنها مزامیر الشیطان، و ما إلی ذلک، و هذا یعنی: أن الأولی الإستدلال بها علی الحرمه، و أنها من الأمور المفروغ عنها.

هـذا و لاـ بـد لنـا من العوده لتـذكير القـارئ الكريم بلزوم مراجعه ما ذكرناه في أوائل هـذا الكتاب، في فصل: (حتى المـدينه ..) للاطلاع على المزيد مما قد يكون من المفيد الإطلاع عليه.

متعه النساء عام الفتح:

قال الحلبي الشافعي: و حلل المتعه ثم بعد ثلاثه أيام حرمها.

ففي صـحيح مسـلم، عن بعض الصـحابه: (لمـا أذن رسول اللّه (صـلى اللّه عليه و آله) في المتعه خرجت أنا و رجل إلى امرأه من بني عامر كأنها بكره غيطاء).

و في لفظ: (مثل البكره العنطنطه، فعرضنا عليها أنفسنا. فقلنا لها: هل لك أن يستمتع منك أحدنا؟

فقالت: ما تدفعان؟

قلنا: بردينا).

و في لفظ: (رداءينا).

فجعلت تنظر، فـتراني أجمـل من صـاحبي، و ترى برد صـاحبي أحسن من بردي، فـإذا نظرت إليّ أعجبتهـا، و إذا نظرت إلى برد صاحبي أعجبها، فقالت: أنت و بردك تكفيني، فكنت معها ثلاثا).

و الحاصل: أن نكاح المتعه كان مباحا، ثم نسـخ يوم خيبر، ثم أبيـح يوم الفتح، ثم نسخ في أيام الفتح، و اسـتمر تحريمه إلى يوم القيامه.

و كان فيه خلاف في الصدر الأول، ثم ارتفع. و أجمعوا على تحريمه، و عدم جوازه.

قال بعض الصحابه: (رأیت رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) قائما بین الرکن و الباب و هو یقول: أیها الناس، إنی کنت أذنت لکم فی الإستمتاع، ألا و إن اللّه حرمها إلی یوم القیامه، فمن کان عنده منهن شی ء، فلیخلّ سبیلها، و لا تأخذوا مما آتیتموهن شیئا).

لکن فی مسلم، عن جابر رضی اللّه تعالی عنه أنه قال: (استمتعنا علی عهد رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و أبی بکر، و عمر).

و فی روایه عنه: حتی نهی عنه عمر.

و قد تقدم فی غزاه خیبر، عن الشافعی: لا أعلم شیئا حرم ثم أبیح ثم حرم إلا المتعه، و هو یدل علی: أن إباحتها عام الفتح کانت بعد تحریمها بخیبر، ثم حرمت به.

و هذا یعارض ما تقدم: أن الصحیح أنها حرمت فی حجه الوداع.

إلاـ أن یقال: یجوز أن یکون تحریمها فی حجه الوداع تأکیدا لتحریمها عام الفتح، فلا یلزم أن تکون أبیحت بعد تحریمها أکثر من مره، کما یدل علیه کلام الشافعی.

لکن یخالفه ما فی مسلم عن بعض الصحابه: (رخص لنا رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) عام أوطاس فی المتعه ثلاثا، ثم نهی عنها).

و قد یقال: مراد هذا القائل بعام أوطاس عام الفتح، لأن غزاه أوطاس کانت فی عام الفتح کما تقدم.

و ما تقدم عن ابن عباس رضی اللّه تعالی عنهما من جوازها رجع عنه.

فقد قال بعضهم: و اللّه، ما فارق ابن عباس رضی اللّه تعالی عنهما الدنیا حتی رجع إلی قول الصحابه فی تحریم المتعه.

و نقل عنه رضى اللّه تعالى عنه: أنه قام خطيبا يوم عرفه، فقال: أيها الناس، إن المتعه حرام كالميته و الدم و لحم الخنزير.

و الحاصل: أن المتعه من الأمور الثلاثه التى نسخت مرتين.

الثانى: لحوم الحمر الأهليه.

الثالث: القبله، كذا فى (حياه الحيوان) (۱).

و عن سبره قال: حرم رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) متعه النساء يومئذ (۲). يعنى: عام الفتح.

و نقول:

إن زواج المتعه هو من الموضوعات الخلافيه المعروفه فيما بين شيعه أهل البيت (عليهم السلام)، و بين أهل السنه، حيث اتفق الجميع على أن هذا الزواج كان حلالا فى أول الإسلام، ثم ادّعى أهل السنه أنه قد نسخ ..

و أنكر عليهم الشيعه هذه الدعوى، و ردوها بالأدله القاطعه، و البراهين الساطعه.

و قد اضطربت روايات أهل السنه فى تاريخ نسخ هذا الزواج، و فى ناسخه، و كلها اجتهادات تستند إلى دعاوى مدخوله، أو إلى أخبار آحاد، لا تقوم بها حجه، و لا يثبت بها شى ء ..

و قد ناقشنا جميع تلك المزاعم و سواها فى كتابنا: (زواج المتعه: تحقيق۳.

۱- السيره الحلبيه ج ۳ ص ۱۰۳ و ۱۰۴ و (ط دار المعرفه) ص ۵۸ و راجع: البحر الرائق ج ۳ ص ۱۹۰.
۲- المغازى للواقدى ج ۲ ص ۸۶۵ و راجع: إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۳.

و دراسه) و هو مؤلف من ثلاثه أجزاء، صادر عن المركز الإسلامی للدراسات، فیمکن الرجوع إلیه، لمن أراد التوسع فی البحث، و الإستقصاء فی البیان.

غیر أننا نشیر هنا: إلی نبذه یسیره تفید فی توضیح الأمر فیما یرتبط بخصوص الروایات التی تزعم أن هذا الزواج قد نسخ فی فتح مکه.

أما سائر المزاعم التی أوردها الحلبی فی عبارته المتقدمه، فقد فندناها بما لا مزید علیه فی کتابنا: (زواج المتعه: تحقیق و دراسه) فمن أراد الوقوف عل ذلک، فلیراجع ذلک الکتاب.

أما هنا فنکتفی بما یلی:

روایات النسخ یوم الفتح:

۱- عن الحارث بن غزیه: سمعت النبی (صلی اللّه علیه و آله) یوم فتح مکه یقول: متعه النساء حرام. ثلاث مرات (۱).

۲- و قد روی عن سبره بن معبد: أن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) نهی یوم الفتح عن متعه النساء (۲). رواه مسلم.۹.

۱- مجمع الزوائد ج ۴ ص ۲۶۶ عن الطبرانی، و المعجم الکبیر للطبرانی ج ۳ ص ۲۷۳ و الإستیعاب ج ۱ ص ۲۹۹.

۲- راجع السنن الکبری للبیهقی ج ۷ ص ۲۰۲ و ۲۰۴ و سنن الدارمی ج ۲ ص ۱۴۰، و مسند الشافعی ص ۲۵۵ دون تعیین المناسبه، و کذا فی لباب التأویل ج ۱ ص ۳۴۳ و کذا فی تحریم نکاح المتعه للمقدسی ص ۳۴ و ۳۵، و علل الحدیث للرازی ج ۱ ص ۴۲۰، و کنز العمال ج ۲۲ ص ۹۷ و ۹۶، و جامع الأصول ج ۱۲ ص ۱۳۴، و شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۲۶، و التاج الجامع للأصول ج ۲ ص ۳۳۵، و سنن سعید بن منصور ج ۲ ص ۲۱۸، و الإستذکار ج ۱۶ ص ۲۸۹ و ۲۹۰، و المصنف لابن أبی شیبه ج ۳ ص ۳۸۹، و مسند أحمد ج ۳ ص ۴۰۴ و مسند الحمیدی ج ۲ ص ۳۷۴ و حلیه الأولیاء ج ۵ ص ۳۶۳ و المعجم الکبیر ج ۷ ص ۱۱۲ و ۱۱۳ و کتاب الأم ج ۷ ص ۱۸۳ و الشرح الکبیر ج ۷ ص ۵۳۱ و کتاب المسند للشافعی ص ۳۸۷ و السنن الکبری للنسائی ج ۳ ص ۳۲۷ و مسند عمر بن عبد العزیز ص ۱۷۳ و ناسخ الحدیث و منسوخه ص ۴۵۴ و ۴۶۴ و معرفه علوم الحدیث ص ۱۵۰ و مسند أبی حنیفه ص ۴۰ و ۲۷۰ و معرفه السنن و الآثار ج ۵ ص ۳۴۱ و الآحاد و المثانی ج ۵ ص ۲۹.

۳- و فی روایه: أمرنا رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بالمتعه عام الفتح حین دخلنا مکه، ثم لم نخرج حتی نهانا عنها (۱) رواه مسلم.

۴- و فی نص آخر رواه مسلم و غیره، عن سبره أنه قال: أذن لنا رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بالمتعه، فانطلقت أنا و رجل إلی امرأه من بنی عامر، کأنها بکره عیطاء، فعرضنا أنفسنا علیها، فقالت: ما تعطی؟

فقلت: ردائی.

و قال صاحبی: ردائی.

و کان رداء صاحبی أجود من ردائی، و کنت أشبّ منه، فإذا نظرت إلی رداء۸.

۱- البدایه و النهایه ج ۴ ص ۱۹۳ و ۳۱۹، و الإحسان ج ۹ ص ۴۵۷ و هامش ص ۴۵۴ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۳۶۶، و راجع المعجم الکبیر رقم ۶۵۲۵ و ۶۵۲۶، و السنن الکبری للبیهقی ج ۷ ص ۲۰۳ و ۲۰۲ و کشاف القناع ج ۵ ص ۱۰۶ و نیل الأوطار ج ۶ ص ۲۶۹ و صحیح مسلم ج ۴ ص ۱۳۳ و فتح الباری ج ۹ ص ۱۴۶ و الدرایه فی تخریج أحادیث الهدایه ج ۲ ص ۵۸.

صاحبی أعجبها، و إذا نظرت إلی أعجبتها، ثم قالت: أنت و رداؤک یکفینی.

فمکثت معها ثلاثا، ثم إن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) قال: من کان عنده شی ء من هذه النساء التی یتمتع، فلیخل سبیلها) (۱).

و للحدیث نصوص أخری متقاربه یمکن مراجعتها فی المصادر المختلفه.

مناقشه روایات النسخ:

أولا: إن روایه الحارث بن غزیه، و کذلک روایه سبره لا تتلاءم مع ۴.

۱- راجع: صحیح مسلم ج ۴ ص ۱۳۱ و ۱۳۳، و فتح الملک المعبود ج ۳ ص ۲۲۴، و سنن البیهقی ج ۷ ص ۲۰۲ و ۲۰۳، و أوجز المسالک ج ۹ ص ۴۰۶، و مسند أحمد ج ۳ ص ۴۰۵. و روایات سبره حول نهی النبی (صلی اللّه علیه و آله) عن المتعه یوم الفتح توجد فی کتاب: التمهید ج ۱۰ ص ۱۰۶، و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۱۹۳ عن البخاری، و أشار إلیها الترمذی فی الجامع الصحیح المطبوع مع تحفه الأحوذی ج ۴ ص ۲۶۸، و کذا فی تحفه الأحوذی نفس الجزء، و الصفحه عن المنتقی، و التفسیر الکبیر ج ۱۰ ص ۵۱، و نصب الرایه ج ۳ ص ۱۷۷، و المنار فی المختار ج ۱ ص ۴۶۲، و فقه السنه ج ۴ ص ۴۲ و تحریم نکاح المتعه ص ۵۸ و ۵۹ و ۶۱، و مسند الحمیدی (ط المکتبه السلفیه) ج ۲ ص ۳۷۴ و سنن سعید بن منصور (ط دار الکتب العلمیه) ج ۱ ص ۲۱۷ و راجع ص ۲۱۸، و راجع: حواشی البجیرمی علی الخطیب ج ۳ ص ۳۳۶، و مرقاه المفاتیح ج ۳ ص ۴۲۲ و المبسوط للسرخسی ج ۵ ص ۱۵۲ و سنن النسائی ج ۶ ص ۱۲۷ و السنن الکبری للنسائی ج ۳ ص ۳۲۹ و شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۲۵ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۰ ص ۱۳۴ و تهذیب الکمال ج ۹ ص ۸۴.

الروايات الأخرى التى تقول: إن المتعه قد حرمت عام خيبر، أو أوطاس، أو عمره القضاء، أو حنين، أو حجه الوداع، أو تبوك.

ثانيا: إنها تتناقض مع الروايات الكثيره المثبته فى كتب أهل السنه، سواء فى ذلك كتب الصحاح و غيرها .. و التى صرحت: بأن عمر هو الذى حرم زواج المتعه، و أن هذا الزواج كان حلالا فى عهد رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و عهد أبى بكر، و شطر من خلافه عمر.

و قد أوردنا فى كتابنا: (زواج المتعه: تحقيق و دراسه) أكثر من مائه روايه تدل على بقاء حليه المتعه بعد رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

ثالثا: إن روايه سبره المتقدمه لا تدل على التحريم، بل هو (صلى اللّه عليه و آله) قد أمرهم بتخليه سبيل النساء استعدادا للرحيل .. و لعل هذا هو النص المعقول من روايه سبره.

و أما الكلمات التى تدل على التحريم المؤبد، فلعلها إضافات متعمده على الروايات الصحيحه ..

رابعا: هناك تناقضات لا بد من ملاحظتها فى نفس روايه سبره، فهل أعطى المتمتع تلك المرأه بردين أحمرين؟ (۱). أم أعطاها بردا واحدا؟ (۲).۲.

۱- راجع: صحيح مسلم ج ۴ ص ۱۳۳ و ۱۳۴ و مسند عمر بن عبد العزيز ص ۱۷۶ و المعجم الكبير للطبرانى ج ۷ ص ۱۱۲ و نصب الرايه ج ۳ ص ۳۳۳ و ۳۳۷ و تهذيب الكمال ج ۸ ص ۱۷۷ و المنتخب من الصحاح السته لمحمد حياه الأنصارى ص ۱۳۳.

۲- راجع: صحيح مسلم ج ۴ ص ۱۳۱ و ۱۳۲ و ۱۳۳ و مسند أحمد ج ۳ ص ۴۰۴ و ۴۰۵ و ۴۰۶ و سنن الدارمى ج ۲ ص ۱۴۰ و سنن ابن ماجه ج ۱ ص ۶۳۱ و السنن الكبرى للبيهقى ج ۷ ص ۲۰۲ و ۲۰۳ و مجمع الزوائد ج ۴ ص ۲۶۴ و المصنف للصنعانى ج ۷ ص ۵۰۴ و المنتقى من السنن المسنده ص ۱۷۵ و صحيح ابن حبان ج ۹ ص ۴۵۳ و ۴۵۴ و ۴۵۵ و المعجم الكبير للطبرانى ج ۷ ص ۱۰۸ و ۱۱۰ و ۱۱۱ و ناسخ الحديث و منسوخه ص ۴۵۱ و ۴۵۳ و معرفه علوم الحديث ص ۱۷۶ و معرفه السنن و الآثار ج ۵ ص ۳۴۳ و التمهيد لابن عبد البر ج ۱۰ ص ۱۰۷ و ۱۰۸ و الفايق فى غريب الحديث ج ۲ ص ۴۱۴ و نصب الرايه ج ۳ ص ۳۳۴ و كنز العمال ۱۶ ص ۵۲۴ و ۵۲۵ و تفسير الميزان ج ۴ ص ۲۹۲ و أحكام القرآن للجصاص ج ۲ ص ۱۹۳ و تاريخ مدينه دمشق ج ۲۰ ص ۱۳۳ و ج ۳۶ ص ۳۲۴ و الإصابه ج ۳ ص ۲۶ و الخلاف للطوسى ج ۴ ص ۳۴۲.

و هل الذی کان مع سبره هو أخوه؟ (۱). أو ابن عم له؟ (۲). أو أنه عمه؟ (۳).۲

۱- تحریم نکاح المتعه للمقدسی ص ۵۹.
۲- راجع: صحیح مسلم ج ۴ ص ۱۳۲ و مسند أحمد ج ۳ ص ۴۰۵ و ۴۰۶ و سنن الدارمی ج ۲ ص ۱۴۰ و سنن ابن ماجه ج ۱ ص ۶۳۱ و مجمع الزوائد ج ۴ ص ۲۶۴ و مسند أبی یعلی ج ۲ ص ۲۳۸ و المنتقی من السنن المسنده ص ۱۷۵ و صحیح ابن حبان ج ۹ ص ۴۵۴ و ناسخ الحدیث و منسوخه ص ۴۵۲ و معرفه و الإستذکار ج ۵ ص ۵۰۴ و السنن و الآثار ج ۵ ص ۳۴۳ و التمهید لابن عبد البر ج ۱۰ ص ۱۰۷ و ۱۰۸ و الفایق فی غریب الحدیث ج ۲ ص ۴۱۴ و المعجم الأوسط ج ۲ ص ۸۳ و نصب الرایه ج ۳ ص ۳۳۴ و کنز العمال ج ۱۶ ص ۵۲۵ و أحکام القرآن للجصاص ج ۲ ص ۱۹۳ و تاریخ مدینه دمشق ج ۳۶ ص ۳۲۴ و الخلاف للطوسی ج ۴ ص ۳۴۲ و جامع الخلاف و الوفاق ص ۴۶۰ و الینابیع الفقهیه ج ۳۸ ص ۵۵.
۳- راجع: المبسوط للسرخسی ج ۵ ص ۱۵۲.

أو أنه من أصحاب النبی (صلی اللّه علیه و آله)؟ (۱) أو أنه صاحبه؟ (۲) أو أنه من قومه؟ (۳) أی من جهینه. و جهینه من قضاعه. أو أنه من بنی سلیم؟ (۴) و هم إما بطن من عدنان، أو من قحطان (۵).

و هل الوسیم الذی استمتع بالمرأه هو سبره، و کان برده خلقا؟ أما۴.

۱- راجع: مسند أحمد ج ۳ ص ۴۰۵ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۸ ص ۷۰ و ج ۲۰ ص ۱۳۳ و راجع: صحیح مسلم ج ۴ ص ۱۳۱ و سنن النسائی ج ۶ ص ۱۲۷ و ج ۷ ص ۲۰۲ و السنن الکبری للنسائی ج ۳ ص ۳۲۸ و صحیح ابن حبان ج ۹ ص ۴۵۳ و المعجم الکبیر ج ۷ ص ۱۱۰ و ۱۱۱ و التمهید لابن عبد البر ج ۱۰ ص ۱۰۸ و الفایق فی غریب الحدیث ج ۲ ص ۴۱۴ و نصب الرایه ج ۳ ص ۳۳۴ و تهذیب الکمال ج ۹ ص ۸۴.

۲- راجع: مسند أحمد ج ۳ ص ۴۰۴ و ۴۰۵ صحیح مسلم ج ۴ ص ۱۳۳ و المصنف ج ۷ ص ۵۰۴ و صحیح ابن حبان ج ۹ ص ۴۵۳ و ناسخ الحدیث و منسوخه ص ۴۵۱ و ۴۵۳ و کنز العمال ج ۱۶ ص ۵۲۴ و الإصابه ج ۳ ص ۲۶ و شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۲۵.

۳- راجع: السنن الکبری للبیهقی ج ۷ ص ۲۰۲ و صحیح ابن حبان ج ۹ ص ۴۵۵ و المعجم الکبیر للطبرانی ج ۷ ص ۱۱۱ و تفسیر المیزان ج ۴ ص ۲۹۲ و صحیح مسلم ج ۴ ص ۱۳۲.

۴- راجع: السنن الکبری للبیهقی ج ۷ ص ۲۰۳ و صحیح مسلم ج ۴ ص ۱۳۳ و معرفه علوم الحدیث ص ۱۷۶ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۰ ص ۱۳۳ و ناسخ الحدیث و منسوخه ص ۴۵۵.

۵- راجع: جمهره أنساب العرب لابن حزم ص ۲۶۱ و ۲۷۹ و ۴۰۸ و ۴۴۴.

الآخر، فكان دميما، و برده جديد؟ أم العكس؟ (۱).

خامسا: إن هـذه الروايه خبر واحـد، و النسـخ لا ـ يثبت بأخبـار الآحاد، لأنها تنتهی إلی الحارث بن غزيه، و سبره بن معبـد، بروايه ولده عبد الرحمن بن سبره عنه، ثم حفيده عبد الملک بن عبد الرحمن، عن أبيه.

إلا أن حذيفه قد روی هذه الروايه عن الزهری، عن محمد بن عبد اللّه عن سبره (۲).

مع أن المتوقع هو: أن يروی ذلـک النسـخ عن النـبی (صـلی اللّه عليه و آله) عشـرات الصـحابه، لأـن روايه سـبره تقول: إن النبی (صـلی اللّه عليه و آله) قـد أعلن هـذا التحريم علی المنبر، و هو قـائم بين الركن و المقـام، أو بين الباب و الحجر، أو بين الباب و زمزم، أو نحو ذلک (۳).

و من الواضح: أن هذا الأمر مما يهتم الناس لتحليله و لتحريمه علی حد سواء.

سادسا: إن حديث سبره متناقض فی نفسه، لأن بعض نصوصه تقول:ی.

۱- راجع: مسند أحمد ج ۳ ص ۴۰۵ و مجمع الزوائد ج ۴ ص ۲۶۴، و قال: رواه أحمد و رجاله رجال الصحيح.

۲- تحريم المتعه للمحمدی ص ۱۶۶ و ۱۶۷ و راجع: أحكام القرآن للجصاص ج ۲ ص ۱۹۰.

۳- راجع: التمهيـد لابن عبـد البر ج ۹ ص ۱۰۷ و صـحيح مسلم ج ۴ ص ۱۳۲ و مسـند الحميدی ج ۲ ص ۳۷۴ و تحريم نكاح المتعه للمقدسی ص ۶۱ و التفسير الحديث ج ۹ ص ۵۳ و المرأه فی القرآن و السنه ص ۱۸۰ و مصادر كثيره أخری.

إن ما جری من تحلیل، ثم تحریم المتعه قد کان عام الفتح (۱).

و بعضها الآخر یصرح: بأن ذلک کان فی حجه الوداع (۲).ح.

۱- راجع: مسند أحمد ج ۳ ص ۴۰۴ و ۴۰۵ و سنن الدارمی ج ۲ ص ۱۴۰ و صحیح مسلم ج ۴ ص ۱۳۲ و ۱۳۳ و السنن الکبری للبیهقی ج ۷ ص ۲۰۲ و ۲۰۴ و شرح مسلم للنووی ج ۹ ص ۱۸۰ و مجمع الزوائد ج ۴ ص ۲۶۴ و مسند الحمیدی ج ۲ ص ۳۷۴ و المصنف لابن أبی شیبه ج ۳ ص ۳۸۹ و الآحاد و المثانی ج ۵ ص ۲۹ و السنن الکبری للنسائی ج ۳ ص ۳۲۸ و مسند عمر بن عبد العزیز ص ۱۷۵ و صحیح ابن حبان ج ۹ ص ۴۵۳ و المعجم الکبیر للطبرانی ج ۷ ص ۱۱۰ و ۱۱۱ و ۱۱۲ و الخلاف للطوسی ج ۴ ص ۳۴۲ و جامع الخلاف و الوفاق ص ۴۶۰ و الینابیع الفقهیه ج ۳۸ ص ۵۵ و المجموع للنووی ج ۱۶ ص ۲۵۴ و المبسوط للسرخسی ج ۵ ص ۱۵۲ و الشرح الکبیر لابن قدامه ج ۷ ص ۵۳۷ و کشف القناع ج ۵ ص ۱۰۶ و نیل الأوطار ج ۶ ص ۲۶۹ و ۲۷۳ و الغدیر ج ۶ ص ۲۳۹ و ناسخ الحدیث و منسوخه ص ۴۶۴ و ۴۶۵ و مسند أبی حنیفه ص ۴۰ و معرفه السنن و الآثار ج ۵ ص ۳۴۱ و الإستذکار ج ۵ ص ۵۰۳ و التمهید لابن عبد البر ج ۱۰ ص ۱۰۲ و ۱۰۳ و نصب الرایه ج ۳ ص ۳۳۶ و الدرایه فی تخریج أحادیث الهدایه ج ۲ ص ۵۸ و کنز العمال ج ۱۶ ص ۵۲۵ و شرح مسند أبی حنیفه ص ۲۱۰ و أحکام القرآن للجصاص ج ۲ ص ۱۹۰ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۲۲۰ و ۳۶۴ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۳۶۶ و ۶۰۱.

۲- جامع الأصول ج ۱۲ ص ۱۳۵ و التمهید ج ۹ ص ۱۰۴ و ۱۰۵ و ۱۰۶ و ۱۰۷، و فتح القدیر ج ۱ ص ۴۴۹، و الإستذکار ج ۱۶ ص ۲۹۰ و ۲۹۱، و البنایه فی شرح الهدایه ج ۴ ص ۱۰۰، و الجامع لأحکام القرآن ج ۵ ص ۱۳۱، و نیل الأوطار ج ۶ ص ۲۶۹ و ۲۷۲، و فتح الباری ج ۹ ص ۱۴۶ و ۱۴۹، و الإعتصام بحبل اللّه المتین ج ۳ ص ۲۰۴ و ۲۰۳، و راجع شرح الموطأ للزرقانی ج ۴ ص ۴۶ عن أبی داود، و عن سنن أبی داود ج ۱ ص ۲۸۳ و ج ۲ ص ۲۲۶ و ۲۲۷ الحدیث رقم (۲۰۷۲)، و تفسیر القرآن العظیم ج ۱ ص ۴۷۴، و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۴۱۸ و مسند أحمد ج ۳ ص ۴۰۴ و ۴۰۵، و تحریم نکاح المتعه للمقدسی ص ۳۴ و ۳۵، و الإعتبار فی الناسخ و المنسوخ ج ۵ ص ۱۷۶ و راجع ص ۱۷۷، و شرح النووی علی صحیح مسلم ج ۹ ص ۱۸۰ و تاریخ بغداد ج ۶ ص ۱۰۵ و ۱۰۶ و أوجز المسالک ج ۹ ص ۴۰۷، و المنتقی ج ۲ ص ۵۲۲ عن أحمد، و أبی داود، و السنن الکبری ج ۷ ص ۲۰۳ و ۲۰۴، و راجع غایه المأمول شرح التاج الجامع للأصول ج ۲ ص ۳۳۵، و شرح معانی الآثار ج ۳ ص ۲۵، و کنز العمال ج ۲۲ ص ۹۷ و ۹۸ عن ابن جریر، و عبد الرزاق، و إرواء الغلیل ج ۶ ص ۳۱۲ و سنن ابن ماجه ج ۱ ص ۶۳۱ و سنن الدارمی ص ۱۴۰ و الإحسان ج ۹ ص ۴۵۴ و ۴۵۵ و کتاب العلوم لأحمد بن عیسی بن زید ص ۱۲، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۳، و الهدایه فی تخریج أحادیث البدایه ج ۶ ص ۵۰۸ عن صحیح ابن حبان، و عن المنتقی لابن الجارود ص ۲۳۴، و مجمع الزوائد ج ۴ ص ۲۶۴ عن أحمد و رجاله رجال الصحیح.

أو فی عمره القضاء (۱). فأی ذلک هو الصحیح؟!

تعدد نسخ تشریع المتعه:

أما حدیث: أن هذا الزواج أبیح ثم نسخ، ثم أبیح، ثم نسخ، مرتین أو ثلاثا، أو أکثر، فهو غیر صحیح، فإن المتعه قد شرعت بالقرآن، و قام۱.

۱- راجع: التمهید ج ۹ ص ۱۰۸، و نیل الأوطار ج ۶ ص ۲۷۲، و شرح النووی علی مسلم ج ۹ ص ۱۸۰ و المجموع للنووی ج ۱۶ ص ۲۵۴ و عمده القاری ج ۱۰ ص ۱۶۶ و المصنف للصنعانی ج ۷ ص ۵۰۴ و الإستذکار لابن عبد البر ج ۵ ص ۵۰۴ و الجامع لأحکام القرآن ج ۵ ص ۱۳۱.

الإجماع على تشريعها، و دلت على ذلك أيضا الأخبار المتواتره.

و قد ذكرنا: أن جماعات كثيره من الصحابه و التابعين، و أئمه المذاهب، و علماء السلف قائلون ببقاء تشريعها .. و لكن عمر هو الذى حرمها.

فإذا كانت المتعه قد شرعت بالقرآن، فالسنه لا تنسخ القرآن (۱). كما أن۷.

۱- المستصفى للغزالى ج ۱ ص ۱۲۴ و (ط دار الكتب العلميه) ص ۹۹ و ۱۰۰ و ۱۰۱ و فواتح الرحموت بهامشه ج ۲ ص ۷۸، و الإحكام فى أصول الأحكام للآمدى ج ۳ ص ۱۳۹ و راجع ج ۴ ص ۱۰۷ و نهايه السؤل للأسنوى ج ۲ ص ۵۷۹ و ۵۸۰ و ۵۸۶ متنا و هامشا، و راجع ج ۴ ص ۴۵۷، و إرشاد الفحول ص ۱۹۱، و قال: و به جزم الصيرفى و الخفاف، و أصول السرخسى ج ۲ ص ۶۷ و ۶۸ و ۶۹، و لباب التأويل للخازن ج ۱ ص ۳۴۳ و الإعتبار فى الناسخ و المنسوخ من الآثار ص ۲۸ و تنقيح الفصول ص ۳۱۱ و أحكام الفصول لابن خلف الناجى ص ۳۵۸ و تيسير التحرير ج ۳ ص ۲۰۱ و إرشاد الفحول ص ۱۹۰ و فواتح الرحموت ج ۲ ص ۷۶ و الغدير ج ۶ ص ۲۳۳ و أحكام القرآن للجصاص ج ۱ ص ۲۰۳ و تفسير البحر المحيط ج ۳ ص ۲۰۶ و المحصول للرازى ج ۳ ص ۳۵۱ و المجموع للنووى ج ۱۵ ص ۴۲۲ و نيل الأوطار ج ۶ ص ۱۵۲ و فتح البارى ج ۵ ص ۲۷۸ و تحفه الأحوذى ج ۶ ص ۲۶۱ و تفسير الرازى ج ۲۰ ص ۱۱۶ و الفصول فى الأصول للجصاص ج ۲ ص ۳۵۳ و الإستذكار ج ۷ ص ۲۶۴ و فقه القرآن للراوندى ج ۲ ص ۳۷۰ و تفسير البحر المحيط ج ۳ ص ۲۰۶ و الإتقان فى علوم القرآن ج ۲ ص ۵۶ و أضواء البيان للشنقيطى ج ۲ ص ۴۵۱ و اللمع فى أصول الفقه ص ۱۷۴ و إختلاف الحديث للشافعى ص ۴۸۴ و عمده القارى ج ۱ ص ۲۴۷ و التبيان ج ۳ ص ۱۶۷.

السنه المتواتره لا تنسخ بأخبار الآحاد (۱).

و قد قال الشیخ المفید (رحمه اللّه): و القول بأن السنه لا تنسخ القرآن مذهب أکثر الشیعه، و جماعه من المتفقهه و أصحاب الحدیث، و یخالفه کثیر من المتفقهه و المتکلمین (۲).

و تعدد النسخ مما لا یعهد فی الشرع، و لا یقع مثله فیها (۳).

و قال العسقلانی عن روایات النسخ: لا یصح من الروایات شی ء بغیر۷.

۱- الإحکام فی أصول الأحکام للآمدی ج ۲ ص ۱۳۴، و إرشاد الفحول ص ۱۹۰ و أضواء البیان للشنقیطی ج ۴ ص ۴۰۳ و ۴۵۱ و نیل الأوطار ج ۹ ص ۱۹۴ و فتح الباری ج ۵ ص ۲۰۷ و تحفه الأحوذی ج ۴ ص ۴۷۹ و شرح مسلم للنووی ج ۴ ص ۳۷ و اللمع فی أصول الفقه ص ۱۷۳ منتهی المطلب (ط ج) ج ۲ ص ۸۳ و الینابیع الفقهیه ج ۱۲ ص ۱۵۶ و ج ۳۴ ق ۱ ص ۲۷۱ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۹ ص ۴۲ و التبیان ج ۲ ص ۱۰۸ و تفسیر جوامع الجامع ج ۱ ص ۱۸۱ و نواسخ القرآن ص ۲۷ و تفسیر الرازی ج ۵ ص ۶۸ و ج ۹ ص ۲۳۲ و ج ۱۰ ص ۴۳ و ج ۱۱ ص ۲۱ و ۱۶۳ و تفسیر البحر المحیط ج ۳ ص ۲۰۴ و عده الأصول (ط ج) ج ۲ ص ۵۳۱ و الفصول فی الأصول ج ۱ ص ۱۶۳ و ۱۹۶ و ج ۲ ص ۲۷۶ و ۳۲۱ و المستصفی ص ۲۴۸ و المحصول ج ۳ ص ۳۴۹.

۲- راجع: أوائل المقالات ص ۱۲۳.

۳- راجع: زاد المعاد ج ۲ ص ۱۸۳ و فقه السنه ج ۲ هامش ص ۴۲ و المنتقی ج ۲ هامش ص ۹۲ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۱۹۳ و تفسیر النیسابوری (مطبوع بهامش الطبری) ج ۵ ص ۱۹ و التفسیر الکبیر للرازی ج ۱۰ ص ۵۲ و سنن البیهقی ج ۷ ص ۲۰۱ و ۲۰۷.

عله إلا غزوه الفتح (۱).

و روایات الفتح خبر واحد، لا یصح النسخ بها، بالإضافه إلی عاهات و علل أخری ذکرنا بعضها فی کتاب: (زواج المتعه تحقیق و دراسه) فراجعه.

علی أن نفس القائلین بنسخ المتعه فی زمان رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) یروون: أن الصحابه کانوا یستمتعون علی عهد أبی بکر و عمر، حتی نهاهم عمر.

و أما ما نسب إلی ابن عباس: من أنه رجع عنها، إلا فی حال الضروره، فهو لا یفید شیئا، لأن المفروض: أن الرجوع عنها یقتضی القول بنسخها مطلقا.

مع أنهم ینسبون إلیه أنه قال: إنه إنما أحلها حال الضروره. و أنه لم یرجع عن قوله هذا. و الحال أنهم ینکرون بقاء تشریعها حتی فی هذه الحال أیضا.

مده الإقامه التی یجب فیها القصر:

عن ابن عباس قال: أقام رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بمکه تسعه عشر یوما یصلی رکعتین (۲).۰.

۱- فتح الباری ج ۹ ص ۱۴۶ و ۱۴۷.
۲- سبل السلام ج ۲ ص ۴۰ و صحیح البخاری ج ۵ ص ۹۵ و فتح الباری ج ۷ ص ۱۸ و عمده القاری ج ۱۷ ص ۲۸۸ و راجع: معرفه السنن و الآثار ج ۲ ص ۴۳۴ و المجموع للنووی ج ۴ ص ۳۶۰ و فتح الباری ج ۲ ص ۴۶۳ و ج ۸ ص ۱۷ و سنن ابن ماجه ج ۱ ص ۳۴۱ و السنن الکبری للبیهقی ج ۳ ص ۱۴۹ و ۱۵۰ و صحیح ابن خزیمه ج ۲ ص ۷۵ و شرح معانی الآثار ج ۱ ص ۴۱۶ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۱ و تلخیص الحبیر ج ۴ ص ۴۵۰.

و فی لفظ: (أقمنا مع رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بمکه تسعه عشر نقصر الصلاه) (۱).

و عند أبی داود: سبعه عشر (۲).

و عن عمران بن حصین قال: غزوت مع رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) الفتح، فأقام بمکه ثمانی عشره لیله لا یصلی إلا رکعتین) (۳).۳.

۱- سبل السلام ج ۲ ص ۴۰ و صحیح البخاری ج ۵ ص ۹۵ و عمده القاری ج ۱۷ ص ۲۸۸ معرفه السنن و الآثار ج ۲ ص ۴۳۴ و نصب الرایه ج ۲ ص ۲۲۱ و أضواء البیان ج ۱ ص ۲۷۵ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۶۲ و المجموع للنووی ج ۴ ص ۳۶۰ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۶۲ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۹ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۱.

۲- الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۳ و سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۱ عن البخاری، و أبی داود، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۴ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۰ و نصب الرایه ج ۲ ص ۲۲۱ و راجع: سبل السلام ج ۲ ص ۴۰ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۶۲ و نیل الأوطار ج ۳ ص ۲۵۶ و المجموع للنووی ج ۴ ص ۳۶۰ و المعجم الکبیر للطبرانی ج ۱۱ ص ۲۵۸ و فتح الباری ج ۲ ص ۴۶۳ و تحفه الأحوذی ج ۳ ص ۹۳ و تلخیص الحبیر ج ۴ ص ۴۵۰ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۶۲ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۹ و السنن الکبری للبیهقی ج ۳ ص ۱۴۹ و ۱۵۰ و منتخب مسند عبد بن حمید ص ۲۰۲ و المعجم الکبیر للطبرانی ج ۱۱ ص ۲۰۷.

۳- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۱ و ج ۸ ص ۲۳۱ عن أبی داود، و السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۴ و تحفه الأحوذی ج ۳ ص ۹۱ و ۹۳ و عون المعبود ج ۴ ص ۷۰ و المصنف لابن أبی شیبه ج ۱ ص ۴۱۹ و ج ۲ ص ۳۳۸ و المعجم الکبیر للطبرانی ج ۱۸ ص ۲۰۹ و الإستذکار ج ۲ ص ۲۲۹ و ج ۲ ص ۲۴۳ و ۲۵۰ و التمهید لابن عبد البر ج ۱۶ ص ۳۱۴ و ج ۲۲ ص ۳۰۷ و نصب الرایه ج ۲ ص ۲۲۴ و ۲۲۵ و ۲۲۶ و الدرایه فی تخریج أحادیث الهدایه ج ۱ ص ۲۱۲ و کنز العمال ج ۷ ص ۵۴۵ و ج ۸ ص ۲۳۷ و أحکام القرآن للجصاص ج ۲ ص ۳۱۸ و أضواء البیان للشنقیطی ج ۱ ص ۲۷۷ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۶۲ و ۴۶۳ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۹ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۳ و ۱۴۴ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۶۲ و المغنی لابن قدامه ج ۲ ص ۱۳۰ و ۱۳۸ و الشرح الکبیر لابن قدامه ج ۲ ص ۱۰۳ و تلخیص الحبیر ج ۴ ص ۴۴۹ و نیل الأوطار ج ۳ ص ۲۵۶ و الغدیر ج ۸ ص ۱۱۳ و مسند أحمد ج ۴ ص ۴۳۱ و ۴۳۲ و سنن أبی داود ج ۱ ص ۲۷۵ و السنن الکبری للبیهقی ج ۳ ص ۱۵۷ و فتح الباری ج ۲ ص ۴۶۳.

و عن أنس قال: (أقمنا مع رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) عشره نقصر الصلاه) (۱).

و قال الشافعی: (قد قصر أصحاب رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)۵.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۱ عن البخاری باب مقام النبی (صلی اللّه علیه و آله) بمکه زمان الفتح، و عن صحیح مسلم ج ۲ ص ۱۴۱ ح (۱۵) و (ط دار الفکر) ص ۱۴۵ و عن صحیح البخاری ج ۱ ص ۳۶۷ ح (۱۰۳۱) و ج ۴ ص ۱۵۶۴ ح (۱۰۴۶). و راجع: المحلی ج ۵ ص ۲۶ و تلخیص الحبیر ج ۴ ص ۴۴۴ و سنن ابن ماجه ج ۱ ص ۳۴۲ و السنن الکبری للبیهقی ج ۲ ص ۱۵۳ و شرح مسلم للنووی ج ۵ ص ۲۰۲ و الدیباج علی مسلم ج ۲ ص ۳۲۸ و ضعفاء العقیلی ج ۴ ص ۴۰۰ و صحیح ابن خزیمه ج ۲ ص ۷۵.

معه عام الفتح) (۱).

و عن عبیـد اللّه بن عبـد اللّه بن عتبه بن مسـعود، و ابن عباس: (أن رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله) أقام بمکه عام الفتح خمس عشره یقصر الصلاه) (۲).

و عن عراک بن مالک: أقام رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) عشرین لیله یصلی رکعتین (۳).

قال الحلبی: (و بهذا الثانی قال أئمتنا: إن من أقام بمحل لحاجه یتوقعها۱.

۱- الأم ج ۱ ص ۱۶۵ و راجع: السنن الکبری للبیهقی ج ۳ ص ۱۵۳ و معرفه السنن و الآثار ج ۲ ص ۴۳۷.
۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۱ و ج ۸ ص ۲۳۱ عن أبی داود، و النسائی، و صححه الحافظ. و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۷۱ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۰ و أضواء البیـان ج ۱ ص ۲۷۶ و الطبقات الکبری لابن سـعد ج ۲ ص ۱۴۴ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۶۲ و المجمـوع للنووی ج ۴ ص ۳۶۰ و تحفه الأـحوذی ج ۳ ص ۹۲ و ۹۳ و عـون المعبود ج ۴ ص ۷۰ و المصـنف لابن أبی شیبه ج ۲ ص ۳۴۰ و ج ۸ ص ۵۴۰ و المعجم الکـبیر للطبرانی ج ۱۰ ص ۳۰۴ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۶۲ و معرفه السـنن و الآثار ج ۲ ص ۴۳۴ و البـدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۶۲ و السـیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۹ و سنن ابن ماجه ج ۱ ص ۳۴۲ و شـرح معانی الآثار ج ۱ ص ۴۱۷ و تلخیص الحبیر ج ۴ ص ۴۵۰ و ج ۷ ص ۳۵۵ و سبل السلام ج ۲ ص ۴۰ و نیل الأوطار ج ۳ ص ۲۵۶ و الإستذکار لابن عبد البر ج ۲ ص ۲۴۶ و ۲۴۸ و نصب الرایه ج ۲ ص ۲۲۴ و الجوهر النقی ج ۳ ص ۱۵۱ و سنن أبی داود ج ۱ ص ۲۷۵ و السنن الکبری للبیهقی ج ۳ ص ۱۵۱.
۳- المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۷۱ و تلخیص الحبیر ج ۴ ص ۴۴۹ و تحفه الأحوذی ج ۳ ص ۹۴ و منتخب مسند عبد بن حمید ص ۲۰۱.

کل وقت قصـر ثمانیه عشـر یوما غیر یومی الدخول و الخروج، و لعل سبب إقامته المده المذکوره: أنه کان یترجی حصول المال الذی فرقه فی أهل الضعف من أصحابه، فلما لم یتم له ذلک خرج من مکه إلی حنین لحرب هوازن) (۱).

و نقول:

۱- إن الثـابت عن أئمه أهل البیت (علیهم السـلام): أن من نوی إقامه عشـره أیام فإنه یتم الصـلاه، أما من بقی مترددا فإنه یقصـر الصلاه إلی شهر، ثم یبدأ بالإتمام.

و قد أظهرت النصوص المتقدمه: أن ثمه اختلافا فی مده بقاء النبی (صلی اللّه علیه و آله) فی مکه، ما بین عشره أیام إلی عشرین یوما.

فإن أخذنا بروایه بقائه عشره أیام، فإن القصر فی الصلاه یصبح أمرا طبیعیا إذا کانت العشره غیر تامه.

و إن أخذنا بسائر الروایات: فإن تقصیر الصلاه لا بد أن یکون بسبب التردد فی مده البقاء، و توقع الخروج یوما بعد آخر.

فإن اعترض أحد: بأنه کیف یتردد النبی (صلی اللّه علیه و آله)، و أنتم تقولون: إن اللّه یطلعه علی غیبه؟!

فالجواب: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) إنما یتعامل مع الأمور وفق مسارها الطبیعی، لا وفق ما یطّلع علیه بوسائط غیر عادیه. فإذا علم بعلم الشاهدیه: أن فلانا مثلا سارق، فلیس له أن یقطع یده إذا لم یشهد شاهدان علیها بالسرقه، أو یقر هو بذلک.۴.

۱- السیره الحلبیه ج ۳ ص ۱۰۴.

و كـذلك الحـال: لو أخبره جبرئيل (عليه السـلام): بأن مقامه بمكه سوف يسـتمر إلى عشـرين يوما. لكن مسار الأمور يعطى: أن يتوقع الخروج يوما بعـد آخر. فإن عليه أن يعمل وفق هـذا المسار الطبيعى، الـذى يجعل الناس عاده فى موقع التردد؛ فيأخذ حكم المتردد فى الإقامه فى عباداته، و معاملاته مع الناس. و غير ذلک.

٢- إن مـا ذكروه: من أن سـبب بقائه (صـلى اللّه عليه و آله) فى مكه هو توقع حصول المال الـذى اقترضه، ليؤديه لأصـحابه. غير سديد:

أولاـ لأـن أداء دينه لاـ يحتـاج إلى بقـائه، إذ يمكنه أن يرجع إلى المـدينه، و يرسـل به إلى دائنه. خصوصـا و أن الـذين يعطون الأخماس و الزكوات لم يحملوا أموالهم إلى مكه ليؤدوا للنبى (صلى اللّه عليه و آله) الحق الشرعى منها .. و لم يكن النبى (صلى اللّه عليه و آله) يعتمد فى أداء ديونه على غنائم الحرب، و لا كان يخطط لشن غزوات من أجل أدائها منها.

ثانيـا: إنه ليس ثمه مـا يـدل على أنه (صـلى اللّه عليه و آله) قـد التزم بـأداء ذلک المال و هو فى مكه، كما لا دليل على أنه التزم بأدائه لهم فى هذه المده الوجيزه، فلعل مهله الأداء تمتد إلى شهور، أو سنوات.

ثالثا: إن خروجه (صلى اللّه عليه و آله) إلى حرب هوازن ليس لأجل الحصول على المال، بل لأنها حرب قد فرضت عليه فى هذا الوقت، بسـبب جمعهم له، و ظهور خطرهم .. على أن حصول النبى (صـلى اللّه عليه و آله) على المـال لاـ ينحصـر بأن يكون عن طريق الغزو، فهناک مصادر أخرى له، مثل الزراعات و التجارات، و الأخماس المترتبه على الناس فى أموالهم حسبما ألمحنا إليه.

الفصل الرابع: مكه بعد الفتح بيد عتّاب .. و معاذ

اشاره

عتاب بن أسيد على مكه:

قالوا: و ولى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) عتاب بن أسيد، و عمره ثمانى عشره، أو إحدى و عشرون سنه أمر مكه، و أمره (صلى اللّه عليه و آله) أن يصلى بالناس، و هو أول أمير صلى بمكه بعد الفتح جماعه (۱).

قال فى السيره الحلبيه: (فى الكشاف، و عنه (صلى اللّه عليه و آله): أنه استعمل عتاب بن أسيد على أهل مكه و قال: (انطلق فقد استعملتك على أهل اللّه. أى و قال ذلک ثلاثا) فكان شديدا على المريب، لينا على المؤمن.

و قال: و اللّه، لا أعلم متخلفا يتخلف عن الصلاه فى جماعه إلا ضربت عنقه، فإنه لا يتخلف عن الصلاه إلا منافق.

فقال أهل مكه: يا رسول اللّه، لقد استعملت على أهل اللّه عتاب بن أسيد، أعرابيا، جافيا؟!

فقال (صلى اللّه عليه و آله): (إنى رأيت فيما يرى النائم كأن عتاب بن أسيد أتى باب الجنه، فأخذ بحلقه الباب، فقلقلها قلقالا شديدا حتى فتح له، فدخلها، فأعز اللّه به الإسلام، فنصرته للمسلمين على من يريد٩.

۱- السيره الحلبيه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۵۹.

ظلمهم) (۱).

هـذا .. و فی تاریـخ الأـزرقی: أن النبی (صـلی اللّه علیه و آله) قال: (لقـد رأیت أسـیدا فی الجنه، و أنی. أی کیف یـدخل أسـید الجنه.

فعرض له عتاب بن أسید، فقال: هذا الذی رأیت، ادعوه لی.

فـدعی له، فاسـتعمله یومئـذ علی مکه، ثم قال: یا عتاب، أتـدری علی من اسـتعملتک؟ اسـتعملتک علی أهل اللّه، فاسـتوص بهم خیرا. یقولها ثلاثا.

فإن قیل: کیف یقول عن أسید إنه رآه فی الجنه، ثم یقول عن ولد أسید إنه الذی رآه فی الجنه.

قلنا: لعل عتابا کان شدید الشبه بأبیه، فظن (صلی اللّه علیه و آله) عتابا أباه، فلما رآه عرف أنه عتاب لا أسید.

و فی کلاـم سـبط ابن الجوزی: عتـاب بن أسـید اسـتعمله رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله) علی أهل مکه لما خرج إلی حنین و عمره ثمانی عشره سنه.

و فی کلاـم غیره مـا یفیـد: أنه (صـلی اللّه علیه و آله) إنمـا اسـتخلف عتـاب بن أسـید و ترک معه معـاذ بن جبـل بعـد عوده من الطائف، و عمرته من الجعرانه.

إلا أن یقال: لا مخالفه، و مراده باستخلافه إبقاؤه علی ذلک.

إلی أن قال فی السیره الحلبیه: و کان رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)٠.

۱- السـیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۵۹ و ۶۰ و تفسـیر الثعلبی ج ۶ ص ۱۲۸ و میزان الإعتـدال للذهبی ج ۲ ص ۴۰۶ و الإصابه ج ۴ ص ۳۵۷ و لسان المیزان ج ۳ ص ۲۷۰.

رأى فى المنام: أن أسيدا والد عتاب واليا على مكه مسلما، فمات على الكفر، فكانت الرؤيا لولده، كما تقدم مثل ذلك فى أبى جهل و ولده عكرمه.

و لما ولاه (صلى اللّه عليه و آله) على مكه جعل له فى كل يوم درهما، فكان يقول: لا أشبع اللّه بطنا جاع على درهم فى كل يوم.

و يروى: أنه قام فخطب الناس، فقال: يا أيها الناس أجاع اللّه كبد من جاع على درهم. أى له درهم، فقد رزقنى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) درهما فى كل يوم، فليست لى حاجه إلى أحد.

و عن جابر رضى اللّه تعالى عنه: (أن رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) استعمل عتاب بن أسيد على مكه، و فرض له عمالته أربعين أوقيه من فضه).

و لعل الدرهم كل يوم يحرز القدر المذكور: أى أربعين أوقيه فى السنه فلا مخالفه (۱).

و ستأتى مناقشه هذه الأقاويل إن شاء اللّه تعالى.

كتاب النبى صلّى اللّه عليه و آله للمكيين مع عتّاب:

و قالوا أيضا: لما حتم قضاء اللّه بفتح مكه، و استوسقت له أمّر عليهم عتّاب بن أسيد، فلما اتصل بهم خبره قالوا: إن محمدا لا يزال يستخف بنا حتى ولى علينا غلاما حدث السن ابن ثمانى عشره سنه، و نحن مشايخ ذوى الأسنان و جيران حرم اللّه الآمن، و خير بقعه على وجه الأرض.

و كتب رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) لعتاب بن أسيد عهدا على مكه.

۱- السيره الحلبيه ج ۴ ص ۱۰۵ و (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۵۹ و ۶۰.

و كتب فى أوله:

(من محمد رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) إلى جيران بيت اللّه الحرام، و سكان حرم اللّه.

أما بعد .. فمن كان منكم باللّه مؤمنا، و بمحمد رسوله فى أقواله مصدقا، و فى أفعاله مصوبا، و لعلى أخى محمد رسوله، و نبيه، و صفيه، و وصيه، و خير خلق اللّه بعده مواليا، فهو منا و إلينا. و من كان لذلك أو لشى ء منه مخالفا، فسحقا و بعدا لأصحاب السعير، لا يقبل اللّه شيئا من أعماله، و إن عظم و كبر، يصليه نار جهنم خالدا مخلدا أبدا.

و قد قلد محمد رسول اللّه عتاب بن أسيد أحكامكم و مصالحكم، و قد فوض إليه تنبيه غافلكم، و تعليم جاهلكم، و تقويم أود مضطربكم، و تأديب من زال عن أدب اللّه منكم، لما علم من فضله عليكم، من موالاه محمد رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و من رجحانه فى التعصب لعلى ولى اللّه، فهو لنا خادم، و فى اللّه أخ، و لأوليائنا موال، و لأعدائنا معاد، و هو لكم سماء ظليله، و أرض زكيه، و شمس مضيئه، قد فضله اللّه على كافتكم بفضل موالاته و محبته لمحمد و على، و الطيبين من آلهما، و حكّمه عليكم، يعمل بما يريد اللّه فلن يخليه من توفيقه.

كما أكمل من موالاه محمد و على (عليه السلام) شرفه و حظه، لا يؤامر رسول اللّه و لا يطالعه، بل هو السديد الأمين.

فليطمع المطيع منكم بحسن معاملته شريف الجزاء، و عظيم الحباء.

و ليتوق المخالف له شديد العذاب، و غضب الملك العزيز الغلاب.

و لا يحتج محتج منكم فى مخالفته بصغر سنه، فليس الأكبر هو الأفضل،

بل الأفضل هو الأكبر، و هو الأكبر فی موالاتنا و موالاه أولیائنا، و معاداه أعـدائنا، فلـذلک جعلناه الأمیر علیکم، و الرئیس علیکم، فمن أطاعه فمرحبا به. و من خالفه فلا یبعد اللّه غیره).

قال: فلما وصل إلیهم عتاب و قرأ عهده، و وقف فیهم موقفا ظاهرا نادی فی جماعتهم حتی حضروه، و قال لهم:

معاشـر أهل مکه، إن رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله) رمانی بکم (۱) شـهابا محرقا لمنافقکم، و رحمه و برکه علی مؤمنکم، و إنی أعلم النـاس بکم و بمنـافقکم، و سوف آمرکم بالصـلاه فیقـام بهـا، ثم أتخلف أراعی النـاس، فمن وجـدته قـد لزم الجماعه التزمت له حق المؤمن علی المؤمن، و من وجدته قد بعد عنها فتشـته، فإن وجدت له عذرا عذرته، و إن لم أجد له عذرا ضـربت عنقه، حکما من اللّه مقضیا علی کافتکم، لأطهر حرم اللّه من المنافقین.

أما بعد .. فإن الصدق أمانه، و الفجور خیانه، و لن تشـیع الفاحشه فی قوم إلا ضربهم اللّه بالذل، قویکم عندی ضعیف حتی آخذ الحق منه، و ضعیفکم عندی قوی حتی آخذ الحق له.

اتقو اللّه، و شرفوا بطاعه اللّه أنفسکم، و لا تذلوها بمخالفه ربکم.

ففعل و اللّه کما قال، و عدل، و أنصف، و أنفذ الأحکام، مهتدیا بهدی اللّه، غیر محتاج إلی مؤامره و لا مراجعه (۲).۲.

۱- لعل الصحیح: رماکم بی.

۲- البحار ج ۲۱ ص ۱۲۲- ۱۲۴ و التفسـیر المنسوب للإمام العسکری (علیه السلام) ص ۵۵۵ و ۵۵۷ و راجع: الإقبال ص ۳۱۸ و مدینه البلاغه ج ۲ ص ۲۹۲.

الكتاب مصنوع:

قال العلامه الأحمدى (رحمه اللّه): (لا يخفى ما فى هذا الكتاب من آثار الكلفه و الصنعه، مع ضعف هذا التفسير فى الإنتساب إليه صلوات اللّه و سلامه عليه (و آله).

هذا مضافا إلى أن يخالف أسلوب كتبه (صلى اللّه عليه و آله) (۱).

عتّاب قاض، أم أمير؟!:

و قد قال الدميرى: (عتاب بن أسيد الذى وجه به النبى (صلى اللّه عليه و آله) قاضيا على مكه يوم الفتح) (۲).

و الظاهر: أن هذا غير دقيق، فإن الروايات تؤكد أنه أمير، و القضاء من الشؤون التى ترجع إلى الأمير أيضا.

توليه عتاب على مكه و خلافه الرسول صلّى اللّه عليه و آله:

و بعد .. فإن توليه عتاب على مكه و هو قرشى، و عمره ثمانى عشره، أو إحدى و عشرون سنه، ثم توليه أسامه بن زيد على المهاجرين و الأنصار بعد ذلك و عمره ثمانى عشره سنه يثيران أمامنا العديد من الأمور.

و لعل أهمها: أن ذلك يدخل فى سياق إبطال التعللات التى يحاول مناوئوا على (عليه السلام) أن يتذرعوا بها فى تمردهم عليه، و ردّ أمر اللّه و رسوله فيه.۹.

۱- مكاتيب الرسول ج ۲ ص ۲۶۲.

۲- حياه الحيوان ج ۲ ص ۱۳ و وفيات الأعيان ج ۶ ص ۱۴۹.

فتوليه عتاب بن أسيد، على شيوخ قريش، و عتاتها، و المستكبرين فيها، و هو الشاب ذو الثمانيه عشر عاما أو أكثر بيسير، الذى تربى فى محيط مكه، و ترعرع بين شعابها، و يعرف الناس عنه كل شارده و وارده، مما لا يستسيغه أولئك الناس، و لا يحبذونه، بل هم يفضلون رجلا شيخا مجربا قرشيا، ظاهر السياده فيهم، عظيم المقام بينهم.

و إذا كان قد سهل عليهم أن يتجرعوا هذه الكأس، و لو بشى ء من المراره، أو التبرم، و الإستهجان، فذلك لأنه قرشى، و هو منهم و إليهم.

و لو كان من غيرهم، كأن يكون من الأنصار مثلا، فإن المصيبه ستكون عليهم أشد، و البلاء سيكون أعظم.

ثم جاءت توليه أسامه بن زيد على شيوخ المهاجرين و الأنصار فى مرض رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) مع ما لها من ارتباط وثيق بموضوع خلافه الرسول (صلى اللّه عليه و آله)، و ما لها من أثر فى إبطال الذرائع التى ربما تكون قد أعدت سلفا و كان عمره أيضا ثمانيه عشر عاما، فكانت الضربه القاسيه التى استهدفت صميم مشروعهم الإنقلابى على العهود التى أعطوها لرسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و على ما أنشأوه من بيعه لعلى (عليه السلام) بالإمامه فى يوم غدير خم.

فلم يعد يفيدهم القول: بأن ثمه من هو أسنّ من على (عليه السلام)، و الناس لا يرضون بتقديمه عليهم، إذ كيف رضى عتاه قريش بتوليه عتاب على مكه .. و كيف رضى شيوخ المهاجرين و الأنصار بتوليه أسامه بن زيد عليهم.

فإن أمكن التعلل: بأن قضيه أسامه إنما ترتبط بشأن الحرب، و ليس

بالضروره أن يكون الخبير بالحرب مؤهلا لقياده الأمه فى سائر شؤونها:

السياسيه، و الإقتصاديه، و الإجتماعيه، و لا أن يكون قادرا على حل مشاكلها فى سائر المجالات، فضلا عن أن يكون أهلا لمقام الفتوى و القضاء، و تربيه الناس، تربيه صالحه، و بث المعارف الصحيحه فيهم.

فإن الجواب عن ذلک هو:

أولا: إن توليه عتاب بن أسيد على مكه لا تختص بالأمور العسكريه، بل هى لإداره جميع الشؤون السياسيه، و الإجتماعيه، و غيرها.

ثانيا: إن القياده العسكريه هى من شؤون الحاكم أيضا .. فإذا كان أسامه، و هو الشاب الذى قد لا يزيد سنّه على ثمانيه عشر عاما، أليق ممن يرشحون أنفسهم لخلافه النبوه، و يكون هو الذى يصدر الأوامر إليهم، و يدبر شؤونهم، فما بالك بسائر الشؤون؟!

و كيف يمكن إثبات جداره هؤلاء الناس لمقام خلافه النبوه، فى الأمور الأعظم أثرا، و الأكثر خطرا؟!

ثالثا: لو كان السن هو المعيار لقياده الأمه، لم يصح أن يبعث اللّه أحدا من الأنبياء، و الرسل و لا أنه يجعل أحدا من الناس رسولا أو حاكما للأمه إلا إذا كان أكبر الناس سنا .. و لبطلت نبوه نبينا (صلى اللّه عليه و آله)، لأن المفروض: أنه حين صار نبيا، ثم حين صار رسولا كانت هناک فئات كبيره من الأمه تكبره من حيث السن.

خلاصه و توضيح:

إن عتاب بن أسيد قد أسلم يوم الفتح. و قد كان فى المهاجرين المكيين،

من هو أفضل و أورع و أتقى، و أكثر تجربه منه بلا شك ..

و لكن النبى (صلى اللّه عليه و آله) فى نفس الوقت الذى يريد أن يكون و الى مكه من قريش، فإنه أراده ممن يعيش فى مكه ..

و ممن أسلم يوم الفتح بالذات، فإن حقد عتاه قريش عليه أضعف، و حساسيتهم منه تكون أقل ..

و أراده أيضا بهذا السن.

و أراد أن يبقيه لآخر حياته (صلى اللّه عليه و آله)، لأن ذلك يبطل ما سوف يتذرع به نفس هؤلاء، نصره لأحبائهم لردّ خلافه أمير المؤمنين (عليه السلام) بعد رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و هو أن من اختاروه كان أكبر سنا من على، و أن الناس لا يرضون بعلى (عليه السلام) بسبب حداثه سنه، و هذه الذريعه سوف تظهر، على رغم وجود عتّاب أميرا على مكه فعلا.

و مع أماره أسامه عليهم فى المدينه فعلا أيضا ..

و رغم أنهم قد بايعوه يوم الغدير.

و رغم أن توليته (صلى اللّه عليه و آله) من هو أصغر من على (عليه السلام) سنا، سواء لأمور البلاد، كما هو الحال فى مكه، التى هى قلب الإسلام النابض، أو لأمور الجيوش فى الحروب، كما فى قضيه توليه أسامه بن زيد، و بديهى: أن قياده الجيوش تعنى أن تصبح أرواح الناس، و خصوصا الثله المؤمنه، و مصير البلاد، بل مصير الأمه بأسرها، مرهونه بسياسات هذا القائد، و خططه، و قرارته ..

إن ذلک كله يوضح: أن قضيه توليه عتّاب كانت فى غايه الأهميه، و فى

منتهی الحساسیه ..

لا حاجه إلی المبالغه فی أمر عتاب:

إن عتّاب بن أسید قد أسلم یوم الفتح، و توفی یوم موت أبی بکر، و قیل: غیر ذلک (۱).

و عتّاب أموی نسبا (۲).۵.

۱- أسد الغابه ج ۳ ص ۳۵۸، و تهذیب التهذیب ج ۷ ص ۸۲ و ۱۹۱، و الإصابه فی تمییز الصحابه ج ۲ ص ۴۵۱/ ۵۳۹۱، و الطبقات الکبری ج ۵ ص ۴۴۶ و شرح مسند أبی حنیفه ص ۵۴۶ و تهذیب الکمال ج ۱۹ ص ۲۸۲ و ۲۸۳ و الأعلام للزرکلی ج ۴ ص ۱۹۹ و ۲۰۰ و الإصابه ج ۴ ص ۳۵۶ و راجع: مکاتیب الرسول ج ۱ ص ۳۰ و تحفه الأحوذی ج ۳ ص ۲۴۴ و عون المعبود ج ۴ ص ۳۴۵ و البدایه و النهایه ج ۷ ص ۴۱ و الوافی بالوفیات ج ۱۹ ص ۲۸۹ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۳ ص ۹۸ و المعارف لابن قتیبه ص ۲۸۳ و الکاشف من معرفه من له روایه فی کتب السته للذهبی ج ۱ ص ۶۹۵ و الثقات لابن حبان ج ۳ ص ۳۰۴ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۱ ص ۱۲۳.

۲- الإستیعاب ج ۳ ص ۱۰۲۳ و طبقات خلیفه بن خیاط ص ۴۸۵ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۱ ص ۱۸۱ و ج ۳۷ ص ۱۱ و الوافی بالوفیات ج ۱۹ ص ۲۸۹ و البدایه و النهایه ج ۷ ص ۴۱ و أسد الغابه ج ۳ ص ۳۰۸ و الکاشف من معرفه من له روایه فی کتب السته للذهبی ج ۱ ص ۶۹۵ و الإصابه ج ۵ ص ۳۵ و الأعلام للزرکلی ج ۴ ص ۱۹۹ و المعارف لابن قتیبه ص ۲۸۳ و اللباب فی تهذیب الأنساب ج ۲ ص ۳۱۹ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۶۱۲ و ج ۳ ص ۹۷ و شرح النهج للمعتزلی ج ۱۱ ص ۱۲۳ و ج ۱۵ ص ۲۶۵ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۵ ص ۴۴۶ و الآحاد و المثانی ج ۱ ص ۴۰۳ و المعجم الکبیر للطبرانی ج ۱۷ ص ۱۶۱ و تاریخ خلیفه بن خیاط ص ۷۷ و المستدرک للحاکم ج ۳ ص ۵۹۵ و عمده القاری ج ۱۷ ص ۱۵۸ و تفسیر مقاتل بن سلیمان ج ۱ ص ۱۴۹ و تاریخ الأمم و الملوک ج ۲ ص ۳۴۷ و تفسیر الثعلبی ج ۲ ص ۲۸۵ و ج ۶ ص ۱۲۸ و الأحکام لابن حزم ج ۷ ص ۹۸۳ و الثقات لابن حبان ج ۲ ص ۶۷ و ج ۳ ص ۳۰۴ و الدرر لابن عبد البر ص ۲۲۵ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۱۰ و السیره النبویه لابن هشام ج ۱ ص ۱۸۱ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۶۱۵.

و قد أبقاه أبو بكر على مكه إلى أن مات (۱). و هذا يشير إلى مدى التوافق و الإنسجام بين عتّاب و أبى بكر.

و يظهر من إبقـاء معـاذ معه فى مكه لتعليم النـاس أحكام دينهم، رغم أن ما يحتاجون إليه هو أبسط الأمور، مثل تعليم الصـلاه، و الوضوء، و نحو ذلـك: أن عتّابـا لم يكن قـادرا على القيـام بهـذه المهمه، بـل كان هو بحاجه إلى أن يتعلم من معاذ نفس ما كان أهل مكه يتعلمونه منه، لأنه إنما أسلم كغيره قبل أيام من توليته.

كما أن من يسلم قبل أيام من توليته، فلا مجال للمبالغه فى إخلاصه لهذا الدين، و لا فى تقواه، و لا فى معارفه الإيمانيه، و لا .. و لا .. إلا سبيل الادّعاء و التكلف.٠.

۱- الأعلام للزركلى ج ۴ ص ۲۰۰ و المعارف لابن قتيبه ص ۲۸۳ و الكاشف من معرفه من له روايه فى كتب السته للذهبى ج ۱ ص ۶۹۵ و تاريخ الإسلام للذهبى ج ۲ ص ۶۱۲ و ج ۳ ص ۹۸ و الوافى بالوفيات ج ۱۹ ص ۲۸۹ و البدايه و النهايه ج ۷ ص ۴۱ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۱۰.

تهدید المتخلفین عن الجماعه:

و بعد ما تقدم نقول:

قد ذکروا: أن عتّابا قد هدد بقتل المتخلفین عن الجماعه، غیر أننا نلاحظ: أن هذا لا یکشف عن شده تعلق عتّاب بهذا الدین، و لا عن اهتمامه بتطبیق أحکامه، إذ قد یکون داعیه إلی ذلک هو جمع الناس إلی جماعته، و الطمأنینه إلی بسط نفوذه.

إستدلالات واهیه أخری:

ثم إن من غیر الطبیعی أن ینسب إلی النبی (صلی اللّه علیه و آله) أنه یستدل علی صحه اختیاره لعتاب، و علی أهلیته لمقام الولایه، بأنه من أهل الجنه، فإن کون إنسان من أهل الجنه لا یدل علی مقدرته، و أهلیته لمقام ولایه أمور الناس.

و یدل علی ذلک: أن هؤلاء القوم، هم الذین یروون: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) قد قال لأبی ذر: (إنی أراک ضعیفا و إنی أحب لک ما أحب لنفسی، فلا تأمرنّ علی اثنین و لا تولّین مال یتیم) (۱).۳.

۱- المغنی لابن قدامه ج ۶ ص ۵۷۷ و شرح الأزهار ص ۳۰۸ و الشرح الکبیر لابن قدامه ج ۶ ص ۵۹۰ و جواهر العقود ج ۲ ص ۲۸۱ و نیل الأوطار ج ۹ ص ۱۶۷ و فقه السنه ج ۳ ص ۵۸۰ و البحار ج ۲۲ ص ۴۰۶ و ج ۷۲ ص ۴ و ۳۴۲ و مستدرک سفینه البحار ج ۱۰ ص ۵۸۳ و مسند أحمد ج ۵ ص ۱۸۰ و صحیح مسلم ج ۶ ص ۷ و سنن أبی داود ج ۱ ص ۶۵۵ و سنن النسائی ج ۶ ص ۲۵۵ و المستدرک للحاکم ج ۴ ص ۹۱ و السنن الکبری للبیهقی ج ۳ ص ۱۲۹ و ج ۶ ص ۲۸۳ و ج ۱۰ ص ۹۵ و شرح مسلم للنووی ج ۱۲ ص ۲۱۰ و عمده القاری ج ۱۲ ص ۱۹ و شرح سنن النسائی للسیوطی ج ۶ ص ۲۵۵ و السنن الکبری و النسائی ج ۴ ص ۱۱۳ و أمالی المحاملی ص ۳۸۹ و معرفه السنن و الآثار ج ۷ ص ۳۵۳ و ریاض الصالحین للنووی ص ۳۴۰ و نصب الرایه ج ۵ ص ۴۱ و الدرایه فی تخریج أحادیث الهدایه ج ۲ ص ۱۶۶ و العهود المحمدیه ص ۸۹۳ و تفسیر القرآن العظیم ج ۱ ص ۴۶۵ و ج ۳ ص ۴۲ و الأحکام لابن حزم ج ۵ ص ۶۹۴ و ج ۷ ص ۹۸۶ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۴ ص ۲۳۱ و علل الدارقطنی ج ۶ ص ۲۸۵ و تاریخ مدینه دمشق ج ۶۶ ص ۲۱۹ و تهذسی الکمال ج ۱۰ ص ۱۴۱ و سیر أعلام النبلاء ج ۲ ص ۷۵ و تهذیب التهذیب ج ۳ ص ۳۷۷ و أخبار القضاه ج ۱ ص ۲۱ و فتوح مصر و أبارها ص ۴۸۰ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۳ ص ۴۰۶ و سبل الهدی و الرشاد ج ۱۰ ص ۱۰۳.

و لا يشک أحد فی عظمه أبی ذر، و فی رفعه مقامه فی الجنه.

و أما الحديث عن عزه الإسلام بعتاب بن أسيد، فلم يظهر له وجه، فإن مجرد توليه مكه من قبل النبی (صلی اللّه عليه و آله) لا يعنی أن يعزّ الإسلام به، و أن تأتی البشاره بهذا العز لرسول اللّه (صلی اللّه عليه و آله) فی المنام.

النبی صلّی اللّه عليه و آله لا يعرف الأب من الابن:

و لا ندری كيف صح للحلبی الشافعی أن يزعم: أن النبی (صلی اللّه عليه و آله) لم يميز بين عتاب و بين أبيه أسيد، لشده الشبه بينهما.

فأولا: كيف يستطيع أن يثبت الحلبی هذا الشبه الشديد بين الأب و الابن، فإن مجرد الإحتمال لا يجدی فی رفع المناقضه.

ثانيا: لنفترض: أن ثمه شبها، و لكن أ ليس الأب شيخا، و عتّاب

شابا؟! فهل يعقل أن لا يميز بين الشيخ الكبير و الشاب الذى لا يتجاوز عمره الثمانيه عشر عاما، أو أكثر من ذلك بقليل؟!

ثالثا: إذا كان النبى (صلى اللّه عليه و آله) يخلط بين الأمور إلى هذا الحد، فكيف يمكن أن نطمئن إلى أن هذا الخلط و الإشتباه لم يحصل فى ما هو أهم من هذا و ذلك؟!

و أين هو موقع عصمه الأنبياء، و تسديدهم؟!

أ ليس يقولون: إن رؤيا الأنبياء وحى أيضا؟!

فهل يمكن أن يتطرق الخطأ إلى الوحى الإلهى؟!

أهل مكه أهل اللّه!!:

و أما وصف أهل مكه: بأنهم أهل اللّه، فلا ندرى كيف نفهمه، أو نفسره؟ إذ إنهم قد استسلموا و أصبحوا فى قضيه الإسلام قبل أيام، و لم يسلم الكثيرون منهم حتى هذه الساعه، و الذين اسلموا منهم لمّا يدخل الإيمان فى قلوبهم .. فكيف صاروا أهل اللّه، و هم على هذه الحاله؟!

الشک فی كتاب النبى صلّى اللّه عليه و آله لأهل مكه:

إن ما ذكر فى الكتاب المتقدم لأهل مكه، من مدح لعتّاب لا يمكن قبوله، فإن عتابا لا يمكن أن يكون بهذه المثابه التى وضعه فيها الكتاب المذكور، فهو:

١- لم يكن عارفا بأحكام اللّه تعالى، لكى يعلّم جاهلهم.

٢- لا يصح وصفه: بأنه سماء ظليله، و أرض زكيه، و شمس مضيئه، ما دام أنه حديث الإسلام و لم يتفقه فى الدين.

۳- متی بلغ من الفضل و التقی حـدا جعله مفضـلا علی کافه أهل مکه؟! مع وجود کثیر من المسـلمین یعیشون بین أهل مکه منذ سنوات، و خصوصا بعد الحدیبیه.

۴- و کیـف و مـتی ظهر حبـه لمحمـد (صـلی اللّه علیه و آله) و أهـل بیته (علیهم السـلام) إلی هـذا الحـد الـذی وصـفه الکتـاب المذکور.

۵- علی أن فی خطبه عتاب فقرات یعرف الناس کلهم أنها لأمیر المؤمنین (علیه السلام) (۱).

۶- یضاف إلی ذلک: أن روایه هـذا الکتاب تقول: فلما وصل إلیهم عتاب، و قرأ عهـده .. مع أن عتّابا کان معهم، و لم یأتهم من خارج بلادهم؟!

معاذ یعلّم أهل مکه:

و قالوا: إن النبی (صلی اللّه علیه و آله) قد جعل معاذا بمکه مع عتاب، لیفقّه أهلها، و یعلمهم السنن (۲).

و نقول:

۱- إنه لا شک فی أن ما کان یحتاج أهل مکه فی أول إسلامهم هو:

تعلم أبسط الأمور، و أوضحها، مثل: الصلاه، و الزکاه، و التطهر من .

۱- راجع علی سبیل المثال: الخطبه رقم ۳۷ من نهج البلاغه، ففیها: الذلیل عندی عزیز حتی آخذ الحق منه.

۲- راجع: سیر أعلام النبلاء ج ۱ ص ۴۵۹ و تاریخ الإسـلام للذهبی ج ۲ ص ۶۱۱ و ۶۱۲ و مکـاتیب الرسول ج ۲ ص ۶۶۳ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۴۲۲ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۶۷۹ و المستدرک للحاکم ج ۳ ص ۲۷۰.

الجنـابه، و دلالـتهم على مـا هـو نجس، و لزوم تطهيره .. و الوضـوء، و الـتيمم، و حرمـه الكــذب، و النميمـه و البهتـان .. و سـائر المحرمات .. و كيفيه الذبح، و الصلاه على الميت، و قراءه القرآن و نحو ذلك.

و لم يكونوا فى مستوى يحتاجون فيه إلى المعارف الدقيقه و العاليه.

فإبقاء معاذ فى مكه ليعلم أهلها أمثال هذه لا يدل على أنه يملك علما، و أن له فضلا يعتد به ..

كما أن هذا لا يدل على استقامته، فضلا عن أن يدل على عدالته ..

و هل هذا إلا مثل إرسال خالد لدعوه الناس إلى الإسلام، و إذ به يرتكب فى حقهم أفظع الجرائم، و يبوء بأعظم المآثم ..

من هو معاذ بن جبل؟!:

ثم إن معاذا- كما يقول سـليم بن قيس- كان من الذين كتبوا صـحيفه تعاقدوا فيها على أن يزيلوا الإمامه عن على (عليه السـلام) (۱).

و قال الديلمى: إنه حين احتضاره كان يدعو بالويل و الثبور، لممالأته القوم ضد على (عليه السلام) (۲).۳.

۱- كتاب سـليم بن قيس ص ۱۵۴ و البحـار ج ۲۸ ص ۲۷۴ و الإحتجـاج ج ۱ ص ۱۱۰ و كتاب الأربعين للشـيرازى ص ۲۴۹ و مستدركات علم الرجال ج ۷ ص ۴۳۶ و الأنوار العلويه ص ۲۸۸ و غايه المرام ج ۵ ص ۳۱۸ و ۳۳۶ و نفس الرحمن فى فضائل سلمان للميرزا الطبرسى ص ۴۸۵ و تنقيح المقال ج ۳ ص ۲۲۱ و المحتضر لحسن بن سليمان الحلى ص ۶۰ و مجمع النورين ص ۱۰۰ و مدينه المعاجز ج ۲ ص ۱۰۰.

۲- البحار ج ۲۸ ص ۱۲۲ و ج ۳۰ ص ۱۲۷ و ۱۲۸ و ج ۳۱ ص ۶۳۴ و ج ۵۸ ص ۲۴۱ و مستدركات علم الرجال ج ۴ ص ۴۱۲ و مسـتدرك سفينه البحار ج ۲ ص ۳۲۰ و تنقيـح المقال ج ۳ ص ۲۲۱ عن الديلمى، و كتاب سـليم بن قيس (تحقيق الأنصارى) ص ۳۴۶ و إرشاد القلوب ص ۳۹۱ و الصراط المستقيم ج ۳ ص ۱۵۳ و كتاب الأربعين للشيرازى ص ۵۷۴ و مجمع النورين ص ۲۰۴ و عايه المرام ج ۴ ص ۳۶۷ و مدينه المعاجز ج ۲ ص ۹۰ و مجمع النورين ص ۲۰۴ و مدينه المعاجز ج ۲ ص ۹۳.

و هو من الجماعه الذين شهروا سيوفهم يوم السقيفه، و مضوا حتى أخرجوا أبا بكر، و أصعدوه المنبر (۱).

و هو أول من اتجر فى مال اللّه، و ذلك حين ولاه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) على اليمن، فلما توفى (صلى اللّه عليه و آله) قدم، فقال عمر لأبى بكر: أرسل إلى هذا الرجل، فدع له ما يعيشه، و خذ سائره.

فقال أبو بكر: إنما بعثه النبى (صلى اللّه عليه و آله) ليجبره، و لست آخذا شيئا منه إلا أن يعطينى (۲).

قال التسترى: (لم يبعثه النبى (صلى اللّه عليه و آله) لأكل مال اللّه، و لا۹.

۱- رجال البرقى ص ۶۰ و قاموس الرجال للتسترى ج ۱۰ ص ۹۸ و راجع: مكاتيب الرسول ج ۱ ص ۱۷۸ و الفوائد الرجاليه للسيد بحر العلوم ج ۱ هامش ص ۴۶۶ و معجم رجال الحديث ج ۱۹ ص ۲۰۳.

۲- الإستيعاب (مطبوع بهامش الإصابه) ج ۳ ص ۳۵۸ و (ط دار الجيل) ص ۱۴۰۴ و مكاتيب الرسول ج ۳ ص ۵۵۵ عنه، و المصنف للصنعانى ج ۸ ص ۲۶۸ و ۲۶۹ و نصب الرايه ج ۶ ص ۱۹۸ و كنز العمال ج ۵ ص ۵۹۱ و ۵۹۲ و قاموس الرجال ج ۱۰ ص ۹۹ و تاريخ مدينه دمشق ج ۵۸ ص ۴۳۰ و خلاصه عبقات الأنوار ج ۳ ص ۹۵ و التمهيد لابن عبد البر ج ۲ ص ۹.

أجازه فی التجاره به) (۱).

و من الذی قال لأبی بکر: إنه (صلی اللّه علیه و آله) إنما بعثه لیجبره.

فلعله بعثه لحفظ الشأن العام، و حفظ أموال بیت المال؟!

و قالوا: إنه فی أحداث البیعه لأبی بکر جاءهم خالد بن الولید المخزومی، و معه ألف رجل، و جاءهم سالم مولی أبی حذیفه، و معه ألف رجل، و جاءهم معاذ بن جبل، و معه ألف رجل، فما زال یجتمع إلیهم رجل رجل حتی اجتمع لهم أربعه آلاف رجل، فخرجوا شاهرین أسیافهم یقدمهم عمر بن الخطاب، حتی وقفوا بمسجد رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فقال عمر: و اللّه، یا أصحاب علی، لئن ذهب فیکم رجل یکلم بالذی تکلم بالأمس لنأخذن الذی فیه عیناه.

ثم یذکر کیف أن عمر صار یطوف بالمدینه، و یجمع الناس و یکبسهم، و یستخرجهم من بیوتهم للبیعه.

و بعد ذلک بادر إلی إحراق بیت الزهراء (علیها السلام) (۲).

و حین جی ء بعلی (علیه السلام) للبیعه- جبرا و قهرا- کان فی جمله الجالسین حول أبی بکر بالسلاح (۳).۰.

۱- قاموس الرجال ج ۹ ص ۹۹.

۲- الإحتجاج ج ۱ ص ۲۰۰ و (ط دار النعمان) ص ۱۰۴ و ۱۰۵ و البحار ج ۲۸ ص ۲۰۲ و مواقف الشیعه ج ۱ ص ۴۳۰ و ۴۳۱ و الفوائد الرجالیه ج ۲ ص ۳۳۳ و ۳۳۴ و مجمع النورین ص ۷۹ و ۸۰ و نهج الإیمان لابن جبر ص ۵۸۶ و بیت الأحزان ص ۷۹ و ۹۵ و ۹۶ و راجع: الصوارم المهرقه ص ۵۸.

۳- کتاب سلیم بن قیس (تحقیق الأنصاری) ص ۱۵۱ و البحار ج ۲۸ ص ۲۷۰ و الإحتجاج ج ۱ ص ۱۰۹ و مجمع النورین ص ۹۸ و بیت الأحزان ص ۱۱۰.

القسم العاشر من الفتح .. إلى الشهاده

اشاره

الباب الأول: من فتح مكه إلى حنين .. تسع بعوث و سرايا

الباب الثانى: غزوه حنين .. الهزيمه .. الجريمه ..

الباب الثالث: النصر الإلهى

الباب الرابع: حرب أوطاس .. و حصار الطائف

الباب الخامس: الأنصار .. و السبى .. و الغنائم

الباب السادس: أحداث و سرايا .. إلى تبوك

الباب السابع: الوفادات على رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله

الباب الثامن: وفود لها تاريخ

الباب التاسع: .. إلى حجه الوداع

الباب العاشر: تبليغ سوره براءه و حجه الوداع

الباب الحادى عشر: الغدير فى الحديث و التاريخ

الباب الثانى عشر: مرض النبى صلّى اللّه عليه و آله و إستشهاده .. أحداث و سياسات

الباب الثالث عشر: دفن الرسول صلّى اللّه عليه و آله حدث و تحقيق

الباب الرابع عشر: السقيفه .. عرض و تحليل ..

الباب الأول من فتح مكه إلى حنين .. تسع بعوث و سرايا ..

اشاره

الفصل الأول: بعوث و سرایا قبل بنی جذیمه

اشاره

بدایه:

اشاره

قد ذکروا: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) أرسل، و هو فی مکه العدید من السرایا، التی کانت تهدف إلی إزاله آثار الشرک من المنطقه، و ذلک فی اتجاهین:

أحـدهما: هدم الأصـنام النی کانت مقامه فی تلک المناطق، بعد أن أزیل ما کان منها معلقا علی الکعبه، و ما کان علی المسـجد الحرام.

الثانی: دعوه الناس إلی اللّه تبارک و تعالی، وحده لا شریک له.

و قد ذکروا من القسم الأول و الثانی وفق ترتیب المسعودی و غیره ما یلی:

۱- سریه خالد بن الولید فی شهر رمضان إلی نخله الیمانیه، لهدم العزّی فیها.

۲- سریه عمرو بن العاص فی شهر رمضان إلی سواع، برهاط، فهدمه.

۳- سریه سعد بن زید الأشهلی- هو من الأوس- فی هذا الشهر إلی مناه بالمشلل، فهدمه.

۴- سریه خالد بن سعید بن العاص إلی عرنه.

۵- سریه هشام بن العاص إلی یلملم.

۶- سریه الطفیل بن عمرو الدوسی فی شوال إلی ذی الکفین، صنم عمرو بن حممه الدوسی، فهدمه.

۷- سریه خالد بن الولید إلی بنی جذیمه (۱).

و نقول: الصحیح من السیره النبی الأعظم، مرتضی العاملی ج ۲۳ ۲۲۶ بدایه: ..... ص : ۲۲۵

هـذا ما ذکره المسـعودی و غیره هنا. غیر أن بعضه محل نظر و إشـکال، فإن بعض ما ذکروه و إن کان قد وقع قبل غزوه حنین، و لکن بعضه الآخر مختلف فیه، مع تصریح بعضهم بما یدل علی أنه متأخر عن غزوه حنین.

و ذلـک مثـل سـریه الطفیـل بن عمرو الدوسـی إلی ذی الکفین، فإنهـا وقعت حین أراد النبی (صـلی اللّه علیه و آله) المسـیر إلی الطائف.

و بعض ثـالث ممـا ذکر لم نجـد فیمـا اطلعنـا علیه من المصادر ما یکفی للحکم علیه، بل لم نجـد ما یمکّننا من إفراده بالـذکر، و ذلک مثل:

ألف: سریه خالد بن سعید إلی عرنه.

ب: سریه هشام بن العاص إلی یلملم.

و قد أضاف آخرون إلی ما تقدم عده سرایا ذکروها قبل ذکرهم لسریه خالد إلی بنی جذیمه و هی:

۹- سریه غالب بن عبد اللّه إلی بنی مدلج.

۱۰- سریه عمرو بن أمیه الضمری إلی بنی الدیل.۲.

۱- التنبیه و الإشراف ص ۲۳۳ و ۲۳۴ و راجع: سبل الهدی و الرشاد ج ۵ ص ۲۶۰ و المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۷۳ و عن تاریخ مدینه دمشق ج ۱۶ ص ۷۷ و ۲۳۲.

۱۱- سریه عبد اللّه بن سهیل بن عمرو إلی بنی محارب بن فهر (۱).

و سنحاول إن شاء اللّه ذکر هذه البعوث و السرایا وفقا للترتیب و الترقیم المذکور أعلاه، فنقول:

۱- سریه خالد لهدم العزی:

اشاره

لقد أرسل النبی (صلی اللّه علیه و آله) خالد بن الولید إلی العزی، لیهدمها، لخمس لیال بقین من شهر رمضان سنه ثمان، و کانت بیتا بنخله (۲).

و کان سدنتها، و حجابها: من بنی شیبان، من بنی سلیم حلفاء بنی هاشم، و کانت أعظم أصنام قریش و جمیع کنانه.

و ذلک: أن عمرو بن لحی کان قد أخبرهم أن الرب یشتی بالطائف عند اللات، و یصیف عند العزی، فعظموها، و بنوا لها بیتا. و کانوا یهدون إلیها کما یهدون للکعبه (۳).۷.

۱- إعلام الوری (ط سنه ۱۳۹۹ ه) ص ۱۱۹ و البحار ج ۲۱ ص ۱۴۰ عنه، و راجع: مناقب آل أبی طالب (ط دار الأضواء سنه ۱۴۱۲ ه) ج ۱ ص ۲۶۲.

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۶ عن ابن سعد، و البیهقی، و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۶ و شرح المواهب اللدنیه للزرقانی ج ۳ ص ۴۸۸ و ۴۸۹ و تاریخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۵ و المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۷۴ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۷ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۵ و عیون الأثر ج ۲ ص ۲۰۷ و البحار ج ۲۱ ص ۱۴۵ و راجع: البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۶۱ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۷.

۳- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۶ عن ابن سعد، و الواقدی، و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۶ و شرح المواهب اللدنیه للزرقانی ج ۳ ص ۴۸۸ و ۴۸۹ و راجع: السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۱ ص ۱۹ ج ۳ ص ۲۰۸ و راجع: البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۶۱ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۷.

و زعموا: أن خالدا ذهب إليها، فقلعها، و استأصلها، فخرجت منها عجوز عريانه، سوداء، ثائره الرأس، فضربها خالد بسيفه، فقتلها (۱)

غير أننا نظن: أن هذه القصه قد تعرضت للتشويه و التحريف، بهدف التمويه على ما بدر من خالد، من مخالفه لأمر رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، حيث تذكر النصوص أيضا: أن خالدا لم يقلع العزّى، و لم يهدمها، بل رجع إلى النبى (صلى اللّه عليه و آله)، و أخبره أنه قد قلعها.

فقال له (صلى اللّه عليه و آله): هل رأيت شيئا؟!

قال: لا.

قال: ما قلعت.

و فى روايه قال: إنك لم تهدمها، فارجع إليها فاهدمها.

فعاد إليها خالد متغيظا و معه المعول، فقلعها، فخرجت منها عجوز الخ .. (۲).۷.

۱- تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۶ و شرح المواهب اللدنيه للزرقانى ج ۳ ص ۳۸۸ و ۴۸۹ و راجع: البحار ج ۲۱ ص ۱۴۵ و السيره الحلبيه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۲۰۸ و سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۶.

۲- تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۶ و شرح المواهب اللدنيه للزرقانى ج ۳ ص ۴۸۸ و ۴۸۹ و السيره الحلبيه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۳۰۸ و زاد المعاد ج ۱ ص ۱۱۶۶ و البحار ج ۲۱ ص ۱۴۵ و الطبقات الكبرى ج ۲ ص ۱۴۵ و ۱۴۶ و تاريخ مدينه دمشق ج ۱۶ ص ۲۳۲ و إمتاع الأسماع ج ۱۴ ص ۱۲ و سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۶ و عيون الأثر ج ۲ ص ۲۰۷.

و نص آخر یقول: إن خالدا خرج فی ثلاثین فارسا من أصحابه.

قال ابن إسحاق: فلما سمع سادنها السلمی بسیر خالد إلیها علّق علیها سیفه، و أسند فی الجبل الذی هی فیه و هو یقول:

أیا عزّ شدی شده لا شوی لهاعلی خالد ألقی القناع و شمری

أیا عزّ إن لم تقتلی المرء خالدافبوئی بإثم عاجل أو تنصّری قالوا: فأتاها خالد، فقطع السمرات، و هدمها، ثم رجع إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فأخبره.

فقال: (هل رأیت شیئا)؟

قال: لا.

قال: (فإنک لم تهدمها، فارجع إلیها فاهدمها).

فرجع خالد و هو متغیظ. فلما رأت السدنه خالدا انبعثوا فی الجبل، و هم یقولون: یا عزّی خبلیه، یا عزّی عوریه، و لا تموتی برغم.

فخرجت إلیه (امرأه عجوز) سوداء، عریانه، ثائره الرأس مولوله، زاد أبو الطفیل: تحثو التراب علی رأسها و وجهها. فضربها خالد و هو یقول:

یا عزّ کفرانک لا سبحانک إنی رأیت اللّه قد أهانک فجزّ لها اثنتین، ثم رجع إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فأخبره.

فقال: (نعم، تلک العزی قد یئست أن تعبد ببلادکم أبدا) (۱).۷.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۶ عن أبی الطفیل، و الواقدی، و ابن سعد، و تاریخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۵ و المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۷۳ و ۸۷۴ و راجع: السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۷۹ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۶ و البحار ج ۲۱ ص ۱۴۵ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۶ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۶ ص ۲۳۲ و إمتاع الأسماع ج ۱۴ ص ۱۲ و عیون الأثر ج ۲ ص ۲۰۷.

الحدث فی قفص الإتهام:

و نلاحظ علی هذه الروایات أمورا عدیده:

فأولا: هل کانت هذه العجوز السوداء من الإنس أو من الجن؟!

و إذا کانت من الجن .. فهل یمکن لخالد أن یقتل الجن بسیفه؟!

و إذا کانت السیوف الإنسیه تقتل الجن .. فلما ذا لم تتجنب تلک الجنیه سیف خالد؟!

و ما هو مصیر جثتها بعد قتلها؟! هل بقیت ظاهره للعیان؟ أم اختفت؟! و إذا کانت قد اختفت .. فکیف یمکن إثبات صحه قتلها و موتها؟!

و هل یمکن لخالد فی هذه الحال: أن یثبت صحه ما یدّعیه لنفسه من بطوله، و عظمه؟!

و هل کان أمثال هذه العجوز، یوجدون عند سائر الأصنام، مثل هبل، و اللات، و ودّ، و سواع، و مناه و .. و .. الخ ..؟!

و هل ظهرت تلک العجائز علی الذین هدموا تلک الأصنام، و اقتلعوها؟!

ثانیا: لما ذا کذب خالد فیما أخبر به رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)؟! فأخبره بأنه قد هدم العزّی، و الحال أنه لم یهدمها.

ثالثا: لما ذا لم یهدم خالد العزّی فی المره الأولی؟! هل لأنه خاف من ان یکون لها تأثیر علیه، من حیث أنه یعتقد: بأن لها شأنا و أثرا؟!

فإن كان الأمر كذلك، فهو يثير أكثر من علامه استفهام حول صحه إيمان خالد، و حول إخلاصه فيما يدّعيه من التخلى عن الشرك، و عباده غير اللّه تعالى.

رابعا: إنه حين عاد خالد إلى العزّى متغيظا، إن كان تغيظه على العزّى؟

فلما ذا حدث هذا التغيظ منه الآن، و لم يكن حين ذهب إليها ثم رجع؟!

و إن كان هذا التغيظ على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) نفسه، حيث كشف أمره، و فضحه، فذلك قد يصل إلى حد الكفر و الخروج من الدين ..

و إن كان تغيظ على نفسه، و على ارتكابه ما أوجب الفضيحه و ظهور الكذب، و افتضاح النوايا، فهذا ما لا سبيل إلى تلافيه، بعد ان أوقع نفسه فيه، و لكن ذلك لا يعفيه من المسؤوليه، بل هو يقترب فى قبحه و فى تأثيراته من الخيار الثانى الآنف ..

خامسا: قد تكرر هذا الحديث بعينه بالنسبه لنائله أيضا، و لكنهم لم يذكروا أن أحدا قتل تلك العجوز. و تقدم ذلك.

و ذكر هذا الحديث بعينه، مع ذكر قتلها بالنسبه لمناه، حيث زعموا: أن سعد بن زيد قتلها أيضا.

و لكن عمرو بن العاص لم ينل هذا الشرف، و لا خرجت له شيطانه، و لا شيطان حين هدم سواعا.

ملاحظه: إننا نظن أنهم أرادوا أن ينسبوا لخالد فضيله حرب الجن، و هى كرامه ثابته لعلى أمير المؤمنين (عليه السلام)، لكى يرفعوا من شأن خالد، و يقللوا من شأن على (عليه السلام)، حيث لا تبقى هذه الفضيله منحصره فيه و لا هى من خصائصه و ميزاته على غيره.

السادن .. بين الذكاء و الغباء:

ثم إن ما فعله السادن من تعليق السيف برقبه الصنم ليدافع عن نفسه، فيه دلاله ظاهره على أنه كان مدركا بفطرته، و بعقله سخافه عبادتهم لصنم، لا يضر و لا ينفع، و لا يبصر و لا يسمع. و تصرفه هذا يشير إلى ذكائه، و حسن تخلصه من المسؤوليه، و دفع أى اعتراض عليه، أو مؤاخذه له، فيما يرتبط بعدم مبادرته للدفاع عن ذلك الصنم المشؤوم.

و لو أنه كان يؤمن بأن للصنم القدره على المقاومه، و الدفاع عن نفسه، فإنه يكون فى غايه الغباء، و فى منتهى السذاجه، و التغفيل ..

هل هذه سريه؟!:

إن تسميه هدم العزّى التى كانت مجرد صنم فى بيت ببطن نخله بأنه (سريه) لعله لا يخلو من مسامحه، بل مبالغه، لأجل تعظيم شأن خالد، و تعويضه عن بعض ما فقده فى قصه بنى جذيمه.

و كذلك الحال فى قصه هدم عمرو بن العاص لسواع، فإنه لم يكن هناك أحد من الناس يخشى منه سوى سادنه.

كما أن من الملاحظ: أن الذى حضر هدم العزّى أيضا هو خصوص السادن دون سواه ..

فلعل إرسال ثلاثين رجلا مع خالد قد كان بهدف الحمايه من مخاطر الطريق، فلا يتعرض له أحد بسوء.

أو لعله كان لغرض آخر، مثل دعوه بعض القبائل التى قد تصادفهم فى الطريق إلى الدخول فى هذا الدين.

قبل قصه بنی جذیمه أو بعدها:

قال الصالحی الشامی:

ذکر ابن إسحاق و من تابعه، إرسال خالد لهدم العزی بعد سریه خالد إلی بنی جذیمه.

و ذکرها محمد بن عمر، و ابن سعد، و البلاذری، و جری علیه فی المورد و العیون، و جزم به فی الإشاره قبلها. و ارتضاه فی الزهر، و قال: إن فی الأول نظرا، من حیث إن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) کان قد وجد علی خالد فی أمر بنی جذیمه، و لا یتجه إرساله بعد ذلک فی بعث.

و الذی ذکره غیر واحد، منهم الواقدی، و تلمیذه محمد بن سعد: أن سریه خالد إلی العزّی کانت لخمس لیال من شهر رمضان، و سریه خالد إلی بنی جذیمه کانت فی شوال سنه ثمان.

قلت: إن صح ما ذکره ابن إسحاق من کون سریه خالد لهدم العزّی بعد سریه بنی جذیمه، فوجهه: أن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) رضی علیه، و عذره فی اجتهاده (۱).

غیر أننا نقول:

إن سریه خالد لهدم العزّی لا ربط لها بوجد النبی (صلی اللّه علیه و آله) علی خالد، بسبب الجریمه التی ارتکبها فی حق بنی جذیمه. و إنما هی متصله بسیاسه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فی اقتلاع جذور الشرک من قلوب أولئک الناس الطامحین و المغامرین. أو علی الأقل إحراق آخر خیوط۷.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۶ و ۱۹۷.

الأمل الذی ربما یراودهم فی العوده إلی السقوط فی حمأه الشرک، و تلویث النفوس بقاذوراته.

کما أن ذلک یساعد علی قطع علاقه الناس السذج و البسطاء بهذا النوع من الناس، الذی یحمل رواسب من هذا النوع، و تکریس علاقتهم بمصدر الوحی، و رمز الفضیله و الإیمان و التقوی ..

فکان (صلی اللّه علیه و آله) یرید أن یحطم اصنامهم بأیدی خصوص هؤلاء الذین یتعاملون مع القضایا بمنطق انتهاز الفرص، و اقتناصها، لیصبح أمرهم ظاهرا، و لیأمن الناس بوائقهم، التی قد تتجه إلی نحو من العمل السری و التآمری، الذی یرید أن یحفظ معالم الإنحراف، مختزنه فی نفوس الضعفاء، و السذج، و البسطاء، لیستفید منها فی الموقع المناسب.

و علی هذا الأساس نقول:

إن قولهم: إنه لا یمکن أن یکلف النبی (صلی اللّه علیه و آله) خالدا بهدم العزی بعد أن فعل ببنی جذیمه ما فعل غیر صحیح.

و ذلک لأن النبی (صلی اللّه علیه و آله) کان سیبعث خالدا لهدم العزّی، و عمرو بن العاص لهدم سواع، حتی لو ارتکب خالد جریمته فی حق بنی جذیمه .. و حتی لو ظهرت من عمرو بن العاص البوائق و المعاصی.

بل إن ظهور ذلک من هذا أو ذاک یؤکد لزوم اختیارهما لهذه المهمه، کما هو ظاهر لا یخفی.

فما ذکره الصالحی الشامی أو غیره: من أن من الممکن أن یکون (صلی اللّه علیه و آله) قد رضی علی خالد، لیصح إرساله لهدم العزّی .. غیر صحیح.

و لعل الصحیح هو: أنه کان غاضبا علی خالد، فاقتضی هذا الغضب

نفسه، أن يرسله فی هذه المهمه. رفقا بالناس، و حفظا للدین، و إقامه للحجه علیه و علی أمثاله.

۲- هدم سواع:

قال الواقدی، و ابن سعد و غیرهما: فی شهر رمضان بعث رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) عمرو بن العاص إلی سواع: صنم هذیل بن مدرکه، و قیل: لهمدان (۱)، و کان علی صوره امرأه لیهدمه.

قال عمرو: فانتهیت إلیه، و عنده السادن، فقال: ما ترید؟

فقلت: أمرنی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) أن أهدمه.

قال: لا تقدر علی ذلک.

قلت: لم؟

قال: تمنع.

قلت: حتی الآن أنت علی الباطل؟! و یحک، و هل یسمع أو یبصر؟

قال: فدنوت منه فکسرته، و أمرت أصحابه (أصحابی) فهدموا بیت خزانته فلم نجد فیه شیئا.۰.

۱- تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۷ و زاد المسیر ج ۸ ص ۱۰۰ و التبیان للطوسی ج ۱۰ ص ۱۴۱ و تفسیر جوامع الجامع للطبرسی ج ۳ ص ۶۴۷ و تفسیر غریب القرآن ص ۲۱۳ و تفسیر النسفی ج ۴ ص ۲۸۴ و تفسیر الرازی ج ۳۰ ص ۱۴۴ و تفسیر البیضاوی ج ۵ ص ۳۹۵ و تفسیر البحر المحیط ج ۸ ص ۳۳۵ و تفسیر أبی السعود ج ۹ ص ۴۰ و السیره الجلبیه (ط دار المعرفه) ج ۱ ص ۱۸ و لسان العرب ج ۸ ص ۱۷۰ و مجمع البحرین ج ۴ ص ۴۸۱ و تاج العروس ج ۱۱ ص ۲۳۰.

ثم قلت للسادن: كيف رأيت؟

قال: أسلمت للّه تعالى (۱).

و زعموا: أن هـذا الصـنم سـمى سواعـا على اسم سواع بن شـيث بن آدم (عليه السـلام)، و قـد كـان هـذا الصـنم لقوم نوح (عليه السلام)، ثم صار لهذيل.

كان برهاط: قريه جامعه على ثلاثه أميال من مكه على ساحل البحر يحجون إليه (۲).

و بعد ما تقدم فإننا نطلب من القارئ الكريم، أن يلاحظ مايلى:

۱- إن الرواه هنا لم يذكروا لنا إن كان مع عمرو بن العاص أحد.

فضلا عن أن يذكروا عدد من كان معه حين ذهب لهدم سواع.

۲- إن أصحاب الصنم هم الذين هدموا خزانته بأمر من عمرو بن العاص.

۳- أين ذهبت الأـموال أو التحف، أو الأمتعه التى كانوا يتوقعون وجودها فى خزانه الصـنم؟! فإن الناس كانوا يهـدون لأصـنامهم أشياء مختلفه.

۴- إن عمرو بن العاص يستدل على السادن بدليل كان الأحرى،ا.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۸ عن الواقدى، و ابن سعد، و راجع: تاريخ الأمم و الملوك (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۵ و ۶۶ و (ط مؤسسه الأعلمى) ج ۲ ص ۳۴۰ و ۳۴۱ و المغازى للواقـدى ج ۲ ص ۸۷۰ و تاريـخ الخميس ج ۲ ص ۹۶ و ۹۷ و راجع: البحـار ج ۲۱ ص ۱۴۵ و الطبقات الكبرى لابن سـعد ج ۲ ص ۱۴۶ و عيون الأـثر ج ۲ ص ۲۰۸ و السـيره الحلبيه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۲۰۹.

۲- سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۸ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۷ عن مزيل الخفا.

و الأجدر به أن يستدل هو به على نفسه، فإنه كان إلى الأمس القريب يعبد تلك الأصنام، و يتقرب لها.

۵- هل يصح تكليف رجل واحد بمهمه هدم صنم أن يوصف بأنه سريه؟!

۳- هدم مناه و قتلها:

قالوا: بعث رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) فى شهر رمضان بعد فتح مكه (۱) سعد بن زيد الأشهلى إلى مناه لهدمها، و كانت (بالمشلل (۲)) للأوس و الخزرج، و غسان.

و قيل: مناه لخزاعه. و كانت بقديد. قاله قتاده (۳).

و قيل: هى صخره كانت لهذيل و خزاعه و ثقيف (۴).

فخرج فى عشرين فارسا حتى انتهى إليها و عليها سادن. فقال السادن:

ما تريد؟۷.

۱- الطبقات الكبرى لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۷ و التنبيه و الإشراف ص ۲۳۳ و سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۹.
۲- المشلل: جبل إلى ناحيه البحر، و هو الذى يهبط منه إلى قديد.
۳- تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۷ و تفسير مجمع البيان ج ۹ ص ۲۹۴ و تفسير البغوى ج ۴ ص ۲۵۰.
۴- تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۷ و راجع: الجامع لأحكام القرآن ج ۱۷ ص ۹۹ و تفسير الرازى ج ۲۸ ص ۲۹۶ و راجع: الأعلام للزركلى ج ۸ ص ۸۰ و موسوعه التاريخ الإسلامى ج ۱ ص ۱۱۷.

قال: هدم مناه.

قال: أنت و ذاک.

فأقبل سعد یمشی إلیها، و تخرج إلیه امرأه عریانه، سوداء، ثائره الرأس، تدعو بالویل، و تضرب صدرها.

فقال السادن: مناه!! دونک بعض غضباتک.

و یضربها سعد بن زید الأشهلی فقتلها. و یقبل إلی الصنم معه أصحابه، فهدموه.

و لم یجد فی خزانتها شیئا.

و انصرف راجعا إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) (۱).

و نحن نسجل هنا الأمور التالیه:

۱- إننا لا- نستطیع أن نؤید صحه ما ذکرته الروایه آنفا: من أن مناه کانت للأوس، و الخزرج، و غسان. فأین عنها غسان فی الشام؟! و الأوس و الخزرج فی المدینه؟!

فی حین أن المشلل موضع لجهه البحر، و هو الجبل الذی یهبط منه إلی قدید.

۲- هل یصح تسمیه مهمه هدم صنم بأنه سریه؟!

۳- لما ذا یخلی السادن بین سعد بن زید و بین الصنم لیهدمه، فلا یمانع،۹.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۹ و راجع: تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۷ و ۹۶ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۶ و ۱۴۷ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۶۳ و عیون الأثر ج ۲ ص ۲۰۸ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۲۰۹.

أو لا يظهر انزعاجه، أو رأيه و لو بكلمه، أو لا يحذر الفاعل من عواقب ما يقدم عليه كما فعل سادن سواع و العزى؟!

بل هو يقول للمهاجم: أنت و ذاک.

و لکنه حینما رأی تلک المرأه خرجت إلیه، یقول لها: مناه!! دونک بعض غضباتک.

على أن ثمه سؤالا آخر هنا، و هو: هل کان ذلک السادن یعرف مناه؟!

و هل کان قد رآها قبل هذه المره؟!

و لما ذا لم یکن هذا الأمر قد اشتهر بالجزیره العربیه بأسرها؟!

۴- یلاحظ هنا: أن المرأه العریانه السوداء الخ .. لا تخرج لمواجهه خالد فی المره الأولى حتى عاد إلیها، و اقتلعها، فخرجت.

و لکن مناه تخرج لسعد بن زید بمجرد توجهه نحو الصنم.

۵- یلاحظ أیضا: توافق صفات العزى، و حرکاتها، مع صفات مناه، و حرکاتها، فهی عریانه .. سوداء .. ثائره الرأس .. تدعو بالویل .. تضرب صدرها .. امرأه.

۶- و یلاحظ: أن سعد بن زید لا یجد فی خزانه مناه شیئا أیضا!!

۴- سریه خالد بن سعید إلى عرنه:

۵- سریه هشام بن العاص إلى یلملم:

و قد قلنا: إن ما راجعناه من مصادر لا یسمح لنا بتقدیم تفاصیل تذکر عن أحداث محتمله حصلت فی هاتین السریتین.

۶- سریه الطفیل الدوسی إلی ذی الکفین:

و سیأتی الحدیث عن هذه السریه قبیل مسیر النبی (صلی اللّه علیه و آله) إلی الطائف، لأنها کانت بعد حنین.

۷- سریه غالب بن عبد اللّه إلی بنی مدلج:

و قالوا: إنه (صلی اللّه علیه و آله) بعث (و هو فی مکه) غالب بن عبد اللّه فی سریه دعوه إلی بنی مدلج، فقالوا: لسنا علیک و لا معک.

فقال الناس: اغزهم یا رسول اللّه!

فقال: إن لهم سیدا أدیبا أریبا، و رب غاز من بنی مدلج شهید فی سبیل اللّه (۱).

و نقول:

۱- إن ذلک یدل علی أنه (صلی اللّه علیه و آله) کان عارفا بأدق التفاصیل فی المحیط الذی یتعامل معه، بل کان أعرف الناس بطبائع الأشخاص و حالاتهم. کما أنه یعرف مدی نفوذهم و تأثیرهم، و یتخذ قراراته علی هذا الأساس.

و لکن هل هذه المعرفه کانت مکتسبه له من خلال ما تهیأ له من وسائل عادیه؟! أم انها مرتبطه بالتسدید، و اللطف الإلهی، و الإمداد الغیبی؟!۳.

۱- إعلام الوری (ط سنه ۱۳۹۹ ه) ص ۱۱۹ و (ط مؤسسه آل البیت) ج ۱ ص ۲۲۷ و البحار ج ۲۱ ص ۱۴۰ عنه، و راجع: مناقب آل أبی طالب ج ۱ ص ۲۶۲ و تاریخ الیعقوبی ج ۲ ص ۷۳.

إننا نرى صحه هذا الخيار الأخير، و لا نجد فيه أى محذور، فإن التدخل الغيبى الإلهى لإيصال المنافع للبشر، و دفع المضار عنهم أمر مشهود فى تاريخ البشر.

و لكن إذا كان يراد بهذا التدخل التوصل إلى سلب الناس القدره على التصرف، و على الإختيار، أو أخذهم و مؤاخذتهم استنادا إلى معارف حصلت بوسائل غير عاديه، و لا تقع تحت قدرتهم، فذلك هو المحذور الذى لا يمكن أن يكون له أى دور فى السياسه الإلهيه للبشر، أو فى التعامل معهم.

۲- إنه (صلى اللّه عليه و آله) لم يكتف بما ذكره لهم، من معرفته الدقيقه بكل ما من شأنه أن يؤثر على مسار الأمور، بحيث تنتهى إلى ما يحبه المسلمون .. بل هو قد تجاوز ذلك بإخبارهم الغيبى عن مستقبل بنى مدلج فى هذا الدين، و أنهم سيدخلون فيه، و سيكون منهم الشهداء فى سبيل اللّه ..

الأمر الذى يصل بالأمور لدى أصحابه إلى درجه اليقين بالنتائج، فلا موضع للتوهم فى أن يكون ما يخبرهم به مجرد توقعات يطلقها على سبيل التفاؤل للربط على القلوب، و شحذ العزائم، و إيقاظ الهمم.

۳- إنه (صلى اللّه عليه و آله) لم يشر إلى ما سيفعله سيد بنى مدلج!! هل سوف يسلم؟! أم أنه سيبقى على شركه؟! لكنه، و هو السيد الأديب الأريب سيمنع قومه من إظهار العداوه، و من إثاره المتاعب، و الدخول فى تحالفات، أو فى مؤامرات ضد الإسلام و المسلمين، و هذا يكفى مبررا للكف عن بنى مدلج ..

۴- إن هذا الذى جرى يظهر: أنه (صلى اللّه عليه و آله) لم يكن يريد

حمل الناس على الإسلام، و لا كان يريد أن يستفيد من عنصر القوه إلا حين تلجئه الظروف إلى ذلك، و ذلك حين يعلن الآخرون الحرب على الإسلام و أهله، دون أن تكون هناك أيه فرصه لدفع شرهم، ورد عاديتهم إلا بالتوسل بالقوه.

۵- إنه (صلى اللّه عليه و آله) كان حريصا على ممارسه حقه فى دعوه الناس إلى الحق، و تعريفهم، و إبلاغهم بنبوته، و إقامه الحجه عليهم فيها، و فيما يدعو إليه .. ثم يترك الخيار لهم.

۸- سريه عمر بن أميه إلى بنى الديل:

و بعث (صلى اللّه عليه و آله) عمر بن أميه الضمرى إلى بنى الديل، فدعاهم إلى اللّه و رسوله، فأبوا اشد الإباء، فقال الناس: اغزهم يا رسول اللّه.

فقال: (صلى اللّه عليه و آله): أتاكم الآن سيدهم قد أسلم، فيقول لهم:

أسلموا، فيقولون: نعم (۱).

و نقول:

إننا بالإضافه إلى ما قدمناه فى الحديث عن غزوه بنى مدلج، نقول:

إنه (صلى اللّه عليه و آله) قد توقع لأصحابه قرب قدوم سيدهم إليهم، و حتميه تحقق ما يخبرهم به، حيث قال: (أتاكم الآن سيدهم) بصيغه الفعل الماضى الدال على التحقق و الوقوع.۲.

۱- إعلام الورى (ط سنه ۱۳۹۹ ه) ص ۱۱۹ و (ط مؤسسه آل البيت) ج ۱ ص ۲۲۷ و البحار ج ۲۱ ص ۱۴۰ عنه، و راجع: مناقب آل أبى طالب (ط دار الأضواء) ج ۱ ص ۲۶۲.

ثم أخبر عن إسلام سيد بنى الديل قبل قدومه.

ثم توقع أن يكون نفس سيدهم داعيه لقومه إلى الدخول فى الإسلام، و ذلك سيوفر على المسلمين مشكلات كثيره، و قد تكون كبيره أيضا.

و سيسهل على بنى الديل الدخول فى دين اللّه، من دون أى خوف أو وجل، أو توقع إساءه أو ملامه من رئيسهم و سيدهم.

۹- سريه ابن سهيل بن عمرو إلى بنى محارب:

و بعث (صلى اللّه عليه و آله) عبد اللّه بن سهيل بن عمرو إلى بنى محارب بن فهر، فأسلموا، و جاء معه نفر منهم إلى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) (۱).

أما سريه بنى جذيمه، فسنفرد حديثا عنها ابتداء من الفصل التالى.ش.

۱- راجع المصادر المتقدمه فى الهامش.

ص: ۲۴۶

الفصل الثاني: خالد يبيد بني جذيمه

اشاره

قتل بنی جذیمه فی النصوص و الآثار:

و ذکروا: أن قصه بنی جذیمه قد حصلت بعد الفتح.

قال البلاذری: إنها کانت فی شوال (۱).

و قالوا: کان بنو جذیمه- و هم قبیله من عبد القیس أسفل مکه بناحیه یلملم- و قد کانوا أصابوا فی الجاهلیه من بنی المغیره نسوه، و قتلوا عمّ خالد، فأرسل إلیهم النبی (صلی اللّه علیه و آله) خالد بن الولید، بعد أن رجع من هدم العزی، داعیا لا مقاتلا (۲).٠.

۱- أنساب الأشراف ج ۱ ص ۱۸۱ و راجع: فتح الباری ج ۸ ص ۴۵ و عمده القاری ج ۱۷ ص ۳۱۳ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۷ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۶ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۲۷۸ عیون الأثر ج ۲ ص ۲۰۹ و سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۱۹۷ و ۲۰۰.

۲- تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۷ و راجع: البحار ج ۲۱ ص ۱۴۰ و إعلام الوری ج ۱ ص ۲۲۷ و المبسوط للسرخسی ج ۲۰ ص ۱۴۳ و مکاتیب الرسول ج ۱ ص ۲۲۸ فتح الباری ج ۸ ص ۴۵ و عمده القاری ج ۱۷ ص ۳۱۳ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۷ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۲۷۸ و سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۰.

فاستقبلوه و علیهم السلاح، و قالوا: یا خالد، إنّا لم نأخذ السلاح علی اللّه و علی رسوله، و نحن مسلمون، فانظر، فإن کان بعثک رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) ساعیا فهذه إبلنا و غنمنا فاغد علیها.

فقال: ضعوا السلاح.

قالوا: إنّا نخاف منک أن تأخذنا بإحنه الجاهلیه، و قد أماتها اللّه و رسوله.

فانصرف عنهم بمن معه، فنزلوا قریبا، ثم شن علیهم الخیل، فقتل و أسر منهم رجالا.

ثم قال: لیقتل کل رجل منکم أسیره.

فقتلوا الأسری.

و جاء رسولهم إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فأخبره بما فعل خالد بهم، فرفع (علیه السلام) یده إلی السماء و قال: (اللهم إنی أبرء إلیک مما فعل خالد).

و بکی، ثم دعی علیا (علیه السلام)، فقال: اخرج إلیهم، و انظر فی أمرهم. و أعطاه سفطا من ذهب، ففعل ما أمره، و أرضاهم (۱).ی.

۱- البحار ج ۲۱ ص ۱۴۰ و إعلام الوری (ط سنه ۱۳۹۹ ه) ص ۱۱۹ و (ط مؤسسه آل البیت لإحیاء التراث) ج ۱ ص ۲۲۸. و راجع حدیث قتل خالد لبنی جذیمه فی: البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۹ و سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۰ و مسند أحمد ج ۲ ص ۱۵۰ و ۱۵۱ و المحلی لابن حزم ج ۱۰ ص ۳۶۸ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۲۵۵ و ۲۵۶ و تاریخ الیعقوبی ج ۲ ص ۶۱ و المغازی للواقدی ج ۲ ص ۸۷۵ و عن فتح الباری ج ۵ ص ۴۵ و صحیح البخاری ج ۵ ص ۱۰۷ و سنن النسائی ج ۸ ص ۲۳۷ و فتح الباری ج ۸ ص ۴۵ و السنن الکبری للنسائی ج ۳ ص ۴۷۴ و ج ۵ ص ۱۷۷ و صحیح ابن حبان ج ۱۱ ص ۵۴ و کنز العمال ج ۱ ص ۳۱۷ و تفسیر القرآن العظیم ج ۱ ص ۵۴۸ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۶ ص ۲۳۳ و إحقاق الحق (الأصل) ص ۲۷۶ و مصادر کثیره أخری.

و روى ابن إسحاق، عن أبى جعفر محمد بن على بن الحسين رضى اللّه عنهم، و محمد بن عمر عن ابن سعد، قال: بعث رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) خالد بن الوليد- حين افتتح مكه- داعيا و لم يبعثه مقاتلا، و بعث معه ثلاثمائه و خمسين رجلا من المهاجرين و الأنصار (و معه قبائل من العرب) سليم بن منصور، و مدلج بن مره، فوطئوا بنى جذيمه (بن عامر بن عبد مناه بن كنانه) فلما رآه القوم أخذوا السلاح، فقال خالد: ما أنتم؟

قالوا: مسلمون، قد صلينا، و صدقنا، و بنينا المساجد فى ساحاتنا، و أذّنّا فيها.

قال: فما بال السلاح عليكم؟

قالوا: (إن بيننا و بين قوم من العرب عداوه، فخفنا أن تكونوا هم، فأخذنا السلاح).

فقال خالد: ضعوا السلاح، فإن الناس قد أسلموا (۱).٠.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۰ و السيره النبويه لابن هشام ج ۴ ص ۷۱ و تاريخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۶ و ۶۷ و راجع: أنساب الأشراف ج ۱ ص ۳۸۱ و المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۷۵ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۷ و ۹۸ و الطبقات الكبرى لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۷ و عيون الأثر ج ۲ ص ۲۰۹ و السيره الحلبيه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۲۱۰.

فقـال رجـل من بنی جـذیمه، یقـال له: جحـدم: (إنه و اللّه خالـد. و ما یطلب محمـد من أحـد أکثر من أن یقر بالإسـلام، و نحن مقرون بالإسلام، و هو خالد، لا یرید بنا ما یراد بالمسلمین) (۱).

(ویلکم یا بنی جذیمه، إنه خالد، و اللّه ما بعد وضع السـلاح إلا الأسار، و ما بعد الأسار إلا ضرب الأعناق، و اللّه لا أضع سلاحی أبدا).

فأخـذه رجـال من قومه، فقـالوا: (یا جحـدم، أتریـد أن تسـفک دماءنا؟ إن الناس قـد أسـلموا، و وضـعت الحرب أوزارها، و أمن الناس).

فلم یزالوا به حتی نزعوا سلاحه، و وضع القوم السلاح لقول خالد (۲).

و قال أبو جعفر، محمد بن علی رضـی اللّه عنهم: فلما وضـعوا السـلاح أمرهم خالد عند ذلک، فکتفوا، ثم عرضهم علی السیف، فقتل من قتل منهم (۳).۱.

۱- المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۷۶.
۲- سـبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۰ عن ابن إسـحاق، و الواقدی، و راجع: المنمق ص ۲۵۹ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۸ و الإستیعاب (بهامش الإصابه) ج ۱ ص ۱۵۳ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۷۲ و (ط مکتبه محمد علی صبیح) ج ۴ ص ۸۸۲ و تاریـخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۷ و (ط مؤسسه الأعلمی) ج ۲ ص ۳۴۱ و شرح الأخبار ج ۱ ص ۳۰۹ و الغدیر ج ۷ ص ۱۶۸ و کتـاب المنمق ص ۲۱۶ و ۲۱۷ و البـدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۸ و أعیان الشـیعه ج ۱ ص ۲۷۸ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۱.
۳- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۰ و راجع: تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۸ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۷۲ و (ط مکتبه محمد علی صبیح) ج ۴ ص ۸۸۲ و تاریخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۷ و (ط مؤسسه الأعلمی) ج ۲ ص ۳۴۱ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۲۷۸ و ۴۰۹ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۸ و کشف الغمه ج ۱ ص ۲۲۰ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۱.

و قالوا: فلما كان السحر نادى خالد: من كان معه أسير فليدافه.

و المدافه الإجهاز عليه بالسيف.

و فى المواهب اللدنيه: من كان معه أسير فليقتله.

فأما بنو سليم فقتلوا كل من كان فى أيديهم.

و أما المهاجرون و الأنصار فأرسلوا أساراهم (۱).

و عن إبراهيم بن جعفر المحمودى، قال: قال رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله): (رأيت كأنى لقمت لقمه من حيس، فالتذذت طعمها، فاعترض فى حلقى منها شى ء حين ابتلعتها، فأدخل علىّ يده، فنزعه).

فقال أبو بكر الصديق: يا رسول اللّه، هذه سريه من سراياك، تبعثها فيأتيك منها بعض ما تحب، و يكون فى بعضها اعتراض، فتبعث عليا فيسهله (۲).۹.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۰ عن أحمد، و البخارى، و النسائى، و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۷ عن المواهب اللدنيه، و المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۷۶ و الطبقات الكبرى لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۸ و أعيان الشيعه ج ۱ ص ۲۷۸ و راجع: السيره الحلبيه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۲۱۰.

۲- سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۰ و ۲۰۱ عن ابن هشام، و السيره النبويه لابن هشام ج ۴ ص ۷۲ و (ط مكتبه محمد على صبيح) ج ۴ ص ۸۸۳ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۸ و الغدير ج ۷ ص ۱۶۹.

قال ابن إسحاق: و لما أبی جحدم ما صنع خالد، قال: یا بنی جذیمه ضاع الضرب، قد کنت حذرتکم ما وقعتم فیه (۱).

قال: و حدثنی أهل العلم: أنه انفلت رجل من القوم، فأتی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فأخبره الخبر، فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله):

(هل أنکر علیه أحد)؟

قال: نعم، قد أنکر علیه رجل أبیض، ربعه، فنهمه خالد، فسکت عنه.

و أنکر علیه رجل آخر طویل مضطرب، فراجعه، فاشتدت مراجعتهما.

فقال عمر بن الخطاب: یا رسول اللّه، أما الأول فابنی عبد اللّه، و أما الآخر، فسالم مولی أبی حذیفه (۲).

قال عبد اللّه بن عمر فی حدیثه السابق: (فلما قدمنا علی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) ذکرنا ذلک له، فرفع یدیه و قال: (اللهم إنی أبرأ إلیک مما صنع خالد). مرتین (۳).ه.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۱ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۸ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۷۳ و (ط مکتبه محمد علی صبیح) ج ۴ ص ۸۸۴ و تاریخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۸ و (ط مؤسسه الأعلمی) ج ۲ ص ۳۴۲ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۹ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۳.
۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۱ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۸ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۷۲ و (ط مکتبه محمد علی صبیح) ج ۴ ص ۸۸۳ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۸ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۲.
۳- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۱ عن أحمد، و البخاری، و مسلم، و راجع المصادر المتقدمه.

قال أبو جعفر، محمد بن علی رضـی اللّه عنهم: فدعا رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) علی بن أبی طالب رضوان اللّه علیه، فقال: (یا علی، اخرج إلی هؤلاء القوم، فانظر فی أمرهم، و اجعل أمر الجاهلیه تحت قدمیک).

فخرج علی (علیه السـلام) حتی جاءهم، و معه مال قـد بعث به رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله)، فودی لهم الدماء، و ما أصـیب لهم من الأموال، حتی إنه لودی لهم میلغه الکلب، حتی إذا لم یبق شی ء من دم و لا مال إلا وداه، بقیت معه بقیه من المال، فقال لهم علیّ حین فرغ منهم: (هل بقی لکم مال لم یؤد إلیکم)؟

قالوا: لا.

قال: فإنی أعطیکم من هذه البقیه من هذا المال، احتیاطا لرسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) مما لا یعلم و مما لا تعلمون).

ففعل، ثم رجع إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فأخبره الخبر فقال: (أصبت و أحسنت).

ثم قام رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله)، فاسـتقبل القبله قائما شاهرا یـدیه، حتی إنه لیری ما تحت منکبیه، یقول: (اللهم إنی أبرأ إلیک مما صنع خالد بن الولید). ثلاث مرات (۱).۳.

۱- سبل الهـدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۱ و أشـار فی هـامشه إلی: البخاری ج ۴ ص ۱۲۲، و النسـائی ج ۸ ص ۲۳۷ و أحمد فی المسند ج ۲ ص ۱۵۱ و البیهقی فی السنن ج ۹ ص ۱۱۵. و راجع: الإستیعاب (بهامش الإصابه) ج ۱ ص ۱۵۳ و دلائل الصدق ج ۳ ق ۱ ص ۳۳ و ۳۴ و الإصابه ج ۱ ص ۳۱۸ و ۲۲۷ و ج ۲ ص ۸۱ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۷ و ۱۴۸ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۸ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۲ و تاریخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف بمصـر) ج ۳ ص ۶۷ و ۶۸ و (ط مؤسسه الأعلمی) ج ۲ ص ۳۴۲ و الغدیر ج ۷ ص ۱۶۹ و کتاب المنمق ص ۲۱۷ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۲۷۸ و ۴۰۹ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۱۷۳ و الغدیر ج ۷ ص ۱۶۸ و ۱۶۹ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۷۲ و ۷۳ و (ط مکتبه محمد علی صبیـح) ج ۴ ص ۸۸۴ و تاریـخ أبی الفداء ج ۱ ص ۱۴۵ و أسـد الغابه ج ۳ ص ۱۰۲ و المغازی للواقـدی ج ۳ ص ۸۸۲ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۸ و المنمق ص ۲۵۹ و ۲۶۰ و راجع: الثقات لابن حبان ج ۲ ص ۶۲ و ۶۳.

و ذكر الواقدى: أن عليا (عليه السلام) جاءهم بالمال الذى أعطاه إياه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، فودى لهم ما أصاب خالد، و دفع إليهم ما لهم، و بقى لهم بقيه من المال، فبعث على (عليه السلام) أبا رافع إلى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) ليستزيده، فزاده مالا، فودى لهم كل ما أصاب (۱).

و لما رجع على (عليه السلام) إلى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) قال له: ما صنعت يا على؟!

فأخبره، و قال: يا رسول اللّه، قدمنا على قوم مسلمين، قد بنوا المساجد بساحتهم، فوديت لهم كل من قتل خالد حتى ميلغه الكلاب الخ .. (۲).

و قال بعض بنى جذيمه أبياتا يذكر فيها غدر خالد بهم، و منها:

و لو لا مقال القوم للقوم أسلمواللاقت سليم يوم ذلك ناطحا ۲.

۱- المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۸۲ و راجع: إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۷.

۲- المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۸۲.

لما صعهم بشر و أصحاب جحدم و مره حتی یترکوا البرک ناضحا (۱).

قال ابن عبد البر عن قصه خالد هذه: (و خبره فی ذلک (بذلک) من صحیح الأثر) (۲).

ما بهذا أمرهم رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله:

و بعد .. فإن مهمه سریه الدعوه هی التلطف فی توضیح الحقائق للناس، و إقناعهم، بإیراد الدلائل و الشواهد التی تقطع کل عذر ..

فما معنی: أن یسأل الرجل عن دینه، هل هو کافر أو مسلم، حتی إذا قال: إن کنت کافرا فمه.

فیقال له: إن کنت کافرا قتلناک.

ثم یقتلونه، من دون أن یعرضوا علیه أی شی ء من دعوه الإسلام؟!

بل إنهم لیقتلونه حتی بعد أن عرفوا: أنه عشق امرأه فلحقها ..

و لم یمهلوه إلا بمقدار أن یلقی علیها نظره واحده، ثم یقدموه للقتل.

فعن ابن أبی حدرد الأسلمی، و عن عبد اللّه بن عصام (المزنی) عن۶.

۱- السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۷۴ و ۷۵ و (ط مکتبه محمد علی صبیح) ج ۴ ص ۸۸۵ و راجع: الإصابه ج ۱ ص ۶۴۵ و معجم البلدان ج ۴ ص ۲۱۴ و کتاب المنمق ص ۲۵۳ و (نسخه مخطوطه) ص ۲۱۲ و المماصعه: المضاربه بالسیوف. و البرک: الإبل البارکه.

۲- الإستیعاب (بهامش الإصابه) ج ۱ ص ۱۵۳ و (ط دار الجیل) ج ۳ ص ۴۲۸ و النص و الإجتهاد ص ۴۶۱ و الغدیر ج ۷ ص ۱۶۸ و الإکمال فی أسماء الرجال للتبریزی ص ۵۶.

أبیه، و عن ابن عباس: قال ابن أبی حدرد: کنت یومئذ فی خیل خالد بن الولید.

و قال عصام: لحقنا رجلا فقلنا له: کافر، أو مسلم؟

فقال: إن کنت کافرا فمه؟

قلنا له: إن کنت کافرا قتلناک.

قال: دعونی أقضی إلی النسوان حاجه.

و قال ابن عباس: فقال: إنی لست منهم، إنی عشقت امرأه، فلحقتها، فدعونی أنظر إلیها نظره، ثم اصنعوا بی ما بدا لکم.

الغدر .. ثم القتل:

اشاره

و ذکر الواقدی ما ملخصه: أن بنی سلیم طاردوا غلاما لیقتلوه، فقتل منهم رجلین، و لم یقدروا علیه. ثم ظهر لهم فی الیوم التالی، و طلب الأمان، و عرض فرسه، فعرفه بنو سلیم أنه غریمهم بالأمس، فناوشوه عامه النهار، حتی أعجزهم، و کر علیهم، ثم عرض علیهم ان یعطوه عهد اللّه و میثاقه إذا نزل أن یصنعوا به ما یصنعون بالظعن، فإن قتلوهن قتلوه، و إن استحیوهن استحیوه، فأعطوه ذلک. و کانت النساء و الذریه فی ید خالد ..

فلما نزل غدروا به، و جعلوه مع الأسری من الرجال، فطلب منهم أن یأخذوا برمته إلی نسیات هناک، ثم یردونه (۱).

قال ابن أبی حدرد: فقال فتی من بنی جذیمه- و هو فی سنی و قد۹.

۱- المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۷۸ و ۸۷۹.

جمعت يداه إلى عنقه برمه، و نسوه مجتمعات غير بعيد منه- يا فتى.

فقلت: ما تشاء؟

قال: هل أنت آخذ بهذه الرمه، فقائدى إلى هؤلاء النسوه حتى أقضى إليهن حاجه، ثم تردنى بعد فتصنعوا بى ما بدا لكم؟

قال: قلت: و اللّه ليسير ما طلبت.

فأخذت برمته، فقدته بها حتى أوقفته عليهن.

فدنا إلى امرأه منهن.

قال ابن عباس: فإذا امرأه طويله أدماء، فقال: اسلمى حبيش على نفد من العيش.

أريتک إذ طالبتكم فوجدتكم بحليه أو ألفيتكم بالخوانق

أ لم يک أهلا أن ينول عاشق تكلف إدلاج السرى و الودائق

فلا ذنب لى قد قلت إذ أهلنا معاأثيبى بود قبل إحدى الصفائق

أثيبى بود قبل أن يشحط النوى و ينأى لأمر بالحبيب المفارق زاد ابن إسحاق، و محمد بن عمر:

فإنى لا ضيعت سر أمانهو لا راق عينى عنك بعدک رائق

سوى أن ما نال العشيره شاغل عن الود إلا أن يكون التوامق قال ابن هشام: و أكثر أهل العلم بالشعر ينكر البيتين الأخيرين منها له. انتهى.

فقالت: نعم، و أنت فحييت سبعا و عشرا وترا، و ثمانيا (ثمانين) تترى.

قال ابن أبى حدرد: ثم انصرفت به، فضربت عنقه.

و قال عصام: فقربناه، فضربنا عنقه، فقامت المرأه إليه حين ضربت عنقه، فأكبت عليه، فما زالت تقبله حتى ماتت عليه (۱).

و قال ابن عباس: فشهقت شهقه أو شهقتين ثم ماتت.

فلما قدموا على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) أخبره الخبر، فقال: (أما كان فيكم رجل رحيم)؟ (۲).۴.

۱- راجع: تاريخ الأمم و الملوك (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۸ و ۶۹ و (ط مؤسسه الأعلمى) ج ۲ ص ۳۴۳ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۸ و ۹۹ و سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۱ و ۲۰۲ و المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۷۸- ۸۸۰ و السيره النبويه لابن هشام ج ۴ ص ۷۶ و ۷۷ و (ط مكتبه محمد على صبيح) ج ۴ ص ۸۸۶ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۳۶۰ و السيره النبويه لابن كثير ج ۳ ص ۵۹۵ و عيون الأثر ج ۲ ص ۲۱۰ و المنمق ص ۲۵۳- ۲۵۵ و ۲۵۸ و ۲۵۹ و راجع: فتح البارى ج ۸ ص ۴۶ و تاريخ مدينه دمشق ج ۲۷ ص ۳۳۸ و ۳۳۹ و الإصابه ج ۴ ص ۴۹.

۲- سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۲ عن ابن هشام، و عن ابن إسحاق، و ابن سعد، و النسائى، و راجع: البيهقى فى الدلائل ج ۵ ص ۱۱۸ و الطبرانى فى الكبير ج ۱۱ ص ۳۷۰. و راجع: المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۷۸- ۸۸۰ و تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۸ و ۹۹ و مجمع الزوائد ج ۶ ص ۲۱۰ و فتح البارى ج ۸ ص ۴۶ و السنن الكبرى للنسائى ج ۵ ص ۲۰۱ و المعجم الأوسط ج ۲ ص ۱۹۶ و كشف الخفاء للعجلونى ج ۲ ص ۲۶۴ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۳۶۱ و عيونالأثر ج ۲ ص ۲۱۱ و السيره النبويه لابن كثير ج ۳ ص ۵۹۷ و السيره الحلبيه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۲۱۴.

و نحن نكتفى هنا بذكر ثلاثه أمور هى التاليه:

۱- شجاعه .. و نبل:

إن ما صنعه هذا الفتى من بنى جذيمه، يثير إعجاب كل منصف أريب، و عاقل لبيب، يعطى القيمه لصفات الرجوله، و الشجاعه و الشمم، فهو قد دافع عن نفسه دفاع الأبطال، و أعرب عن شجاعه و بساله رائعه.

ثم هو قد أعرب عن احترامه للعهود و المواثيق، و ألزم نفسه بها، رغم أنه يعرف أن الذين يحاربون، و يطاردونه، إنما يفعلون ذلك عدوانا و تجبرا، و بلا أى مبرر.

و قد كان بإمكان هذا الفتى أن ينجو بنفسه، و لكن محبته لتلك المرأه، و سكونه إلى العهد الذى أخذه من محاربيه، هو الذى دفعه إلى هذا الاستسلام النبيل.

۲- غدر .. و لؤم:

و لكن هذا الفتى لم يلق من محاربيه ما توقعه من وفاء بعهود اللّه و مواثيقه، بل وجد الغدر اللئيم، و الفعل الذميم، مع أن هؤلاء قد وطأوا تلك البلاد على أساس أنهم دعاه للإسلام، و يريدون تقديم صوره مشرقه و مشرّفه عن هذا الدين.

أما كان فيكم رجل رحيم:

و بعد .. فإن من البديهى: أن للإنسانيه سماتها و تجلياتها، التى تتناسب مع حقيقتها. و أن العاطفه و الرحمه الإنسانيه هى إحدى هذه السمات،

و توهجها يكون من هذه التجليات ..

و حين تفقد الرحمه، فإن الإنسانيه تفقد معناها و مغزاها، و لا ـ بد أن ينتقص تبعا لذلك كل ما يرتبط بذلك من حقوق، و امتيازات، و أن ينحط ما نشأ عنها من مقامات و درجات.

و حين تجلت سمات الإنسانيه فى على (عليه السلام) لكل أحد بالتصدق بالخاتم بالصلاه، أعلن اللّه تعالى له أعظم مقام، ألا و هو مقام الولايه العظمى على البشر، فى قوله تعالى: إِنَّما وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاهَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكاهَ وَ هُمْ راكِعُونَ (۱).

و حين ظهر الخلل فى معنى الرحمه الإنسانيه فى ذلك الَّذِى يَدُعُّ الْيَتِيمَ وَ لا يَحُضُّ عَلى طَعامِ الْمِسْكِينِ. جاء الإعلان الإلهى: بأن ذلك من سمات ذلك الَّذِى يُكَذِّبُ بِالدِّينِ .. و أن ذلك من شأنه ان يخل حتى بالتكوين الفكرى و الاعتقادى .. إلى حد انه ينتهى بما يوجب خروجه عن الدين و الإيمان، قال تعالى: أَ رَأَيْتَ الَّذِى يُكَذِّبُ بِالدِّينِ فَذلِكَ الَّذِى يَدُعُّ الْيَتِيمَ وَ لا يَحُضُّ عَلى طَعامِ الْمِسْكِينِ (۲).

و لأجل ذلك .. جاء الإستفهام الإنكارى الذى يشير إلى فقدان سمات الإنسانيه لدى هؤلاء، فلا جرم أن تصدر منهم هذه الأعمال الفظيعه و الشنيعه.

المعترضون على الجريمه:

عن سلمه بن الأكوع، قال: قدم خالد بن الوليد على النبى (صلى اللّهن.

۱- الآيه ۵۵ من سوره المائده.

۲- الآيات ۱- ۳ من سوره الماعون.

علیه و آله) بعد ما صنع ببنی جذیمه ما صنع، و قد عاب عبد الرحمن بن عوف علی خالد ما صنع.

قال: یا خالد، أخذت بأمر الجاهلیه فی الإسلام، قتلتهم بعمک الفاکه؟! و أعانه عمر بن الخطاب علی خالد.

فقال خالد: أخذتهم بقتل أبیک (۱).

و فی لفظ: فقال: إنما ثأرت بأبیک (۲).

فقال عبد الرحمن: کذبت و اللّه، لقد قتلت قاتل أبی (۳)، و أشهدت علی قتله عثمان بن عفان.

ثم التفت إلی عثمان، فقال: أنشدک اللّه، هل علمت أنی قتلت قاتل أبی؟

فقال عثمان: اللهم نعم.۱.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۲ و کنز العمال ج ۱۳ ص ۲۲۳ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۶ ص ۲۳۴ و سیر أعلام النبلاء ج ۱ ص ۳۷۱.

۲- راجع: سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۲ و ۲۰۳ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۷۳ و ۷۴ و (ط مکتبه محمد علی صبیح) ج ۴ ص ۸۸۴ و عیون الأثر ج ۲ ص ۲۱۰ و راجع: المنمق ص ۲۶۰ و (مخطوطه) ص ۲۱۷ و تاریخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۸ و (ط مؤسسه الأعلمی) ج ۲ ص ۳۴۲ و المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۸۰ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۲۵۶ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۹ و أعیان الشیعه ج ۱ ص ۲۷۸ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۳ و ۵۹۴.

۳- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۲ و راجع: المنمق ص ۲۶۰ و المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۸۰ و کنز العمال ج ۱۳ ص ۲۲۳ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۶ ص ۲۳۴ و سیر أعلام النبلاء ج ۱ ص ۳۷۱.

ثم قال عبد الرحمن: و یحک یا خالد، و لو لم أقتل قاتل أبی أکنت تقتل قوما مسلمین بأبی فی الجاهلیه؟

قال خالد: و من أخبرک أنهم أسلموا؟

فقال: أهل السریه کلهم یخبرونا أنک قد وجدتهم بنوا المساجد، و أقروا بالإسلام، ثم حملتهم علی السیف.

قال: جاءنی رسول رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) أن أغیر علیهم.

و عند ابن إسحاق (و قد قال بعض من یعذر خالدا أنه) قال: ما قاتلت حتی أمرنی بذلک عبد اللّه بن حذافه السهمی، و قال: إن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) قد أمرک أن تقاتلهم لا متناعهم من الإسلام، انتهی (۱).

فقال عبد الرحمن: کذبت علی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و غالظ عبد الرحمن.

قال ابن إسحاق: فبلغ ذلک رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) (۲). انتهی.

فأعرض رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) عن خالد، و غضب علیه،٠.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۳ و السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۷۳ و تاریخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۸ و المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۸۰ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۸ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۲۱۱ و کنز العمال ج ۱۳ ص ۲۲۳ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۶ ص ۲۳۴ و سیر أعلام النبلاء ج ۱ ص ۳۷۱.

۲- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۲ و ۲۰۳ عن الواقدی، و أبی سعد النیسابوری فی الشرف، و الحاکم فی الإکلیل، و ابن عساکر، و عن الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۱۷۳ و المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۸۰.

و قال: (یا خالد، ذرلی أصحابی، متی ینکأ المرء؟ ینکأ المرء و لو کان لک أحد ذهبا تنفقه قیراطا قیراطا فی سبیل اللّه لم تدرک غدوه أو روحه من غدوات أو روحات عبد الرحمن) (۱).

أو: لم تدرک غدوه أحدهم و لا روحته.

و عند ابن إسحاق: غدوه رجل من أصحابی (۲).

و روی البخاری عن أبی سعید الخدری، قال: کان بین خالد بن الولید و بین عبد الرحمن بن عوف شی ء، فسبه خالد، فقال رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله): (لا تسبوا أصحابی فإن أحدکم لو أنفق مثل أحد ذهبا ما بلغ مد أحدهم و لا نصیفه) (۳).۴.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۳ و فی هامشه عن: تهذیب تاریخ دمشق ج ۵ ص ۱۰۳ و عن کنز العمال الحدیث رقم (۳۳۴۹۷) و المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۸۰ و راجع: کنز العمال ج ۱۱ ص ۷۱۶ ح (۳۳۴۹۸) و ج ۱۳ ص ۲۲۳ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۶ ص ۲۳۴ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۷ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۲۱۱.
۲- السیره النبویه لابن هشام ج ۴ ص ۷۴ و (ط مکتبه محمد علی صبیح) ج ۴ ص ۸۸۴ و الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۱۷۳ و (ط دار صادر) ص ۲۵۶ و تاریخ الأمم و الملوک (ط دار المعارف) ج ۳ ص ۶۸ و (ط مؤسسه الأعلمی) ج ۲ ص ۳۴۲ و راجع: شرح الأخبار ج ۱ ص ۳۱۰ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۹ و عیون الأثر ج ۱ ص ۲۱۰ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۳ و السیره الحلبیه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۲۱۱.
۳- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۳ عن ابن إسحاق، و قال فی هامشه: أخرجه البخاری فی کتاب المناقب (۳۶۷۳) و أحمد فی المسند ج ۳ ص ۱۱ و البیهقی فی السنن ج ۱ ص ۲۰۳ و راجع: الإستیعاب ج ۱ ص ۸ و ۱۸ و البدایه و النهایه ج ۷ ص ۱۸۳ و المحلی لابن حزم ج ۱ ص ۲۸ و نیل الأوطار ج ۹ ص ۲۲۹ و ۲۳۰ و الإیضاح لابن شاذان ص ۵۰۷ و کتاب الأربعین ص ۳۱۴ و خلاصه عبقات الأنوار ج ۳ ص ۱۶۷ و مواقف الشیعه ج ۲ ص ۲۵۴ و سنن أبی داود ج ۲ ص ۴۰۴ و شرح مسلم للنووی ج ۱۶ ص ۹۳ و تحفه الأحوذی ج ۸ ص ۳۳۸ و ج ۱۰ ص ۲۴۶ و عون المعبود ج ۱۱ ص ۳۳۳ و کتاب السنه ص ۴۶۴ و المعجم الأوسط ج ۱ ص ۲۱۲ و التمهید ج ۲۰ ص ۲۵۱ و الکفایه فی علوم الروایه ص ۶۵ و شرح النهج ج ۲۰ ص ۱۱ و اللمع للسیوطی ص ۸۷ و ۸۸ و کنز العمال ج ۱۱ ص ۵۲۸ و ج ۱۴ ص ۷۳ و ۷۴.

و لنا مع هذه النصوص وقفات عديده نذكر منها ما يلى:

أهميه اعتراض ابن عوف:

و نقول:

تقدم اعتراض عمر و عبد الرحمن بن عوف، و سالم مولى أبى حذيفه، و كذلك عبد اللّه بن عمر على خالد ..

و سيأتى الحديث عن اعتراض عمار عليه أيضا.

غير أن لاعتراض عبد الرحمن بن عوف، و عمار بن ياسر أهميه خاصه هنا ..

فأما بالنسبه لعمار، فلأن له خصوصيته، و مقامه، و موقعه المتميز فيما بين المسلمين، ولدى الصفوه من أصحاب رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و سنشير إلى اعتراضه هذا فيما يأتى إن شاء اللّه تعالى.

و أما اعتراض عبد الرحمن بن عوف، فأهميته تكمن فى أنه يأتى من إنسان له ثأر عند بنى جذيمه، علما بأن المقتول هو أبوه. و الأب أقرب إلى الإنسان من العم، فإذا كان من قتل أبوه و هو ولى دمه يؤنب خالدا على ما فعل .. فكيف يمكن أن يعذر خالد فيما أقدم عليه، و ليس هو ولى الدم، و إنما هو مجرد معتد متعمد للباطل، طامح للجريمه؟!

و هناک أمر آخر، و هو: أن إرسال خالد و ابن عوف لدعوه بنى جذيمه و غيرهم إلى اللّه تعالى، من شأنه أن يطمئن أولئک الناس إلى أن أمر الجاهليه قد انتهى، و أن أحدا لا يؤخذ بإحنه، و لا يلاحق بجريره، و أن المنطقه بأسرها قد دخلت فى عهد جديد، ينعم الناس فيه بالأمن، و السلام، و السلامه فى الدين، و فى الدنيا ..

و لو أن آخرين جاؤوا لدعوه بنى جذيمه إلى الإسلام، فإنهم لن يقتنعوا بأن من لهم عندهم ثارات قد تخلوا عن الطلب بها ..

و ذلک کله يظهر: أنه لا مناص من إرسال خالد، و ابن عوف.

قال الشيخ المفيد (رحمه اللّه) عن إرسال خالد إلى بنى جذيمه: إنه (صلى اللّه عليه و آله) أرسله إليهم (يدعوهم إلى اللّه عز و جل. و إنما أنفذه إليهم للتره التى كانت بينه و بينهم، و ذلک أنهم کانوا أصابوا فى الجاهليه نسوه من بنى المغيره، و قتلوا الفاکه بن المغيره، عم خالد بن الوليد، و قتلوا أبا عبد الرحمن بن عوف للتره أيضا، التى کانت بينه و بينهم.

و لو لا ذلک ما رأى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) خالدا أهلا للإماره

على المسلمين) (۱). أی و کـان عليه (صـلى اللّه عليه و آله) أن يتعامـل مع الأـمور وفق ظواهرهـا .. و ليس وفق ما يطلع عليه من غيب، لا يتيسر لغيره الاطلاع عليه .. كما أشرنا إليه غير مره.

و لكن ما صـنعه خالـد قـد ضـيع الأهـداف التى توخاها رسول اللّه (صـلى اللّه عليه و آله) من إرساله .. و خالـد هو الذى يتحمل مسؤوليه ما صنع، لذلک برئ (صلى اللّه عليه و آله) إلى اللّه من فعله ثلاث مرات.

النبى صلّى اللّه عليه و آله نصير المظلومين:

و لكن عليا (عليه السـلام) قـد رتق ذلک الفتق، و اصـلح ما أفسـده خالد، و بيّن لبنى جذيمه و للعرب جميعا، و لغيرهـم: أن النبى (صـلى اللّه عليه و آله) لا يمكن أن يكون نصـيرا للظالمين، بل هو مع المظلوم فى السـراء و الضراء، و فى الشده و الرخاء، ينصره بيده، و بلسانه، و بماله، و بجاهه، و بكل ما يقدر عليه ..

توضيحات:

و قد تقدم فى النص المتقدم ذكر:

الغميصاء: و هى موضع فى باديه العرب قرب مكه كان يسكنه بنو جذيمه بن عامر.

و قوله: مـا أنتم؟ قـال: فى النهر. الظـاهر: أنه سألهم عن صـفتهم. أى مسـلمون أنتم أم كفار؟ و لهـذا أتى بما، و لو أراد غير ذلک لقال: من أنتم؟۹.

۱- الإرشاد للمفيد ج ۱ ص ۱۳۹ و البحار ج ۲۱ ص ۱۳۹.

و قد استعمل (ما) فيمن يعقل و هو شائع.

لما ذا هذا العدد؟!:

قد يقول قائل: إنه إذا كانت هذه سريه دعوه لا سريه قتال، فلما ذا هذه الكثره فى عدد أفرادها؟!

و يمكن أن يجاب: بأن سريه الدعوه قد تحتاج ايضا إلى من يحميها من تآمر المتآمرين، و مغامره الطائشين، و الذين يريدون إثاره الفتن، و يرون ان من مصلحتهم إبقاء التوتر مهيمنا على الاجواء العامه، فيبادرون الى الاخلال بالأمن، ثم يتحينون الفرصه، فقد تأتى الأيام بمفاجآت يمكنهم من خلالها تحقيق بعض ما يصبون إليه ..

على أن الدعوه أيضا قد تحتاج إلى أناس كثيرين يتفرقون فى الأحياء، و فى القبائل، و فى الأرياف، و القرى، و يحاولون إقناع الناس، أفرادا و جماعات، بالحق .. و يقدمون لهم الدلائل و الشواهد المختلفه.

و قد يسأل سائل أيضا: عن السبب فى إرسال سرايا للدعوه، فى حين أن السرايا الأخرى تتخذ عاده منحى قتاليا، أو استطلاعيا و قائيا ..

و يجاب: بأن فتح مكه قد فرض هذا الإجراء، فلم يعد للمشركين قدره على المواجهه، فقد أصبح من الضرورى تعريف الناس بدعوه الإسلام، لتسهيل إعلانهم الدخول فيه، حتى لا يبقى الناس فى ذلك المحيط مذبذبين بين الإتجاهات المختلفه، فإن تحديد انتمائهم أمر مهم جدا فى تحقيق الإستقرار النفسى، و الانضباط الإجتماعى و السياسى فى المنطقه بأسرها.

لما ذا خالد دون سواه؟!:

إذا كانت البعثات تهدف إلى تحديد هذا الإنتماء، فإن من الضرورى: أن تكون بقياده شخصيات قرشيه، بل الأولى هو: أن تكون من الأشخاص الذين يخاف الناس بطشهم، و نكايتهم، لأن الدعوه إذا جاءت من قبل خصوص هؤلاء، فذلك يدعو الناس للإطمينان إلى أن دخولهم فى هذا الدين ليس فيه أيه خطوره عليهم، و لا يعد مغامره، و تعريضا لأنفسهم لخطر أخذهم على حين غره من قبل جبابره الجاهليه و طغاتها ..

و قد كان خالد هو أحد هؤلاء الذين لا مناص من الإستفاده منهم فى هذا المجال. و أيه شخصيه أخرى، فإنها لا تستطيع أن تقوم بهذه المهمه، و لا توجب الاستجابه لدعوتها أيه سكينه أو طمأنينه عند الناس.

خالد معروف بالغدر:

و قد أظهر كلام جحدم: أن خالدا كان معروفا بغدراته، و أن الاستسلام له يحمل أخطار الغدر بهم ..

و هذا يدل على: أن غدر خالد، إنما كان سجيه له، فلا مجال لأن يحسب ذلك على الإسلام، أو ينسب إليه.

و لعل الذى عزز خوف جحدم بالإضافه إلى معرفته بخالد، و بسجاياه معرفته أيضا: بأن لخالد ثارا جاهليا على بنى جذيمه، لا بد أن يطلبه منهم، خصوصا .. و أن خالدا كان حديث الإسلام، و لم يدخل الإسلام عن قناعه و إنما رهبه من عواقب الإصرار على المناوأه، و رغبه بالحصول على شى ء من حطام الدنيا.

فمن أجل ذلک کله: دعا جحدم قومه إلی الحذر من استدراج خالد لهم. تمهیدا للإنتقام منهم.

أسلمنا .. أم صبأنا؟!؟:

قد تقدم: أن بنی جذیمه قد صرحوا: بأنهم مسلمون. فما معنی ادّعاء:

أنهم لم یحسنوا أن یقولوا: أسلمنا، بل قالوا: صبأنا.

فعن ابن عمر: أن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بعث خالدا إلی بنی جذیمه، فدعاهم إلی الإسلام، فلم یحسنوا أن یقولوا: أسلمنا، فجعلوا یقولون: صبأنا صبأنا، فجعل خالد یقتل منهم و یأسر، و دفع إلی کل رجل منا أسیره، حتی إذا کان یوم أمر خالد أن یقتل کل رجل منا أسیره.

قال ابن عمر: فقلت: و اللّه، لا أقتل أسیری، و لا یقتل أحد من أصحابی أسیره (۱).۲.

۱- سبل الهدی و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۰ و تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۹۷ عن صحیح البخاری، و المحلی لابن حزم ج ۱۰ ص ۳۶۸ و السنن الکبری للبیهقی ج ۹ ص ۱۱۵ و البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۵۹ و السیره النبویه لابن کثیر ج ۳ ص ۵۹۳ و المعتصر من المختصر ج ۱ ص ۲۱۶ و الدیات للشیبانی ج ۱ ص ۵۰ و نیل الأوطار ج ۸ ص ۹ و الطرائف لابن طاووس ص ۳۹۴ و مسند أحمد ج ۲ ص ۱۵۱ و سنن النسائی ج ۸ ص ۲۳۷ و فتح الباری ج ۲۷۰ ص ۴۶ و المصنف للصنعانی ج ۵ ص ۲۲۱ و ۲۲۲ و السنن الکبری للنسائی ج ۳ ص ۴۷۴ و ج ۵ ص ۱۷۷ و تاریخ الإسلام للذهبی ج ۲ ص ۵۶۷ و نهج الحق و کشف الصدق ص ۳۲۲.

و نقول:

إن من الواضح: أن كلمه أسلمنا هى كلمه عربيه، لا يجهلها، و لا يعجز عن التلفظ بها أحد من العرب.

و هى ليست اسما لشى ء بعينه، و لا- هى اشتقاق خاص، يمكن أن يتحاشاه بنو جذيمه، دون غيرهم .. فإن كانوا يتحاشون من استعمال هذه الكلمه، فإن ذلك كان بعد ظهور الإسلام، حيث إن تحاشيهم لها لا يزيد عن تحاشى سائر القبائل العربيه، التى حاربت الإسلام و المسلمين.

و حتى لو كان لهم حساسيه خاصه، و هجران قوى لهذه الكلمه بالذات، فإن ذلك لا يمنعهم من النطق بها عند الضروره، و حيث يوجب إصرارهم على تركها قتلهم .. فإن بإمكانهم تقليد الآخرين فى نطقها، و لو مثل تقليد غير العربى للعربى فى نطق الألفاظ العربيه ..

و لنفترض: أنهم رفضوا الإسلام حقا، فبأى حق يقاتلهم خالد، و يقتلهم، و يأسرهم، ثم يقتل الأسرى منهم؟!

على أنهم يقولون: إن القوم قد صرحوا: بأنهم مسلمون، و بأنهم قد أذنوا و صلوا، و بنوا المساجد فى ساحاتهم، فما هو المبرر لقتلهم بعد هذا كله؟!

خالد يكذب على رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله:

إن خالدا يعترف لابن عوف: بأنه قتل بنى جذيمه انتقاما منهم، لقتلهم عوفا أبا عبد الرحمن بن عوف، و لكن ابن عوف يرفض ذلك، و يقول له: إنه قد قتلهم بعمه الفاكه بن المغيره، و يسكت خالد عن إجابته، حيث لم يجد ما يدافع به عن نفسه.

كما أن الروايات قد صرحت: بأنه قتلهم كان على دفعتين:

الأولى: حين زعم أنهم لم يسلموا.

و الثانيه: حين قتل من أسرهم منهم.

و لكن خالدا زعم: أن رسولا قد أتاه بأمر من النبى (صلى اللّه عليه و آله) نفسه يطلب منه أن يقتلهم.

فقال له عبد الرحمن بن عوف: كذبت على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

و قد بلغ ذلك رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) و لكنه لم ينصر خالدا، و لم يصدقه فيما ادّعاه، بل أظهر غضبه منه، و أعرض عنه، و انتصر لعبد الرحمن بن عوف ..

على أن الروايات الأخرى قد صرحت بأنهم قالوا: إنهم مسلمون، و إنهم يصلون، و يؤذنون، و قد بنوا المساجد، و قد صلوا مع خالد مرتين ..

قبل أن يوقع بهم كما ذكرته الروايه الصحيحه عن الإمام الباقر (عليه السلام) (۱).

ثم إن الأسرى كانوا يصلون حتى فى حال أسرهم قبل أن يأمر خالد بقتلهم.

قال الواقدى: (و باتوا فى وثاق، فكانوا إذا جاء وقت الصلاه يكلمون۴.

۱- الأمالى للشيخ الصدوق (ط سنه ۱۳۹۸ ه) ص ۱۵۲ و ۱۵۳ و البحار ج ۲۱ ص ۱۴۲ و ج ۱۰۱ ص ۴۲۳ و ۴۲۴ و مستدرك الوسائل ج ۱۸ ص ۳۶۶ و ۳۶۷ و علل الشرائع (ط سنه ۱۳۸۵ ه) ج ۲ ص ۴۷۳ و ۴۷۴.

المسلمين، فيصلون ثم يربطون، فلما كان وقت السحر، و المسلمون قد اختلفوا بينهم، فقائل يقول: ما نريد بأسرهم؟! نذهب بهم إلى النبی (صلی اللّه علیه و آله)، و قائل يقول: ننظر: هل يسمعون أو يطيعون، و نبلوهم، و نخبرهم. و الناس على هذين القولين الخ ..) (۱).

و قد واجه عبد الرحمن بن عوف خالدا بهذه الحقيقه، و لم يستطع أن ينكرها، فادّعى: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) أمرهم بقتلهم.

و قد كذبه عبد الرحمن بن عوف فی دعواه هذه.

فلما ذا يتجرأ خالد على مقام النبوه، و ينسب إلى نبی اللّه تعالی الكذب؟! و كيف يمكن أن تقول فئه من الناس: إن خالدا من الصحابه العدول، و هو يقتل الأبرياء، و يكذب على رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، أو يسب أصحابه؟!

حقیقه دوافع خالد:

تقدم: أن خالدا قال لعبد الرحمن بن عوف، حين لامه على فعلته: إنما ثأرت بأبيک.

و هذا معناه: أن الأمر لم يكن مجرد حصول اشتباه فی فهم كلمه:

(المدافه) التی أطلقها خالد- حسب زعمهم- لأصحابه فی وقت السحر ..

بل كان قتلا مقصودا و متعمدا ..

و مع غض النظر عن ذلک، إذا كان هؤلاء القوم مسلمين، و يصلون۶.

۱- المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۷۶.

و یؤذنون، و قد بنوا المساجد فی الساحات، فما هو الداعی إلی أسرهم، و شد أکتافهم، و تسلیمهم لأصحابه؟! ألا یعد هذا غدرا ظاهرا بهم؟!

و أ لم یکن بإمکان خالد أن یستغنی عن أسرهم بأن یتحقق من صحه ما ادّعوه: من أنهم یصلون، و یؤذنون، و أنهم أقاموا المساجد فی ساحاتهم؟! فیطلب منهم أن یصلوا أمامه، و أن یؤذنوا، و أن یدلوه علی المساجد التی أقاموها لیراها بنفسه.

و أما زعمه: أنه قتلهم انتقاما للفاکه بن المغیره، فهو غریب و عجیب من إنسان ینسب نفسه إلی الإسلام!! فإن الفاکه قد قتل فی الجاهلیه، و هو مشرک مهدور الدم، و لعله کان هو المعتدی علیهم، أو کان قد قتل ثأرا لدم قتیل آخر. و لا شی ء یثبت أنه قتل مظلوما.

علی أن المؤرخین قد صرحوا: بأن بنی جذیمه قد دفعوا دیه الفاکه و دیه عوف إلی قریش.

فلما ذا یعود عبد الرحمن بن عوف لقتل قاتل أبیه، و هو قد أخذ دیته، ثم یعود خالد لقتل أربع مائه غلام من بنی جذیمه (۱).

و حتی لو قتل مظلوما، فإن الإسلام یجب ما قبله.

و لو أراد النبی (صلی اللّه علیه و آله) أن یؤاخذ الناس بما صدر منهم قبل إسلامهم لقتل معظم الناس، بل لوجب قتل الناس کلهم، لأن جریمه الشرک نفسها تقتضی قتلهم. فضلا عما سوی ذلک مما ارتکبوه، أو مارسوه ..

و لنفترض: أن قاعده الإسلام یجب ما قبله، قد عطلت بالنسبه لمن۴.

۱- المنمق ص ۱۶۴ و ۲۴۸ و السیره النبویه ج ۴ ص ۷۴.

يقتل مظلوما، إذا أصر ولى الدم على الإنتقام .. فإن ذلك أيضا لا يبرر ما فعله خالد لعده أسباب:

أحدها: أن خالدا لم يكن ولى دم الفاكه بن المغيره.

الثاني: أن عليه أن يرفع الأمر إلى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

الثالث: أن عليه أن يقتصر على قتل القاتل نفسه دون سواه،

الرابع: أن لا يتعدى القتل إلى التمثيل أو التعذيب فى الكيفيه التى يجريها.

دعوا لى أصحابى:

۱- تقدم: أن النبى (صلى اللّه عليه و آله) قال لخالد حين تلاحى مع عبد الرحمن بن عوف دعوا لى أصحابى. أو لا تسبوا أصحابى.

و لعل هذه هى الروايه الصحيحه.

و سواء أكان النبى (صلى اللّه عليه و آله) قد قال: دعوا، أو قال: لا تسبوا، فإن خالدا قد تناول شخص ذلك الصحابى، و آذاه بلسانه، و لم يكن خالد يتورع عن سب أصحاب النبى (صلى اللّه عليه و آله).

۲- قد يقال: إن هذه الكلمه تشير إلى أن النبى (صلى اللّه عليه و آله) لا يعد خالدا من أصحابه، فضلا عن أن يكف عنهم لسانه، و سبّه.

فدعوى: أن كل من رأى النبى (صلى اللّه عليه و آله) مميزا فهو صحابى تصبح موضع ريب.

و يدل على ذلك: أن قوله فى الروايه نفسها: إن أحدكم لو أنفق مثل أحد ذهبا ما بلغ مدّ أحدهم و لا نصيفه، فإن هذا الخطاب يشمل خالدا بلا

ریب، فلو أنه کان هو من الصحابه لم یکن معنی لخطابه بمثل هذا الکلام.

۳- إن ابن عوف، و إن کان فی ذلک الوقت ممن یصح أن یعد من أصحاب رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و لکن لا یعنی بقاءه و کذلک سائر أصحابه (صلی اللّه علیه و آله) علی حال الإستقامه بعد وفاته أیضا.

و یدل علی ذلک حدیث: لیردن علی الحوض أقوام، فیختلجون دونی، فأقول: رب أصحابی.

فیقال: إنک لا تدری ما أحدثوا بعدک.

و فی بعض نصوص الحدیث: إنهم ارتدوا علی أعقابهم القهقری،

زاد فی بعضها قوله: فلا أراه یخلص منهم إلا مثل همل النعم (۱).۵.

۱- راجع ألفاظ الحدیث فی: صحیح البخاری (ط محمد علی صبیح) ج ۶ ص ۶۹ و ۷۰ و ۱۲۲ و ج ۸ ص ۱۳۶ و ۱۴۸ و ۱۵۰ و ۱۵۱ و ۱۴۹ و ۱۶۹ و ۲۰۲ و ج ۹ ص ۵۸ و ۵۹ و ۶۳ و ۶۴ و (ط دار الفکر) ج ۵ ص ۱۹۲ و ۲۴۰ و ج ۷ ص ۱۹۵ و ۲۰۶ و ۲۰۷ و ۲۰۸ و ج ۸ ص ۸۷ و صحیح مسلم ج ۱ ص ۵۸ و ۱۵۰ و ج ۷ ص ۶۷ و ۶۸ و ۷۰ و ۷۱ و ۹۶ و ۱۲۲ و ۱۲۳ و ج ۸ ص ۱۵۷ و مسند أحمد ج ۱ ص ۲۳۵ و ۲۵۳ و ۳۸۴ و ۴۰۲ و ۴۰۶ و ۴۰۷ و ۴۲۵ و ۴۳۹ و ۴۵۳ و ج ۳ ص ۲۸ و ۱۰۲ و ۲۸۱ و ج ۵ ص ۴۸ و ۵۰ و ۳۳۹ و ۳۸۸ و ۳۹۳ و ۴۰۰ و ۴۱۲ و کنز العمال (ط الهند) ج ۱۱ رقم (۱۴۱۶) و (۲۴۱۶) و (۲۴۷۲) و (ط مؤسسه الرساله) ج ۴ ص ۵۴۳ و ج ۵ ص ۱۲۶ و ج ۱۱ ص ۱۷۷ و ج ۱۳ ص ۲۳۹ و ج ۱۴ ص ۳۵۸ و ۴۱۷ و ۴۱۸ و ۴۱۹ و ۴۳۳ و ۴۳۴ و ۴۳۵ و ۴۳۶ و المصنف للصنعانی ج ۱۱ ص ۴۰۷ و المغازی للواقدی ج ۱ ص ۴۱۰ و الإستیعاب (بهامش الإصابه) ج ۱ ص ۱۵۹ و ۱۶۰ و (ط دار الجیل) ج ۱ ص ۱۶۴ و الجمع بین الصحیحین رقم (۱۳۱) و (۲۶۷). و راجع: الإقتصاد للشیخ الطوسی ص ۲۱۳ و عیون أخبار الرضا (علیه السلام) ج ۱ ص ۹۳ و شرح أصول الکافی ج ۱۲ ص ۱۳۱ و ۳۷۸ و ۳۷۹ و کتاب سلیم بن قیس (تحقیق الأنصاری) ص ۱۶۳ و ۲۷۰ و شرح الأخبار ج ۱ ص ۲۲۸ و ج ۲ ص ۲۷۷ و کتاب الغیبه للنعمانی ص ۵۴ و المسترشد ص ۲۲۹ و الإفصاح للشیخ المفید ص ۵۱ و التعجب للکراجکی ص ۸۹ و کنز الفوائد للکراجکی ص ۶۰ و العمده لابن البطریق ص ۴۶۶ و ۴۶۷ و الطرائف لابن طاووس ص ۳۷۶ و ۳۷۷ و ۳۷۸ و الملاحم لابن طاووس ص ۷۵ و الصراط المستقیم ج ۲ ص ۸۱ و ج ۳ ص ۱۰۷ و ۱۴۰ و ۲۳۰ و عوالی اللآلی ج ۱ ص ۵۹ و وصول الأخیار إلی أصول الأخبار ص ۶۵ و ۶۶ و ۶۷ و الصوارم المهرقه ص ۱۰ و کتاب الأربعین للشیرازی ص ۱۴۰ و ۲۴۰ و ۲۶۲ و ۲۶۳ و ۲۶۴ و البحار ج ۸ ص ۱۶ و ۲۷ و ج ۲۳ ص ۱۶۵ و ج ۲۸ ص ۱۹ و ۲۴ و ۲۵ و ۲۶ و ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ و ۱۲۷ و ۲۸۲ و ج ۲۹ ص ۵۶۶ و ج ۳۱ ص ۱۴۵ و ج ۳۷ ص ۱۶۸ و ج ۶۹ ص ۱۴۸ و مناقب أهل البیت (علیهم السلام) للشیروانی ص ۳۹۴ و ۳۹۵ و النص و الإجتهاد ص ۵۲۴ و ۵۲۵ و جامع أحادیث الشیعه ج ۲۶ ص ۱۰۳ و الغدیر ج ۳ ص ۲۹۶ و مستدرک سفینه البحار ج ۶ ص ۱۷۵ و مکاتیب الرسول ج ۱ ص ۵۷۶ و مواقف الشیعه ج ۳ ص ۲۰۸ و میزان الحکمه ج ۲ ص ۱۰۶۲ و ج ۳ ص ۲۱۸۸ و سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۱۰۱۶ سنن الترمذی ج ۴ ص ۳۸ و ج ۵ ص ۴ و سنن النسائی ج ۴ ص ۱۱۷ و المستدرک للحاکم ج ۳ ص ۵۰۱ و ج ۴ ص ۴۵۲ و شرح مسلم

للنووی ج ۳ ص ۱۳۶ و ج ۴ ص ۱۱۳ و ج ۱۵ ص ۶۴ و مجمع الزوائد ج ۳ ص ۸۵ و ج ۹ ص ۳۶۷ و ج ۱۰ ص ۳۶۵ و فتح الباری ج ۱۱ ص ۳۳۳ و ج ۱۳ ص ۳ و عمده القاری ج ۱۵ ص ۲۴۳ و ج ۱۸ ص ۲۱۷ و ج ۱۹ ص ۶۵ و ج ۲۳ ص ۱۰۶ و ۱۳۷ و ۱۴۰ و ج ۲۴ ص ۱۷۶ و تحفه الأحوذی ج ۷ ص ۹۳ و ج ۹ ص ۶ و ۷ و مسند أبی داود الطیالسی ص ۳۴۳ و المصنف لابن أبی شیبه ج ۷ ص ۴۱۵ و ج ۸ ص ۱۳۹ و ۶۰۲ و مسند ابن راهویه ج ۱ ص ۳۷۹ و منتخب مسند عبد بن حمید ص ۳۶۵ و تأویل مختلف الحدیث ص ۲۱۷ و الآحاد و المثانی ج ۵ ص ۳۵۲ و السنن الکبری للنسائی ج ۱ ص ۶۶۹ و ج ۶ ص ۳۳۹ و ۴۰۸ و مسند أبی یعلی ج ۷ ص ۳۵ و ۴۰ و ۴۳۴ و ج ۹ ص ۱۰۲ و ۱۲۶ و صحیح ابن حبان ج ۱۶ ص ۳۴۴ و المعجم الأوسط ج ۱ ص ۱۲۵ و ج ۶ ص ۳۵۱ و ج ۷ ص ۱۶۶ و المعجم الکبیر ج ۷ ص ۲۰۷ و ج ۱۲ ص ۵۶ و ج ۱۷ ص ۲۰۱ و ج ۲۳ ص ۲۹۷ و مسند الشامیین ج ۳ ص ۱۶ و ۳۱۰ و ج ۴ ص ۳۴ و مسند الشهاب ج ۲ ص ۱۷۵ و الإستذکار لابن عبد البر ج ۵ ص ۱۱۱ و التمهید لابن عبد البر ج ۲ ص ۲۹۱ و ۲۹۲ و ۲۹۳ و ۳۰۱ و ۳۰۸ و ج ۱۹ ص ۲۲۲ و ریاض الصالحین للنووی ص ۱۳۸ و تخریج الأحادیث و الآثار ج ۱ ص ۲۴۱ و تغلیق التعلیق لابن حجر ج ۵ ص ۱۸۵ و ۱۸۷ و الجامع الصغیر للسیوطی ج ۲ ص ۴۴۹ و فیض القدیر ج ۵ ص ۴۵۰ و تفسیر جوامع الجامع ج ۳ ص ۸۵۶ و مجمع البیان ج ۱۰ ص ۴۵۹ و التفسیر الأصفی ج ۲ ص ۱۴۸۳ و التفسیر الصافی ج ۱ ص ۳۶۹ و ج ۵ ص ۳۸۲ و ج ۷ ص ۵۶۶ و تفسیر نور الثقلین ج ۵ ص ۶۸۰ و تفسیر کنز الدقائق ج ۲ ص ۱۹۵ و تفسیر المیزان ج ۳ ص ۳۸۰ و تفسیر القرآن للصنعانی ج ۲ ص ۳۷۱ و جامع البیان ج ۴ ص ۵۵ و تفسیر ابن أبی حاتم ج ۴ ص ۱۲۵۴ و معانی القرآن للنحاس ج ۲ ص ۳۸۲ و تفسیر الثعلبی ج ۳ ص ۱۲۶ و ج ۱۰ ص ۳۰۸ و تفسیر السمعانی ج ۲ ص ۷۷ و ج ۶ ص ۲۹۰ و تفسیر البغوی ج ۲ ص ۷۶ و زاد المسیر ج ۸ ص ۳۲۰ و الجامع لأحکام القرآن ج ۴ ص ۱۶۸ و ج ۶ ص ۳۶۱ و ۳۷۷ و تفسیر القرآن العظیم ج ۲ ص ۱۲۴ و ج ۳ ص ۲۶۱ و ج ۴ ص ۵۹۵ و الدر المنثور ج ۲ ص ۳۴۹ و ج ۵ ص ۹۶ و ج ۱۷ ص ۲۱۱ و ج ۲۲ ص ۴۵ و طبقات المحدثین بأصبهان ج ۳ ص ۲۳۴ و علل الدارقطنی ج ۵ ص ۹۶ و ج ۷ ص ۲۹۹ و تاریخ مدینه دمشق ج ۲۰ ص ۳۷۲ و ج ۳۶ ص ۸ و ج ۴۷ ص ۱۱۷ و سیر أعلام النبلاء ج ۱ ص ۱۲۰ و تاریخ المدینه لابن شبه ج ۴ ص ۱۲۵۱ و البدایه و النهایه ج ۶ ص ۲۳۱ و إمتاع الأسماع ج ۳ ص ۳۰۵ و ۳۰۶ و ج ۱۴ ص ۲۲۲ و ۲۲۳ و بشاره المصطفی للطبری ص ۲۱۷ و الدر النظیم ص ۴۴۴ و نهج الإیمان لابن جبر ص ۵۸۳ و العدد القویه للحلی ص ۱۹۸ و سبل الهدی و الرشاد الصالحی ج ۱۰ ص ۹۶ و ینابیع الموده للقندوزی ج ۱ ص ۳۹۸ و النصائح الکافیه لمحمد بن عقیل ص ۱۶۴ و ۱۶۵.

هل هذا الخلط متعمد:

و إذا راجعنـا نصوص ما جرى من خالـد على مالك بن نويره و أصـحابه، و على بنى جـذيمه، فإننا نشـهد ظاهره مثيره و هى: أن ثمه تشابها فى عرض ما جرى بين القضيتين فى عده مفاصل أساسيه.

فقد رأوهم يصلون، و يؤذنون فى كلا الواقعتين.

و حبسوا فى ليله بارده، و قتلوا لأن خالدا أمر أصحابهم بأن يدفئوا أسراهم، ففهموا ذلك على أنه أمر بالقتل.

و كلمه (أدفئوا فى لغه كنانه تعنى القتل).

و سمع خالد الواعيه بعد ان فرغوا منهم.

و اعترض على خالد فى قتلهم رجلان، هما: عبد اللّه بن عمر، و سالم مولى أبى حذيفه فى بنى جذيمه، أو عبد اللّه بن عمر و أبو قتاده فى قصه مالك و أصحابه. و قد كره خالد كلامهما فى كلتا الحادثتين.

بل إن أبا قتاده قد عاهد اللّه أن لا يشهد مع خالد حربا أبدا بعد قصه مالك بن نويره.

و تذكر روايه قصه مالك أيضا: سياقا يتوافق كثيرا مع سياق قصه بنى

جذيمه، فإن أصحاب خالد واجهوا أصحاب مالک تحت الليل، فأخذ أصحاب مالک السلاح، فقال أصحاب خالد: إنّا مسلمون.

فقالوا: و نحن المسلمون.

قلنا: فما بال السلاح معکم؟

قالوا: فما بال السلاح معکم؟

قلنا: فإن کنتم کما تقولون، فضعوا السلاح.

فوضعوا السلاح لقول خالد الخ .. (۱).

و هذا السياق بعينه موجود فی قصه بنی جذيمه کما تقدم.

فهل سبب هذا التشابه هو: أن محبی خالد أرادوا أن يقرنوا بين أبی بکر فی نصرته لخالد و دفاعه عنه، و بين حادثه بنی جذيمه، حيث لم يقتل النبی (صلی اللّه عليه و آله) خالدا حين أوقع بهم؟!

الإقواء فی الشعر المنقول:

و قد ظهر فی الأبيات المنقوله، خصوصا فی البيتين اللذين قال ابن هشام: إن أهل العلم بالشعر ينکرونهما لذلک القائل، ظهر فيها الإقواء، فی القافيه، فجاءت مرفوعه بدل أن تکون مکسوره، فقراءه المرفوع مکسورا إقواء فی الشعر.

اجتهاد خالد:

إن محبی خالد قد عذروا خالدا فيما فعله ببنی جذيمه بأنه اجتهد فأخطأ، رغم اعترافه لعمر: بأن الأمر ليس کذلک، و رغم أنه قد اعترفک.

۱- تاريخ الأمم و الملوک (حوادث سنه ۱۱ ه) ج ۳ ص ۲۷۹ و قد تقدمت مصادر ذلک.

لابن عوف بأنه قد قتلهم استجابه للإحن الجاهليه، فقد قال العامری:

(و إنما أنكر النبی (صلی اللّه علیه و آله) علی خالد، لأنه لم یتثبت فی أمرهم. ثم عذره فی إسقاط القصاص، لأن (أی قولهم: صبأنا) لیس تصریحا فی قبول الدین. و قد سأل عمر أبا بكر فی خلافته قتل خالد بن الولید بمالك بن نویره، فقال: لا أفعل، لأنه متأول الخ ..) (۱).

فتراه یصرح: بأن هذا هو نفس ما عذره به أبو بكر لقتله مالك بن نویره و أصحابه. ثم إقدامه علی الزنی بزوجه مالك فی نفس لیله قتله، كما تنبأ به مالك نفسه، فی نفس لیله قتله ..

و علی كل حال، فقد قالوا: إنه لما بلغ ذلك أبا بكر و عمر، قال عمر لأبی بكر: إن خالدا قد زنی، فاجلده.

قال أبو بكر: لا، لأنه تأول فأخطأ.

قال: فإنه قتل مسلما، فاقتله.

قال: لا، إنه تأول فأخطأ.

ثم قال: یا عمر! ما كنت لأغمد سیفا سله اللّه علیهم (۲).۲.

۱- بهجه المحافل للعامری ج ۱ ص ۴۴۴.
۲- راجع: تاریخ ابن شحنه (روضه المناظر) (مطبوع بهامش الكامل) حوادث سنه ۱۱ ه ج ۷ ص ۱۶۵ و (فی ط أخری لروضه المناظر) ج ۱ ص ۱۹۱ و ۱۹۲ و تاریخ أبی الفداء ج ۱ ص ۱۵۸. و راجع: تاریخ الخمیس ج ۲ ص ۲۰۹ و شرح المواقف ج ۸ ص ۳۵۸ و الغدیر ج ۷ ص ۱۶۰ و راجع: كنز العمال ج ۵ ص ۲۴۷ و مرآه الجنان ج ۲ ص ۱۲۰ وفیات الأعیان ج ۶ ص ۱۵ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۶ ص ۲۵۷ و تاریخ الأمم و الملوك ج ۲ ص ۵۰۳ و الكنی و الألقاب ج ۱ ص ۴۲.

و لكن ليت شعرى كيف يجيب هؤلاء على الأسئله التاليه:

كيف يصح الإجتهاد مع وجود النص على أن رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، لم يرسله مقاتلا، و إنما أرسله داعيا؟!

و كيف يصح الإجتهاد، مع النهى الصريح عن قتل المسلمين؟! فإنه لا يحل قتل المسلم إلا فى كفر بعد إيمان، أو زنى بعد إحصان، أو تعمده قتل مسلم (۱). أو فساد فى الأرض (۲)، و كل ذلك لم يكن ..

و إذا كان بنو جذيمه لم يحسنوا أن يقولوا: (أسلمنا)، فقالوا: (صبأنا)).

۱- راجع: مشكاه المصابيح ج ۲ ص ۲۸۵ و سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۸۴۷ و مصابيح السنه ج ۲ ص ۵۰۲ و الديات لابن أبى عاصم ص ۹ و عن صحيح البخارى ج ۶ ص ۲۵۲۱ و عن صحيح مسلم ج ۲ ص ۳۷ و (ط دار الفكر) ج ۵ ص ۱۸۷ و ج ۸ ص ۴۳ و راجع: تاريخ مدينه دمشق ج ۳۵ ص ۲۱۲ و المحلى لابن حزم ج ۱۱ ص ۶۸ و ميزان الحكمه ج ۳ ص ۲۴۹۹ و سنن أبى داود ج ۲ ص ۳۲۷ و السنن الكبرى للبيهقى ج ۸ ص ۱۲۸ و عمده القارى ج ۱۸ ص ۲۰۳ و ج ۲۴ ص ۶۱ و عون المعبود ج ۱۲ ص ۵ و المصنف لابن أبى شيبه ج ۶ ص ۴۱۷ و نصب الرايه ج ۴ ص ۱۰۹ و الدرايه فى تخريج أحاديث الهدايه ج ۲ ص ۹۶ و كنز العمال ج ۱ ص ۸۷ و ۹۲ و شرح مسند أبى حنيفه ص ۳۵۹ و كشف الخفاء ج ۲ ص ۳۶۷ و أحكام القرآن ج ۲ ص ۹۸ و ۲۹۲ و أضواء البيان ج ۳ ص ۱۳۴ و تاريخ الإسلام للذهبى ج ۳ ص ۴۴۵.

۲- كما نصت عليه الآيه الكريمه: إِنَّما جَزاءُ الَّذِينَ يُحارِبُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَساداً أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيا وَ لَهُمْ فِي الْآخِرَهِ عَذابٌ عَظِيمٌ (الآيه ۳۳ من سوره المائده).

- كما زعم أنصار خالد و محبوه- فإن صلاتهم، و أذانهم، و مساجدهم شاهد صدق على إسلامهم.

و لو قيل: إن ذلك لا يمنع من ارتدادهم بعد صلاتهم و أذانهم، فيصح قتلهم ..

فإننا نقول:

قد تقدم: أن خالدا قال لهم: ما أنتم؟

قالوا: مسلمون.

و لو أنهم كانوا قد عادوا إلى الإرتداد، فلما ذا اعترض الناس على خالد حين قتلهم؟!

و لما ذا غضب عليه رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)؟!

و لما ذا برئ إلى اللّه من فعل خالد ثلاث مرات؟!

و لما ذا لامه عمر، و عبد الرحمن بن عوف، و عمار، و عبد اللّه بن عمر، و سالم مولى أبى حذيفه؟!

و لما ذا لم يقتل أحد من الأنصار أسيره؟!

و لما ذا يعتذر خالد عن قتلهم: بأنه يريد أخذ ثار عوف؟!

و لما ذا .. و لما ذا ..

و من جهه أخرى: كيف يمكن لهؤلاء إثبات اجتهاد خالد، و هو كان حديث عهد بالإسلام؟ إلا أن يكون هؤلاء يرون أن الإجتهاد- كالنبوه- مقام إلهى يمنحه اللّه لمن يشاء!!

و أخيرا نقول:

إن زعمهم: أن خالدا تأول فأخطأ، فيه جرأه كبيره على خالد- بنظرهم

طبعا- و هو ذنب يستغفرون اللّه منه، فقد كان ينبغى أن يقولوا فيه مثل ما قالوه فى قاتل على أمير المؤمنين (عليه السلام)، فقد افتروا على ابن ملجم، فزعموا: أنه مجتهد مأجور على ما فعل.

و قال محمد بن جرير الطبرى فى التهذيب: (و لا خلاف بين أحد من الأمه أن ابن ملجم قتل عليا متأولا مجتهدا مقدرا على أنه على صواب) (۱).

و هذا هو نفس ما عذروا به أبا الغاديه قاتل عمار بن ياسر (۲).

اجتهاد خالد عند الخطابى:

قال الخطابى: (يحتمل أن يكون خالد نقم عليهم للعدول عن لفظ الإسلام، و لم ينقادوا إلى الدين، فقتلهم متأولا. و أنكر عليه النبى (صلى اللّه عليه و آله) العجله، و ترك التثبت فى أمرهم، قبل أن يعلم المراد من قولهم:

صبأنا) (۳).۸۳

۱- راجع: تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۸ و راجع: مغنى المحتاج ج ۴ ص ۱۲۴ و تلخيص الحبير ج ۴ ص ۴۶ و المحلى لابن حزم ج ۱۰ ص ۴۸۴ و الجوهر النقى ج ۸ ص ۵۸ و خلاصه عبقات الأنوار ج ۳ ص ۶۱ و الغدير ج ۱ ص ۳۲۳ و ج ۹ ص ۳۹۳ و ج ۱۰ ص ۳۴۱ و المجموع للنووى ج ۱۹ ص ۱۹۷ و المبسوط للسرخسى ج ۲۶ ص ۱۷۵ و الشرح الكبير ج ۱۰ ص ۷۶ و النص و الإجتهاد ص ۱۳.

۲- المحلى لابن حزم ج ۱ ص ۴۸۴ و الجوهر النقى (مطبوع بهامش سنن البيهقى) ج ۸ ص ۱۵۸ و الغدير ج ۱ ص ۳۲۸ و سماء المقال فى علم الرجال للكلباسى ج ۱ ص ۲۰.

۳- الفصل فى الملل و الأهواء و النحل ج ۴ ص ۱۶۱ و راجع: فتح البارى ج ۸ ص ۴۶ و السيره الحلبيه (ط دار المعرفه) ج ۳ ص ۲۱۱ و مرقاه المفاتيح ج ۷ ص ۴۸۷. الصحيح من السيره النبى الأعظم، مرتضى العاملى ج ۲۳ ۲۸۴ اجتهاد خالد عند الخطابى: ..... ص : ۲۸۳

و هو كلام بارد، و تأويل فاسد.

فأولا: إن مهمه خالد هى دعوتهم إلى اللّه تعالى، و تقريب مفاهيم الإسلام إلى أذهانهم، و إقامه الحجه عليهم، من خلال الأدله و الشواهد.

فإن لم يرق لهم الدخول فى الإسلام، فليس له أن يقاتلهم، فضلا عن أن يغدر بهم، ثم ياسرهم، و يعرضهم على السيف.

ثانيا: لا ندرى كيف يجوز له أو لغيره الإجتهاد فى مورد يحكم فيه العقل بلزوم الإحتياط بمراجعه النبى الكريم (صلى اللّه عليه و آله). الذى لم يفوض إليه أن يعمل باجتهاده، سواء أخطأ فيه، أم أصاب.

ثالثا: إنه حتى لو أن خالدا لم يستعجل فى أمر بنى جذيمه، بل تثبت من قصدهم بكلمه (صبأنا)، و علم أنهم قد رفضوا الإسلام، فإن قرار قتلهم أو استبقائهم لا يعود إليه. فالتثبت فى أمرهم، و معرفه مرادهم من كلمه صبأنا لا يفيد فى دفع اللوم عن خالد.

رابعا: قد تقدم: أنهم صرحوا بأنهم مسلمون، و صلوا مع خالد عده صلوات قبل أن يغدر بهم، و بنوا المساجد فى الساحات، و رفعوا الأذان، و كانوا بعد أسرهم يطلبون من المسلمين أن يمكنوهم من الصلاه، فكانوا يحلونهم من كتافهم، فإذا صلوا أعادوهم إليه.

خامسا: قد اعترف خالد لعمر، و اعترف لعبد الرحمن بن عوف: بأنه قد قتلهم لأحن، و ثارات، و عصبيات جاهليه.

اعتراض ابن عوف و سالم و ابن عمر:

و اعتراض عبد الرحمن بن عوف على خالد، و جواب خالد له يدل على

أن قتل بنى جذيمه لم يكن بسبب الفهم الخاطئ من قبل بنى كنانه، فإن خالدا لم يعتذر بذلک، بل اعتذر بأنه أراد أن يقتل قاتل عوف والد عبد الرحمن بن عوف.

كما أن السبب فى قتلهم إن كان هو الفهم الخاطئ من قبل بنى كنانه، فإن ملامه عبد الرحمن لخالد تصبح بلا معنى، فإن الخطأ فى الفهم يعتبر عذرا مقبولا عند الناس.

على أنه لو صح ذلک، فإن اتهام عبد الرحمن بن عوف لخالد بأن ما فعله من أمر الجاهليه، و أنه أراد أن يأخذ بثأر عمه الفاكه بن المغيره يصبح من البهتان الذى يقتضى مبادره النبى (صلى اللّه عليه و آله) إلى ردع ابن عوف عنه؛ فإنه من الظلم الظاهر، و من المنكر السافر.

و كل هذا الذى ذكرناه: يجرى أيضا بالنسبه لاعتراض ابن عمر و سالم مولى أبى حذيفه .. فقد كان على خالد أن يعتذر لهما: بأنه لا ذنب له فيما جرى .. بل الآخرون هم المخطئون فى فهم كلامه، فإن كان ثمه من لوم، فيجب أن يوجه إليهم، إن صح لوم من يخطئ فى فهم الكلام الموجه إليه.

التناقض و الاختلاف:

إن التناقض الظاهر فيما بين الروايات فى عرضها لما جرى لبنى جذيمه يشير إلى أن ثمه رغبه فى تعميه الأمور، و إثاره الشبهات حول حقيقه و حجم ما جرى، فعسى و لعل، و لعل و عسى يفيد ذلک فى إعاده شى ء من ماء الوجه لخالد، و لو أمام البسطاء و السذج من الناس.

و نحن لا نريد أن نفيض فى إظهار هذه التناقضات، بل نكل ذلک إلى

القارئ الكريم نفسه. فإن وضوح ذلك يدعونا إلى توفير الوقت لما هو أهم، و نفعه أعم.

أدفئوا أسراكم:

و زعموا: أنه لما كان وقت السحر، نادى خالد: من كان معه أسير فليدافّه، و المدافّه: الإجهاز عليه بالسيف.

و نقول:

من الذى قال: إن كنانه و العرب حول مكه تقول: أدفئوا، بمعنى اقتلوا؟

فإننا لم نجد شاهدا على ذلك سوى ما فى هذه الروايه.

غير أنهم ذكروا: أن قولهم: أدفأ الجريح بمعنى أجهز عليه، و قالوا: إن هذه لغه يمانيه (۱).

و بنو مدلج و كنانه كانتا تعيشان فى منطقه مكه، و ليستا يمانيتين.

كما أن الأسرى لم يكونوا جرحى، ليقال: إنهم فهموا من هذه الكلمه لزوم الإجهاز على من كان جريحا منهم!!

و قد صرحت الروايات: أن الذين كانوا مع خالد بن الوليدهم:

۱- من المهاجرين و الأنصار.

۲- من بنى سليم بن منصور.

۳- و من بنى مدلج بن مره.۹.

۱- راجع: أقرب الموارد ج ۱ ص ۳۳۹.

و من الواضح: أن بنى سليم بن منصور ينتهون إلى قيس بن عيلان بن مضر .. فأين كنانه من هؤلاء؟!

و المهاجرون هم عموما من قريش.

و الأنصار هم من الأوس و الخزرج، فالذين كانوا من كنانه هم بنو مدلج بن مره بن عبد مناف بن كنانه، و هؤلاء قله قليله، يعرفون لغه قريش، و يعرفون أن المتكلم معهم قرشى.

فلو صح: أن أحدا من كنانه ممن كان حاضرا قد وقع فى الغلط فعلا، فالمفروض هو: أن ينهاه رفقاؤه عن قتل أسيره، و يعرّفوه معنى كلام خالد.

النداء عند السحر!! لما ذا؟!:

ثم إننا لا ندرى لما ذا اختار خالد وقت السحر ليأمر أصحابه بقتل أسراهم؟ هل كان يريد أن يفرغ من هذا الأمر، و حينما يكون الأتقياء من صحابه النبى (صلى اللّه عليه و آله) نائمين، لا يشعرون بما يجرى، حتى يفرغ من جريمته؟!

لأن الظاهر: أن خالدا كان يخاف من ثوره كثير من الصحابه ضده، لو أنهم شهدوا تلك الجريمه النكراء، و الفضيحه الصلعاء، و الشنعاء.

و يكفى أن التاريخ لم يستطع أن يصرح لنا إلا باسم رجلين اعترضا على خالد فيما صنع، و من غير المعقول أن يمالئه على هذه الجريمه ثلاث مائه و خمسون رجلا قد صحبوا رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و عرفوا و رأوا بعضا من سياساته و مواقفه!!

فمن المتوقع أن يكثر المعترضون عليه، و لو لأجل التنصل من المسؤوليه

عما يحدث، و تسجيل موقف رافض، و لو على مستوى الشكليات.

كما أننا نستفيد من قول رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله): أما كان فيكم رجل رحيم؟! شاهدا و مؤيدا لما ذكرناه.

فإن الذين مارسوا القتل- على ما يظهر- قد وقع الإختيار عليهم بعنايه و دقه. أى أن خالدا قد سلم الأسرى لأناس يعرفهم بالقسوه، و بعدم الرحمه، حسبما أشارت إليه كلمات رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

فعل خالد من أمر الجاهليه:

إن من الأمور التى قررها الإسلام، وضع دماء الجاهليه، و عدم أخذ الناس بها. ربما لأنها إنما أريقت لا لأجل إحقاق حق، و إبطال باطل، و إنما انطلاقا من عصبيات مقيته و ثأرا يأخذ البرى ء بذنب المسى ء، و نصره لمفاهيم جاهليه و غير إنسانيه.

و المتأمل فى ما فعله خالد يجد: أنه لا يخرج عن هذا السياق، إن يكن يغرق فيه، و يغرق فى و حوله النتنه، و تبتهج روحه لما ينبعث منه من روائح عفنه.

لما ذا لم يعاقب النبى صلّى اللّه عليه و آله خالدا؟!:

و لا يشك أى مطلع منصف فى أن رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) قد غضب مما جناه خالد، و لم يكتف بالإعراض، بل شفع ذلك بتكرار البراءه إلى اللّه من فعله ثلاث مرات. ثم هو قد واجهه باللوم على ما بدر منه تجاه عبد الرحمن بن عوف الذى اعترض عليه بسبب ما صدر منه.

غير أن ثمه سؤالا يبقى بحاجه إلى جواب .. و هو:

لما ذا لم يأخذ النبى (صلى اللّه عليه و آله) خالدا بجريمته، ما دام أنه قد كان من المؤكد: أنه إنما قتل جماعه من المسلمين، و أنه لم يكن صادقا حينما ادّعى عليهم الكفر .. و أنه قد كذب على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) بادّعائه: أنه (صلى اللّه عليه و آله) هو الذى أمره بقتلهم؟!

و لعل الصواب أن يتضمن الجواب ما يلى:

إننا لا نريد أن نقول: إن قتل خالد يحبط مسعى النبى (صلى اللّه عليه و آله) لاستقطاب مستضعفى المنطقه، من حيث إن ذلك سيثير أمام الدعوه الإسلاميه ألف مشكله و مشكله، حين تتحرك زعامات قريش فى إعلام مسموم، يرمى إلى إثاره الشبهات فى حقانيه هذا الدين، و فى صحه قرارات النبى الكريم (صلى اللّه عليه و آله) ..

و لكننا نريد أن نكتفى بالقول: بأن ادّعاء خالد: أن بنى جذيمه كانوا كفارا حين قتلهم، قد كان بهدف إيجاد الشبهه فى أن يكون قد اشتبه عليه الأمر، فظن كفرهم، فقتلهم.

و هو و إن كان مخطئا فى ذلك بلا ريب، إلا أن خطأه هذا لا يبرر الاقتصاص لهم منه. بل هو يوجب أن يديهم إمام المسلمين، و هو رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) من بيت المال.

و قد بادر (صلى اللّه عليه و آله) إلى دفع الديه لهم، و تعويضهم عن كل ما فقدوه.

و القرائن و الدلالات و إن كانت متضافره على تكذيب هذه المزعمه.

و لكنها مزعمه تكفى لدفع غائله الاقتصاص من خالد، فإن الحدود تدرأ

بالشبهات.

و قد أشرنا مرات عديده إلی: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) لا یتعامل مع الناس علی أساس علم الشاهدیه، أو العلم الخاص الذی یمنحه اللّه تعالی إیاه، و إنما یتعامل معهم وفق ما تؤدی إلیه الوسائل العادیه المتوفره لدیهم، فهو یقضی بین الناس بالأیمان و البینات، و بما یوجبه الإقرار، و ما یراه بعینه، و یسمعه بأذنه ..

و توضیح آخر نضیفه هنا، و هو: أن خالدا، و إن کان منهیا عن القتال، لأن سریته سریه دعوه لا سریه قتال. و قد أخطأ فی قتاله لبنی جذیمه بلا ریب.

و لکن هناک أمران یفرضان تعاملا خاصا، یتناسب مع مقتضیاتهما و هما:

أولا: أن المسلم لا یقتل بالکافر .. فادّعاء کفرهم یجعل خالدا الذی قتلهم عمدا فی مأمن من القصاص. أی أن هؤلاء، و إن کانوا مسلمین فی واقع الأمر، و لکن خالدا یدّعی: أنه إنما قتلهم لظنه فیهم الکفر .. و هذه شبهه توجب دفع القصاص، کما قلنا.

ثانیا: إنه لا یجوز الإقدام علی أی تصرف یثیر الشبهه فی صحه و دقه و صوابیه التصرفات، التی تصدر عن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) .. فلا یجوز له أن یفعل ما یوجب شکهم فی نبوته، أو اتهامه فی عصمته ..

و لعل ذلک هو بعض فوائد عدم السماح له بأن یتعامل مع الناس بعلم الشاهدیه.

غضب النبی صلّی اللّه علیه و آله و إعراضه عن خالد:

قال البلاذری، و الواقدی: مکث رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)

معرضا عن خالد حينا، و خالد يتعرّض له (صلى اللّه عليه و آله)، و يحلف ما قتلهم على تره، و لا عداوه، و إنه لم يسمع منهم تشهّدا.

قال البلاذرى: فرضى (صلى اللّه عليه و آله) عنه و سماه بعد ذلك سيف اللّه.

قال الواقدى: فلما قدم على و وداهم، أقبل رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) على خالد، فلم يزل عنده من عليه أصحابه حتى توفى (صلى اللّه عليه و آله) ..

ثم ذكر حديث: لا تسبوا خالدا، فإنما هو سيف من سيوف اللّه سله على المشركين (۱).

و نقول:

قد تحدثنا فى موضع سابق من هذا الكتاب عن تسميه خالد ب (سيف اللّه)، و أنه أمر مكذوب، و أن خالدا إنما سل سيفه على المسلمين فى قضيه بنى جذيمه، و فى يوم البطاح حين قتل مالك بن نويره، و لم نجد له أيه نكايه فى المشركين، بل كان هو السبب فى هزيمه المسلمين فى مؤته، بعد أن كان النصر منهم على أعظم أمبرطوريه فى ذلك العصر قاب قوسين أو أدنى، ثم كان بعد ذلك الرجل الذى تولى إخضاع المسلمين لأبى بكر، و قتلهم على ذلك بلا رحمه و لا شفقه!!۵.

۱- أنساب الأشراف للبلاذرى ج ۱ ص ۳۸۱ و المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۸۳ و سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۳ و مجمع الزوائد ج ۹ ص ۳۴۹ و مسند أبى يعلى ج ۱۳ ص ۱۴۳ و تاريخ مدينه دمشق ج ۱۶ ص ۲۴۳ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۷ و المطالب العاليه ج ۱۶ ص ۳۰۹ و فضائل الصحابه ج ۲ ص ۸۱۵.

و غضب النبی (صلی اللّه علیه و آله) و إعراضه عن خالد، لعله لأجل دلاله الناس عن حقیقه: أن خالدا لیس صادقا فیما یدّعیه.

و أن الشبهه التی أراد أن یتلطی خلفها و إن کانت توجب درء الحد عنه فی ظاهر الأمر، و لکنها شبهه قائمه علی الخداع و التضلیل، و لذلک عامله (صلی اللّه علیه و آله) وفق ما ادّعاه لنفسه من جهه .. ثم بیّن له الحقیقه و الواقع، لیفهمه: أن القبول منه لا یعنی أنه قد تمکن من خداع النبی (صلی اللّه علیه و آله) من جهه أخری، فلا یظنن أنه قادر علی التلاعب بقرارات النبی (صلی اللّه علیه و آله) و المسلمین، و التأثیر علی سیاساتهم، بما یدبره من مکائد و مصائد. فهو إنسان مکشوف و معروف لدی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) ..

فلئن دفع عن نفسه القتل بما خادع به النبی (صلی اللّه علیه و آله) و المسلمین هذه المره، فإنه قد لا یسلم من ذلک فیما لو سولت له نفسه ذلک مره أخری.

الفصل الثالث: نصوص أخرى أوضح و أصرح

اشاره

أربع مائه قتيل من بنی جذيمه:

قال ابن حبيب البغدادی: (بعث رسول اللّه (صلی اللّه عليه و آله) خالد بن الوليد إلی بنی جذيمه بن عامر، فقاتلهم علی ماء لهم، يقال له:

الغميصاء (۱)، فقتل منهم أربع مائه غلام) (۲).

و صرح المؤرخون: بأن خالدا أكثر القتل فی بنی جذيمه (۳).

و لكن محبی خالد يسعون بكل قوه لتقليل عدد القتلی، و لكن القتلی كانوا من الكثره بحيث لم يجدوا مناصا من الإعتراف بذلك، فقد رووا عن رجل من بنی جذيمه، مبيض؛ قال: سمعت خالد بن إلياس يقول: بلغنا أنه قتل منهم قريبا من ثلاثين رجلا (۴).

و هذا الرقم رغم أنه كثير فی نفسه، و لكن حديث ابن حبيب عن قتل۴.

۱- الغميصاء: موضع فی الباديه قرب مكه إلی جهه يلملم.

۲- المنمق (ط الهند سنه ۱۳۸۴ ه) ص ۲۴۸ و (نسخه مخطوطه) ص ۲۰۹.

۳- المنمق ص ۲۵۲ و ۲۵۹ و (نسخه مخطوطه) ص ۲۱۱ و ۲۱۲ و راجع: الوسائل (ط مؤسسه آل البيت) ج ۱ ص ۱۷ و النص و الإجتهاد ص ۴۶۰ و مكاتيب الرسول ج ۲ ص ۶۲۷ و موسوعه الإمام علی بن أبی طالب (عليه السلام) ج ۱ ص ۲۶۶.

۴- المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۸۴.

أربع مائه غلام، يـدل على كثره هائله فى عـدد القتلى، تجعل من الصـعب علينا تصـديق كلام منسوب إلى رجل مجهول من بنى جذيمه، عن خالد بن إلياس الضعيف فى نفسه أيضا، الذى وصفه ابن معين بأنه: ليس بشى ء، و لا يكتب حديثه (۱).

و قال البخارى: ليس بشى ء منكر الحديث (۲).

و قال أحمد و النسائى: متروك (۳).

و قال أبو حاتم: ضعيف الحديث، منكر الحديث (۴).

و قال أبو زرعه: ضعيف ليس بقوى. سمعت أبا نعيم يقول: لا يسوى حديثه فلسين (۵).

و قال النسائى مره: ليس بثقه، و لا يكتب حديثه (۶).۱.

۱- عمده القارى ج ۵ ص ۲۸۶ و ميزان الإعتدال ج ۲ ص ۴۰۸ و نصب الرايه للزيلعى ج ۱ ص ۴۶۴.
۲- عمده القارى ج ۵ ص ۲۸۶ و نصب الرايه للزيلعى ج ۱ ص ۴۶۴ و الكامل لابن عدى ج ۳ ص ۵ و تحفه الأحوذى ج ۸ ص ۶۸ و تهذيب التهذيب ج ۳ ص ۷۰ و ۷۱.
۳- ميزان الإعتـدال ج ۱ ص ۶۲۷ و ۶۲۸ و تهـذيب التهذيب ج ۳ ص ۷۰ و ۷۱ و عمـده القارى ج ۵ ص ۲۸۶ و نصـب الرايه للزيلعى ج ۱ ص ۴۶۴ و ضعفاء العقيلى ج ۲ ص ۳ و الجرح و التعديل ج ۳ ص ۳۲۱ و الكامل لابن عدى ج ۳ ص ۵ و بحر الدم للمبرد ص ۴۸ و تحفه الأحوذى ج ۸ ص ۶۸ و تهذيب التهذيب ج ۳ ص ۷۰.
۴- تخريج الأحاديث و الآثار ج ۱ ص ۴۲ و نصب الرايه للزيلعى ج ۱ ص ۴۶۴ و تهذيب التهذيب ج ۳ ص ۷۰.
۵- الجرح و التعديل ج ۳ ص ۳۲۱ و تهذيب التهذيب ج ۳ ص ۷۰.
۶- تحفه الأحوذى ج ۸ ص ۶۸ و تهذيب التهذيب ج ۳ ص ۷۱.

و ضعّفه أيضا: يعقوب بن سفيان، و ابن عدى، و الترمذى، و ابن شاهين، و الساجى، و محمد بن عمار، و ابن مثنى، و البزار، و ابن حبان، و الحاكم، و النقاش،.

و قال ابن عبد البر: ضعيف عند جميعهم (۱).

و لو استطاع محبوا خالد إنكار أصل وجود قتلى لما ترددوا فى ذلك.

القسوه و الغلظه:

قد ذكرت هذه الحادثه بمراره ظاهره فى أشعار عدد من الناس، و قد تركت أثرها فى وجدانهم و فى مشاعرهم الإنسانيه، فراجع بعض ما قيل فى ذلك فى كتاب السيره النبويه لابن هشام، و المنمق، و غير ذلك.

و لسنا بحاجه إلى التدليل على فظاعه ما جرى، فإن الحوامل قد أسقطن أجنتهن، و قد محقت تلك القبيله عن بكره أبيها، فى مالها، و فى رجالها، الذين لم ينج منهم إلا الشريد، و إلا الأسرى الذين أطلقهم الأنصار، و بعض من غيرهم .. و كان خالد و بنو سليم هم الأعتى و الأقسى، و الأغلظ أكبادا فإن بنى سليم قد قتلوا جميع من كان فى أيديهم من الأسرى، و لم يفلت منهم احد ..

و يكفى للتدليل على حقيقه خالد و أعوانه، قول النبى (صلى اللّه عليه و آله) لهم: (أما كان فيكم رجل رحيم)؟!

ابن واضح يروى ما جرى:

أما النص الذى ذكره ابن واضح فهو التالى: (بلغ جذيمه: أن خالدا قد۱.

۱- تهذيب التهذيب ج ۳ ص ۷۰ و ۷۱.

جاء و معه بنو سليم، فقال لهم خالد: ضعوا السلاح.

فقالوا: إنا لا نأخذ السلاح على اللّه، و على رسوله، و نحن مسلمون.

فانظر ما بعثك رسول اللّه له، فإن كان بعثك مصدقا، فهذه إبلنا و غنمنا، فاغد عليها.

قال: ضعوا السلاح.

قالوا: إنا نخاف أن تأخذنا بإحنه الجاهليه.

فانصرف عنهم، و أذّن القوم و صلوا.

فلما كان السحر شنّ عليهم الخيل، فقتل المقاتله، و سبى الذريه.

فبلغ رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) فقال: اللهم إنى أبرأ إليك مما صنع خالد. و بعث على بن أبى طالب (عليه السلام) فأدى إليهم ما أخذ منهم، حتى العقال، و ميلغه الكلب. و بعث معه بمال ورد من اليمن، فودى القتلى، و بقيت منه بقيه. فدفعها على (عليه السلام) إليهم على أن يحلوا رسول اللّه مما علم و مما لا يعلم.

فقال رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله): لما فعلت أحب إلى من حمر النعم.

و يومئذ قال لعلى (عليه السلام): فداك أبواى.

و قال عبد الرحمن بن عوف: و اللّه، لقد قتل خالد القوم مسلمين.

فقال خالد: إنما قتلتهم بأبيك عوف بن عبد عوف.

فقال له عبد الرحمن: ما قتلت بأبى، و لكنك قتلت بعمك الفاكه بن المغيره (۱).ه.

۱- تاريخ اليعقوبى (ط صادر) ج ۲ ص ۶۱ و راجع المصادر المتقدمه.

الأموال من اليمن!!:

و ذكر البلاذرى و غيره: أن المال الذى أعطاه (صلى اللّه عليه و آله) لبنى جذيمه كان قد اقترضه، فصرفه فى ذلك (۱).

و قد تقدم: أنهم ذكروا: أن المال الذى اقترضه من صفوان بن أميه، و حويطب، و ابن أبى ربيعه قد ودى منه قتلى بنى جذيمه (۲).

و لكن اليعقوبى قال: إنه قد أدى ديات القتلى من مال ورد إليه من اليمن.

و نقول:

قد عرفنا: أن أموال بنى جذيمه قد قسمت، و لم يعد يمكن رد اعيانها، فردّ (صلى اللّه عليه و آله) عليهم مثل ما أخذ منهم، حتى لقد أعطاهم عوضا عن ميلغه الكلب، و حبال الرعاه، و ما إلى ذلك.

كما أنه قد أعطاهم ديات قتلاهم. و ديات القتلى تكون فى العاده مبالغ كبيره جدا، قد يحتاج أداؤها إلى التماس المال من أكثر من اتجاه. و قد يحتاج من عليه ديه إلى أن يسير فى العرب طلبا للمعونه منها، خصوصا إذا تعددت الديات. فكيف إذا بلغت العشرات و المئات، كما هو الحال فى قضيه بنى جذيمه، حيث أكثر خالد من القتل فيهم، حتى ذكر البعض رقم أربع مائه غلام.

مهما اقترض (صلى اللّه عليه و آله) من أموال، فإنه لا يمكن اقتراض ما۲.

۱- أنساب الأشراف ج ۱ ص ۳۸۱.

۲- المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۸۲.

يفى بديات عشر معشار هؤلاء.

خصوصا إذا لاحظنا ما يحتاج إليه جيش يزيد على عشره آلاف مقاتل من نفقات عظيمه.

أما ما ذكروه: من أنه (صلى اللّه عليه و آله) قد ودى القتلى مما اقترضه من صفوان بن أميه و غيره، فهو لا- يعدو كونه مجرد مزحه من قائله.

خصوصا مع التصريح بأنه (صلى اللّه عليه و آله) قد اقترض ذلك المال ليعين به ضعفاء أصحابه .. و لا شك فى أن كثره هؤلاء الضعفاء ظاهره، تتناسب مع عدد عشره آلاف مقاتل، قد جاؤوا من بلاد بعيده، و ليس لهم مصدر رزق فى هذه البلاد، و قد جاؤوا محاربين غير مسالمين، و لا متاجرين.

و أما المال الذى جاء من اليمن، فهو ليس من غنائم الحرب، لأنه (صلى اللّه عليه و آله) لم تكن له سرايا، و لا كتائب تعمل فى تلك المناطق، بل كان كل ما يمكنه أن يستفيد منه فى مجال القتال قد وظفه فى تجهيز هذا الجيش إلى مكه و محيطها، ليحسم الأمور فيها، و يدخل المنطقه بأسرها فى مرحله جديده من التوجهات و الطموحات، و التخطيط، و الحركه، و العمل.

كما أن المفروض هو: أنه (صلى اللّه عليه و آله) لم يكن قد بسط سلطته على منطقه اليمن .. و لم يكن له تجار يعملون فيها على تحصيل المال، و إمداده به ..

كما أن اليمن نفسها لم يكن لها ذلك التميّز و التفرد، و الأهميه فى إنتاج المال. فقد كانت مناطق الشام، و بلاد الروم، و فارس اكثر أهميه منها من هذه الجهه.

يضاف إلى ما تقدم: أنه (صلى اللّه عليه و آله) كان يريد أن يباغت قريشا بالجيوش، و هو إنما يجمع جيوشه من منطقه المدينه و ما هو قريب منها،

و هی تقع لجهه الشام .. و الیمن تقع فی الجهه المقابله بالنسبه لموقعه من مکه، فأی تحرک من جهه الیمن باتجاه المدینه سوف یفتضح أمره لدی أهل مکه، و الحاله أنه یرید أن یباغتهم ..

کما أنه (صلی اللّه علیه و آله) لم یکن قد استفاد صداقات فی تلک البلاد، و لا أنشأ علاقات مع ملوکها، و مع أصحاب الأموال فیها، تدعوهم لتقدیم مبالغ ضخمه له، تسمح بإعطاء عشرات، بل مئات الدیات لأهلها.

فإن کان ثمه من مبادرات فی هذا الاتجاه، فهی تقتصر علی أمور جزئیه جدا، و رمزیه، مثل: جاریه، فرس، غلام، شی ء من الطیب، خاتم، حله، حمار، مکحله، شی ء من العسل و نحو ذلک .. فراجع إحصائیات هدایا ملک الحبشه له .. رغم أنه کان مسلما، و کذلک إحصائیات هدایا المقوقس، أو غیره .. فإنها کلها لا تخرج عن هذا السیاق ..

و یبقی السؤال:

من الذی جاءه (صلی اللّه علیه و آله) بهذا المال الهائل من الیمن، و لما ذا؟!

إننا إذا استبعدنا احتمال الإمداد الغیبی الإلهی، فلا نجد جوابا مقنعا، و معقولا، و مقبولا إلا أن نقول:

إن هذا یشیر إلی: أن الإسلام کان قد فشا فی الناس فی مناطق الیمن، بصوره طوعیه. و کان أولئک المسلمون یرسلون إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بزکواتهم، و أخماس أموالهم، و صدقاتهم، و سائر ما یتوجب علیهم ..

و من غیر البعید أیضا: أنهم کانوا حین یسمعون بمسیره (صلی اللّه علیه و آله) إلی مکه بهذا الجیش العظیم، الذی یحتاج إلی نفقات کبیره جدا، و لا بد من المساعده فیها .. یدعوهم شعورهم بالمسؤولیه و الواجب المتمثل بحفظ

الإسـلام، و حفظ النبی الأکرم (صلی اللّه علیه و آله) و المسلمین إلی بذل کل غال و نفیس فی هذا السبیل، و تخرج المسأله عن کونها مجرد تبرعات و تطوع، لتصبح واجبا عقلیا و دینیا و أخلاقیا، لا بد من امتثاله علی أکمل و أتم وجه و أوفاه.

و لعل هذا المال کان خلیطا من ذلک کله ..

تفدیه النبی صلّی اللّه علیه و آله علیا علیه السّلام بأبویه:

و قد تقدم: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) فی قضیه بنی جذیمه قد فدّی علیا (علیه السلام) بأبویه ..

و قد یستفاد من سیاق کلام الیعقوبی: أن ذلک کان شائعا و معروفا ..

فقد قال: (و یومئذ قال لعلی: فداک أبوای)

فکأن هذا الأمر کان معروفا و شائعا. و قد أراد تعیین زمان حصوله و حسب ..

و مهما یکن من أمر: فإن هذا یکذب ما زعموه: من أن النبی (صـلی اللّه علیه و آله) قد قال لسعد فی یوم أحد: ارم فداک أبی و أمی.

و أن علیا (علیه السـلام) قال: ما سـمعت النبی (صلی اللّه علیه و آله) جمع أبویه لأحد إلا لسعد (۱). فإن المقصود: هو سرقه هذه الفضیله من علیی.

۱- راجع: المغازی للواقدی ج ۱ ص ۲۴۱ و السیره الحلبیه ج ۲ ص ۲۲۹ و تاریخ الخمیس ج ۱ ص ۴۳۳ و المجموع للنووی ج ۱۹ ص ۲۸۸ و مسند أحمد ج ۱ ص ۱۳۷ و صحیح البخاری ج ۳ ص ۲۲۸ و ج ۵ ص ۳۲ و ۳۳ و ج ۷ ص ۱۱۶ و صحیح مسلم ج ۷ ص ۱۲۵ و سنن الترمذی ج ۴ ص ۲۱۱ و ج ۵ ص ۳۱۴ و فضائل الصحابه للنسائی ص ۳۴ و المستدرک للحاکم ج ۲ ص ۹۶ و السـنن الکـبری للبیهقی ج ۹ ص ۱۶۲ و شـرح مسلم للنووی ج ۱۵ ص ۱۸۴ و فتـح الباری ج ۶ ص ۶۹ و ج ۷ ص ۶۶ و عمـده القاری ج ۱۴ ص ۱۴۲ و ۱۸۵ و ج ۱۷ ص ۱۴۸ و ۱۴۹ و ج ۲۲ ص ۲۰۴ و الأـدب المفرد للبخاری ص ۱۷۴ و مکارم الأخلاق لابن الدنیا ص ۶۳ و کتاب السنه ص ۶۰۰ و السنن الکبری للنسائی ج ۵ ص ۶۱ و ج ۶ ص ۵۶ و ۵۷ و ۵۸ و ۵۹ و مسند أبی یعلی ج ۱ ص ۳۳۴ و ج ۲ ص ۳۵ و صحیح ابن حبان ج ۱۵ ص ۴۴۷ و مصادر کثیره أخری.

(علیه السلام)، ثم منحها لأی کان من الناس.

و قد أرادوا أن یستعینوا بعلی نفسه فی ذلک، و إمعانا منهم فی الکید، و مبالغه فی الإیهام و الإبهام.

و زعموا أیضا: أنه (صلی اللّه علیه و آله) قد قال للزبیر یوم أحد و قریظه:

فداک أبی و أمی (۱).ی.

۱- السیره الحلبیه ج ۲ ص ۲۲۹ و ۲۱۷ و ۳۲۷ و ۳۲۸ عن الشیخین، و الترمذی، و حسّنه، و التاریخ الکبیر للبخاری ج ۶ ص ۱۳۹ و السیره النبویه لدحلان ج ۲ ص ۵ و ۱۰ و سبل الهدی و الرشاد ج ۴ ص ۵۶۲ و حدائق الأنوار ج ۲ ص ۵۹۰ عن الصحیحین، و صحیح البخاری، کتاب أصحاب النبی (صلی اللّه علیه و آله)، باب مناقب الزبیر، و فضائل الصحابه للنسائی ص ۳۴ و فتح الباری ج ۱۰ ص ۴۶۹ و عمده القاری ج ۱۴ ص ۱۴۲ و ج ۱۶ ص ۲۲۵ و ج ۲۲ ص ۲۰۴ و تحفه الأحوذی ج ۸ ص ۹۶ و المصنف لابن أبی شیبه ج ۷ ص ۵۱۰ و ج ۸ ص ۵۰۱ و ۵۰۳ و کتاب السنه ص ۵۹۷ و السنن الکبری للنسائی ج ۵ ص ۶۱ و ج ۶ ص ۵۸ و مسند أبی یعلی ج ۲ ص ۳۵ و الإستیعاب ج ۲ ص ۵۱۳ و کنز العمال ج ۱۳ ص ۲۰۶ و ۲۰۸ و ۲۱۰ و ۲۱۱ و الطبقات الکبری لابن سعد ج ۳ ص ۱۰۶ و تاریخ ابن معین ج ۲ ص ۵۶ و مصادر کثیره أخری.

و قـد فات هؤلاء: أن عبـد اللّه و آمنه بنت وهب أجل و أعظم عنـد اللّه من أن يفـدّى النبى (صـلى اللّه عليه و آله) بهما سـعدا و الزبير، اللذين ظهرت منهما المخزيات، و الموبقات، فإن عبد اللّه بمقتضى حديث ابن عباس، و أبى جعفر، و حديث أبى عبد اللّه (عليهما السلام) فى جوابه عن قول اللّه عز و جل وَ تَقَلُّبَکَ فِی السَّاجِدِینَ (۱) قال: يرى تقلبه فى أصلاب النبيين من نبى إلى نبى حتى أخرجه من صلب أبيه من نكاح غير سفاح من لدن آدم (عليه السلام) (۲). يدل على نبوه عبد اللّه- و لو لنفسه- و لا يمكن أن يكون النبى (صلى اللّه عليه و آله) فداء لإنسان عادى، يرتكب المعاصى، و يقع فى الموبقات.

قال المجلسى عن آباء النبى (صلى اللّه عليه و آله): (بل كانوا من الصديقين، إما أنبياء مرسلين، أو أوصياء معصومين) (۳).۷.

۱- الآيه ۲۱۹ من سوره الشعراء.

۲- راجع: البحار ج ۱۵ ص ۳ و ج ۱۶ ص ۲۰۴ و ج ۸۶ ص ۱۱۸ و ميزان الحكمه ج ۴ ص ۳۰۱۹ و تفسير مجمع البيان ج ۷ ص ۳۵۸ و التفسـير الصافى ج ۴ ص ۵۴ و تفسير نور الثقلين ج ۴ ص ۶۹ و تفسير مجمع البيان ج ۷ ص ۳۵۸ و تفسير الميزان ج ۱۵ ص ۳۳۶ و راجع: مـدينه المعاجز ج ۱ ص ۳۴۷ و مجمع الزوائـد ج ۷ ص ۸۶ و ج ۸ ص ۲۱۴ و إختيـار معرفه الرجال ج ۲ ص ۴۸۸ و تفسير السمعانى ج ۴ ص ۷۱ و تفسير القرآن العظيم ج ۳ ص ۳۶۵ و معجم رجال الحديث ج ۱۸ ص ۱۳۲ و سبل الهدى و الرشاد ج ۱ ص ۲۳۵ و السيره الحلبيه (ط دار المعرفه) ج ۱ ص ۴۹.

۳- البحار ج ۱۵ ص ۱۱۷.

لما ذا ينكسر عمر؟!.

عن ابن عمر قال: قال عمر لخالد بن الوليد: و يحك يا خالد!! أخذت بنى جذيمه بالذى كان من أمر الجاهليه؟! أو ليس الإسلام قد محا ما كان فى الجاهليه؟!

فقال: يا أبا حفص، و اللّه، ما أخذتهم إلا بالحق! أغرت على قوم مشركين، فامتنعوا، فلم يكن لى بد إذا امتنعوا من قتالهم. فأسرتهم، ثم حملتهم على السيف!!

فقال عمر: أى رجل تعلم عبد اللّه بن عمر؟

قال: أعلمه- و اللّه- رجلا صالحا.

قال: فهو أخبرنى غير الذى أخبرتنى. و كان معك فى ذلک الجيش!.

فقال خالد: فإنى أستغفر اللّه و أتوب إليه.

فانكسر عنه عمر، و قال: و يحک إئت رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) يستغفر لک (۱).

و نقول:

إن ما تضمنته هذه الروايه غريب و عجيب.

أولا: لما ذا ينكسر عنه عمر حين اعترف له بجريمته النكراء؟!

أ ليس المفروض: أن ينشط عمر فى لومه و تقريعه، و فى المطالبه بالإقتصاص۶.

۱- كنز العمال ج ۱۰ ص ۵۸۹ و ۵۹۰ عن الواقدى، و ابن عساكر. و نقل عن تاريخ مدينه دمشق ج ۱۶ ص ۲۳۵ و المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۸۰ و ۸۸۱ و بغيه الطلب فى تاريخ حلب لابن عديم الحلبى ج ۷ ص ۳۱۴۶.

منه؟! تماما كما فعل مع أبى سفيان حين رآه مع العباس فى مر الظهران، و كما فعل مع سهيل بن عمرو فى الحديبيه، و مع حاطب بن أبى بلتعه فى المدينه قبل المسير إلى فتح مكه.

ثانيا: إن عمر قد عودنا فى المواقف المشابهه التشدد مع هذا النوع من الناس إلى حد التمرد على توجيهات رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) و الإصرار على ما يخالفها، كما جرى فى قصه حاطب بن أبى بلتعه فى فتح مكه. و فى غيرها مما كان يبادر فيه إلى الطلب من رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) بأن يأذن له بضرب عنق هذا و ذاك ..

و لكنه رغم ما كان بينه و بين خالد من كدورات، ظهرت آثارها فى بعض الأحيان، فإنه لا يفرّط بخالد فى اللحظات الحاسمه، و منها هذه اللحظه، التى لو بادر فيها إلى السعى لإحقاق الحق، و مجازاه خالد، الذى اعترف له بجريمته، لكانت الضربه القاتله لخالد، و لو على الصعيد الإجتماعى العام ..

ثالثا: قد أظهرت هذه الروايه: أن خالدا كان يكذب على النبى (صلى اللّه عليه و آله) و على عمر، و على عبد الرحمن بن عوف، و على عمار، و ابن عمر، و سالم، و على سائر الناس و كان يحلف لهم الأيمان ليقنعهم بمكذوباته ..

و لكن عمر لم يعترض على خالد فى ذلك، و لو بمقدار نصيحه يسديها له، يحذره فيها من عواقب الكذب فى الدنيا و الآخره ..

مع أن عمر كان قد أظهر استبشاعه لجريمه خالد، و أنّبه و أعان عبد الرحمن بن عوف عليه، فلما ذا نشط ضده هناك، ثم تراجع و انكسر هنا؟

رابعا: هل نستطيع أن نستفيد من سير الأحداث: أن عمر بن الخطاب

كان يسعى لانتزاع اعتراف من خالد، من شأنه أن يجعل خالدا رهينه فى يده. لكى يحد من عنفوانه معه هو، و طغيانه عليه .. و لم يكن يريد أن يجرى أحكام الإسلام فيه. و لا كان يريد أن ينال هذا الظالم جزاءه العادل ..

هل لأن خالدا كان على مثل رأيه فى على (عليه السلام) و حزبه و محبيه، و يمكن أن يكون مفيدا لهم فى مشروعهم الذى يخططون له، و يعملون من أجله؟!

أم لأن خالدا كان من قومه قريش، الذين يتعصب لهم، و يريد أن يحميهم، و أن يحفظهم و ينصرهم، و لو أوغلوا فى دماء المسلمين، و هتكوا أعراضهم، و نهبوا اموالهم؟!

إن الوقائع المختلفه تؤكد على أن كلا هذين الأمرين كانا محط نظر عمر بن الخطاب فى أمثال هذه الحالات ..

الريب فى موقف المهاجرين:

و قد أجملت بعض الروايات، أو حاولت أن تزوّر القول، حين زعمت:

أن المهاجرين و الأنصار لم يقتلوا أسراهم ..

غير أن ملاحظه سائر الروايات، خصوصا سياق روايات الواقدى فى مغازيه تعطى: أن الأنصار فقط هم الذين اتخذوا الموقف الحازم و الجازم فى هذا الأمر.

و لذلك يلاحظ: أن التنويه بموقفهم كان هو الأصرح و الأقوى ..

بل إن عددا من الروايات قد اقتصرت على ذكر امتناع الأنصار عن قتل أى أسير كان فى يدهم. و لم تذكر اسم أحد سوى أفراد قليلين من

غيرهم صرحت بأسمائهم ..

فلاحظ على سبيل المثال قول أياس بن سلمه عن أبيه قال: كنت مع خالد بن الوليد، و كان فى يدى أسير، فأرسلته و قلت: اذهب حيث شئت، و كان مع الناس من الأنصار أسارى، فأرسلوهم (۱).

فهو يصرح باسم الأنصار، و لم يذكر المهاجرين.

و عن ابن عمر قال: و أرسلت أسيرى، و ما أحب أنى قتلته، و أن لى ما طلعت عليه شمس أو غربت. و أرسل قومى معى من الأنصار قتلاهم (۲).

فقد ذكر: أن خصوص الأنصار هم أرسلوا أسراهم ..

و قد صرح أبو بشير المازنى: بأنه أخرج سيفه، ليضرب عنق أسيره، فقال له الأسير: يا أخا الأنصار، إن هذا لا يفوتك، انظر إلى قومك.

قال: فنظرت، فإذا الأنصار طرا قد أرسلوا أساراهم (۳).

و يدل على ذلك أيضا ما يلى:

خالد يغضب على الأنصار فقط:

عن خارجه بن زيد: لما نادى خالد بن الوليد فى الأسرى يدافّون، وثب بنو سليم على أسراهم، فدافّوهم. و أما المهاجرون و الأنصار فأرسلوا أسراهم.

فغضب على من أرسل من الأنصار.

فكلمه يومئذ أبو أسيد الساعدى، و قال: اتق اللّه يا خالد، و اللّه، ما كناق.

۱- المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۷۶.

۲- المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۷۷.

۳- المصدر السابق.

لنقتل قوما مسلمين.

قال: و ما يدريك؟!

قال: نسمع إقرارهم بالإسلام، و هذه المساجد بساحتهم (۱).

فهذه الروايه و إن كانت قد صرحت: بأن المهاجرين أرسلوا أسراهم أيضا، لكن لا شك بأن فيها بعض التدليس بالنسبه إلى المهاجرين، إذ لما ذا انصب غضب خالد على خصوص الأنصار؟! و كان راضيا عن المهاجرين.

ألا يدلنا ذلك على: أن المهاجرين قد فعلوا ما أرضاه، و لو بأن أرسل بعضهم اسراه، و قتل بعضهم من كان بيده؟!

أحقاد بنى سليم:

قال الواقدی: (فأما بنو سليم فقتلوا كل من كان فی أيديهم) (۲).

و السبب فی ذلک هو: أن بنی سليم كانوا متغيظين على بنی جذيمه فی حروب كانت بينهم، ببرزه (۳) و غيرها. و كانت بنو جذيمه قد أصابوهم ببرزه، و هم موتورون، يريدون القود منهم، فشجعوا عليه (۴).

و بذلک تتلاقى أحقاد بنی سليم مع أحقاد خالد بن الوليد، لتكون ثمرتها كارثه إنسانيه، و مذبحه بشريه هائله، تحمل معهما الخزی و العار،۸.

۱- المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۷۷ و إمتاع الأسماع ج ۲ ص ۷.

۲- المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۷۶.

۳- موضع فی ديار بنی كنانه. و فيه أوقعت بنو فراس بن مالک من بنی كنانه ببنی سليم (معجم ما استعجم ص ۱۵۲).

۴- المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۷۸.

لمرتكبيها، و لكل من أعانهم، أو مالأهم عليها.

لما ذا يكتّف بعضهم بعضا؟!.

و قد صرحت الروايات أيضا: بأنه لما وضع بنو جذيمه السلاح، قال لهم:

إستأسروا، فاستأسر القوم، فأمر بعضهم فكتف بعضا، و فرقهم فى أصحابه (۱).

فلما ذا هذا الإجراء يا ترى؟!

هل هو إجراء إحتياطى من خالد؟ لكى لا يغدر بنو جذيمه بأصحابه، حين يندفعون نحوهم لتكتيفهم؟!

و أى شى ء يمكنهم فعله فى هذا المجال؟! و أصحاب خالد مسلحون، و لا سلاح لدى بنى جذيمه؟ فأيه حركه تبدر منهم، فستكون سيوف أصحاب خالد على أتم الإستعداد لاصطلامهم و التهامهم.

أم أن خالدا اراد بهذا الإجراء الإمعان فى إذلال بنى جذيمه، و التلذذ بذلك ما شاء له هواه، و أتاحه له كيده و حقده؟!

قد يكون هذا هو الإحتمال الأصوب و الأقرب، و الأنسب بأخلاق أهل الغدر، و الخيانه، و قساه القلوب، و غلاظ الأكباد.

النبى صلّى اللّه عليه و آله ينتصر لعمار حين يقع فى خالد:

قالوا: و دخل عمار على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، فقال: يا رسولك.

۱- سبل الهدى و الرشاد ج ۶ ص ۲۰۰ عن ابن سعد، و راجع: تاريخ الخميس ج ۲ ص ۹۷ و المغازى للواقدى ج ۳ ص ۸۷۶ و الطبقات الكبرى لابن سعد ج ۲ ص ۱۴۷ و ۱۴۸ و عيون الأثر ج ۲ ص ۲۰۹ و زاد المعاد ج ۳ ص ۴۱۵ و غير ذلك.

اللّه، لقد حمش قوما قد صلوا و أسلموا. ثم وقع بخالد عند النبی (صلی اللّه علیه و آله). و خالد جالس لا یتکلم، فلما قام عمار وقع به خالد.

فقال النبی (صلی اللّه علیه و آله): مه یا خالد، لا تقع بأبی الیقظان، فإنه من یعاده یعاده اللّه، و من یبغضه یبغضه اللّه، و من یسفهه یسفهه اللّه (۱).

و نلاحظ هنا:

۱- إن عمارا لما وقع بخالد کان خالد جالسا .. و لم یکن عمار یخشی جواب خالد، لأن عمارا لا یقول إلا الحق، و لا یلهج إلا بالصدق. و لیس لدی خالد ما یصح أن یجیب به عمارا، فسکت ..

و حین خرج عمار بادر خالد إلی اغتنام الفرصه، فوقع فیه، حین أمن من الجواب الصارم الواضح، و الحازم الفاضح.

فجبهه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بما تقدم .. و تلک صفعه أخری استحقها مجرم قاتل، و کاذب علی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله).

۲- یلاحظ: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) کنّی عمارا و هو غائب بأبی الیقظان، تکرمه و إجلالا له، و لکنه خاطب خصمه باسمه مع أنه حاضر ..

و ذلک إمعانا منه فی توهین أمره، و تصغیر شأنه ..

یضاف إلی ذلک: أنه أمره بالکف و عدم متابعه الکلام، فقال له: مه یا خالد.

۳- إن کلام النبی (صلی اللّه علیه و آله) قد تضمن کشفا عن دوافع خالد تجاه عمار، و أن دافعه فیما یقوله فیه هو العداوه و البغض، و التسفیه.۲.

۱- المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۸۱ و ۸۸۲.

و أما موقف عمار، فهو بداعی: نصره الحق، و کبت الباطل، و التماسا لرضا اللّه تعالی.

دفاع الأتباع!! تزویر و اختراع!!:

و یروی محبو خالـد قضـیه بنی جـذیمه بصوره تختلف تماما عما أثبتته المصادر المختلفه، فعن عبـد الملک بن عبـد الرحمن بن الحارث، قال: أمر رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله) خالـد بن الولید أن یغیر علی بنی کنانه، إلا أن یسـمع أذانا، أو یعلم إسـلاما. فخرج حتی انتهی إلی بنی جذیمه، فامتنعوا أشد الإمتناع، و قاتلوا و تلبّسوا السـلاح؛ فانتظر بهم صلاه العصر و المغرب و العشاء لا یسمع أذانا، ثم حمل علیهم، فقتل من قتل، و أسر من أسر، فادّعوا بعد الإسلام.

قال عبد الملک: و ما عتب علیه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فی ذلک و لقد کان المقدم حتی مات.

و لقد خرج معه بعد ذلک إلی حنین علی مقدمته. و إلی تبوک.

و بعثه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) إلی أکیدر و دومه الجندل. فسبی من سبی ثم صالحهم.

و لقـد بعثه رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله) إلی بلحارث بن کعب إلی نجران أمیرا و داعیا إلی اللّه، و لقـد خرج مع رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فی حجه الوداع، فلما حلق رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) رأسه أعطاه ناصیته، فکانت فی مقدم قلنسوته. فکان لا یلقی أحدا إلا هزمه اللّه تعالی.

و لقـد نزل رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله) حین هبط من لفت (۱) فی حجته، و معه رجـل، فقال رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله): من هذا؟

فقال الرجل: فلان.

قال: بئس عبد اللّه فلان!

ثم طلع آخر، فقال: من الرجل؟

فقال: فلان.

فقال: بئس عبد اللّه فلان.

ثم طلع خالد بن الولید، فقال: من هذا؟

قال: خالد بن الولید.

قال: نعم عبد اللّه خالد بن الولید!

و قال رجل من بنی جذیمه مبیّض، قال: سمعت خالد بن إلیاس یقول:

بلغنا أنه قتل منهم قریبا من ثلاثین رجلا. انتهی (۲).

و نقول:

هکذا یزور هؤلاء حقائق التاریخ، کرمی لعیون خالد بن الولید، و من کان خالد فی خدمتهم، و یسعی فی تأیید و تشیید ملکهم و سلطانهم.

و إلیک طائفه من هذه الأکاذیب، التی تضمنتها الروایه المتقدمه، فهم یدّعون زورا:

۱- أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) أمر خالدا أن یغیر علی بنی کنانه. مع۴.

۱- اسم مکان.

۲- المغازی للواقدی ج ۳ ص ۸۸۳ و ۸۸۴.

أن الروايات تصرح: بأنه بعثه داعيا، و لم يبعثه مقاتلا.

۲- و تدّعی: أن بنی جذيمه قد امتنعوا أشد الامتناع .. مع أن الروايات تصرح: بأنه طلب منهم وضع السلاح، فوضعوه، و طلب منهم أن يكتف بعضهم بعضا، ففعلوا.

۳- تدّعی: أن بنی جذيمه قاتلوا .. و الروايات تصرح بضد ذلك.

۴- تقول: لقد تلبس بنو جذيمه السلاح.

و نقول:

و لكنهم عادوا فوضعوه لما طلب منهم خالد ذلك، فلما ذا تصر الروايه على التسويق لضد ذلك؟!

۵- و تقول: انتظر بهم خالد صلاه العصر، و المغرب، و العشاء، و لم يسمع أذانا. مع أن الروايات تصرح: برفع الأذان، و بوجود المساجد فی ساحاتهم، و كانوا و هم أسرى يصلون عند حضور أوقات الصلاه.

بل الروايه الصحيحه المتقدمه عن الإمام الباقر (عليه السلام) قد صرحت: بأنه قبل أن يغير عليهم نادى خالد بالصلاه، فصلى و صلوا، فلما كان وقت الفجر نادى بها فصلى و صلوا. ثم شن عليهم الغاره.

۶- و تدّعی: أنه بعد أن فعل بهم خالد ذلك ادّعوا الإسلام. مع أنهم قد صرحوا: بأنهم مسلمون بمجرد أن سألهم خالد عن حالهم، كما تقدم ..

۷- و تقول: إنه ما عتب النبی (صلى اللّه عليه و آله) على خالد. مع أن الروايات تقول: إنه أعرض عنه، و غضب عليه مده طويله ..

۸- تقول: إنه إنما قتل منهم ثلاثين رجلا فقط. مع أن ابن حبيب يصرح: بأنه قتل منهم اربع مائه غلام.

۹- تقول: کان خالد المقدم عند النبی (صلی اللّه علیه و آله) حتی مات .. مع أن غضبه علی خالد، و إعراضه عنه بعد فعلته هذه، ظاهر فی النصوص و الآثار، مع أن هذا الکلام لا شاهد له سوی دعوی قائلیه.

أما ما اعتبروه دلیلا علی تقدم خالد عند رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فهو ما یلی:

۱- خرج بعد ذلک إلی حنین علی مقدمته (صلی اللّه علیه و آله).

۲- بعثه (صلی اللّه علیه و آله) إلی نجران أمیرا و داعیا إلی اللّه.

۳- بعثه إلی تبوک.

۴- بعثه إلی أکیدر و دومه الجندل.

۵- خرج مع رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فی حجه الوداع. فلما حلق (صلی اللّه علیه و آله) أعطاه ناصیته. فکانت فی مقدم قلنسوته .. فکان لا یلقی أحدا إلا هزمه.

۶- قول النبی (صلی اللّه علیه و آله): نعم عبد اللّه خالد بن الولید.

و نقول:

أولا: سیأتی إن شاء اللّه عدم صحه ما زعموه من إرساله فی عدد مما ذکر.

أو أننا علی الأقل نملک ما یبرر شکنا فی صحه ما ینقل من ذلک. و لیکن ما فعله ببنی جذیمه أحد هذه المبررات.

ثانیا: إنه کان لا بد من إرسال رؤوس الشرک و المعروفین بالشراسه و الفتک فیهم، لیکونوا هم الدعاه للناس إلی الدخول فی الإسلام، فإن ذلک یوجب سکینه الناس، و اطمئنانهم إلی أنه لیس ثمه من یخشی من صولته، و فتکه، لو أظهر أنه یترصد الفرصه للإنقلاب علی الأعقاب ..

الفصل الرابع: حدیث العتره هو القصص الحق

اشاره

نصوص هامه لا بد من التوقف عندها:

اشاره

و نريد أن نعرض هنا نصوصا هامه .. ثم نلحقها ببعض ما يفيد فی جلاء الحقيقه، و فی إعطاء الإنطباع السليم عن بعض ما ترمی إليه مواقف الرسول (صلی اللّه عليه و آله)، و بياناته، و غير ذلک من أمور هامه و مفيده، و النصوص هی التاليه:

۱- ما جری لأبی زاهر مثل ما جری لبنی جذيمه:

ذکر ابن شهر آشوب قضيه إغاره خالد علی حی أبی زاهر الأسدی، فجاء سياقها موافقا- تقريبا- لسياق قضيه بنی جذيمه، فقال:

(فی روايه الطبری: أنه أمر بکتفهم، ثم عرضهم علی السيف، فقتل منهم من قتل.

فأتوا بالکتاب الذی أمر رسول اللّه (صلی اللّه عليه و آله) أمانا له و لقومه إلی النبی (صلی اللّه عليه و آله)، و قالوا جميعا: إن النبی (صلی اللّه عليه و آله) قال: اللهم إنی أبرأ إليک مما صنع خالد.

و فی روايه الخدری: اللهم إنی أبرأ إليک من خالد ثلاثا.

ثم قال: (أما متاعکم فقد ذهب، فاقتسمه المسلمون، و لکننی أرد عليکم مثل متاعکم).

ثم إنه قـدم على رسول اللّه (صـلى اللّه عليه و آله) ثلاـث رزم من متاع اليمن، فقال: يا على، فاقض ذمه اللّه، و ذمه رسوله. و دفع إليه الرزم الثلاث.

فأمر على (عليه السلام) بنسخه ما أصيب لهم.

فكتبوا، فقال: خذوا هذه الرزمه، فقوّموها بما أصيب لكم.

فقالوا: سبحان اللّه هذا أكبر مما أصيب لنا!

فقال: خـذوا هـذه الثانيه، فاكسوا عيالكم و خـدمكم، ليفرحوا بقدر ما حزنوا، و خذوا الثالثه بما علمتم و ما لم تعلموا، لترضوا عن رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

فلما قدم على (عليه السـلام) على رسول اللّه (صـلى اللّه عليه و آله) أخبره بالذى كان منه، فضـحك رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) حتى بدت نواجذه، و قال: أدى اللّه عن ذمتك كما أديت عن ذمتى.

و نحو ذلك روى أيضا فى بنى جذيمه (۱).

۲- روايه صحيحه عن الإمام الباقر عليه السّلام:

حدثنا محمد بن الحسن بن أحمد بن الوليد (رحمه اللّه)، قال: حدثنا محمد بن الحسن الصفار، عن العباس بن معروف، عن على بن مهزيار، عن فضاله بن أيوب، عن أبان بن عثمان، عن محمد بن مسلم، عن أبى جعفر الباقر (عليه السلام)، قال:

بعث رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) خالد بن الوليد إلى حى يقال۳.

۱- مناقب آل أبى طالب (ط دار الأضواء سنه ۱۴۱۲ ه) ج ۱ ص ۱۵۰ و ۱۵۱ و (ط المكتبه الحيدريه) ج ۱ ص ۳۹۵ و البحار ج ۳۸ ص ۷۳.

لهم: بنو المصطلق من بنى جذيمه. و كان بينهم و بين بنى مخزوم إحنه فى الجاهليه.

فلما ورد عليهم كانوا قد أطاعوا رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، و أخذوا منه كتابا، فلما ورد عليهم خالد أمر مناديا فنادى بالصلاه، فصلى و صلوا. فلما كانت صلاه الفجر أمر مناديه فنادى، فصلى و صلوا. ثم أمر الخيل، فشنوا فيهم الغاره، فقتل، و أصاب.

فطلبوا كتابهم فوجدوه، فأتوا به النبى (صلى اللّه عليه و آله)، و حدثوه بما صنع خالد بن الوليد.

فاستقبل القبله، ثم قال: اللهم إنى أبرأ إليك مما صنع خالد بن الوليد.

قال: ثم قدم على رسول اللّه تبر و متاع، فقال لعلى (عليه السلام): يا على، إئت بنى جذيمه من بنى المصطلق، فأرضهم مما صنع خالد.

ثم رفع (صلى اللّه عليه و آله) قدميه، فقال: يا على، اجعل قضاء أهل الجاهليه تحت قدميك.

فأتاهم على (عليه السلام)، فلما انتهى إليهم حكم فيهم بحكم اللّه.

فلما رجع إلى النبى (صلى اللّه عليه و آله)، قال: يا على، أخبرنى بما صنعت.

فقال: يا رسول اللّه، عمدت، فأعطيت لكل دم ديه، و لكل جنين غره، و لكل مال مالا.

و فضلت معى فضله، فأعطيتهم لميلغه كلابهم، و حبله رعاتهم.

و فضلت معى فضله، فأعطيتهم لروعه نسائهم، و فزع صبيانهم.

و فضلت معى فضله، فأعطيتهم لما يعلمون و لما لا يعلمون.

و فضلت معى فضله، فأعطيتهم ليرضوا عنك يا رسول اللّه.

فقال (صلی اللّه علیه و آله): یا علی، أعطیتهم لیرضوا عنی؟! رضی اللّه عنک، یا علی، إنما أنت منی بمنزله هارون من موسی، إلا أنه لا نبی بعدی (۱).

۳- حدیثان آخران:

و فی حدیث آخر: أنه (صلی اللّه علیه و آله) بعث خالدا والیا علی صدقات بنی المصطلق حی من خزاعه.

ثم ساق الحدیث نحو ما تقدم، و لکنه (صلی اللّه علیه و آله) قال لعلی فی آخره: (أرضیتنی، رضی اللّه عنک، یا علی، أنت هادی أمتی. ألا- إن السعید کل السعید من أحبک، و أخذ بطریقتک. ألا- إن الشقی کل الشقی من خالفک، و رغب عن طریقتک إلی یوم القیامه) (۲).

و فی حدیث المناشده یوم الشوری، قال (علیه السلام):

(نشدتکم باللّه، هل علمتم أن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) بعث خالد بن الولید إلی بنی جذیمه، ففعل ما فعل، فصعد رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) المنبر، فقال: (اللهم إنی أبرأ إلیک مما صنع خالد بن الولید)۹.

۱- الأمالی للشیخ الصدوق (ط سنه ۱۳۸۹ ه) ص ۱۵۲ و ۱۵۳ و (ط مؤسسه البعثه) ص ۲۳۸ و البحار ج ۲۱ ص ۱۴۲ و ج ۱۰۱ ص ۴۲۳ و ۴۲۴ و مستدرک الوسائل ج ۱۸ ص ۳۶۶ و ۳۶۷ و علل الشرائع (ط سنه ۱۳۸۵ ه) ج ۲ ص ۴۷۳ و ۴۷۴ و جامع أحادیث الشیعه ج ۲۶ ص ۴۸۶ و موسوعه أحادیث أهل البیت (علیهم السلام) ج ۱۱ ص ۸۰ و غایه المرام ج ۲ ص ۷۶.

۲- الأمالی للشیخ الطوسی (ط سنه ۱۴۱۴ ه) ص ۴۹۸ و البحار ج ۲۱ ص ۱۴۳ و موسوعه أحادیث أهل البیت (علیهم السلام) ج ۱۱ ص ۲۱۹.

ثلاث مرات.

ثم قال: (اذهب یا علی).

فذهبت، فودیتهم، ثم ناشدتهم باللّه هل بقی شی ء؟

فقالوا: إذا نشدتنا باللّه، فمیلغه کلابنا، و عقال بعیرنا.

فأعطیتهم لهما (۱). و بقی معی ذهب کثیر، فأعطیتهم إیاه، و قلت: و هذا لذمه رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و لما تعلمون، و لما لا تعلمون، و لروعات النساء و الصبیان.

ثم جئت إلی رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، فأخبرته، فقال: (و اللّه، ما یسرنی یا علی أن لی بما صنعت حمر النعم).

قالوا: اللهم نعم (۲).

و نقول:

قد صرحوا: بأن بنی المصطلق بطن من خزاعه، و هو بنو جذیمه، و جذیمه هو المصطلق (۳).

و کان (صلی اللّه علیه و آله) قد غزا بنی المصطلق فی سنه أربع، أو خمس، أوست، فأسر و سبی، و تزوج منهم جویریه، فأعتق المسلمون کل۶.

۱- أی أنه أعطی بنی جذیمه مالا لأجل میلغه الکلب، و عقال البعیر.
۲- الخصال ج ۲ ص ۵۶۲ و البحار ج ۱ ص ۱۴۱ و ۳۲۷.
۳- راجع: مکاتیب الرسول ج ۱ ص ۲۲۸ عن السیره الحلبیه ج ۲ ص ۲۹۳ و (ط دار المعرفه) ص ۵۸۳ و معجم قبائل العرب، و نهایه الإرب، و الروض الأنف ج ۲ ص ۱۷. و المنمق ص ۱۲۷ و ۲۰۰ و ۲۳۰ و لب اللباب فی تحریر الأنساب ص ۲۴۶.

من كان بأيديهم من الأسرى منهم، و قالوا: أصهار رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

فآمنوا، و أخذوا من رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) كتابا بإسلامهم (۱).

ذنب بنى جذيمه:

و الذى يبدو لنا: أن إيقاع خالد ببنى جذيمه كان لعده أسباب:

أولها: ما أشارت إليه الروايات: من أنه أراد أن ينتقم لعمه الفاكه بن۳.

۱- راجع: مكاتيب الرسول ج ۱ ص ۲۲۸ و أشار فى هامشه إلى: تاريخ الأمم و الملوك ج ۲ ص ۲۰۴ و السيره الحلبيه ج ۲ ص ۲۹۳ و صحيح البخارى ج ۵ ص ۱۴۷ و إلى الكامل فى التاريخ ج ۲ ص ۱۹۲ و البدايه و النهايه ج ۴ ص ۱۵۶ و السيره النبويه لابن هشام ج ۳ ص ۱۹۲ و الروض الأنف ج ۲ ص ۱۷ و شرح المواهب اللدنيه للزرقانى ج ۲ ص ۹۶ و راجع: المجموع للنووى ج ۱۹ ص ۳۰۶ و تكمله حاشيه رد المحتار ج ۱ ص ۲۶۶ و نيل الأوطار للشوكانى ج ۸ ص ۱۵۰ و فقه السنه ج ۲ ص ۶۸۷ و الغارات للثقفى ج ۲ ص ۸۱۷ و البحار ج ۲۰ ص ۲۹۰ و ۲۹۶ و ميزان الحكمه ج ۴ ص ۳۲۴۰ و مسند أحمد ج ۶ ص ۲۷۷ و سنن أبى داود ج ۲ ص ۲۳۵ و ۲۳۶ و المستدرك للحاكم ج ۴ ص ۲۶ و ۲۷ و السنن الكبرى للبيهقى ج ۹ ص ۷۵ و مسند ابن راهويه ج ۲ ص ۲۱۷ و ج ۴ ص ۳۷ و صحيح ابن حبان ج ۹ ص ۳۶۲ و نصب الرايه ج ۶ ص ۵۵۰ و موارد الظمآن ج ۴ ص ۱۲۵ و الطبقات الكبرى لابن سعد ج ۸ ص ۱۱۷ و الثقات لابن حبان ج ۱ ص ۲۸۹ و الإصابه ج ۸ ص ۷۳ و المنتخب من ذيل المذيل ص ۱۰۱ و تاريخ الأمم و الملوك ج ۲ ص ۲۶۴ و العبر و ديوان المبتدأ و الخبر ج ۲ ق ۲ ص ۳۳ و إمتاع الأسماع ج ۱۳ ص ۳۱۴ و تاريخ الإسلام للذهبى ج ۲ ص ۲۶۳.

المغيره، إنفاذا لوصيه أبيه له و لإخوته بذلك (١).

ثانيها: أن خزاعه كانت مكروهه من قبل قريش، لأنها كانت عيبه نصح لرسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله). فلابد أن يوقع بكل من ينتسب إلى خزاعه، التى حالفت من لا تحبه قريش، و من تسعى لإبطال دعوته، و كسر شوكته، و من لم يزل أمرها معه يسير من وهن إلى وهن، حتى اضطرت إلى الاستسلام.

ثالثها: أن نفس طبيعه خالد تميل إلى العدوان، و قهر الناس، و إذلالهم بقسوه و شراسه، و لو عن طريق الغدر و الخديعه، و نقض العهود، و المواثيق ..

بل و لو استلزم ذلك الكذب على رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) حين كان خالد يحاول إسكات الأصوات المرتفعه بالنكير عليه، حيث زعم لعبد الرحمن بن عوف: أنه إنما قتلهم امتثالا ـ لأمر النبى (صلى اللّه عليه و آله) الصادر إليه فيهم .. فكذبه عبد الرحمن فى هذه الدعوى، و ظهر كذبه فيها أيضا من إعلان رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) بالقول- ثلاث مرات- اللهم إنى أبرأ إليك مما صنع خالد ..

كتابه الخسائر:

و قد جاء فى حديث إغاره خالد على حى أبى زاهر الأسدى: أن عليا (عليه السلام) أمر بنسخ ما أصيب لهم، فكتبوا. ثم أعطاهم المال.

قال ابن شهر آشوب فى آخر قصه أبى زاهر: (و نحو ذلك روى أيضا فى۶.

١- المنمق لابن حبيب ص ٢٢۶ و ٢۴۶.

بنی جذیمه) (۱).

و نقول:

إن لکتابه الخسائر العدید من الأهداف و المقاصد، نذکر منها:

۱- أن ذلک یمثل ضمانه لحفظ حقوق الناس.

۲- إنه یبعد عملیه معالجه هذا الأمر عن أجواء الفوضی.

۳- إنه یمنع من تحایل البعض للحصول علی ما لا حق لهم به.

۴- یمثل درسا عملیا فی نظم الأعمال و ضبطها.

۵- إنه إذا أعطاهم بصوره عشوائیه فذلک یفسح المجال أمام ذوی الأغراض السیئه، لإشاعه الإتهام له (علیه السلام) بعدم رعایه العدل و الإنصاف، و قد یزعزع ذلک الثقه لدی بعض الضعفاء ممن لا- یملکون الوعی الکافی، و تخدعهم أو تؤثر علیهم الشائعات.

۶- قد یهی ء ذلک أجواء غیر سلیمه بین بنی جذیمه أنفسهم، حیث قد یتهم بعضهم بعضا فی أمر الأموال، و یصیر بعضهم یرصد حرکه البعض الآخر، و یشیع سوء الظن، و التحاسد فیما بینهم.

۷- و الأهم من ذلک کله و سواه: ما رواه سلیمان بن جعفر الجعفری، عن الإمام الرضا (علیه السلام) حین رأی غلمانه و هم یعملون بالطین أواری الدواب (۲)، و غیر ذلک، و إذا معهم أسود لیس منهم، فسألهم عنهی.

۱- مناقب آل أبی طالب (ط دار الأضواء سنه ۱۴۱۲ ه) ج ۱ ص ۱۵۱ و (ط المکتبه الحیدریه) ص ۳۹۵ و البحار ج ۳۸ ص ۷۳ و مکاتیب الرسول ج ۱ ص ۲۴۴.

۲- الأواری: جمع آری، و هو محبس الدابه، و یطلق أیضا علی معلف الدابه أنه آری.

فقالوا: يعمل معنا، و نعطيه شيأ.

قال: قاطعتموه على أجرته؟!

فقالوا: لا، هو يرضى منا بما نعطيه.

فأقبل عليهم يضربهم بالسوط، و غضب لذلك غضبا شديدا.

فقلت: جعلت فداك، لم تدخل على نفسك.

فقال: إنى قد نهيتهم عن مثل هذا غير مره، أن يعمل معهم أحد حتى يقاطعوه أجرته.

و اعلم: أنه ما من أحد يعمل لك شيئا بغير مقاطعه، ثم زدته لذلك الشى ء ثلاثه أضعاف على أجرته إلا ظن أنك قد نقصته أجرته.

و إذا قاطعته ثم أعطيته أجرته، حمدك على الوفاء، فإن زدته حبه عرف ذلك لك، و رأى أنك قد زدته (۱).

فهذا التوجيه الكريم هام جدا، و يتعين الالتزام به فى قضيه بنى جذيمه، التى يراد فيها القضاء عن ذمه اللّٰه و رسوله، و معالجه آثار كارثه تتجاوز فى نتائجها و تبعاتها حدود الخسائر الماديه، لتنال الأنفس البريئه، و قتل الأجنه.

هذا بالإضافه إلى روعات النساء، و فزع الصبيان .. و غير ذلك من ۱.

۱- الكافى ج ۵ ص ۲۸۸ و ۲۸۹ و البحار ج ۴۹ ص ۱۰۶ و الحدائق الناضره ج ۲۱ ص ۵۷۷ و الوسائل (ط مؤسسه آل البيت) ج ۱۹ ص ۱۰۴ و (ط دار الإسلاميه) ج ۱۳ ص ۲۴۵ و تهذيب الأحكام ج ۷ ص ۲۱۲ و جامع أحاديث الشيعه ج ۱۹ ص ۱۵ و درر الأخبار ص ۳۶۸ و مسند الإمام الرضا (عليه السلام) ج ۲ ص ۳۰۱ و ۳۰۲ و تذكره الفقهاء (ط ق) ج ۲ ص ۳۰۱.

أمور لا ـ بـد من معالجتهـا، و سـل سـخيمه أولئـك النـاس الـذين وقعوا ضـحيه قضـاء الجـاهليه، و أحقادها، و إحنها، و عصبياتها البغيضه.

كل ذلك من أجل حفظ إيمان الناس، من أن يتعرض لأى كدوره أو اختلال .. و من أجل إقامه صـرح العدل، و إعطاء كل ذى حق حقه ..

شكوك لا مبرر لها:

و قد يسأل أحدهم: إنه إذا كان بنو جذيمه بأسـفل مكه، على ليله منها نحو يلملم (۱). إلى جهه اليمن، فكيف يمكن أن يغزوهم رسول اللّه (صـلى اللّه عليه و آله) فى السـنه الرابعه، أو الخامسه، أو السادسه .. فى حين أن الهيمنه على المنطقه كانت لقريش، و كانت لها تحالفات و ارتباطات مع مختلف القبائل فيها ..

و نحن .. و إن كنـا نرى: أن سـراياه التى كـان (صـلى اللّه عليه و آله) يرسـلها فى كـل اتجـاه، قـد أضـعفت علاـقه تلـك القبائل بقريش، و زعزعت تحالفها معها، و حولتها فى العديد من الموارد إلى تحالفات مع المسـلمين، و لكن ذلك لا يصلح جوابا على السؤال عن الوسـيله التى مكنت النبى (صـلى اللّه عليه و آله) من الوصول إلى هذه المنطقه التى تقع مكه على طريقها، فإن ذلك لا ـ بـد أن يكون محفوفـا بالمخـاطر الكبيره، إلا ـ إذا كـان (صـلى اللّه عليه و آله) قـد سـلك إليهم طرقا غير مألوفه، مكنته من أن يتحاشى المرور من المناطق المأهوله.۴.

۱- التنبيه و الإشراف ص ۲۳۴.

و لعل مما يسهل عليه هذا الأمر: أنه (صلى اللّه عليه و آله) لم يكن بحاجه إلى استنفار الناس فى المنطقه، و لا كان يريد جمع أعداد كبيره من المقاتلين، بل كان يكتفى ببضع عشرات، أو مئات، يقدرون على إنجاز المهمات الموكله إليهم بسرعه، و بمزيد من التكتم و الإنضباط.

على أن من الجائز أن يكون هؤلاء القوم كانوا أولا ـ على ماء المريسيع، قرب قديد، على الساحل بالقرب من مكه .. حيث هاجمهم حين علم بجمعهم فى المره الأولى، و أعلنوا له آنئذ إسلامهم، و أعطاهم بذلك كتابا ..

ثم انتقلوا من موضعهم ذاك إلى ماء الغميصاء، بين مكه و يلملم، حيث جرى عليهم من خالد بعد ذلك ما جرى، فإن العرب كانوا ينتقلون من مكان إلى آخر طلبا للماء و الكلأ، بحسب ما يقتضيه الحال.

دلالات باهره فى فعل على عليه السّلام:

هذا .. و قد ذكرت الروايات: الأسباب التى دعت عليا (عليه السلام) إلى إعطاء المال لبنى جذيمه، و نحن نعرضها وفق ما أشارت إليه النصوص، كما يلى:

١- أعطى لكل دم ديه.

٢- رد مثل متاعهم عليهم، و أما نفس المتاع، فقد ذهب، فاقتسمه المسلمون، فلا سبيل إلى رده عينه (و قد ورد ذلك فى حديث إغاره خالد على حى أبى زاهر الأسدى، حيث قال ابن شهر آشوب: إنه قد روى نحو ذلك فى بنى جذيمه).

٣- أعطاهم إحتياطا لرسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) مما يعلمون،

و مما لا يعلمون.

۴- و فى نص آخر: أعطاهم على أن يحلوا رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) مما علم، و مما لا يعلم.

۵- ليرضوا عن رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله).

۶- لروعه نسائهم، و فزع صبيانهم.

۷- قضاء، لذمه اللّه، و ذمه رسوله.

۸- أعطاهم كسوه عيالهم، و خدمهم، ليفرحوا بقدر ما حزنوا (كما ورد فى حديث إغاره خالد على حى أبى زاهر الأسدى، حيث قال ابن شهر آشوب: و نحو ذلك روى أيضا فى بنى جذيمه).

۹- لكل جنين غره.

۱۰- لكل مال مالا.

۱۱- لميلغه كلبهم، و حبله رعاتهم.

و ما نريد أن نقوله هنا هو: أن مجموع هذه النصوص يشير إلى أمور عديده، كلها على جانب كبير من الأهميه، فلاحظ ما يلى:

ألف: إن ذلك يدل على: أن الذين قتلوا لم يكونوا جميعا من الكبار و البالغين، بل كان فيهم أجنه أيضا، و لذلك أعطى على (عليه السلام) لكل جنين غره. و الغرّه- بالضم- عبد أو أمه.

و منه: قضى رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) فى الجنين بغره.

و قال الفقهاء: الغره من العبد الذى ثمنه عشر الديه (۱).۲.

۱- راجع: مجمع البحرين ج ۳ ص ۴۲۲ و (مكتب نشر الثقافه الإسلاميه) ج ۳ ص ۳۰۲.

و زعم بعضهم: أن الغره من العبيد الذى يكون ثمنه نصف عشر الديه (۱).

و فى هذا التعبير- أعنى قوله: (لكل جنين غره)-: إشاره ضمنيه إلى تعدد، أو كثره القتلى من الأجنه، حتى ذكرهم أمير المؤمنين (عليه السلام) إلى جانب ديات البالغين ..

ثم إنه لم يتضح إن كان هناك قتلى من النساء أو لم يكن .. و لكن روعاتهن كانت واضحه.

ب: إن عليا (عليه السلام) قد أعطى مالا لروعات النساء، و عوضا عما أصابهن من الحزن، و صرح: بأن المطلوب هو: أن يفرحوا بقدر ما حزنوا.

و هذا تأصيل لمعنى جديد لا بد من مراعاته فى مجالات التعامل مع الناس، و لم يكن هذا المعنى معروفا، و لا مألوفا قبل هذه الحادثه .. كما أننا لم نجد أحدا قد راعى هذا المعنى فى معالجته لآثار العدوان على الآخرين.

و لعل قول النبى (صلى اللّه عليه و آله) لعلى (عليه السلام): (يا على، اجعل قضاء أهل الجاهليه تحت قدميك).

يشير إلى هذا المعنى، و لا يختص ذلك بموضوع مقادير الديات، أو ما يرتبط بالثأر من غير القاتل الحقيقى.

بل إن الفقهاء و على مدى كل هذا التاريخ الطويل لم يشيروا فى فتاواهم، و لو إلى رجحان التعرض لمعالجه هذا النوع من الآثار، و لا رسموا٨.

۱- أقرب الموارد ج ۲ ص ۸۶۷ و راجع: عمده القارى ج ۲۴ ص ۶۷ و تحفه الأحوذى ج ۴ ص ۵۵۴ و مرقاه المفاتيح ج ۷ ص ۴۰ و النهايه فى غريب الأثر ج ۳ ص ۳۵۳ و كتاب الكليات ج ۱ ص ۶۷۰ و التعريفات للجرجانى ج ۱ ص ۲۰۸.

له حدودا، و لا بينوا له أحكاما، و لا حددوا له شروطا!!

فهل هذه غفله كانت منهم؟!

أم أنهم فهموا: أن ذلک مما يختص بالمعصوم، من نبی و إمام؟! أم ما ذا؟!

ج: يلاحظ: أن عليا (عليه السلام)، قد بذل لبنی جذيمه أموالا من أجل أن يفرحوا بقدر ما حزنوا.

أی أنه (عليه السلام) قد لاحظ مقدار الحزن، و مقدار الفرح، و أراد أن يكون هذا بقدر ذاک، و لذلک لم يقل: (ليفرحوا بعد ما حزنوا). بل قال:

(ليفرحوا بقدر ما حزنوا).

د: إن سرد ما اعطاه علی (عليه السلام) لبنی جذيمه يصلح أن يكون هو الوصف الدقيق لحقيقه ما جرى على هؤلاء الناس من قتل و سلب و خوف.

فهم قد سلبوهم كل شی ء. حتى حبله الرعاه، و ميلغه الكلب، و لم يتركوا لهم حتى كسوه العيال و الخدم .. و أخذوا منهم ما يعلمون، و ما لا يعلمون.

بالإضافه إلى قتل الرجال، و إسقاط الأجنه، و روعه النساء، و فزع الصبيان، و حزن العيال و الخدم.

ه: و قد صرحت الكلمات الوارده فی الروايات: بأن عليا (عليه السلام) يريد أن يقضی عن ذمه اللّه و رسوله. أی أن الذين قتلهم خالد، قد كانوا فی ضمان ذمه اللّه، و ذمه الرسول (صلى اللّه عليه و آله).

و لعل هذا يؤيد صحه القول: بأنه كان لديهم كتاب من رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، يضمن لهم سلامتهم، و أمنهم، و يعتبرهم فی ذمه اللّه و رسوله.

و عدوان خالد عليهم يعتبر إخلالا بهذه الذمه، و هذا يحتم الوفاء بها،

و إعاده الأمور إلى نصابها.

بل قد يقال: إن هذا التعبير يدل على: أنه لو أن أحدا من غير المسلمين اعتدى على بنى جذيمه لوجب نصرهم، و تحمل مسؤوليه التعويض عليهم كل نقص يعرض لهم، فى الأموال و الأنفس على حد سواء ..

و: قد ذكرت النصوص المتقدمه: أنه (عليه السلام) أعطاهم مقدارا من المال، ليرضوا عن رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله)، مع العلم: بأن السخط على الرسول (صلى اللّه عليه و آله) من موجبات الكفر و الخروج من الدين.

و مع أن السخط و الرضا لا يشترى و لا يعطى بالمال، فكيف نفهم هذا الإجراء منه (عليه السلام)؟!

و لعل من المفيد أن نقول فى الإجابه عن ذلك:

إن المراد بالرضا هنا ليس ما يقابل السخط، بل المراد به: الشعور بالرضا، بعد الشعور بالحاجه إلى الإنصاف، و بضروره إيصال حقهم إليهم ..

فإذا رأوا عليا (عليه السلام) قد اعطاهم فوق ما لهم من حق، فلا بد أن يتكون لديهم شعور باستعاده كامل حقوقهم، و بما فوق مستوى الإنصاف و العدل الذى يتوقعونه أو ينتظرونه ..

و هذا معناه: أنه (عليه السلام) لم يشتر رضاهم بالمال .. بل هو قد وفاهم حقهم، حتى تكوّن لديهم الشعور بالرضا بهذا الوفاء.

ز: إن تخصيص جزء من المال لما يعلمون، و ما لا يعلمون. قد يكون من أهم الأمور التى تبلّغهم درجات ذلك الرضا بأكمل وجوهه، و أتمها، فإن هناك أمورا قد يفقدها الإنسان، و لكنها تكون من الصغر، و التفاهه إلى حد يرى أن مطالبته بها تنقص من قدره، و تحط من مقامه، فيعرض عنها.

و لکنه حتى حين يغض النظر عنها قد يبقى لديه شعور بالانتقاص من حقه، أو فقل بعدم بلوغه درجه الإشباع.

فإذا رضخ على (عليه السلام) له مالا في مقابل تلك الأمور أيضا، فإنه لا يبقى مجال لأى خاطر يعكر صفو الشعور بالإرتواء التام ..

فإذا زاد على ذلك: أن أعطاه أموالا في مقابل ما ربما يكون قد عجز عن استحضاره في ذهنه، فإنه سينتقل إلى مرحله الشعور بالامتنان. و الإحساس بمزيد من اللطف به، و التفضل عليه، و النظر إليه، و الشعور معه ..

حكم على عليه السّلام حكم اللّه تعالى:

و قد صرحت الروايات المتقدمه: بأن النبى (صلى اللّه عليه و آله) قد أمر عليا (عليه السلام) بأن يضع قضاء الجاهليه تحت قدميه .. أى أنه (صلى اللّه عليه و آله) يعلن أن خالدا قد قضى فى بنى جذيمه بحكم الجاهليه ..

و ذلك يكذب ما زعمه خالد: من أنه قد نفذ أمر رسول اللّه (صلى اللّه عليه و آله) فيهم .. حسبما تقدم. كما كذّبه قبل ذلك حين أعلن ثلاث مرات براءته مما صنع خالد.

و يكذّب أيضا روايه محبى خالد: أن النبى (صلى اللّه عليه و آله) كان راضيا، و لم يعترض على فعله، و لم تسقط منزلته عنده .. فإن النبى الأعظم و الأكرم (صلى اللّه عليه و آله) لا يمكن أن يرضى بما يكون من قضاء الجاهليه، و لا يمكن أن يرضى بما يعلن أنه برى إلى اللّه منه ..

و فى المقابل نجد عليا (عليه السلام) كما يصرح به الإمام الباقر (عليه السلام): لما انتهى إلى بنى جذيمه (حكم فيهم بحكم اللّه).

و هـذا صـريح: بـأن جميع مـا فعله على (عليه السـلام) إنمـا هو إجراء لحكم اللّه تعالى، و ليس مجرد تبرعات منه (عليه السـلام)، تسـتند إلى الاسـتحسان، أو إلى تفاعـل أو انـدفاع عـاطفى آنى، أو رغبه أذكتها العصبيه للقربى، أو محبه أكـدتها علاقه الموده و الإلف بينه و بين ابن عمه نبى اللّه (صـلى اللّه عليه و آله) .. بل ما فعله كان- كما قلنا- إجراء و تنفيذا لحكم اللّه تبارك و تعالى، من دون تأثر بهوى، أو ميل مع عصبيه أو عاطفه ..

و يؤكد هذا المعنى: أن المال الذى حمله (عليه السلام) معه إليهم، سواء أكان ملكا شخصيا للنبى (صلى اللّه عليه و آله)، أو كان من بيت مال المسلمين، لا يجوز له الإسراف و التبذير فيه، فضلا عن تمزيقه و تفريقه وفق ما يقود إليه الهوى، و ما يرجحه الذوق و الاستنساب، و تدعو إليه العاطفه و الإنفعالات الشخصيه.

فو اللّه لو لا دين آل محمد:

و قد قال رجل من بنى جذيمه:

جزى اللّه عنا مدلجا حيث أصبحت جزاءه بؤسى حيث سارت و حلت

أقاموا على أقضاضنا يقسمونهاو قد نهلت فينا الرماح و علت

فو اللّه لو لا دين آل محمدلقد هربت منهم خيول فشلت (١) و نقول:

إننا نسجل هنا:٧.

١- السيره النبويه لابن هشام ج ۴ ص ٧٧ و (ط مكتبه محمد على صبيح) ص ٨٨٧.

۱- إن هـذا القائل قـد بيّن أن تمسك بنى جذيمه بدين الإسـلام هو الذى منعهم من مهاجمه خالد و من معه، و هو الذى دعاهم إلى إلقـاء السـلاح، ثم القبول بـأن يكتف بعضـهم بعضـا .. و لو لا ـ ذلـك لكـانت لهم صولات توقع الهزيمه الحتميه على الـذين قتلوهم.

۲- إن هذا الشعر قد تضمن تصريحا بأن هؤلاء القوم كانوا يلتزمون بدين آل محمد ..

و هـذا معناه: أن آل محمـد كانوا جزءا من هذا الدين، و كانوا أعلامه، و قادته و رواده، و عنهم تؤخذ معالم الدين و مفاهيمه، و شرائعه. و أن ذلك كان معروفا منـذ ذلك الزمن. و لا نـدرى إن كان (صـلى اللّه عليه و آله) قـد سـجل عليهم فى الكتاب الذى أعطاهم إياه، فقـد وجـدنا لهذا نظائر فى تاريخ الإسـلام، فإنه (صـلى اللّه عليه و آله) كتب لأهل مقنا: (و ليس عليكم أمير إلا من أنفسكم، أو من آل بيت رسول اللّه ..) (۱).

۳- إن هذه الأبيات قد نسبت دين الإسلام كله إلى آل محمد، فإن الشاعر لم يقل: لو لا محمد.

بل قال: لو لا دين آل محمد.

و فى ذلك دلاله ظاهره على ما قلناه ..

و فى مقابل ذلك: لم نجد أحدا يقول: لو لا دين أبى بكر و عمر لكان۲.

۱- راجع: مكـاتيب الرسول ج ۳ ص ۱۰۳ و ۱۰۶ و الطبقات الكبرى لابن سـعد ج ۱ ص ۲۷۷ و فتوح البلدان للبلاذرى (ط سـنه ۱۳۸ ه) ص ۶۷ و (ط مكتبه النهضه المصريه) ج ۱ ص ۷۲.

كذا .. لا فی زمن رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله)، و لا بعده.

أنت منی بمنزله هارون من موسی:

۱- إن من أهم الأوسمه التی أعلن عنها رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) فیما یرتبط بما جری لبنی جذیمه، هو قوله (صلی اللّه علیه و آله) لعلی (علیه السلام)، حسبما روی عن الإمام الباقر (علیه السلام): (أنت منی بمنزله هارون من موسی) (۱).۸.

۱- الهدایه للشیخ الصدوق ص ۱۵۷ و ۱۵۸ و ۱۶۰ و ۱۶۲ و المقنعه للشیخ المفید ص ۱۸ و رسائل الشریف المرتضی ج ۱ ص ۳۳۳ و ج ۴ ص ۷۶ و الإقتصاد للشیخ الطوسی ص ۲۲۲ و ۲۲۵ و الرسائل العشر للشیخ الطوسی ص ۱۱۴ و إشاره السبق لأبی المجد الحلبی ص ۵۳ و الحدائق الناضره ج ۸ ص ۵۱۲ و نخبه الأزهار للسبحانی ص ۱۶۰ و الخلل فی الصلاه للسید مصطفی الخمینی ص ۱۳۰ و کتاب الطهاره للسید الخمینی ج ۲ ص ۱۲۸ و المحاسن للبرقی ج ۱ ص ۱۵۹ و الکافی ج ۸ ص ۱۰۷ و علل الشرائع ج ۱ ص ۲۲۲ و ج ۲ ص ۴۷۴ و عیون أخبار الرضا (علیه السلام) ج ۱ ص ۲۰۸ و ج ۲ ص ۲۱۰ و الخصال ص ۲۱۱ و ۳۱۱ و ۵۵۴ و ۵۷۲ و الأمالی للشیخ الصدوق ص ۲۳۸ و ۴۰۲ و ۴۹۱ و ۶۱۸ و کمال الدین و تمام النعمه ص ۲۷۸ و معانی الأخبار للشیخ الصدوق ص ۷۴ و ۷۵ و ۷۷ و ۷۸ و ۷۹ و تحف العقول ص ۴۳۰ و ۴۵۹ و تهذیب الأحکام ج ۱ ص ۲۷ و ج ۱۰ ص ۴۱ و روضه الواعظین للفتال النیسابوری ص ۸۹ و شرح أصول الکافی ج ۵ ص ۱۹۹ و ج ۶ ص ۱۱۰ و ج ۹ ص ۱۲۲ و ج ۱۲ ص ۳۹ و ۴۱ و الوسائل (ط مؤسسه آل البیت) ج ۱۱ ص ۳۲ و (ط دار الإسلامیه) ج ۸ ص ۲۱ و مستدرک الوسائل ج ۱۸ ص ۳۶۷ و کتاب سلیم بن قیس (تحقیق محمد باقر الأنصاری) ص ۱۶۷ و ۱۹۵ و ۲۰۱ و ۲۰۴ و ۲۹۹ و ۳۰۵ و ۳۱۴ و ۳۲۲ و ۴۰۰ و ۴۰۸ و ۴۱۴ و ۴۲۲ و ۴۵۸ و الغارات للثقفی ج ۱ ص ۶۲ و ج ۲ ص ۷۴۵ و ۷۶۷ و مناقب أمیر المؤمنین (علیه السلام) لمحمد بن سلیمان الکوفی ج ۱ ص ۲۲۴ و ۳۰۱ و ۳۱۷ و ۴۵۹ و ۴۹۹ و ۵۰۱ و ۵۰۲ و ۵۰۳ و ۵۰۸ و ۵۱۰ و ۵۱۱ و ۵۱۲ و ۵۱۹ و ۵۲۰ و ۵۲۲ و ۵۲۳ و ۵۲۴ و ۵۲۷ و ۵۲۹ و ۵۳۴ و ۵۳۹ و ۵۴۰ و ۵۴۱ و ج ۲ ص ۵۱۶ المسترشد للطبری ص ۶۷ و ۳۳۵ و ۴۴۰ و ۴۴۱ و ۴۴۶ و ۴۵۴ و ۴۵۹ و ۴۶۰ و ۶۲۱ و دلائل الإمامه للطبری ص ۱۲۴ و شرح الأخبار ج ۱ ص ۹۷ و ۳۱۹ و ج ۲ ص ۱۷۷ و ۱۸۶ و ۲۵۰ و ۴۷۷ و ج ۳ ص ۲۰۲ و مائه منقبه لمحمد بن أحمد القمی ص ۹۲ و ۱۶۰ و الفصول المختاره للشیخ المفید ص ۲۸ و ۲۵۲ و الإفصاح للشیخ المفید ص ۳۳ و النکت الإعتقادیه للشیخ المفید ص ۳۸ و ۴۲ و النکت فی مقدمات الأصول للشیخ المفید ص ۴۷ و ۴۷ و الإرشاد للشیخ المفید ج ۱ ص ۸ و الأمالی للشیخ المفید ص ۱۹ و الأمالی للسید المرتضی ج ۴ ص ۱۸۶ و کنز الفوائد ص ۲۷۴ و ۲۷۵- ۲۸۳ و الأمالی للشیخ الطوسی ص ۲۲۷ و ۲۵۳ و ۳۳۳ و ۳۵۱ و ۵۴۸ و ۵۵۵ و ۵۶۰ و الإحتجاج للطبرسی ج ۱ ص ۱۵۵ و ۱۶۲ و ۱۶۳ و ۱۹۷ و ۲۱۶ و ۲۱۸ و ۲۳۳ و ۲۴۷ و ۲۷۸ و ج ۲ ص ۸ و مناقب آل أبی طالب ج ۱ ص ۳ و ۴ و ۱۹۰ و ج ۲ ص ۳۷ و ۲۱۹ و ۳۰۲ و ج ۳ ص ۴۴ و ۴۶ و ۶۰ و العمده لابن البطریق ص ۱۳ و ۹۷ و ۱۲۶- ۱۳۷ و ۱۴۴ و ۱۸۳ و ۲۱۴ و ۲۵۸ و ۳۳۷ و المزار لمحمد بن المشهدی ص ۵۷۶ و الفضائل لشاذان بن جبرئیل القمی ص ۱۵۲ و سعد السعود لابن طاووس ص ۴۳ و إقبال الأعمال ج ۱ ص ۵۰۶ و الیقین لابن طاووس ص ۲۰۸ و ۴۴۸ و الطرائف لابن طاووس ص ۵۱- ۵۴ و ۶۳ و ۱۵۱ و ۲۷۷ و ۴۱۴ و ۵۲۱ و الصراط المستقیم ج ۱ ص ۶۱ و ۱۰۱ و ۲۰۷- ۳۲۳ و ج ۲ ص ۴۷ و ۶۴ و ۸۷ و ج ۳ ص ۷۸ و المحتضر لحسن بن سلیمان الحلی ص ۹۶ و وصول الأخیار إلی أصول الأخبار لوالد البهائی العاملی ص ۵۴ و کتاب الأربعین

للشیرازی ص ۹۸- ۱۰۳ و ۱۹۰ و ۲۲۲ و حلیه الأبرار للسید هاشم البحرانی ص ۸۰ و ۳۲۷ و ۳۳۸ و ۴۲۴ و مدینه المعاجز ج ۲ ص ۴۲۰ و البحار ج ۵ ص ۶۹ و ج ۸ ص ۱ و ج ۱۶ ص ۴۱۲ و ۴۱۳ و ج ۲۱ ص ۱۴۲ و ج ۲۵ ص ۲۲۴ و ج ۲۶ ص ۳ و ج ۲۸ ص ۴۵ و ۵۵ و ۲۲۲ و ۳۵۰ و ج ۲۹ ص ۸۳ و ۶۰۶ و ج ۳۱ ص ۳۱۶ و ۳۳۳ و ۳۵۱ و ۳۶۲ و ۳۶۸ و ۳۷۱ و ۳۷۶ و ۴۱۴ و ۴۱۷ و ۴۲۹ و ۴۳۳ و ج ۳۲ ص ۴۸۷ و ۶۱۷ و ج ۳۳ و ۱۴۹ و ۱۵۴ و ۱۷۶ و ۱۸۳ و ج ۳۵ و ۵۸ و ۲۷۵ و ج ۳۶ ص ۳۳۱ و ۴۱۸ و ج ۳۷ ص ۲۵۴- و ۳۰۵ و ج ۳۸ ص ۱۲۳ و ۲۴۰ و ۲۴۶ و ۲۴۷ و ۳۳۱ و ۳۳۴- ۳۳۸ و ۳۴۱ و ۳۴۲ و ج ۳۹ ص ۲۰ و ۲۱ و ۲۸ و ۵۹ و ۶۲ و ۸۵ و ج ۴۰ ص ۲ و ۹ و ۱۰ و ۴۳ و ۷۸ و ۸۸ و ۹۵ و ج ۴۲ ص ۱۵۵ و ج ۴۴ ص ۲۳ و ۳۵ و ۶۳ و ج ۴۹ ص ۲۰۰ و ۲۰۹ و ۲۲۹ و ج ۶۴ ص ۱۴۸ و ۱۹۴ و ج ۶۸ ص ۶۵ و ج ۶۹ ص ۱۴۶ و ۱۵۵ و ج ۷۲ و ۴۴۵ و ج ۸۲ ص ۲۶۵ و ج ۹۷ ص ۳۶۲ و ج ۹۹ ص ۱۰۶ و ج ۱۰۱ ص ۴۲۴ و کتاب الأربعین للشیخ الماحوزی ص ۷۹ و ۸۱ و ۸۲ و ۱۳۷ و ۱۴۶ و ۲۳۶ و ۲۳۹ و ۳۴۲ و ۴۳۵ و ۴۴۳ و مناقب أهل البیت (علیه السلام) للشیروانی ص ۱۰۶ و ۱۳۳- ۱۳۵ و ۲۰۱ و ۲۱۶ و ۲۲۰ و ۴۴۶ و خلاصه عبقات الأنوار للنقوی ج ۱ ص ۵۲ و ۵۵ و ۶۱ و ۷۲ و ۸۵ و ۸۶ و ۹۲ و ۹۷ و ج ۲ ص ۲۱۳ و ج ۷ ص ۵۸ و ۷۵ و ۸۷ و ۱۲۱ و ۱۷۹ و ۱۸۸ و ۲۳۳ و ج ۸ ص ۲۶۳ و ج ۹ ص ۱۰۶ و ۲۶۹ و ۳۱۴ و نهایه الدرایه للسید حسن الصدر ص ۱۳۱ و ۱۳۳ و النص و الإجتهاد ص ۴۹۱ و ۵۶۴ و المراجعات ص ۲۰۰ و ۲۰۴ و ۲۰۹ و ۲۱۰ و ۲۸۳ و ۳۱۰ و ۳۸۹ و سبیل النجاه فی تتمه المراجعات لحسین الراضی ص ۱۱۷ و ۲۱۳ و ۲۷۶ و مقام الإمام علی (علیه السلام) لنجم الدین العسکری ص ۱۳ و ۱۸ و ۱۹ و ۳۰ و ۳۳ و الغدیر ج ۱ ص ۳۹ و ۱۹۷ و ۱۹۸ و ۲۰۸ و ۲۱۲ و ۲۱۳ و ۲۹۷ و ۳۹۶ و ج ۲ ص ۱۰۸ و ج ۳ ص ۱۱۵ و ۲۰۱ و ۲۲۸ و ج ۴ ص ۶۳ و ۶۵ و ج ۵ ص ۲۹۵ و ج ۶ ص ۳۳۳ و ج ۱۰ ص ۱۰۴ و ۲۵۸ و ۲۵۹ و فدک فی التاریخ للسید محمد باقر الصدر ص ۲۷ و مستدرک سفینه البحار ج ۷ ص ۲۲۹ و ج ۸ ص ۲۳۱ و ج ۱۰ ص ۲۹ و ۳۰ و ۳۱ و ۵۵ و نهج السعاده ج ۱ ص ۱۲۴ و ۱۶۰ و ۳۶۳ و ج ۷ ص ۴۷۱ و الإمام علی (علیه السلام) لحمد الرحمانی الهمدانی ص ۲۵۳ و ۲۸۲ و ۳۰۷ و ۵۸۶ و کلمات الإمام الحسین (علیه السلام) للشیخ الشریفی ص ۲۷۲ و مسند الإمام الرضا (علیه السلام) للعطاردی ج ۱ ص ۱۲۸ و ج ۲ ص ۱۱۶ و أضواء علی الصحیحین للنجمی ص ۳۲۹ و ۳۴۴ و معالم المدرستین للعسکری ج ۱ ص ۲۹۶ و ۳۱۶ و أحادیث أم المؤمنین عائشه للعسکری ج ۱ ص ۲۴۵ و مکاتیب الرسول ج ۱ ص ۴۳ و ۵۶۴ و مواقف الشیعه ج ۱ ص ۱۰۲ و ۳۰۵ و ۳۱۵ و ۴۴۰ و ۴۵۴ و ج ۲ ص ۴۰۲ و ج ۳ ص ۲۶۹ و ۳۰۲ و المناظرات فی الإمامه للشیخ عبد اللّه الحسن ص ۵ و ۱۰۱ و ۱۰۹ و ۱۱۲ و ۱۱۶ و ۱۶۵ و ۱۶۶ و ۱۶۹ و ۲۱۳ و ۲۱۵ و ۲۳۷ و ۲۳۸ و ۲۵۹ و ۳۳۲ و ۴۷۵. و فضائل الصحابه ص ۱۳ و ۱۴ و صحیح مسلم ج ۷ ص ۱۲۰ و سنن الترمذی ج ۵ ص ۳۰۴ و شرح مسلم للنووی ج ۱۵ ص ۱۷۴ و مجمع الزوائد ج ۹ ص ۱۰۹- ۱۱۱ و الدیباج علی مسلم للسیوطی ج ۵ ص ۳۸۶ و تحفه الأحوذی ج ۱۰ ص ۱۶۱ و مسند أبی داود ص ۲۹ و المعیار و الموازنه للإسکافی ص ۲۱۹ و ۲۲۰ و المصنف لابن أبی شیبه ج ۷ ص ۴۹۶ و مسند سعد بن أبی وقاص للدورقی ص ۱۷۶ و تأویل مختلف الحدیث لابن قتیبه ص ۱۳ و الآحاد و المثانی ج ۵ ص ۱۷۲ و کتاب السنه لابن أبی عاصم ص ۵۵۱ و ۵۸۶- ۵۸۸ و ۵۹۵ و ۵۹۶ و مجلسان من إملاء النسائی ص ۸۳ و السنن الکبری للنسائی ج ۵ ص ۴۴ و ۴۵ و ۱۲۰- ۱۲۵ و خصائص أمیر المؤمنین (علیه السلام) للنسائی ص ۷۷- ۷۹ و ۸۴ و ۸۵ و ۸۹ و مسند أبی یعلی ج ۲ ص ۸۷ و ۹۹ و جزء الحمیری ص ۲۸ و ۳۴ و أمالی المحاملی ص ۲۰۹ و حدیث خیثمه بن سلیمان الأطرابلسی ص ۱۹۹ و صحیح ابن حبان ج ۱۵ ص ۳۶۹ و المعجم الصغیر ج ۲ ص ۲۲ و ۵۴ و المعجم الأوسط ج ۳ ص ۱۳۹ و ج ۵ ص ۲۸۷ و ج ۶ ص ۷۷ و ۸۳ و ج ۷ ص ۳۱۱ و المعجم الکبیر ج ۱ ص ۱۴۶ و ۱۴۸ و ج ۲ ص ۲۴۷ و ج ۴ ص ۱۷ و ۱۸۴ و ج ۱۱ ص ۶۱ و ج ۲۴ ص ۱۴۶ و ۱۴۷ و معرفه علوم الحدیث للحاکم ص ۲۵۲ و فوائد العراقیین للنقاش ص ۹۴ و شرح النهج للمعتزلی ج ۲ ص ۵۹ و ۲۶۴ و ج ۵ ص ۲۴۸ و ج ۶ ص ۱۶۹ و ج ۹ ص ۳۰۵ و ج ۱۰ ص ۲۲۲ و

ج ۱۳ ص ۲۱۱ و ج ۱۷ ص ۱۷۴ و ج ۱۸ ص ۲۴ و درر السمط فی خبر السبط ص ۷۹ و نظم درر السمطین ص ۲۴ و ۱۳۴ و کنز العمال و ج ۵ ص ۷۲۴ و ج ۹ ص ۱۶۷ و ۱۷۰ و ج ۱۱ ص ۵۹۹ و ۶۰۷ و ج ۱۳ ص ۱۰۶ و ۱۲۳ و ۱۲۴ و ۱۵۱ و ۱۶۳ و ۱۹۲ و ج ۱۶ ص ۱۸۶ و تذکره الموضوعات للفتنی ص ۸ و کشف الخفاء للعجلونی ج ۲ ص ۳۸۴ و ۴۲۰ و نظم المتناثر من الحدیث المتواتر للکتانی ص ۱۹۵ و فتح الملک العلی لأحمد بن الصدیق المغربی ص ۱۰۹ و ۱۵۴ و إرغام المبتدع الغبی لحسن بن علی للسقاف ص ۵۹ و قاموس شتائم للسقاف ص ۱۹۸ و دفع الإرتیاب عن حدیث الباب للعلوی ص ۳۳ و تفسیر الإمام العسکری (علیه السلام) ص ۲۵۰ و خصائص الوحی المبین لابن البطریق ص ۱۸۶ و ۲۴۳ و ۲۴۵ و تفسیر نور الثقلین ج ۲ ص ۳۱۴ و تفسیر القرطبی ج ۱ ص ۲۶۶ و ۲۶۷ و عده الأصول (ط. ق) ج ۱ ص ۱۷۰ و رجال النجاشی ص ۹۴ و ۲۳۳ و ۴۰۱ و الفهرست للطوسی ص ۷۴ و نقد الرجال للتفرشی ج ۳ ص ۱۷۶ و الفوائد الرجالیه لبحر العلوم ج ۴ ص ۱۱۳ و طرائف المقال للبروجردی ج ۲ ص ۴۸۷ و ۵۶۹ و معجم رجال الحدیث للسید الخوئی ج ۳ ص ۶۴ و ۶۵ و ج ۱۱ ص ۹۶ و ج ۱۸ ص ۲۱۵ و تهذیب المقال للأبطحی ج ۳ ص ۴۸۹ و ج ۵ ص ۴۳۲ و التاریخ الکبیر للبخاری ج ۱ ص ۱۱۵ و معرفه الثقات للعجلی ج ۲ ص ۱۸۴ و ۴۵۷ و ضعفاء العقیلی ج ۲ ص ۴۷ و الکامل لابن عدی ج ۲ ص ۱۴۲ و ۳۱۵ و ج ۳ ص ۲۰۷ و ج ۶ ص ۶۸ و ۲۱۶ و ج ۷ ص ۳۹ و طبقات المحدثین بأصبهان لابن حبان ج ۴ ص ۲۶۴ و علل الدارقطنی ج ۴ ص ۳۱۳ و ۳۸۱ و تاریخ بغداد ج ۱ ص ۳۴۲ و ج ۴ ص ۱۷۶ و ۲۹۱ و ج ۵ ص ۱۴۷ و ج ۸ ص ۵۲ و ۲۶۲ و ج ۹ ص ۳۷۰ و ج ۱۰ ص ۴۵ و ج ۱۲ ص ۳۲۰ و تاریخ مدینه دمشق ج ۱۲ ص ۳۴۹ و ج ۱۳ ص ۱۵۰ و ۱۵۱ و ج ۱۸ ص ۱۳۸ و ج ۲۰ ص ۳۶۰ و ج ۲۱ ص ۴۱۵ و ج ۳۰ ص ۳۵۹ و ج ۳۸ ص ۷ و ج ۳۹ ص ۲۰۱ و ج ۴۱ ص ۱۸ و ج ۴۲ ص ۵۳ و ۱۱۶ و ۱۴۳ و ۱۴۶- ۱۴۸ و ۱۵۰ و ۱۵۳- و ۱۵۷ و ۱۶۲- ۱۷۵ و ۱۷۷ و ۱۷۹ و ۱۸۰ و ۱۸۲- ۱۸۵ و ج ۵۴ ص ۲۲۶ و ج ۵۹ ص ۷۴ و ج ۷۰ ص ۳۵ و ۳۶ و أسد الغابه ج ۴ ص ۲۷ و ج ۵ ص ۸ و ذیل تاریخ بغداد لابن النجار البغدادی ج ۴ ص ۲۰۹ و تهذیب الکمال للمزی ج ۵ ص ۵۷۷ و ج ۸ ص ۴۴۳ و ج ۱۴ ص ۴۰۷ و ج ۲۰ ص ۴۸۳ و ج ۳۲ ص ۴۸۲ و ج ۳۵ ص ۲۶۳ و تذکره الحفاظ ج ۱ ص ۱۰ و ۲۱۷ و ج ۲ ص ۵۲۳ و سیر أعلام النبلاء ج ۷ ص ۳۶۲ و ج ۱۳ ص ۳۴۱ و ج ۱۴ ص ۲۱۰ و تهذیب التهذیب ج ۲ ص ۲۰۹ و ج ۵ ص ۱۶۰ ج ۷ ص ۲۹۶ و لسان المیزان ج ۲ ص ۴۱۴ و الإصابه ج ۴ ص ۴۶۷ و أنساب الاشراف ص ۹۶ و ۱۰۶ و الجوهره فی نسب الإمام علی و آله للبری ص ۱۴ و ۱۵ و ذکر أخبار إصبهان ج ۱ ص ۸۰ و ج ۲ ص ۲۸۱ و ۳۲۸ و البدایه و النهایه ج ۷ ص ۳۷۶ و ۳۷۸ و ج ۸ ص ۸۴ و وقعه صفین للمنقری ص ۳۱۵ و بشاره المصطفی للطبری ص ۳۵۲ و ۳۷۴ و ۴۰۹ و إعلام الوری للطبرسی ج ۱ ص ۳۲۶ و ۳۳۱ و المناقب للخوارزمی ص ۵۵ و ۶۱ و ۱۲۹ و ۱۳۳ و ۱۴۰ و ۱۵۸ و ۳۰۱ و کشف الغمه ج ۱ ص ۶۳ و ۷۹ و ۱۲۳ و ۲۹۲ و ۳۴۲ و ج ۲ ص ۲۴ و نهج الإیمان لابن جبر ص ۶۸ و ۱۱۹ و ۳۷۹- ۴۰۵ و ۵۳۱ و ۶۱۶ و ۶۵۸ و العدد القویه ص ۵۱ و ۲۴۷ و کشف الیقین ص ۲۷۹ و ۴۲۵ و ۴۵۹ و ۴۶۶ و النزاع و التخاصم للمقریزی ص ۱۰۱ و جواهر المطالب فی مناقب الإمام علی (علیه السلام) لابن الدمشقی ج ۱ ص ۳۷ و ۱۹۷ و ۲۹۶ و سبل الهدی و الرشاد ج ۱۱ ص ۲۹۲ و ینابیع الموده للقندوزی ج ۱ ص ۱۳۷ و ۱۵۶ و ۱۵۷ و ۱۵۸ و ۱۶۲ و ۲۴۰ و ۳۰۹ و ۴۰۴ و ۴۳۱ و ۴۳۴ و ج ۲ ص ۸۶ و ۱۴۶ و ۱۵۳ و ۳۰۲ و ۳۰۳ و ۳۸۶ و ج ۳ ص ۲۰۸ و ۲۱۱ و ۲۷۸ و ۳۶۹ و ۴۰۳ و اللمعه البیضاء للتبریزی ص ۶۷ و النصائح الکافیه لمحمد بن عقیل ص ۹۶ و ۱۱۷ و ۱۸۳ و الأنوار العلویه للشیخ جعفر النقدی ص ۲۳ و ۳۲۸ و ۳۳۶ و لمحات للشیخ لطف اللّه الصافی ص ۴۳ و مجموعه الرسائل للشیخ لطف اللّه الصافی ج ۱ ص ۱۷۴ و ج ۲ ص ۳۲۹ و حیاه الإمام الحسین (علیه السلام) للقرشی ج ۱ ص ۲۵۵ و حیاه الإمام الرضا (علیه السلام) للقرشی ج ۱ ص ۱۶۹ و ج ۲ ص ۲۶۶ و ۳۱۸.

و هی کلمه قالها رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) لأمیر المؤمنین (علیه السلام) فی أکثر من مناسبه، أشهرها: حین تجهز (صلی اللّه علیه و آله) لغزو تبوک، و تخلف عنه جمع من المنافقین فی المدینه انتظارا للفرصه، و أملا بإنجاز مؤامرتهم الشریره، و سعیا لتحقیق نوایاهم المشؤومه.

فإنه (صلی اللّه علیه و آله) قرر: أن یبقی علیا (علیه السلام) علی المدینه مده غیبته.

فتضایق المتآمرون من المنافقین، و تضایق معهم من لف لفهم، ممن کان عازما علی المسیر أیضا، لکی یبقوا علی مقربه من المستجدات و التحولات، و لیمکنهم التدخل فی الوقت المناسب فی مسار الأحداث، و انتهاز الفرص

و اقتناصها، إن أمكن. أو دفع ما يرون فيه خطرا على مشاريعهم التآمريه التى يعدون لها العده. كما أظهرته الوقائع اللاحقه.

و كان إبقاء على (عليه السلام) فى المدينه مخيفا لهم، فحاولوا أن يطلقوا شائعات حول القرار بإبقاء على (عليه السلام)، من شأنها أن تمس الكرامه، و تؤذى العنفوان، من قبيل قولهم: إنه (صلى اللّه عليه و آله) خلّف عليا (عليه السلام) استثقالا له (۱).

أو قولهم: خلفه فى النساء و الصبيان (۲).۷.

۱- المسترشد ص ۱۲۹ و ۴۴۴ و الإرشاد ج ۱ ص ۱۵۶ و ذخائر العقبى ص ۶۳ و المستجاد من الإرشاد ص ۹۵ و ۹۶ و الصراط المستقيم ج ۱ ص ۳۱۶ و البحار ج ۲۱ ص ۲۰۸ و ۲۴۵ و ج ۳۷ ص ۲۶۷ و الغدير ج ۳ ص ۱۹۸ و المناظرات فى الإمامه ص ۲۱۴ و الثقات ج ۲ ص ۹۳ و تاريخ مدينه دمشق ج ۲ ص ۳۱ و عن تاريخ الأمم و الملوك ج ۲ ص ۳۶۸ و عن البدايه و النهايه ج ۵ ص ۱۱ و عن السيره النبويه لابن هشام ج ۴ ص ۹۴۶ و كشف الغمه ج ۱ ص ۲۲۷ و عن عيون الأثر ج ۲ ص ۲۵۴ و السيره النبويه لابن كثير ج ۴ ص ۱۲ و سبل الهدى و الرشاد ج ۵ ص ۴۴۱ و نشأه التشيع و الشيعه ص ۱۰۹ و كتاب السنه ص ۵۸۶ و إعلام الورى ج ۱ ص ۲۴۴ و قصص الأنبياء للراوندى ص ۳۴۹ و شرح الأخبار ج ۲ ص ۱۹۵ و مناقب آل أبى طالب ج ۱ ص ۱۸۳ و تفسير نور الثقلين ج ۳ ص ۳۷۸ و الثقات ج ۲ ص ۹۳ و كشف اليقين للعلامه الحلى ص ۱۴۵.

۲- مختصر تاريخ دمشق ج ۱۷ ص ۳۳۲ و الإعتقاد على مذهب السلف لأحمد بن الحسين البيهقى ص ۲۰۵ و مسند أبى يعلى ج ۱ ص ۲۸۶ و معارج القبول ج ۲ ص ۴۷۱ و مسند فاطمه للسيوطى ص ۶۲ و المعجم لابن المثنى التميمى ص ۲۳۰ و تحفه الأحوذى ج ۱۰ ص ۲۲۹ و تلخيص المتشابه فى الرسم ج ۲ ص ۶۴۴ و تاريخ الإسلام للذهبى ج ۳ ص ۶۲۷ و تاريخ الأحمدى ص ۹۹ و فضائل الصحابه للنسائى ص ۱۴ و الإحسان بترتيب صحيح ابن حبان (ط بيروت) ج ۹ ص ۴۱ و الحدائق لابن الجوزى ج ۱ ص ۳۸۷ عن البخارى، و مسلم، و البدايه و النهايه ج ۵ ص ۷.

أو: کره صحبته (۱).

أو: مله و کره صحبته (۲).

أو: استثقله و کره صحبته (۳).

أو: سئمه و کره صحبته (۴).

و جاء الرد الإلهی الحاسم و الحازم لیقول رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) لعلی (علیه السلام): أنت منی بمنزله هارون من موسی.۶.

۱- المسترشد ص ۴۴۵ و شرح الأخبار ج ۱ ص ۹۷ و مسند ابن الجعد ص ۳۰۱ و الطبقات الکبری ج ۳ ص ۲۴ و تاریخ مدینه دمشق ج ۴۲ ص ۱۷۵ و أنساب الأشراف ص ۹۴.

۲- مناقب أمیر المؤمنین (علیه السلام) ج ۱ ص ۵۳۱ و ۵۳۲ و فضائل الصحابه ص ۱۳ و مسند سعد بن أبی وقاص ص ۱۷۴ و السنن الکبری للنسائی ج ۵ ص ۴۴ و ۱۲۰ و ۲۴۰ و خصائص أمیر المؤمنین (علیه السلام) للنسائی ص ۷۶ و مسند أبی یعلی ج ۲ ص ۸۶ و الکامل ج ۲ ص ۴۱۷ و عن تاریخ مدینه دمشق ج ۴۲ ص ۱۵۱ و ۱۵۲ و مختصر تاریخ دمشق ج ۱۷ ص ۳۴۴.

۳- مقام الإمام علی (علیه السلام) ص ۳۶ و مکاتیب الرسول هامش ج ۱ ص ۵۹۵ و عن تاریخ مدینه دمشق ج ۴۲ ص ۱۱۷.

۴- الإحتجاج ج ۱ ص ۵۹ و مدینه المعاجز ج ۱ ص ۲۸۸ و البحار ج ۲۱ ص ۲۲۳ و تفسیر الإمام العسکری (علیه السلام) ص ۳۸۰ و بشاره المصطفی للطبری ص ۳۱۶.

۲- و عن منزله هارون من موسی نقول:

ألف: إن منزله هارون من موسی، کما أشارت إلیه آیات القرآن الکریم: هی أنه وزیره. و ذلک بجعل من اللّه سبحانه، فإن اللّه جعل هارون وزیرا لموسی: .. وَ جَعَلْنا مَعَهُ أَخاهُ هارُونَ وَزِیراً (۱).

أنه شد أزر النبی، و شد عضده. الصحیح من السیره النبی الأعظم، مرتضی العاملی ج ۲۳ ۳۴۶ أنت منی بمنزله هارون من موسی: ..... ص : ۳۳۷

أنه شریکه فی أمر الدین، و نشره، و إبلاغه، و حفظه و فی کل شی ء سوی النبوه.

أنه من أهله، فقد قال تعالی علی لسان موسی (علیه السلام): وَ اجْعَلْ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی هارُونَ أَخِی اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی وَ أَشْرِکْهُ فِی أَمْرِی (۲).

و قال تعالی: قالَ سَنَشُدُّ عَضُدَکَ بِأَخِیکَ .. (۳).

أنه رده للنبی.

أنه یصدق النبی، فقد قال تعالی حکایه عن موسی: فَأَرْسِلْهُ مَعِی رِدْءاً یُصَدِّقُنِی إِنِّی أَخافُ أَنْ یُکَذِّبُونِ (۴).

أنه خلیفته فی قومه ..

أن مهمته هی الإصلاح فی أولئک القوم ..

قال تعالی حکایه عن لسان موسی (علیه السلام): اخْلُفْنِی فِی قَوْمِیص.

۱- الآیه ۳۵ من سوره الفرقان.

۲- الآیتات ۲۹- ۳۲ من سوره طه.

۳- الآیه ۳۵ من سوره القصص.

۴- الآیه ۳۴ من سوره القصص.

وَ أَصْلِحْ وَ لا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ (۱).

ب: قال العلامه الطباطائی (رحمه اللّه) عن نبی اللّه هارون (علیه السلام): (أشرکه اللّه تعالی مع موسی (علیهما السلام) فی سوره الصافات: فی المنّ، و إیتاء الکتاب، و الهدایه إلی الصراط المستقیم، و فی التسلیم، و أنه من المحسنین، و من عباده المؤمنین [الصافات: ۱۱۴- ۱۲۲] و عده مرسلا [طه:

۴۷]، و نبیا [مریم: ۵۳]، و أنه ممن أنعم علیهم [مریم: ۵۸]، و أشرکه مع من عدهم من الأنبیاء فی سوره الأنعام فی صفاتهم الجمیله، من الإحسان، و الصلاح، و الفضل، و الإجتباء، و الهدایه [الأنعام: ۸۴- ۸۸]) انتهی (۲).

ج: لیس المراد بإشراکه فی حفظ الدین، و نشره، و تبلیغه، ما هو علی حد شراکه المؤمنین معه فی ذلک من حیث إن وجوب التبلیغ و الإرشاد و الدعوه إلی اللّه، و الدفاع عن الحق و الدین و تعلیم الأحکام یعم الجمیع، فیجب علی الناس العادیین و علی الأولیاء و الأنبیاء أیضا .. بل هی شراکه خاصه فی کل أمره (صلی اللّه علیه و آله) باستثناء نزول الوحی علیه، و نیل درجه النبوه بصوره فعلیه.

و تظهر آثار هذه الشراکه فی وجوب طاعته (علیه السلام)، و فی حجیه قوله، و فی کل ما أعطاه اللّه إیاه من علم خاص، و من عرض أعمال العباد علیه، و من طاعه الجمادات له، و من التصرفات و القدرات الخاصه، مثل طی الأرض، و رؤیته من خلفه، و کونه تنام عیناه و لا ینام قلبه، و الإسراء۴.

۱- الآیه ۱۴۲ من سوره الأعراف.

۲- المیزان (تفسیر) ج ۱۶ ص ۴۴.

و المعراج إلى السماوات لرؤيه آيات اللّه تبارک و تعالى و ما إلى ذلک.

د: إنه (عليه السلام) من أهل النبى (صلى اللّه عليه و آله) و الأهل يعيشون مع بعضهم بعفويه و شفافيه و وضوح، فأهل النبى يشاهدون أحواله، و يطّلعون على أسراره، فإذا كان وزيره، و شريكه منهم، فإن معرفته بكل هذه الأمور المعنويه تكون منطلقه من معرفته الواقعيه بكل حالاته و خفاياه، و باطنه و ظاهره .. و لا بد أن يدخل إلى ضمير هذا الوزير و الشريک و إلى خلجات نفسه، و حنايا روحه، و يلامس شغاف قلبه بصفته نبيا مقدسا و طاهرا بكل ما لهذه الكلمه من معنى، و لا يريد لنفسه ردءا و شريكا و وزيرا بعيدا عنه، قد يفرض غموضه احترامه عليه، أو يخشى و يحذر ما يجهله منه ..

إن هذا الإشراف المباشر على حالات هذا النبى، و العيش معه بعفويه الأهل و الأحبه و من دون أن يكون هناک أى داع لتحفظه معهم، أو للتحفظ معه .. يعطى للإنسان السكينه و الطمأنينه إلى صحه الرؤيه، و سلامه المعرفه، و واقعيتها، فيترسخ الإيمان بصحه نبوته فى العقل، و يتبلور صفاؤه فى الوجدان، و يتجذر طهره فى أعماق النفس، و ينساب هداه فى الروح و الضمير إنسياب الدم فى العروق ..

و هذه خصوصيه لا يمكن أن توجد إلا لدى الأنبياء (عليهم السلام)، و من هم فى خطهم من الأولياء، و الخلّص من المؤمنين ..

أما من عداهم من أهل الدنيا .. فلا يمكن أن تستقيم لهم الأمور إلا بوضع الحجب، و إنشاء السدود و الحواجز أمام الناس، حتى أقرب الناس إليهم و لو كانوا آباءهم أو أبناءهم فضلا عن غيرهم .. و منعهم من المعرفه

بحقیقه سلوکهم، و بواقع نوایاهم، و بما تکنّه ضمائرهم .. لأن معرفه الناس بذلک سوف تجر لهم الداء الدوی، و البلاء الظاهر و الخفی ..

ه: و أما الأخوّه التی ینشدها النبی فی الوزیر: فقد تعنی فیما تعنیه الأمور التالیه:

أولا: المساواه .. و الإشتراک .. و المماثله فی المیزات .. و الشبه فی الصفات ..

و لذلک نلاحظ: أن النبی (صلی اللّه علیه و آله) کما ذکر المؤرخون کان یؤاخی بین کل و نظیره، ممن هو أقرب الناس إلیه فی الخلق، و فی السیره، و فی الطموح، و فی المستوی الفکری و العقلی، و سائر الصفات.

مع العلم: بأننا لا نجد ملکا یعترف لأی مخلوق، سواء أکان وزیرا أو قریبا أو حتی ولدا بالمساواه معه فی الصفات و الأخلاق، و سائر المیزات. بل هو یعطی لنفسه مقاما متمیزا عن الناس کلهم، و یسعی لتعمیه الأمر علی الناس، و یتوسل إلی ذلک بأسالیب شتی من الإبهام و الإیهام، و الإدّعاءات الزائفه، و المظاهر الخادعه.

ثانیا: إن هذا التشابه أو التقارب فی المیزات من شأنه: أن یفرض تساویا فی الحقوق لکل منهما بالنسبه لأخیه الآخر .. و هذا مرفوض أیضا فی منطق أهل الدنیا، فإن الرؤساء و الملوک فیها، إن لم یجدوا لأنفسهم خصوصیه، فلا بد من انتحالها، و التظاهر بما یوهم الخصوصیه. کما ألمحنا إلیه ..

فکیف یمکن أن یرضوا بالمساواه مع غیرهم فی الحقوق و المزایا؟!

و: إن استثناء النبوه فی کلام رسول اللّه (صلی اللّه علیه و آله) عن وزاره علی (علیه السلام) یفید: أن المراد بمنزله هارون من موسی: هو سائر مراتبها، و مختلف متعلقاتها. أی أن هذا الإستثناء یفید عموم المنزله و شمولها لکل

الأمور و الجهات و المراتب، فهو بمنزلته فى لزوم الطاعه، و فى حجيه قوله، و فى حاكميته، و فى القضاء، و العطاء، و السلم، و الحرب و السفر، و الحضر، و فى الحياه، و بعد الممات .. و فى كل شى ء ..

أنت هادى أمتى:

اشاره

و تقدم: أنه (صلى اللّه عليه و آله) قال لعلى (عليه السلام) فى هذه المناسبه: (أنت هادى أمتى. ألا إن السعيد كل السعيد من أحبك، و أخذ بطريقتك. ألا إن الشقى كل الشقى من خالفك، و رغب عن طريقك إلى يوم القيامه) (۱).

و نقول:

إن هذه الكلمه قد تضمنت ثلاثه أمور هامه و أساسيه .. و هى:

۱- على عليه السّلام هادى أمه محمد صلّى اللّه عليه و آله:

إن النبى (صلى اللّه عليه و آله) قد قرر فى هذه المناسبه: أن عليا (عليه السلام) هادى أمته.

و هذا يدل على: أن ما أجراه (عليه السلام) فى بنى جذيمه ليس مجرد إيصال بعض مال استحقه أولئك الناس عوضا عن متاع سلب منهم، أو ديات لقتلى سقطوا فى عدوان تعرضوا له. بل هو أمر يرتبط بالهدايه إلى الحق، و تعريف الناس بما يرضى اللّه تبارك و تعالى ..۹.

۱- الأمالى للطوسى (ط سنه ۱۴۱۴ ه) ص ۴۹۸ و البحار ج ۲۱ ص ۱۴۳ و موسوعه أحاديث أهل البيت (عليهم السلام) ج ۱۱ ص ۲۱۹.

فکیف یمکن فهم هذا الأمر من الوقائع التی جرت له (علیه السلام) فی مهمته تلک؟

إن الإجابه علی هذا السؤال قد تکون من خلال ملاحظه تنوّع العطاءات، و تنوّع أسبابها، حیث أظهرت: أن لروعات النساء، و فزع الصبیان قیمه، و أنه لا بـد من أن تودی الأجنه إذا أسـقطت فی مثل هـذه الحالات، و أنه لا بـد من بـذل الأموال لإبراء ذمه اللّه و رسوله، و لأجل ما یعلمون، و ما لا یعلمون .. و غیر ذلک مما تقدم .. و تقدمت بعض الإشارات إلی وجوهه و أسبابه ..

و هی أمور لم تکن واضحه للناس، بل هی قد لا تخطر لأحد منهم علی بال ..

و هی تدل علی: أنه (علیه السلام) هو الذی یدرک أسرار الشریعه، و دقائقها، و کوامنها، و یعرف أهدافها، و مؤدیاتها ..

و لعل مما یوضح ذلک: أنه (علیه السـلام) قد أعطی مالا أیضا من أجل أن یرضوا عن رسول اللّه (صـلی اللّه علیه و آله)، لیحفظ بذلک دینهم، و یصون إیمانهم.

۲- السعید من أحب علیا علیه السّلام:

و قد بیّن (صلی اللّه علیه و آله) للناس: أن حقیقه السعاده تنال بأمرین:

أحدهما: حب علی (علیه السلام).

و المقصود هو: حبه (علیه السـلام) کما هو، و علی ما هو علیه، و هو الذی یرضـیه ما یرضـی اللّه، و یغضبه ما یغضبه، فالسعید هو من أحب علیا (علیه السلام) حتی و هو یجری علیه و علی أهله و ولده أحکام اللّه تعالی،

و يقيم عليه و عليهم حدوده، و لا تؤثر إقامته لها عليه و عليهم فى محبته و فى إخلاصه و طاعته له، فهو يحبه حتى و هو يجلده، و حتى و هو يقتص من ولده القاتل. أو يقطع يد ولده السارق.

أما حب على (عليه السلام) لأنه شجاع مثلا، فهو ليس حبا لعلى (عليه السلام)، بل هو حب للشجاعه فقط، فهو يحبها حتى لو ظهرت لدى أعداء اللّه و رسوله. و أعداء الإنسانيه .. فهذا الحب لا ينفع صاحبه و لا يسعده برضا اللّه تبارک و تعالى.

الثانى: الأخذ بطريقه على (عليه السلام) .. أى أن العمل الجوارحى يجب أن ينسجم مع المشاعر، و يستجيب لدعوتها أيضا .. فالحب لعلى (عليه السلام) يدعو إلى التأسى و الإقتداء و بدون ذلک، فإن الحب يبقى عقيما، ليس له أى امتداد أو قيمه، أو ما يوجب له البقاء.

غير أن الملاحظ هنا: أنه (صلى اللّه عليه و آله) قد تحدث عن الأخذ بطريقه على (عليه السلام)، و لم يأمر بأن يعمل نفس عمل على (عليه السلام) بحيث يكون للعمل نفس قيمه و خصوصيات عمل على (عليه السلام)، و نفس درجته فى الإخلاص، و الخلوص، و المثوبه، و سائر الآثار، بل المطلوب هو: أن يتبع المؤمن سبيله، و طريقته (عليه السلام)، و إن لم تتحقق المماثله لها فى سائر الخصوصيات و الآثار.

و لذلک نلاحظ: أنه (صلى اللّه عليه و آله) قد رتب الشقاء على مخالفه طريقه على (عليه السلام)، لا على فقدان الأعمال لخصوصيات و آثار و قيمه، و خصائص عمل على (عليه السلام).

و ذلک لطف آخر من اللّه و رسوله بالعباد، و لهذا البحث مجال آخر.

الفهارس

اشاره

۱- الفهرس الإجمالی

ص: ۳۵۷

۲- الفهرس التفصيلی

خالد يكذب على رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله: ۲۷۰

ص: ۳۶۵

الفهارس:

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحيم

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

الزمر: ۹

المقدمة:

تأسّس مركز القائمیة للدراسات الکمبیوتریة فی أصفهان بإشراف آیة الله الحاج السید حسن فقیه الإمامی عام ۱۴۲۶ الهجری فی المجالات الدینیة والثقافیة والعلمیة معتمداً علی النشاطات الخالصة والدؤوبة لجمع من الإخصائیین والمثقفین فی الجامعات والحوزات العلمیة.

إجراءات المؤسسة:

نظراً لقلة المراکز القائمة بتوفیر المصادر فی العلوم الإسلامیة وتبعثرها فی أنحاء البلاد وصعوبة الحصول علی مصادرها أحیاناً، تهدف مؤسسة القائمیة للدراسات الکمبیوتریة فی أصفهان إلی التوفیر الأسهل والأسرع للمعلومات ووصولها إلی الباحثین فی العلوم الإسلامیة وتقدم المؤسسة مجاناً مجموعة الکترونیة من الکتب والمقالات العلمیة والدراسات المفیدة وهی منظمة فی برامج إلکترونیة وجاهزة فی مختلف اللغات عرضاً للباحثین والمثقفین والراغبین فیها.

وتحاول المؤسسة تقدیم الخدمة معتمدة علی النظرة العلمیة البحتة البعیدة من التعصبات الشخصیة والاجتماعیة والسیاسیة والقومیة وعلی أساس خطة تنوی تنظیم الأعمال والمنشورات الصادرة من جمیع مراکز الشیعة.

الأهداف:

نشر الثقافة الإسلامیة وتعالیم القرآن وآل بیت النبیّ علیهم السلام

تحفیز الناس خصوصا الشباب علی دراسة أدقّ فی المسائل الدینیة

تنزیل البرامج المفیدة فی الهواتف والحاسوبات واللابتوب

الخدمة للباحثین والمحققین فی الحوازت العلمیة والجامعات

توسیع عام لفکرة المطالعة

تهمید الأرضیة لتحریض المنشورات والکتّاب علی تقدیم آثارهم لتنظیمها فی ملفات الکترونیة

السیاسات:

مراعاة القوانین والعمل حسب المعاییر القانونیة

إنشاء العلاقات المترابطة مع المراکز المرتبطة

الاجتنباب عن الروتینیة وتکرار المحاولات السابقة

العرض العلمی البحت للمصادر والمعلومات

الالتزام بذکر المصادر والمآخذ فی نشر المعلومات
من الواضح أن یتحمل المؤلف مسؤولیهٔ العمل.

نشاطات المؤسسهٔ:
طبع الکتب والملزمات والدوریات
إقامهٔ المسابقات فی مطالعهٔ الکتب
إقامهٔ المعارض الالکترونیهٔ: المعارض الثلاثیهٔ الأبعاد، أفلام بانوراما فی الأمکنهٔ الدینیهٔ والسیاحیهٔ
إنتاج الأفلام الکرتونیهٔ والألعاب الکمبیوتریهٔ
افتتاح موقع القائمیهٔ الانترنتی بعنوان : www.ghaemiyeh.com
إنتاج الأفلام الثقافیهٔ وأقراص المحاضرات و...
الإطلاق والدعم العلمی لنظام استلام الأسئلهٔ والاستفسارات الدینیهٔ والأخلاقیهٔ والاعتقادیهٔ والردّ علیها
تصمیم الأجهزهٔ الخاصهٔ بالمحاسبهٔ، الجوال، بلوتوث Bluetooth، ویب کیوسک kiosk، الرسالهٔ القصیرهٔ ((sms
إقامهٔ الدورات التعلیمیهٔ الالکترونیهٔ لعموم الناس
إقامهٔ الدورات الالکترونیهٔ لتدریب المعلمین
إنتاج آلاف برامج فی البحث والدراسهٔ وتطبیقها فی أنواع من اللابتوب والحاسوب والهاتف ویمکن تحمیلها علی ٨ أنظمهٔ؛
١.JAVA
٢.ANDROID
٣.EPUB
۴.CHM
۵.PDF
۶.HTML
٧.CHM
٨.GHB
إعداد ۴ الأسواق الإلکترونیهٔ للکتاب علی موقع القائمیهٔ ویمکن تحمیلها علی الأنظمهٔ التالیهٔ
١.ANDROID
٢.IOS
٣.WINDOWS PHONE
۴.WINDOWS

وتقدّم مجاناً فی الموقع بثلاث اللغات منها العربیهٔ والانجلیزیهٔ والفارسیهٔ

الکلمهٔ الأخیرهٔ

نتقـدم بكلمـة الشـكر والتقـدير إلى مكاتب مراجع التقليـد منظمات والمراكز، المنشورات، المؤسـسات، الكتّاب وكل من قدّم لنا المساعدة فى تحقيق أهدافنا وعرض المعلومات علينا.

عنوان المكتب المركزى

أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده ای، زقاق الشهيد محمد حسن التوكلى، الرقم ١٢٩، الطبقة الأولى.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir

البريد الالكترونى : Info@ghbook.ir

هاتف المكتب المركزى ٠٣١٣۴۴٩٠١٢۵

هاتف المكتب فى طهران ٨٨٣١٨٧٢٢ ـ ٠٢١

قسم البيع ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩شؤون المستخدمين ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩.